

18.637

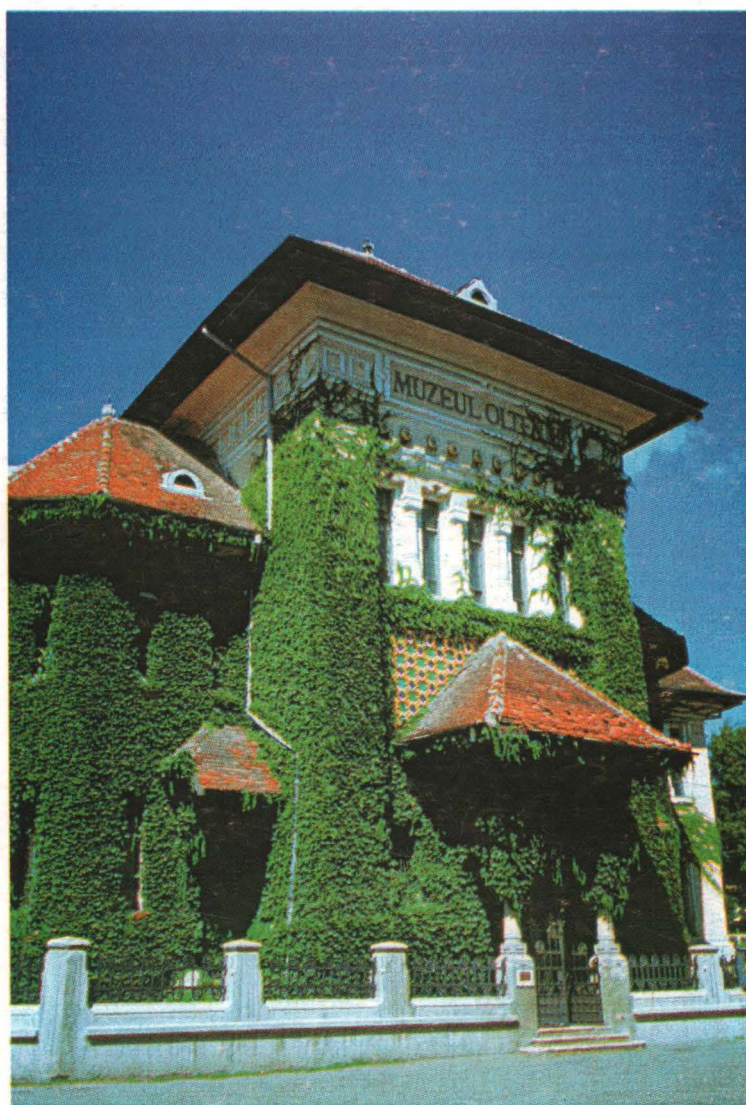
Muzeul Olteniei Craiova

OLTENIA

STUDII ȘI COMUNICĂRI

ARHEOLOGIE-ISTORIE

Vol. XV

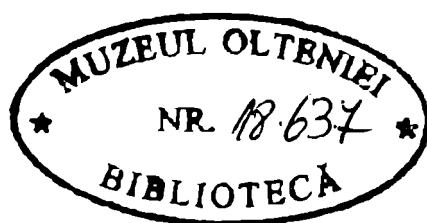
CRAIOVA 2004

MUZEUL OLTENIEI CRAIOVA

OLTENIA

STUDII ȘI COMUNICĂRI

ARHEOLOGIE-ISTORIE

VOL. XV

EDITURA SITECH
2004

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Mihail DUȚESCU
Toma RĂDULESCU
Dorel BONDOC
Florin RIDICHE

COORDONATOR VOLUM ȘI SECRETAR DE REDACȚIE:

Toma RĂDULESCU

CULEGERE TEXT:

Anișoara BOATĂ
Cristina Camelia GAȘPAR GHÎȚESCU

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:

Daniela POPESCU

*Responsabilitatea asupra conținutului materialelor
publicate revine în exclusivitate autorilor*

Orice corespondență se va adresa Muzeului Olteniei Craiova, Secția de Istorie-Arheologie, str. Madona Dudu, nr. 44, Craiova, Dolj Tel.: 0251/418.631, Fax: 0251/411.674

Any correspondence will be addressed to:
Museum of Oltenia, 44 Madona Dudu street,
Phone: 0040.251.418.631

Cu privire la descoperirile funerare ale grupei Verbicioara

Ion Motzoi-Chicideanu

Identificată în 1949 prin săpăturile din stațiunea eponimă, “cultura” Verbicioara a rămas o bună bucată de vreme susținută doar de rezultatele acestor cercetări la care se adăugau cele dintr-o altă stațiune de pe teritoriul localității învecinate Verbița¹. La prima prezentare, foarte succintă de altfel, se considera că a avut o origine vestică, legată de complexe Periam-Pecica și Vatina, pătrunzând în Oltenia după grupa Glina III pe care o împinge către est. Referitor la înmormântări se considera că la început obiceiul era cel a înhumării morților, pentru ca apoi în a 3-a fază să se constate practica incinerăției². La scurtă vreme a urmat o prezentare în detaliu a culturii Verbicioara, folosindu-se în principal rezultatele cercetărilor din stațiunea eponimă cărora li se adăugau și alte descoperiri din Oltenia, dar și din Banat cum sunt cele de la Băile Herculane, Moldova Veche și Visag sau de la sud de Dunăre din peștera Devetaki. Pe baza conținutului material cultura Verbicioara era împărțită în cinci faze, începutul culturii fiind plasat în a doua etapă a fazei Reinecke Bz A2 – tranziția de la A2 la B1. Ultima fază, Verbicioara V, plasată în perioada Reinecke Bz D era împărțită în două subfaze, cea de a doua, denumită Vb, fiind considerată ca exprimând tranziția către prima epocă a fierului. În ceea ce privește înmormântările se specifica că nu au fost descoperite cimitire, singurele descoperiri funerare fiind un mormânt de inhumatie cu un ac “cipriot” și un inel de buclă, ambele din bronz, iar apoi două morminte de incineratie în urnă³. Concluziile lui D. Berciu din 1961 au fost preluate destulă vreme cu evlavie de către specialiștii bronzului oltean, cu atât mai mult cu cât lipseau cercetări sistematice de natură să infirme sau să confirme observațiile respective. O descoperire, cu caracter funerar, ce se dorea a fi importantă a fost introdusă în circuitul științific în 1967, fiind vorba de un presupus cimitir de incineratie descoperit la Visag⁴.

O primă reconsiderare critică a tuturor descoperirilor Verbicioara a fost făcută de B. Hänsel care a separat materialele din sudul Olteniei, respectiv cele atribuite fazelor Verbicioara I-III, de cele din nordul Olteniei, în special atribuite fazelor Verbicioara IV-V, pe care le-a considerat ca aparținând unui grup separat, răspândit în zona deluroasă a nordului provinciei, pe care l-a denumit Govora, după depozitul de vase⁵ cunoscut de mai multă vreme. Același autor separa materialele socotite Verbicioara Vb în cadrul unui alt grup denumit Ișalnița⁶. La scurtă vreme cultura Verbicioara a fost din nou prezentată, păstrându-se punctul de vedere mai vechi al lui D. Berciu⁷. Pe aceeași linie s-au mai înscris și alte contribuții, unele minore, al căror merit a fost mai cu seamă acela de a spori repertoriul descoperirilor Verbicioara⁸. Punctul de vedere exprimat de B. Hänsel a

¹ D. Berciu și colab., SCIV 1, 1950, 1, p. 103-107, 112-113; Idem, SCIV 2, 1951, 1, p. 232-239; Idem, SCIV 3, 1952, 1, p. 141-179; Idem, Materiale 3, 1957, p. 83-92; D. Berciu, SCIV 5, 1954, 3-4, p. 343-360.

² I. Nestor, în *Istoria României*, vol I, București 1960, p. 106-107.

³ D. Berciu, Dacia NS 5, 1961, p. 123-161; Idem, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București 1966, p. 176-178.

⁴ V. Dumitrescu, I. Stratan, SCIV 18, 1967, 1, p. 71-81.

⁵ D. Berciu, P. Purcărescu, P. Roman, Materiale 7, 1961, p. 134-135, fig. 3.

⁶ B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren hallstattzeit am unteren Donau*, Bonn 1976, p. 57-61, 101-104.

⁷ S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, București 1978, p. 22-27; 61-70.

⁸ Citez aici doar unele dintre acestea cum sunt: G. Crăciunescu, Drobeta 7, 1996, p. 35-48; Idem, în vol. *Kulturen der Bronzezeit in dem gebiet des Eisernen Tores*, București 1998, p. 115-138; Idem, Drobeta 9, 1999, p. 41-49; V. Dumitrescu, A. Bolomey, F. Mogoșanu, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie jusqu'à la fin de l'âge du bronze*,

fost preluat, cu unele modificări, doar o singură dată⁹. O privire generală asupra grupei Verbicioara în contextul mai larg al epocii bronzului din România o datorăm lui A. Vulpe care atrage atenția asupra faptului că periodizarea culturii Verbicioara nu a fost încă susținută stratigrafic, amintind și punctul de vedere al lui B. Hänsel. În ceea ce privește originea pune problema participării unor manifestări caracterizate prin ceramică striată de tip Gornea-Orlești “cu rădăcini în bronzul timpuriu” și în relație cu aspectul Cornești-Crvenka din Banat¹⁰. În sfârșit mai trebuie amintită și discuția deschisă recent de Fl. Ridiche, care, pe baza unui deosebit de consistent catalog al descoperirilor Verbicioara și a examinării chorologice a acestora reconfirmă modelul propus de B. Hänsel¹¹.

În linii mari aria ocupată de grupa de descoperiri Verbicioara cuprinde întreaga Oltenie¹² cu unele descoperiri la est de Olt și câteva la sud de Dunăre în zona sârbească a Banatului¹³. Descoperirea de la Visag nu aparține evident “culturii” Verbicioara, ci mai degrabă grupului Balta Sărată¹⁴, la fel cum puținele cioburi verbicioare din peștera de la Devetaki¹⁵ nu reprezintă o prezență Verbicioara la poalele masivului muntos Stara Planina, ci mai degrabă rezultatul unor schimburi la distanță. Mai noile nuanțări privind evoluția culturală a epocii bronzului în Banat¹⁶ exclud o prezență efectivă a grupei Verbicioara în aceste părți, dar pun problema precizării raporturilor față de grupa Vatina, atât genetic, cât și cronologic. Dacă cercetările făcute în așezările Verbicioara au adus prea puține date pentru a confirma stratigrafic periodizarea “culturii”, materialul ceramic permite o anume distincție între formele atribuite “fazelor” I-II, pe de-o parte și cele atribuite, mai ales după decor, “fazei” III pe de altă parte. În ceea ce privește “fazele” IV-V, observația mai veche a lui B. Hänsel, conform căreia materialele atribuite acestora constituie de fapt un grup aparte, rămâne în picioare, măcar prin lipsa unor cercetări sistematice în nordul Olteniei. Dacă pentru ceea ce D. Berciu și S. Morintz numeau materiale Verbicioara Va, lucrurile par clare în sensul apartenenței lor la grupul Govora, cele cunoscute sub denumirea de “Verbicioara Vb” nu au nimic de a face cu grupa Verbicioara și nici cu grupul Govora, ele aparținând în realitate grupului Bistreț-Ișalnița care înlocuiește în bronzul târziu grupa Gârla Mare în valea Dunării cu unele extensii către nord pe luncile joase ale afluenților principali¹⁷. Pentru plasarea în timp a descoperirilor Verbicioara (fazele I-III) poate fi păstrată mai vechea încadrare propusă în 1961 (!) de către D. Berciu în cursul perioadei Reinecke Bz A, dar numai dacă ținem seama de conținutul real al acestei perioade și, mai ales, de cronologia absolută stabilită recent pentru această perioadă, în special pe baza datelor radiocarbon¹⁸, adică cândva între 2300-1900 BC, ceea ce ar corespunde cu perioada mijlocie a epocii bronzului la nord de Dunăre.

București 1983, p. 193-194; M. Nica, în *Actes du Ier Congrès International de Thracologie*, I, București 1980, p. 89-94; Idem, *Drobeta* 7, 1996, p. 18-34; Gh. Petre-Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea 1995; N. Tasić, în N. Tasić (Hrsg.), *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbecken und Nordbalkans*, Beograd 1984, p. 83-91.

⁹ I. Chicideanu, *Dacia* NS 30, 1-2, 1986, p. 42-47.

¹⁰ A. Vulpe în *Istoria Românilor*, vol. I, București 2001, p. 265-267.

¹¹ Fl. Ridiche, *Oltenia StCom*, 12, 2000, p. 41-73; idem, *Oltenia StCom*, 13, 2001, p. 33-58.

¹² Este vorba de un repertoriu destul de bun, cu 263 descoperiri din toate “fazele” Verbicioara, la Fl. Ridiche, *op. cit.*

¹³ J. Uzelac, în N. Tasić (ed.), *The Yugoslav Danube Basin and the neighbouring regions in the 2nd Millennium B. C.*, Belgrade-Vršac 1996, p. 23-42.

¹⁴ “Cimitirul” de la Visag, cf. Dumitrescu Vl., Stratan I., *op. cit.*, a fost însă recent atribuit grupului Balta Sărată, cf. P. Rogozea, *Analele Banatului* SN 6, 1998, p. 183-196.

¹⁵ V. Mikov, N. Dzambazov, *Devetaškata peščera*, Sofija 1960.

¹⁶ Fl. Gogâltan în vol. în N. Tasić (ed.), *The Yugoslav Danube Basin and the neighbouring regions in the 2nd Millennium B. C.*, Belgrade-Vršac 1996, p. 43-67; M. Gurnă, *Epoca bronzului în Banat*, Timișoara 1997.

¹⁷ Vezi supra nota 9.

¹⁸ Pentru cronologia absolută a perioadelor Reinecke Bz A1-2 vezi R. Krause, în K. Randsborg (ed.), *Absolute chronology, Archaeological Europe 2500-500 BC*, Acta Archaeologica 67, 1996/Acta Archaeologica Supplementa 1, 1996, p. 73-86; K. Rassman, în K. Randsborg, *op. cit.*, p. 199-209; J. Müller, în J. Bátor, J. Peška (Hrsg.), *Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei*, Nitra 1999, p. 113-126 sau, pe Internet, la adresa: <http://www.uf.uni-erlangen.de/karten/bzt-a1.html> și <http://www.uf.uni-erlangen.de/karten/bzt-2.html>

Descoperirile funerare Verbicioara nu sunt multe la număr. Până în momentul de față au fost luate în discuție, cu diferite ocazii, 16 descoperiri. Acestea sunt:

1. **Crivina**, jud. Mehedinți – mormânt de incinerare în urnă izolat; 2. **Cârna**, jud. Dolj – mormânt de incinerare în groapă situat în perimetrul unui cimitir de incinerare al culturii Gârla Mare; 3. **Desa**, jud. Dolj – două morminte de incinerare în urnă; 4. **Ghidici**, jud. Dolj – mormânt de incinerare în urnă, considerat a aparține unui cimitir; 5. **Godeanu**, jud. Mehedinți – două morminte de incinerare în urnă descoperite în peștera Cincioarei; 6. **Gruia** – grup alcătuit din trei morminte de incinerare în urnă, jud. Mehedinți; 7. **Korbovo**, Serbia – complex alcătuit dintr-un vas cu capac, fără resturi cinerare și considerat “cenotaf” izolat; 8. **Mărăcinele**, jud. Dolj – mormânt de incinerare în urnă izolat; 9. **Nicolae Bălcescu**, jud. Mehedinți – mormânt de incinerare în urnă izolat; 10. **Padea**, jud. Dolj – grup constituit din patru morminte de incinerare în urnă; 11. **Râmnicu Vâlcea**, jud. Vâlcea – mormânt de incinerare în urnă izolat; 12. **Sălcuța**, jud. Dolj – grup de morminte de incinerare în urnă; 13. **Săpata**, jud. Dolj – vas izolat considerat ca un mormânt de incinerare în urnă; 14. **Tismana**, jud. Gorj – mormânt de incinerare în urnă izolat; 15. **Verbicioara**, jud. Dolj – un mormânt de inhumare și două morminte de incinerare în urnă descoperite în așezare; 16. **Visag**, jud. Timiș, presupus cimitir plan de incinerare. Examinarea din punct de vedere chorologic a descoperirilor funerare “Verbicioara” relevă, prin ea însăși, din nou caracterul lacunar și contradictoriu al documentării arheologice pentru grupa aflată în discuție acum, jumătatea sa răsăriteană fiind cu totul văduvită de înmormântări (Fig. 1), deși așezările nu lipsesc¹⁹.

La prima vedere, pentru cele 16 descoperiri cu caracter mortuar ale grupei Verbicioara, caracterul cercetării pare a asigura o bază destul de solidă pentru discuția problemei, majoritatea descoperirilor – 69% – provenind din săpături arheologice restul provenind fie din recunoașteri de suprafață, fie din descoperiri fortuite (Fig. 2). Situația devine însă mai puțin satisfăcătoare dacă se examinează modul publicării descoperirilor mortuare considerate ca aparținând “culturii” Verbicioara. Astfel pentru majoritatea acestora dispunem de mențiuni superficiale sau, în cazurile mai bune, doar de descrieri sumare ilustrate fiind doar vasele și aproape niciodată contextul arheologic concret²⁰ atribuirile fiind pe măsură. Am văzut deja că descoperirea, de altfel discutabilă²¹ de la Visag nu mai poate fi atribuită grupei Verbicioara. În această situație se poate observa cu ușurință că descoperirile funerare atribuite grupei în discuție se cantonează cu precădere în jumătatea sudică a ariei tradițională Verbicioara. Pe de altă parte se mai poate observa și că toate descoperirile “sudice” sunt atribuite “fazelor” I-III, singura descoperire mortuară târzie, cea de la Râmnicu-Vâlcea, fiind plasată în regiunea piemontană din imediata vecinătate a Carpaților, poziție chorologică care susține încheierile lui B. Hänsel.

O primă observație poate fi făcută destul de cert încă din capul locului și anume că toate înmormântările discutate acum sunt plane, neexistând nici un fel de date care să sugereze amenajări exterioare de genul movilelor funerare. Faptul în sine prezintă o anume importanță căci sunt cunoscute, desigur la o vreme anterioară, înmormântări tumulare atribuite grupei “înmormântărilor cu ocră roșu” în ultima vreme cunoscute ca aparținând de fapt grupei mai mari Jamnaja, în mai

[ar.html](#), unde pentru etapa Glockenbecher-Protoaunjetitz-Chłopice-Veselé-Ragelsdorf-Oggau se dă intervalul 2600-2200 BC, pentru etapa Straubing-Früh-Aunjetitz-Nitra-Nagyrev = Bz A1 intervalul 2250-1950 BC I, respectiv, pentru etapa Lanquaid-Hoch-Aunjetitz = Bz A2 intervalul 2000-1800/1600 BC.

¹⁹ Fl. Ridiche, *op. cit.*, supra nota 11.

²⁰ O excepție fericită constituie situația de la Desa, cf. P. Gherghe, M. Nica, Fl. Ridiche, raport în *Cronica* 2001, București 2002, p. 122.

²¹ Vezi supra nota 14. În fapt “cimitirul” este documentat doar prin resturi de oase arse și cioburi, găsite pe un câmp ce fusese, în prealabil, arat cu sârguință. După opinia mea singurul argument pentru interpretarea drept cimitir a resturilor de pe câmpul de la Visag este reprezentat de entuziasmul lui I. Stratan, cel care a “identificat” necropola. În anul 1988, prin bunăvoința colegului Fl. Drașovean de la Muzeul Banatului, am avut prilejul să particip la o cercetare de teren pe locul cu pricina și pot afirma că pe acolo nu se prea găsesc resturi de cimitir!

multe localități din Oltenia²². În acest fel este limpede că apariția mormintelor plane și de incinerare constituie un important element nou al epocii bronzului în Oltenia, prin particularitățile respective de rit și ritual și structură funerară. Cu totul semnificativ în acest sens apare faptul că pentru Oltenia nu se cunosc morminte post Jamnaja, așa cum se întâmplă în Muntenia, la răsărit de Mostiștea cel puțin²³.

În cimitirul de incinerare de la Cârna/(fost Dunăreni)-*Ostrovogania* a fost descoperit M. 63. Este vorba de un mormânt cu oasele calcinate depuse într-o groapă și acoperite de câteva cioburi²⁴. După decorul de pe fragmentele ceramice, mormântul ar putea fi atribuit “fazelor” I-II Verbicioara. Dar este cu totul problematic de a spune dacă mormântul cu pricina a aparținut unui individ “Verbicioara” sau este un mormânt al unui localnic de la baltă, pentru a cărui înmormântare s-a folosit un vas Verbicioara ajuns pe grindul din balta Bistreț prin schimbul la distanță... Cercetări cu totul recente în zona lacului Bistreț par a indica o anume anterioritate a prezenței Verbicioara – aspectul timpuriu/“fazele I-II” – față de descoperirile Gârla Mare²⁵. O descoperire la fel de problematică o constituie și mormântul de incinerare de la Râmnicu Vâlcea²⁶. Ne lipsesc orice fel de date referitoare la condiția arheologică a descoperirii. Mai mult, în nordul Olteniei mormântul de la Râmnicu Vâlcea rămâne deocamdată singur și plasat excentric către nord-est față de masa celorlalte descoperiri concentrate în zona sudică a Olteniei, ceea ce pare să confirme și din acest punct de vedere opinia lui B. Hänsel. La Godeanu, în peștera Cincioarei, au fost descoperite, mai de mult, două urne cu oase calcinate. Cele două vase erau de “factură Gârla Mare”, motiv pentru care mormintele au fost considerate ca aparținând unei faze târzii a culturii Verbicioara²⁷. Pentru descoperirea de la Săpata – un vas izolat – ne lipsesc informațiile privind condiția arheologică²⁸ așa că nu este deloc clar de ce este un mormânt.

Deși o privire statistică asupra contextului arheologic al înmormântărilor Verbicioara poate părea pripită, dată fiind puținătatea descoperirilor sigure și calitatea publicării informațiilor corespunzătoare, ca să nu mai vorbesc despre cunoașterea condițiilor exacte, putem remarca totuși că majoritatea sunt reprezentate prin morminte izolate (Fig. 3), cu excepția situației, destul de probabile, de la Gruia, nemai fiind cunoscute cazuri de înmormântări Verbicioara aparținând unor cimitire. Prezentând descoperirea fortuită de la Ghidici, M. Nica afirmă că în zonă există o

²² Cum este cazul la: Basarabi, cf. V. Zirra, în vol. *Materialy I issledovanija po arheologii jugo-zapada SSSR i Rumynskoj Narodnoj Respubliki*, f.a. (1960), p. 126; Cioroiu Nou, cf. idem, p. loc. cit.; Giubega, cf. idem, loc. cit.; Hunia, cf. VI. Dumitrescu în vol. *Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1944*, București, 1944, p. 86; Milostea, cf. Eugenia Popescu, A. Vulpe, *RevMuz*, 3, 1966, 2; Perisor, cf. V. Zirra, op. cit., p. loc. cit.; Plenița, cf. V. Zirra, op. cit., p. 127; Plopsor, I. Nestor, *BerRGK*, 22, 1932 (1933), p. 67; Rast, cf. VI. Dumitrescu, *The Neolithic Settlement at Rast*, BAR InterSer 72, Oxford, 1980, p. 126-132; Rusănești, cf. A. Odobescu, *Opere V. Scrieri arheologice*, partea I-a, București, 1989, p. 109, nota 21; Seaca de Câmp, cf. VI. Dumitrescu, op. cit., loc. cit.; Verbița, cf. D. Berciu, P. Roman, *Thraco-Dacica* 5, 1984, 1-2, p. 15-21.

²³ Așa cum se poate vedea, de pildă, la Smeeni, unde au fost descoperite cele mai vestice morminte aparținând grupei Katakombnaja cunoscute până acum, cf. N. Simache, V. Teodorescu, *Materiale*, 8, 1962, p. 273-282.

²⁴ Monica Șandor-Chicideanu, *Cultura Zuto-Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Cluj 2003, p. 293 și pl. 54/A-B.

²⁵ În cursul campaniilor din anii 2000-2002 în necropola de incinerare Gârla Mare, de la Plosca, colectivul șantierului a mai efectuat săpături și la circa 100 m est de locul cimitirului situat pe malul de sud al lacului Bistreț în punctul *Cabana de metal*, fiind descoperite resturile unei locuiri caracterizate prin cioburi Verbicioara cu decor specific “fazelor” timpurii. Rezultatele cercetărilor urmează să fie publicate de către Florin Ridiche.

²⁶ D. Berciu, *Buridava*, 1, 1972, p. 15.

²⁷ G. Crăciunescu, *Drobeta* 9, 1999, p. 45.

²⁸ Vasul a fost publicat mai întâi ca fiind de la Hotărani, fără alte precizări, cf. D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova 1939, fig. 215/1 (de fapt vasul din stânga). Ulterior autorul a revenit explicând că după informații de la Gh. Georgescu-Corabia vasul a fost găsit la Săpata, cf. Idem, *Dacia NS*, 5, 1961, p. 126, nota 11.

necropolă Verbicioara, dar omite să-și argumenteze afirmația²⁹. Și nu trebuie uitat că la *Ostrovogania* este vorba doar de un mormânt cu ceramică Verbicioara, iar la Gruia situația arheologică este cu totul confuză³⁰. În rest mai pot fi semnalate grupurile de morminte de la Godeanu cu două morminte, Desa cu două morminte, Padea cu patru morminte³¹ și Verbicioara cu două morminte de incinerare și unul de inhumare. În lipsa unor preocupări coerente exprimate concret în teren prin săpături sistematice, documentarea privind comportamentul mortuar al grupei Verbicioara poate fi considerat ca fiind cu totul lacunar. Dar chiar și în această situație se pare că practica incinerării era generalizată chiar de la începuturi și răspândită aproximativ uniform pe întreaga arie. Stațiunea de la Verbicioara și nu numai ea, arată o locuire relativ intensă, astfel că o altă problemă este aceea a zonelor funerare. Nu exclud însă posibilitatea ca, măcar la Gruia, să se poată documenta un cimitir, foarte probabil de dimensiuni reduse. De altfel obiceiul de a plasa mormintele izolat sau în mici grupuri nu este singular, măcar pentru perioada timpurie a epocii bronzului de la nord de Dunăre, cu atât mai mult cu cât în zonele imediat învecinate fenomenului Verbicioara, sau anterior ei, se mai întâlnesc situații oarecum asemănătoare. Aceste cazuri pot indica eventual, fie comunități restrânse, fie fragmentarea zonelor funerare corespunzând unor anume segmente ale comunităților, fiecăruia dintre acestea fiindu-i destinată o locație postmortem distinctă spațial.

Dacă practica incinerării este solid documentată pentru cele câteva înmormântări Verbicioara sigure, ne cam lipsesc în schimb detaliile privind ritualul. Cu toate acestea putem remarca că practica depunerii oaselor calcinate în vase ce au căpătat astfel funcția de urne, uneori acoperite cu alte vase folosite drept capace, aparținând categoriei *Urnengrab*, este atestată în majoritatea cazurilor, o excepție fiind întâlnită în cazul M. 63 de la Cârna- *Ostrovogania*, unde oasele calcinate au fost acoperite cu cioburi de vase, fiind vorba de un mormânt de incinerare în groapă – *Brandgrubengrab*. Recenta descoperire de la Desa- *Castravița* a oferit date sigure privind ansamblul întregului mormânt. Astfel s-a constatat că, pentru cel dintâi mormânt descoperit, groapa avea în plan o formă ovală, iar în profil tronconică cu gura mai largă. Importantă este observația conform căreia groapa mormântului era plină cu cenușă, fapt care permite încadrarea mormântului în categoria *Brandschuttungsgrab*, adică a celor cu “cenușă risipită”, morminte în a căror groapă, imediat înainte de așezarea urnei cu oase calcinate, se mai depuneau și alte resturi culese de la locul incinerării. Tot în cazul acestui mormânt s-a mai apreciat că oasele calcinate fuseseră “depuse inițial într-un săculeț” și apoi abia în vas³². Din păcate observațiile corecte de la Desa nu mai au alt termen de comparație pentru aria verbicioareană, rămânând singulare până la noi descoperiri la fel de precise.

O problemă aparte o pune, după opinia mea, mormântul de inhumare de la Verbicioara. Asupra condiției din teren a descoperirii deținem date cu totul restrânse. Nu se precizează data descoperirii. Se știe că a fost descoperit în afara stațiunii A, undeva unde terenul a fost deranjat de arături, la suprafață găsiindu-se oase umane și cioburi Verbicioara, dintre care unele cu analogii în faza V³³. Se presupune că ar fi putut aparține cel puțin unui grup de morminte, dar pe planul publicat în 1959³⁴ nu este trecut locul acestei descoperiri ceea ce mă îndeamnă să presupun că a fost găsit cu totul întâmplător, fapt care îi mai reduce din însemnătate... Mormântul a conținut un schelet depus chircit pe stânga, cu capul către sud. Inventarul declarat era constituit dintr-un ac

²⁹ M. Nica, în vol. P. Roman, M. Alexianu (ed.), *Relations thraco-illyro-helléniques, Actes du XIVe Symposium national de thracologie (à participation internationale). Băile Herculane (14-19 septembre 1992)*, București 1994, p. 179, nota 16.

³⁰ G. Crăciunescu, op. cit. p. 44-45.

³¹ În 1970 a fost descoperit un prim mormânt de incinerare cu trei vase, cf. M. Babeș, *Dacia NS*, 15, 1971, p. 379-380, ulterior au mai fost cercetate alte trei, informații amabile M. Nica.

³² P. Gherghe, M. Nica, Fl. Ridiche, op. cit., loc. cit.

³³ D. Berciu, *Dacia NS* 5, 1961, p. 145-146.

³⁴ D. Berciu, S. Morintz, I. Maximilian, *Materiale* 3, 1959, fig. 1.

“cipriot” din metal, cu tija curbă, dar cu capul rupt și un inel de buclă tot din metal³⁵. După acul “cipriot” ca și după inelul de buclă, mormântul se poate plasa într-o vreme corespunzătoare mormintelor Periam-Pecica care au asemenea piese în inventarele lor³⁶, fapt ce confirmă datarea propusă de mine. Antecedente pentru inhumatie nu există pentru grupa Glina³⁷ așa cum este ea cunoscută în Oltenia, și care precede grupa Verbicioara, după cum o arată însăși succesiunea stratigrafică așa cum a fost ea înregistrată în stațiunea eponimă, iar inventarul este prea târziu pentru aceasta. Morminte de inhumatie sunt amintite la răsărit de Olt, în mediul Tei³⁸, dar o pătrundere, inclusiv cu obiceiul funerar al inhumatiei, a acestei grupe la vest de Olt rămâne a fi dovedită³⁹. Oricum mormântul de inhumatie de la Verbicioara constituie o apariție cel puțin nșoltă, rămânând de văzut dacă viitoarele cercetări vor duce la descoperiri similare în aria Verbicioara pentru a-l transforma într-o informație credibilă. În această situație și față de preponderența remarcabilă a obiceiului de a arde cadavrele, mai vechea afirmație conform căreia la începuturile culturii se practica inhumatia pentru ca ulterior să fie înlocuită cu incineratia⁴⁰ își pierde din greutate.

Cele două morminte de incineratie descoperite tot în stațiunea eponimă se găseau în așezare, fapt de o anume importanță, căci practica înmormântărilor în cadrul spațiului locuit ar putea explica, măcar parțial, lipsa unor cimitire de sine stătătoare sau, mai degrabă, fracționarea zonelor funerare. Dar și pentru aceste două morminte ne lipsesc observațiile din teren, exceptând precizarea adâncimii de la nivelul modern de călcare și mențiunea că au fost găsite, primul în 1949 în secțiunea III, iar al doilea în 1950 în secțiunea IV. Ambele au fost găsite în stratul de cultură nefiind distinsă groapa. Primul se compunea din urnă și capac, iar al doilea numai din urnă. Urna primului mormânt era un vas globular cu patru torți pe pântec și cu un gât scurt acoperit cu un capac scund de formă tronconică. Urna celui de al doilea era un vas cu profil în “S”, cu două torți trase din buză și cu

³⁵ D. Berciu, *Dacia NS* 5, 1961, p. 145-146, fig. 15, 16/1-2.

³⁶ Vezi de pildă M. 10, 20, 47, 109, 140, 182, 200, 235, 267, cf. M. Girić, *Mokrin nekropola ranog bronzanog doba*, Beograd 1971, pl. 5/1-2, 5 și 7; 9/1 și 4; 15/4-5; 34/2-3; 42/2-3; 51/4; 54/2; 61/2-3; 70/4 respectiv. Vezi și Sabine Gerloff, *PZ*, 58, 1993, 1, p. 94, Lista 4, nr. 1-6, pentru datele ¹⁴C ale mormintelor 52, 110, 208, 227, 237 și 259.

³⁷ În mormântările Glina sunt extrem de puține și cel mai adesea incerte. Au fost publicate ca aparținând grupei Glina până acum doar descoperirile de la București-Fundeni, cf. D. V. Rosetti, în *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București 1959, p. 18-22, dar fără ilustrații; Căscioarele, cf. D. Nanu, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, 5-7, 1988-1989, p. 37-39, Drăgănești-Olt, M. Nica, C. Schuster, T. Zorzolui, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă I*, București 1995, p. 9-45, Mătășaru-Tetcoi, cf. Gh. Bichir, Eugenia Popescu, *Materiale*, 9, 1970, p. 271-280; Runcuri, cf. Gh. Petre-Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea, 1995, p. 23. De-a lungul vremii culturii Glina i-au mai fost atribuite și alte înmormântări cum este cazul mormintelor din tumulii de la Verbița, cf. D. Berciu, P. Roman, op. cit. Tot culturii Glina i-a mai fost atribuit și micul grup de morminte de la Făurei, cf. informație amabilă de la regretatul Mihai Simon, care a efectuat acolo săpături rămase inedite. Nu toate aceste descoperiri au fost acceptate unanim, cf. C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței superioare*, *BiblThrac* 20, București, 1997, p. 48 care afirmă: “Singurele morminte Glina certe sunt cele în tumulii de la Verbița”, dar trebuie observat că movilele funerare de la Verbița apar cu totul singulare în aria Glina! După R. Băjenaru, în M. Petrescu-Dâmbovița (coord.), *Comori ale epocii bronzului din România*, București, 1995, p. 183, numai mormântul de la Căscioarele poate fi atribuit “cu certitudine” culturii Glina.

³⁸ V. Leahu, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, 3-4, 1987, p. 49-52.

³⁹ În această privință trebuie menționată și recenta încercare de a contopi fazele târzii Verbicioara (i.e. IV-V) și cele târzii Tei (i.e. IV-V, respectiv Fundeni și Fundenii Doamnei) într-o creație artificială, făcută cu pripeala specifică debutului profesional, chiar dacă mai întârziat, denumită “grupul Fundeni-Govora” plasat în intervalul “sec.XIII-XII, sau mai degrabă XIV-XII a. Chr.”, cf. N. Palincaș, *SCIVA*, 48, 1997, 3, p. 237-254. Argumentația este susținută în principal pe o serie de materiale ceramice, descoperite în condiții discutabile, la Căscioarele și pe interpretarea a unor desene unor vase incomplete. Lipsa de experiență a autoarei nu i-a permis o încadrare corectă a materialelor, căci dacă ar fi cunoscut lucrarea lui T. Stojanov, *Mogilen nekropol ot rannojeljaznata epoha “Sborjanovo”*, Sofia 1997, ar fi observat cu ușurință că materialele de la Căscioarele, și, prin ele, o bună parte a “grupul Fundeni-Govora” se pot data cel mai verosimil în sec. XI a. Chr., adică în plină epocă a fierului; cf. și I. Motzoi-Chicideanu, *Dacia NS*, 43-44, 1999-2001, p. 224, nota 132. O critică a “grupului Fundeni-Govora” dintr-o perspectivă proprie și la V. Leahu, *Cultura Tei. Grupul cultural Fundeni-Govora. Probleme ale epocii bronzului în Muntenia*, *BiblThrac* 38, București, 2003, p. 141-151.

⁴⁰ Vezi supra nota 2.

suprafața striată. În ambele urne s-au găsit oase calcinate, făcându-se observația că: “*Die Verrbrennung selbst war an einer anderen Stelle vorgenommen worden, für deren Lage noch keinerlei Hinweise vorliegen*”⁴¹, situație practic obișnuită la aproape toate mormintele de incinerare din epocă...

Situația de la Gruia ar părea, la prima vedere, mai fericită, fiind raportate trei morminte de incinerare Verbicioara descoperite într-un cimitir cu morminte Gârla Mare și hallstattiene timpurii. Primul mormânt Verbicioara a fost deranjat de un altul Gârla Mare, reușindu-se doar recuperarea părții inferioare a vasului ce funcționase drept urnă. În interior au fost găsite oase calcinate și cenușă. Cel de al doilea mormânt Verbicioara a avut ghinionul de a fi fost distrus de două ori în decursul vremii, odată de un mormânt Gârla mare și a doua oară de unul hallstattian. Și cel de al treilea mormânt Verbicioara a avut o soartă asemănătoare, fiind distrus de M. 16 ce aparține culturii Gârla Mare. În ambele cazuri nu s-au mai putut “*recupera decât fragmente ceramice decorate cu incizii paralele, executate cu pieptănu*”⁴². Nu se precizează dacă au existat oase calcinate și nu dispunem de planuri sau profile de morminte. Restul de urnă păstrat e insuficient pentru a-i stabili apartenența la una “fazele” Verbicioara, de altfel insuficient definite. În ansamblu situația de la Gruia o repetă pe cea de la Cârna-Ostrovogania, părănd a indica o anume anterioritate a înmormântărilor Verbicioara pe valea Dunării⁴³ sau poate expresia unor împrumuturi materiale și, pe cale de consecință, a unei contemporaneități la nivelul stilului ceramic Verbicioara III și al etapei mai vechi a culturii Gârla Mare.

Din păcate nu dispunem de date mulțumitoare, în afara menționării lor, despre cele patru morminte de la Padea. Situația are importanța ei căci numărul mormintelor poate indica o grupare cu caracter funerar pentru grupa Verbicioara.

Despre mormintele de la Nicolae Bălcescu⁴⁴, Mărăcinele⁴⁵, Tismana, Crivina⁴⁶ și Sălcuța⁴⁷ nu se poate discuta prea mult, ele fiind fiecare o descoperire fortuită, lipsind orice fel de alte observații. Singurul fapt pe care îl atestă este practica incinerăției la o vreme corespunzând la ceea ce, tradițional, se numesc “fazele II-III” ale grupei Verbicioara. Nici descoperirea de la Korbovo⁴⁸ nu ajută cu ceva, cu atât mai mult cu cât este vorba de o descoperire cu totul izolată- un vas acoperit cu capac, fără resturi osteologice- considerată cenotaf.

Este limpede că stadiul cercetării “culturii” Verbicioara, prin caracterul său lacunar și adesea de coerență, afectează orice încercare de examinare de ansamblu a obiceiurilor mortuare ale acestei grupe ceramice. Puținătatea datelor concrete, caracterul lor îndoielnic, lipsa unor observații stratigrafice bine susținute precum și a unor analize pertinente de material mă îndeamnă să consider acest fenomen mai degrabă ca o problemă decât ca o cultură arheologică bine definită. În stadiul actual de documentare putem afirma că a existat practica incinerăției, cu obiceiul depunerii resturilor calcinate în urne, dar și în gropi acoperite apoi cu cioburi. Obiceiul arderii defuncțiilor, bine cunoscut în zona Dunării Mijlocii pentru bronzul timpuriu tradițional – grupele Makó sau Nyírség – combinat cu prezența ceramicii striate, indică o componentă de sorginte vestică, așa cum de fapt s-a mai subliniat. Dar repertoriul decorativ lasă să se întrevadă afinități și cu grupa Vatina,

⁴¹ D. Berciu, op. cit., p. 146-147 și fig. 4/8; 7/4 și 4/9.

⁴² G. Crăciunescu, op. cit. p. 44.

⁴³ Atrag însă atenția că un complex cu un caracter special, conținând o mare cantitate de ceramică Gârla mare cu totul tipică, dar și multe cioburi cu decor striat, s-a descoperit în cursul săpăturilor din anii 1997-1998 de la Cârna, în punctul, astăzi denumit *Groapa lui Mihalache*, care se află chiar pe locul cimitirului cercetat de V. Dumitrescu, toponimul de *Grindu Tomii* dispărând, foarte probabil odată cu grindul ca atare, în urma lucrărilor de îmbunătățiri funciare și desecare din anii 1968-1971.

⁴⁴ G. Crăciunescu, *Drobeta*, 5, 1982, p. 193-200.

⁴⁵ Inedit. Descoperire fortuită cu materialul în Muzeul Orășenesc Băilești.

⁴⁶ G. Crăciunescu, în vol. *Kulturen der Bronzezeit in dem gebiet des Eisernen Tores*, București, 1998, p. 115-138.

⁴⁷ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 71 și nota 15. Este evident că “descoperirile” sunt cu totul îndoielnice.

⁴⁸ D. Krstić, *Đerdapske Sveske*, 2, 1984, p. 104-107.

grup căreia nu i-a fost străină incinerarea⁴⁹, în acest sens neputând fi exclusă posibilitatea ca grupa Verbicioara să reprezinte o “sinteză” a celor două elemente – Zók târziu și Vatină – din punctul de vedere al practicilor mortuare. Deși incerte, descoperirile de la Tețcoi și Runcuri⁵⁰, lasă să se întrevadă o pătrundere a incinerăției, foarte probabil de dincolo de Carpați, unde asemenea obiceiuri funerare sunt atestate, destul de probabil în medii Zók târzii, cum este cazul micului cimitir de la Bratei⁵¹. Puținele descoperiri mortuare Verbicioara sigure, doar în câteva cazuri găsite grupate, par a indica că spațiul funerar a avut alte criterii de organizare, cel puțin în cazul mormintelor de incinerare din stațiunea eponimă, el cuprinzând și așezarea, așa cum se mai cunoaște, mult mai deslușit, din mediul Wietenberg⁵². Descoperirea de la Godeanu, în cazul fericit în care am avea certitudinea că poate fi atribuită grupei Verbicioara, ar putea indica faptul că pentru înmormântările acestei grupe au fost folosite și peșterile, fapt mai puțin cunoscut pentru epoca bronzului în nord de Dunăre.

Singurul mormânt ce poate fi atribuit grupului Govora, cel de la Râmnicu Vâlcea nu se bucură nici el de o fișă arheologică mulțumitoare, iar prin singularitatea lui stopează din capul locului orice efort de discuție.

O descoperire cu totul recentă introduce în spațiul bronzului oltean, elemente noi mai ales din punctul de vedere al comportamentului funerar. Este vorba de morminte de incinerare sub tumuli descoperite la Vârtopu, jud. Gorj. Deocamdată nu dispunem decât de descrierile succinte, cu ilustrații puțin concludente, ale unor rapoarte preliminare⁵³. Este vorba de opt morminte tumulare în care s-au găsit grupuri de 2-4 vase, depuse pe sol, alături de grămăjoare de oase calcinate, totul fiind acoperit apoi cu pământ, rezultând movile funerare cu diametre între 6 și 10 m, înalte, astăzi, de cca 0.40-0.70 m. Într-un singur caz - T. 5 - vasele “de ofrandă” și oasele calcinate au fost așezate pe un soi de postament de formă neregulată, constituit din bolovani de râu. Cele mai multe din vasele adiacente oaselor calcinate prezintă urme de ardere secundară indicând în acest fel faptul că au fost depuse pe rug odată cu cadavrul. Pe baza materialului ceramic descoperirea a fost încadrată, printr-o savuroasă exprimare, “în etapa Bronzului timpuriu având un substrat Glina final - Verbița - Ostrovul Corbului-(Glina IV), Bela Crkva - Priboi, dar s-ar putea anunța elemente de tip Bubani III- Vecina- Ostrovul Corbului (post-așezare Glina și ante-așezările de tip Gornea - Orlești”. Cu toate că încă nu se cunoaște exact situația și materialul, descoperirea de la Vârtop pare a indica practica incinerăției la un moment anterior constituirii grupei ceramice Verbicioara, cam o dată cu mormintele menționate deja de la Tețcoiu sau Runcuri. Pe de altă parte, existența movilelor funerare și unele elemente ale structurilor lor, nu își au paralele în spațiile imediat învecinate, unde mormintele de incinerare sunt în totalitate plane. În ce măsură descoperirea de la Vârtopu, plasată în zona dealurilor subcarpatice din nordul Olteniei, a avut o relație cu grupa ceramică Verbicioara din sudul provinciei rămâne de demonstrat. În așteptarea unor noi descoperiri și a precizărilor de rigoare nu pot exclude, măcar cu titlul de ipoteză de lucru, un anume raport cu mormintele birituale

⁴⁹ În general comportamentul mortuar al grupei Vatină este puțin și confuz prezentat, singurele înmormântări Vatină sigure părând a fi cele de incinerare de la Belegiș-Stoița gumno, cf. N. Tasić, în vol. N. Tasić (Hrsg), *Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkans*, Beograd, 1984, p. 62.

⁵⁰ Vezi supra nota 33.

⁵¹ Eugenia Zaharia, în vol. N. Boroffka, T. Soroceanu (Hrsg), *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt*, Rahden, 1999, p. 53-58. După P. Roman, SCIVA 37. 1, 1986, p. 45, cimitirul aparține grupei Makó.

⁵² Vezi pentru descoperirile funerare Wietenberg N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, UPA 19, vol. 1, Berlin 1994, p. 106-114.

⁵³ Gh. Calotiu, în *Cronica cercetărilor din România. Campania 2001*, București, 2002, p. 329-330 și pl.114 cu două fotografii; idem, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2002*, București, 2003, p. 364-365; idem, Litua, 9, 2003, p. 5-25. Din păcate sunt nevoit să subliniez lipsa de profesionalism, exemplară în sens negativ, a modului de cercetare și publicare a acestei importante descoperiri.

și în ciste din piatră sub movile de la Cașolț- *Trei mormini*⁵⁴ sau cu mormântul de incinerare în urnă depus în cistă din lespezi de piatră de la Runcuri, situat în nordul Olteniei și atribuit, cu grațioasă generozitate, grupei Glina⁵⁵.

Abstract

The so called Verbicioara culture, in spite of its importance for the Bronze Age between Carpathians and Danube, is still one of the most problematic archaeological phenomenons of the southern Romania. Even till today are not enough clear the origin and the definition of each of the “phases I-V”. Also is not clear the span of time for this archaeological group. So we have to work with the old conclusions of D. Berciu, which are shared with religious respect by the most part of the oltenian scholars.

Other important problem of this group is that of the mortuary practices. We can dealing today with 16 discoveries, most of them not at all sure from the point of view of the archaeological conditions and published in not at all professional conditions. The most part of these discoveries are concentrated in the southern part of Oltenia, such finds missing in the eastern part (Fig. 1) in spite of a large number of settlements. The presumed Visag cemetery, situated in Banat far away from Oltenia, does not belong any more to the Verbicioara culture, now some scholars considering it as a Balta Sărată funerary discovery. The cinerary grave from Râmnicu Vâlcea, concerning the type of the vessel and the ornamentation, belongs to the Govora group defined in late 70's by B. Hänsel. From the point of view of the character of research about 69% burials are due to systematic excavations (Fig. 2) but the available information are just a few or sometimes published in a nonprofessional way. In the same time the archaeological context of this burials show us that the most part are single graves, probable due to some small communities or to the fragmentation of the funerary area corresponding to the smaller subunits of communities.

For the small group of graves from Padea we have only an extremely short mention, not at all useful. The discoveries from the Cincioarei cave near the village Godeanu are also only mentioned. At Korbovo was founded an isolated pot covered by a lid but without burnt bones, reason for what the whole feature is considered a “cenotaph”. Three tombs were discovered in the eponym settlement of the “Verbicioara culture”. The first one is a skeleton grave, with a so called “Cypriot” bronze pin and a lock ring from the same alloy but the exact place and the real conditions of the discovery are still unknown, very probable being a casual one without any other elements to be sure that the tomb is a Verbicioara one or not. The others two burials were cinerary tombs with the burnt bones in pots, only one with a lid, with typical forms and decoration for the early Verbicioara pottery style, both discovered in the area of the settlement. In the Gârla Mare cinerary cemetery from Cârna-*Ostrovogania* during the 1992 campaign was discovered a burial (Grave no. 63) in which the burnt bones were covered with shards, one of which having some analogies in the so called Verbicioara III pottery style, but this shard is not a sufficient prove to consider this tomb as a genuine Verbicioara grave. The tombs from Gruia seems to belong to a small but a genuine cemetery even the archaeological situation is not yet very clear. Unfortunately the single graves from Crivina, Mărăcinele, Tismana and Sălcuța are not at all useful for a broad discussion and in Săpata we are dealing with just an isolated pot, a find which very hard could be considered a funerary one.

However, we can say that one of the peculiarities of real Verbicioara burials is that these are only flat totally different from the barrow-tombs well known in Oltenia but a little earlier in time. In the same time the custom to burn the deceased persons is also a new element of the Bronze Age in Oltenia. The origin of this mortuary custom seems to be of a western origin, from the late Zók area, as evince the discoveries from Bratei inside the Carpathian bow or from northern Oltenia – i.e. Runcuri – or Muntenia – i.e. Tețcoiu –. In this respect a very useful find could be that from Vârtopu, in the hilly region of the county Gorj, with eight cinerary burials under earth barrows, but the improper manner of the research and publication impede a further discussion. In this way we have expect some new and good finds before to try to find solutions to the problem of Verbicioara mortuary customs.

⁵⁴ Pentru Cașolț-Calbor vezi M. Macrea și colectiv, *Materiale*, 4, 1957, p. 119-154; idem, *Materiale*, 5, 1959, p. 403-417.

⁵⁵ Vezi, supra nota 37.

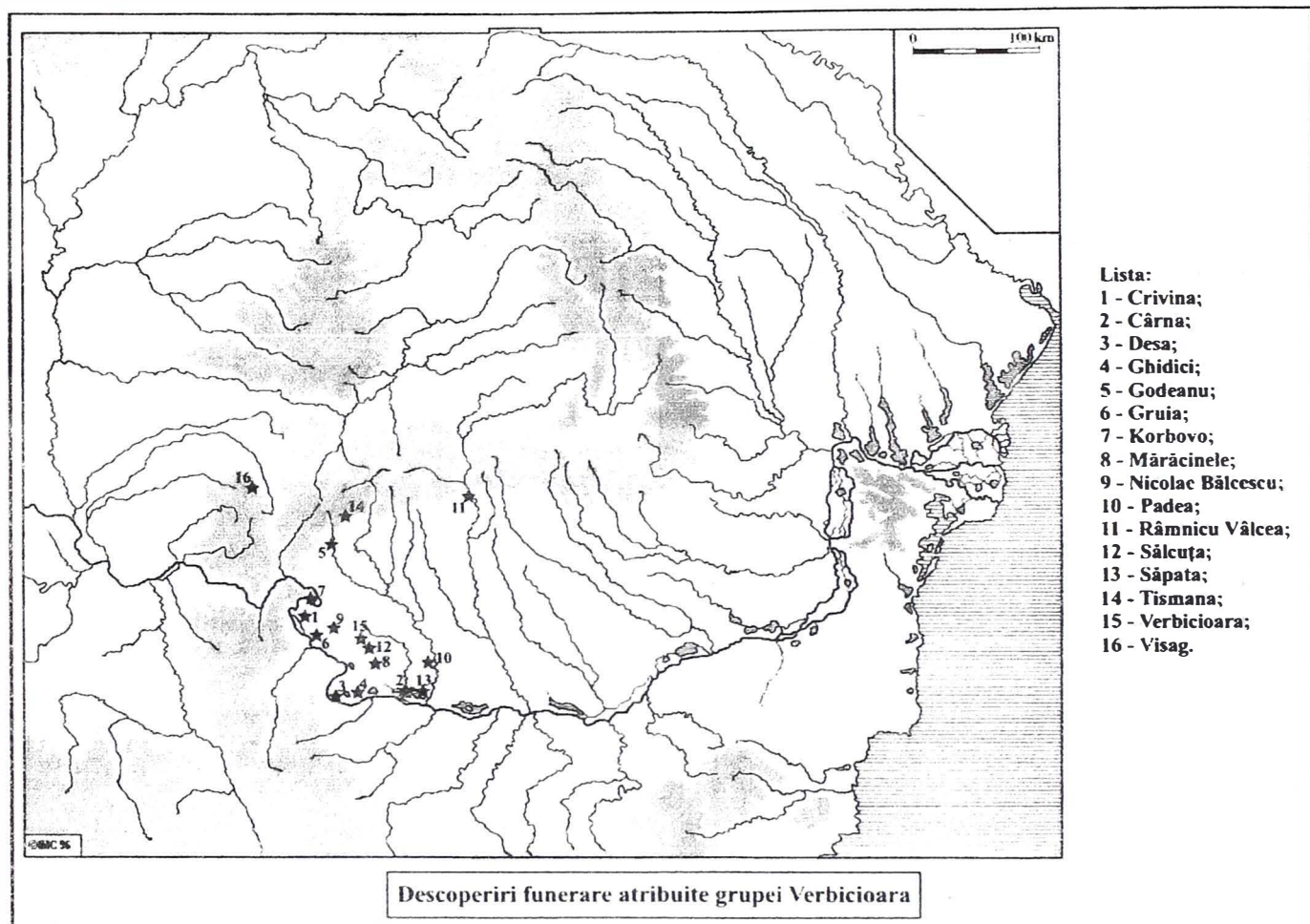

Fig. 1

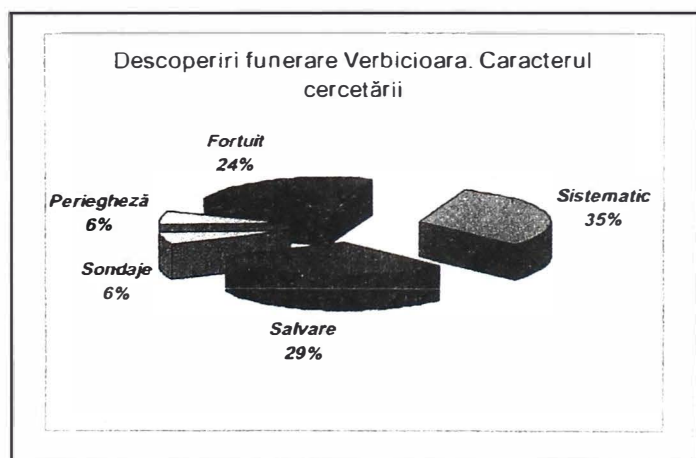

Fig. 2

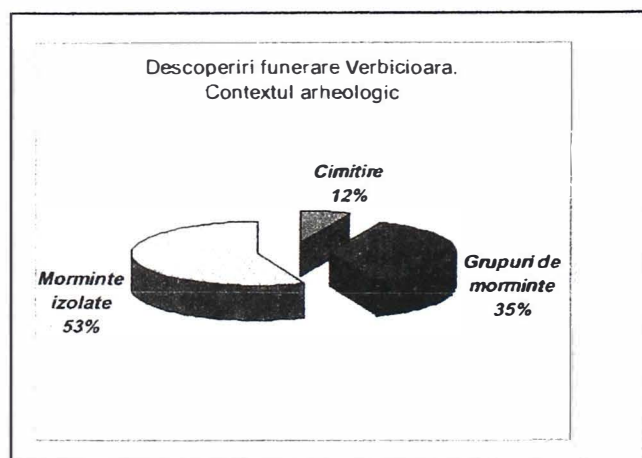

Fig. 3

Cercetările arheologice sistematice din punctele “Castravița” și “La Ruptură”, localitatea Desa, jud. Dolj (campania 2001)

Petre Gherghe, Marin Nica, Florin Ridiche

În cursul lunii septembrie 2001 s-au efectuat săpături arheologice de salvare, în două puncte distincte situate pe teritoriul localității Desa: “La Ruptură” și “Castravița” urmărindu-se identificarea și stabilirea perimetrului așezării de tip Basarabi, distrusă în proporție de cca. 90% de apele Dunării.

În punctul “La Ruptură”, în dreptul capătului de vest al insulei Acalia, și la aprox. 1 km vest de punctul “Castravița”, pe terasa Dunării, se află o așezare romană, distrusă în cea mai mare parte de apele Dunării. Din malul acesteia s-au recuperat fragmente ceramice hallstattiene și romane. Pentru obținerea datelor stratigrafice s-au săpat patru secțiuni de mici dimensiuni la marginile de est și de vest cât și la mijlocul așezării, nu a fost descoperit nici un complex de locuire ci numai mici alveolări și gropi menajere cu material ceramic, obiecte de metal și os.

După măsurătorile și observațiile noastre, din cele două așezări nu a mai rămas în urma eroziunii apelor Dunării decât o suprafață de 400 m x 15 m.

În secțiunea S. I, cu dimensiunile de 10 m lungime și 1,5 m lățime, după înlăturarea nisipului eolian pe o adâncime de 0,1 m, a apărut un nivel de cultură roman gros de 0,6 m care suprapunea un altul specific culturii Basarabi, gros de 0,4 m.

Pe marginea de vest a așezării, la 35 m de S. I., s-a deschis secțiunea S. II cu dimensiunile de 8 m lungime și 1,25 m lățime. Din punct de vedere stratigrafic s-au obținut aceleași date, diferențele fiind doar la grosimea depunerii de nisip eolian care varia între 0,5/0,9 m și a nivelurilor de cultură; cel roman măsura între 1/1,2 m, era puternic tasat și avea culoare cenușie. Nivelul de cultură Basarabi, deși avea culoare maronie și o grosime de 0,35 m, conținea puține materiale arheologice. În carourile 3-4, în partea inferioară a stratului roman au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, obiecte de os și fier dintre care un cosor curbat (Fig. 1) ne amintește de cele de tradiție dacică și numeroase piroane tot de fier. Ele au fost depuse într-o alveolă cu resturi de ceramică și cenușă. Pe profilul din colțul de est al secțiunii s-a putut observa conturul unei gropi de par care a aparținut unui bordei cu podeaua orizontală bine bătută.

Secțiunea S. III, trasată pe marginea de vest a așezării a avut dimensiunile de 5 m lungime și 2 m lățime. După înlăturarea nisipului eolian, gros de 1 m, s-a ajuns la nivelul roman de culoare cenușie care avea grosimea între 1/1,2 m dar conținea puține fragmente ceramice și acelea, în majoritate, atipice. Sub nivelul roman s-a identificat nivelul specific culturii Basarabi de culoare maronie gălbuie, gros de 0,45 m, de asemenea, sărac în materiale arheologice.

Pe profilul de nord al secțiunii ne-a reținut atenția o groapă romană care a străpuns stratul de locuire Basarabi, amestecând materialul ceramic din cele două niveluri de cultură.

La 5 m est de secțiunea S. III s-a deschis S. IV cu dimensiunile de 5 m lungime și 1,25 m lățime. S-au obținut aceleași date stratigrafice și la fel de puține materiale arheologice. Dintre acestea remarcăm gâtul unei amfore¹.

¹ Desenele au fost executate de Violeta Stănescu, iar restaurarea ceramicii a fost realizată de Viorel Cojocaru, ambii de la Muzeul Olteniei, cărora le mulțumim și pe această cale.

În punctul "Castravița", situat în dreptul kilometrului fluvial 766, în perimetrul "Dealului Dăbiloiu", din surpăturile malului Dunării au fost recuperate câteva fragmente ceramice de tip Basarabi și romane, iar la suprafața solului se observau pe lângă denivelările datorate rădăcinilor de copaci scoase de localnici, niște "suprafețe" pătrate sau circulare conturate de valuri și șanțuri pe interior.

Pentru început s-a deschis o secțiune, de-a lungul malului Dunării la cca. 100 m. Ea a fost trasată aproximativ în centrul grindului, pe direcția est-vest, măsurând 13 m lungime și 1,50 m lățime, fiind perpendiculară pe șanțul și valul uneia dintre "suprafețele" pătrate cu latura de 15 m.

Șanțul situat în interiorul valului are o deschidere "la gură" de 0,74 m și o adâncime, față de nivelul de călcare din interior, de 0,3 m. De la nivelul acestuia există, la exterior, un val înalt de cca. 0,25 m și lat de aprox. 1,65 m. Deocamdată nu știm ce reprezintă aceste "suprafețe" pătrate sau circulare și nici cine le-a făcut.

După înlăturarea stratului vegetal (nisip eolian) gros de 0,1/0,15 m au apărut fragmente de țigle, olane și ceramică romană. Lipseau cărămizile. Nivelul roman are o culoare vânăt-negricioasă și o grosime de 0,5/0,55 m. Sub nivelul roman au apărut fragmente ceramice specifice culturii Basarabi, câteva dintre acestea aveau decor tipic culturii menționate, iar altele erau încrustate cu o substanță albă. Au fost găsite și fragmente ceramice decorate cu caneluri specifice aspectului cultural Vârtop. Din punct de vedere stratigrafic, datorită solului nisipos, nu s-a putut face o distincție între cele două culturi menționate. S-a constatat că fragmentele ceramice hallstattiene erau mai numeroase către capătul estic al secțiunii.

Fără a se putea face o delimitare stratigrafică în carourile 1 și 2, la adâncimea de 0,7 m față de solul vegetal a apărut gura unui vas a cărui buză și parțial o bucată din perete au fost rupte de muncitori datorită nisipului aproape cimentat din jurul ei (Fig. 2). Altă porțiune din buza vasului era ruptă din antichitate. Continuându-se săpătura am constatat că oala conținea oase umane calcinate și era depusă într-o groapă. Ne aflam așadar, în fața unui mormânt de incinerare cu resturile cremației puse în urnă, care după formă, pastă și decor aparține epocii bronzului. Groapa mormântului avea gura ovală (0,65 x 0,6 m); adâncimea acesteia era de aproximativ 0,35 m de la nivelul hallstattian, iar fundul măsura în diametru 0,35 m, groapa fiind aprox. de formă tronconică. Lângă urnă, la bază, în partea de vest, s-a găsit cenușă grupată-n formă de moviliță; dimensiunile acesteia fiind: înălțimea de 8 cm, iar la bază, diametrul atingea cca. 10 cm. Practic, cenușa ocupă tot spațiul dintre urnă și perețele gropii; în cenușă nu s-au găsit oase calcinate. În timp ce groapa era secționată s-a constatat că în pământul de umplutură au mai fost depuse trei fragmente ceramice; în umplutura gropii s-au găsit și fragmente de oase calcinate, aproximativ deasupra cenușii menționate mai sus. Alte două fragmente de oase au fost descoperite la est de mormânt, la cca. 0,3 m; ele provin sigur de la acest mormânt ținând cont că se află la aceeași adâncime cu nivelul de săpare al gropii mormântului. În urnă s-au găsit oase calcinate, cenușă și nisip; oasele erau de dimensiuni mici (1-5 cm) și nu au fost puse într-o anumită ordine. S-a constatat că între resturile cremației (oase și cenușă) și perețele urnei, pe o grosime de cca. 2-3 cm, era nisip curat. În această situație am apreciat că oasele calcinate și cenușa au fost depuse inițial într-un "săculeț", care apoi a fost introdus în urnă. Spațiul dintre săculeț și pereții urnei a fost umplut cu nisip.

Urna a avut gât drept, gura spartă din vechime, pântecul bombat, cu 4 toarte bandate, dispuse simetric două câte două, fund plat, neprofilat. Aceasta are culoare cafenie, cu urme de ardere secundară și este modelată cu mâna. Pasta este fină având ca degresant nisip. Decorul vasului constă din benzi de striuri dispuse în registre verticale, paralele, numai pe partea inferioară a vasului. Pe diametrul maxim al vasului se află alte striuri dispuse, orizontal, într-un singur registru. Vasul a avut patru toarte din care s-au mai păstrat doar două; o toartă bandată, mai mare, pe diametrul maxim al vasului iar o alta, mai mică, tot bandată, pe umărul vasului. Atât toarte mari cât și cele mici erau dispuse simetric. În dreapta și în stânga toartei mari, în partea superioară a acesteia se află două proeminente.

Din punct de vedere tipologic, urna de la Desa are analogii în ceramica de tip Verbicioara², descoperită atât în Oltenia cât și în Serbia, dar și în cea a grupurilor culturale, Comești-Crvenka, faza II³, și Balta Sărată, faza I⁴, din Banat. Chiar dacă nu găsim un vas identic cu cel de la Desa în aria culturilor menționate mai sus, elementele de decor aparțin culturii Verbicioara. Proeminente, cum sunt cele două de la toarta urnei, avem în special pe ceștile de la Cârcea "Viaduct"⁵, Locusteni⁶, Verbicioara⁷, județul Dolj, Rogova "La Cazărmi"⁸, județul Mehedinți, încadrate în fazele I-II ale culturii Verbicioara după periodizarea lui D. Berciu, dar și pe urnele de la Nicolae Bălcescu⁹, posibil și pe cea de la Breznița de Ocol¹⁰, județul Mehedinți, Verbicioara¹¹, județul Dolj și Livade-Mala Vrbica¹² (Serbia) încadrate tot în fazele I-II ale culturii. În ceea ce privește decorul cu striuri de pe urna de la Desa, acesta se regăsește pe multe fragmente ceramice, descoperite, în special, în centrul și sud-vestul Olteniei, la Cârcea "Viaduct"¹³, Padea¹⁴, probabil și la Verbicioara¹⁵, Slașoma¹⁶, Tismana¹⁷, Bistrețu "La Punți"¹⁸, Dobra "La Școală"¹⁹, Halânga²⁰, Ostrovul Șimian²¹, Pătulele²², Pristol²³ și la Ostrovul Corbului, în sectorul B²⁴ datate în fazele I-II.

² D. Berciu, *Die Verbicioara-Kultur. Vorbericht über eine neue in Rumänien entdeckte bronzezeitliche Kultur*, Dacia NS, 5, 1961, p. 123-161.

³ M. Gumă, *Epoca bronzului în Banat, orizonturi cronologice și manifestări culturale*, Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica, (Timișoara, 1997), pl. XL/6; XLI/4.

⁴ *Ibidem*, pl. LV/12; V. Dumitrescu, I. Stratan, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Visag (r. Lugoj, reg. Banat)*, SCIV, 18, 1967, 1, fig. 2/4.

⁵ M. Nica, *Date noi cu privire la geneza și evoluția culturii Verbicioara*, Drobeta, 7, 1996, fig. 4/4.

⁶ S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. 1. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*. Biblioteca de Arheologie, XXXIV, București, 1978, fig. 7/6; M. Nica, *op. cit.*, fig. 4/3; idem, *La genèse, l'évolution et les relations chronologiques et culturelles des cultures Verbicioara et Gârle Mare dans le contexte des civilisations de l'âge du bronze de l'Europe centrale et du SE*, The Thracian World at the Crossroads of Civilizations, II, Bucharest, 1998, fig. 3/1, 5, 6; 4/5; 5/1, 2, 4, 5, 8.

⁷ D. Berciu, *Câteva probleme ale culturii Verbicioara*, SCIV, 12, 2, 1961, fig. 2/1, 3, 6, 7; S. Morintz, *op. cit.*, fig. 8/1; 9/3.

⁸ G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în județul Mehedinți*, Drobeta, 7, 1996, pl. VI/9.

⁹ Idem, *Noi puncte din epoca bronzului pe harta arheologică a județului Mehedinți*, Drobeta, 5, 1982, fig. 3, 4.

¹⁰ Idem, *op. cit.* (vezi supra, nota 7), pl. VII/2; idem, *L'âge du Bronze moyen et final au N du Danube, à l'est des Portes de Fer*. Rumanisch-lugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores. Die Kulturen der Bronzezeit In dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium Drobeta-Turnu-Severin (22-24 November 1997), II, Bukarest, 1998, pl. X/2.

¹¹ S. Morintz, *op. cit.*, fig. 9/7.

¹² N. Tasic, *Die Entwicklung der Bronzezeit im Raum des Eisernen Tores (Djerdap)*. Rumanisch-lugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores. Die Kulturen der Bronzezeit In dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium Drobeta-Turnu-Severin (22-24 November 1997), II, Bukarest, 1998, p. 35, Abb. 2.

¹³ M. Nica, *op. cit.*, (vezi supra, nota 5), fig. 5/8, 9.

¹⁴ Idem, *op. cit.*, 1998 (vezi supra, nota 6), fig. 8/10.

¹⁵ D. Berciu, E. Comșa, S. Popescu-Ialomița, *Șantierul arheologic de la Verbicioara, Dolj*, SCIV, 2, 1, 1951, p. 241, fig. 10; S. Morintz, *op. cit.*, fig. 9/9.

¹⁶ G. Crăciunescu, *op. cit.* (vezi supra, nota 8), pl. VI/12.

¹⁷ *Ibidem*, pl. VI/13.

¹⁸ *Ibidem*, pl. I/1, 2.

¹⁹ *Ibidem*, pl. III/5, 6; idem, *op. cit.*, 1998 (vezi supra, nota 10), pl. VIII/1, 3; IX/2, 3

²⁰ Idem, *op. cit.*, 1996 (vezi supra, nota 8), pl. II/10; IV/5.

²¹ *Ibidem*, pl. V/11.

²² *Ibidem*, pl. VI/1.

²³ *Ibidem*, pl. VI/5.

²⁴ P. Roman, *Aufzeichnungen aus den Grabungsheften zu den Forschungen In den bronzezeitlichen Ansiedlungen von Ostrovul Corbului und Ostrovul Moldova Veche*. Rumanisch-lugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores. Die Kulturen der Bronzezeit In dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium In Drobeta-Turnu-Severin (22-24 November 1997); II, Bukarest, 1998, p. 35, Abb. 6/1, 9.

Ca formă, urna găsită la Desa are analogii în descoperirile de la Crivina sau Tismana²⁵, Gruia²⁶, județul Mehedinți, Verbicioara²⁷, de asemenea, datate în fazele I-II. Nu trebuie uitate nici mormintele de incinerare, încadrate tot în aceeași cultură, de la Ghidici²⁸, de altfel, cea mai apropiată descoperire de punctul semnalat de noi, și de la Săpata²⁹ în județul Dolj.

Ținând cont de analogiile prezentate considerăm că urna de la Desa poate fi încadrată în faza timpurie a culturii Verbicioara.

O altă secțiune (notată S. II) a fost trasată la 66 m est de S. I, cu orientarea est-vest și măsura 6 m lungime și 1,5 m lățime. După înlăturarea stratului vegetal, în carourile 1-3 au apărut foarte multe bucăți de chirpici, fragmente de țigle, olane, cărămizi, bulgări de calcar de Vrața și câteva fragmente ceramice care proveneau, probabil, de la demantelarea unei construcții romane de mai mică importanță, aflată undeva mai spre nord, deoarece materialele arheologice la care ne-am referit păreau alunecate spre sud, conform pantei terenului.

În celelalte carouri ale secțiunii au mai apărut doar câțiva bulgări de calcar de Vrața și câteva pietre de râu, în dezordine, printre care s-au găsit și câteva fragmente ceramice romane atipice. După ce ne-am adâncit aproximativ 0,5 m (grosimea nivelului roman) am descoperit, fără nici o delimitare stratigrafică, câteva fragmente ceramice hallstattiene identice cu cele din S. I. Aici, cel de-al doilea nivel are o grosime mai mică, 0,1 m și nu este exclus să ne găsim undeva la limita așezărilor deoarece terenul coboară spre S (spre Valea Dunării). Adâncindu-se secțiunea, pentru a verifica dacă presupusa noastră necropolă din epoca bronzului continuă până aici, am constatat inexistența acesteia.

Din dorința de a ne lămurii mai bine asupra stratigrafiei acestui sit arheologic am mai deschis o suprafață de cercetare, S. III cu dimensiunile de 7 x 3 m, situată la 15 m nord-nord-vest de S. I, pe o porțiune de teren care era ceva mai înaltă decât restul grindului.

Fără a intra în detalii de specialitate precizăm că pe toată suprafața cercetată, după înlăturarea stratului vegetal gros de 0,1 m, au apărut, pe o adâncime de până la un metru, "platforme" de pietre de râu intercalate cu bulgări de calcar de Vrața special amenajate peste care se găseau grupate, fragmente de țigle (de culoare albă sau roșie), olane, cărămizi, sau împrăștiate: fragmente de țigle, olane, cărămizi, mortar, pietriș. Fragmentele ceramice recuperate din această suprafață au fost puține și atipice.

Materialul arheologic, ceramica și obiectele de metal recuperate din cele două așezări de tip Basarabi și roman sunt reprezentative pentru cele două epoci, atât prin forme cât și prin decorul ceramicii.

În așezarea din punctul „La Ruptură”, de la baza stratului de locuire s-a recuperat un fragment ceramic care provenea de la un pahar de formă bitronconică și care avusese umărul decorat cu caneluri fine, de tip Bistreț-Ișalnița. Acesta poate reprezenta dovada unei locuiri încă din perioada de tranziție de la epoca bronzului la cea a fierului.

Majoritatea fragmentelor ceramice hallstattiene identificate în punctul „La Ruptură” provin din nivelul de locuire roman care a deranjat stratul preistoric gros de 0,5 m.

²⁵ G. Crăciunescu, *op. cit.*, 1998 (vezi supra, nota 10), pl. X/3; idem, *op. cit.*, (vezi supra, nota 8), pl. VII/3; F. Ridiche, *Noi date privind cunoașterea culturii Verbicioara (partea I)*, Oltenia, St. Com, Arheologie-Istorie, XII, 2000, p. 50 (vezi precizarea de la literatura numărului de catalog 59).

²⁶ G. Crăciunescu, *op. cit.*, (vezi supra, nota 8), pl. VII/5; idem, *op. cit.*, 1998 (vezi supra, nota 10), pl. X/1, 5.

²⁷ D. Berciu, *op. cit.*, (vezi supra, nota 15).

²⁸ M. Nica, *Noi descoperiri de pe teritoriul Olteniei aparținând culturii Verbicioara*, Symposia Thracologica, 2, 1984, p. 4; idem, *Date noi cu privire la cronologia și periodizarea grupului cultural Gârla Mare, pe baza descoperirilor din așezarea de la Ghidici, punctul "Balta Țarova"*, Relations Thraco-Illyro-Helléniques, Actes du XIVe Symposium National de Thracologie (à participation internationale). Băile Herculane (14-19 septembre 1992). (București, 1994), p. 179, nota 16, fig. 14/1-3.

²⁹ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Arhivele Olteniei, XVIII, 104-106, 1939, fig. 215/1.

Dintre formele cele mai caracteristice ale ceramicii așezării hallstattiene de tip Basarabi de la Desa evidențiem: ceștile de mici dimensiuni cu fundul plat, umărul bombat ornamentat cu caneluri verticale (Fig. 3), cu motive unghiulare sau arcuite în ghirlandă realizate în tehnica împunsăturilor succesive. Străchinile cu buza arcuită în interior, ornamentate în majoritatea cazurilor cu fațete largi dispuse oblic sau paralel încadrate, uneori, cu benzi subțiri de motive realizate în tehnica împunsăturilor succesive. De asemenea, s-a găsit un fragment de strachină cu pereții groși, lustruiți, decorat pe exterior cu caneluri combinate cu motive excizate în zig-zag sau unghiulare realizate în aceeași tehnică a împunsăturilor succesive.

Câteva fragmente provin de la vase de uz comun de dimensiuni mari cu corpul ușor bombat ornamentat cu brăuri incizate dispuse în două șiruri sub buză sau pe gâtul vasului.

În așezarea hallstattiană din punctul "Castravița", suprapusă de așezarea romană, situată la cca. 1 km est de cea amintită anterior au fost descoperite numeroase fragmente ceramice asemănătoare ca forme și ornamente cu cele din punctul "La Ruptură". Starea fragmentară a ceramicii nu ne-a permis o reconstituire în totalitate a categoriilor de vase tipice culturii Basarabi.

O buză de castron arcuită în afară, lustruită, este tipică culturii Basarabi. Buzele de străchini prezintă aceleași caracteristici, adică sunt arcuite în interior și ornamentate cu caneluri.

Caracteristicile comune ale ceramicii hallstattiene de tip Basarabi, descoperită în cele două așezări din punctele "La Ruptură" și "Castravița", în ambele cazuri suprapuse de cele două așezări romane, constituie dovezi peremptorii pentru sincronizarea acestora.

Ulterior încheierii cercetărilor arheologice ne-au fost aduse spre cunoștință și câteva materiale ceramice de tip Coțofeni, posibil de tip Glina și de tip Latène (Fig. 4) găsite în preajma punctului "Castravița", pe malul Dunării.

Urmând succesiunea cronologică apreciem că înainte de a face câteva referiri la materialele arheologice din epoca daco-romană, recuperate din cele două puncte arheologice amintite, se cuvine să precizăm că la Desa, până în prezent, nu s-au făcut cercetări arheologice sistematice. Mai mult literatura de specialitate, sumară de altfel, face referiri la un castru și o așezare romană³⁰.

Sintetizând cele spuse de D. Tudor și interpretate de O. Toropu, se poate deduce că așezarea și castrul de la Desa, la care se face referire, și-au încetat activitatea ca urmare a atacurilor carpilor și goților de la jumătatea sec. III, moment confirmat și de descoperirile din zonă care se întrerup în vremea lui Filip Arabul. Ulterior circulația monetară este reluată la N de Dunăre și este confirmată, la Desa, de monedele din timpul lui Licinius și Constantin cel Mare. Tot din vremea lui Constantin cel Mare s-a descoperit la Desa o cărămidă romană cu ștampila legiunii a XIII-a Gemina care a fost transferată de la Ratiaria la Desa³¹.

Activitatea este reluată, dacă avem în vedere o cărămidă romană pe care s-a identificat ștampila legiunii a XIII-a Gemina, în vremea lui Constantin cel Mare când Legiunea a XIII-a Gemina a fost transferată de la Ratiaria la Desa. Referitor la misiunea acestei legiuni, la N de Dunăre, O. Toropu aprecia că nu se știe dacă a construit o nouă fortificație sau a fost refăcută cea din vechime.

Ultimele monede descoperite întâmplător la Desa sunt din vremea lui Constans. Acestea, spunea O. Toropu nu pot oferi o bază de discuții despre sfârșitul castrului.

³⁰ D. Tudor, *Oltenia romană*, București, 1968, p. 277, idem, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, p. 322; O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii din Dacia Traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976, p. 22; *Ibidem*, p. 22-23.

³¹ Legiunea XIII-a Gemina după anul 275 a fost transferată de la Apulum în Dacia Ripensis, cu misiunea de a păzi granița de la vărsarea râului Porecka până la gura Lomului, având centrul de comandă la Ratiaria (cf. O. Toropu, *op. cit.*, p. 18, nota 25).

Se pare că existența castrului de la Desa în perioada romană târzie, a fost strâns legată de a Ratiariei. Cea din urmă a fost distrusă de huni în anul 442, dată după care, probabil, nici castrul de la Desa n-a supraviețuit, în eventualitatea că nu fusese distrus până atunci³².

Revenind la cercetările din vara anului 2001 precizăm că materialele arheologice recuperate au fost reprezentate de ceramică și materiale de construcție. Ceramica este lucrată la roată, în general dintr-o pastă de bună calitate și predomină din punct de vedere tipologic vesela de bucătărie. Dintre formele mai des întâlnite amintim: oala, ulceaua; bolul; castronul; strachina; capacul; amfora; fructiera de tradiție dacică (Fig. 4, 5).

Acestea găsesc analogii apropiate la descoperirile de la Locusteni³³, Gropșani³⁴, Săcelu³⁵, ca să enumerăm pe cele mai apropiate geografic. Lor se alătură materialele de construcție reprezentate de fragmente de cărămizi, olane, țigle, bolovani de calcar, pietriș etc. Deși foarte puține nu lipsesc nici obiectele din os, bronz, un "buton-apucătoare" folosit la piesele mici de mobilier sau la casete, descoperit întâmplător la "Castravița" în malul Dunării și fier un cosor descoperit în timpul cercetărilor din punctul "La Ruptură" (Fig. 6).

Încadrarea în epocă a acestora se poate face în linii mari, deoarece lipsesc elementele de prim ordin în datare - monedele. Fără a intra în detalii de specialitate, dar plecând de la o serie de analogii apropiate, se poate afirma că nivelul de cultură în care au fost descoperite materialele enumerate, pot fi încadrate din punct de vedere cronologic (cu relativitatea impusă de stadiul de cercetare) la sfârșitul sec. III și în prima jumătate a sec. IV p. Chr. Această încadrare generală ar corespunde oarecum, etapei a doua de locuire stabilită pe baza descoperirilor întâmplătoare enumerate mai sus.

În concluzie, precizăm că așezarea de tip Basarabi din punctul "La Ruptură" fiind distrusă de apele Dunării, ne propunem să cercetăm, în continuare, ceea ce a mai rămas. În schimb, cercetările pentru epoca romană și daco-romană trebuie continuuate în zonă pentru a identifica așezarea și castrul care nu este exclus, având în vedere și toponimia locului, să fie la „Castravița”.

Abstract

Rescue excavations have been made on the sites of "La Ruptură" and "Castravița" near to the Desa village. On both points were found archaeological materials belonging to the Basarabi and Dacian and Roman cultures. At Castravița, there has also been found an incineration grave, containing an urn characteristic of the Bronze Age (the Verbicioara culture). Further research will be made in the summer of 2002.

³² *Ibidem*, p. 34-35 și notele aferente.

³³ G. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Craiova, 1980, Pl. II, mormânt 11/2; Pl. VII, mormânt 41/1, Pl. XIII, mormânt 88/1, Pl. XXV, mormânt 180/1, Pl. XVIII, mormânt 122/1.

³⁴ G. Popilian, M. Nica, *Gropșani, Monografie arheologică*, București, 1998, Pl. 9/3,5; Pl. 11/3,5,65/3.

³⁵ Petre Gherghe, *Dovezi ale continuității dacice în așezarea romană de la Săcelu*, Arhivele Olteniei (serie nouă), 4, 1985, p. 47-57. Arhivele Olteniei (serie nouă), 5, 1986, p. 18 și urm; idem.

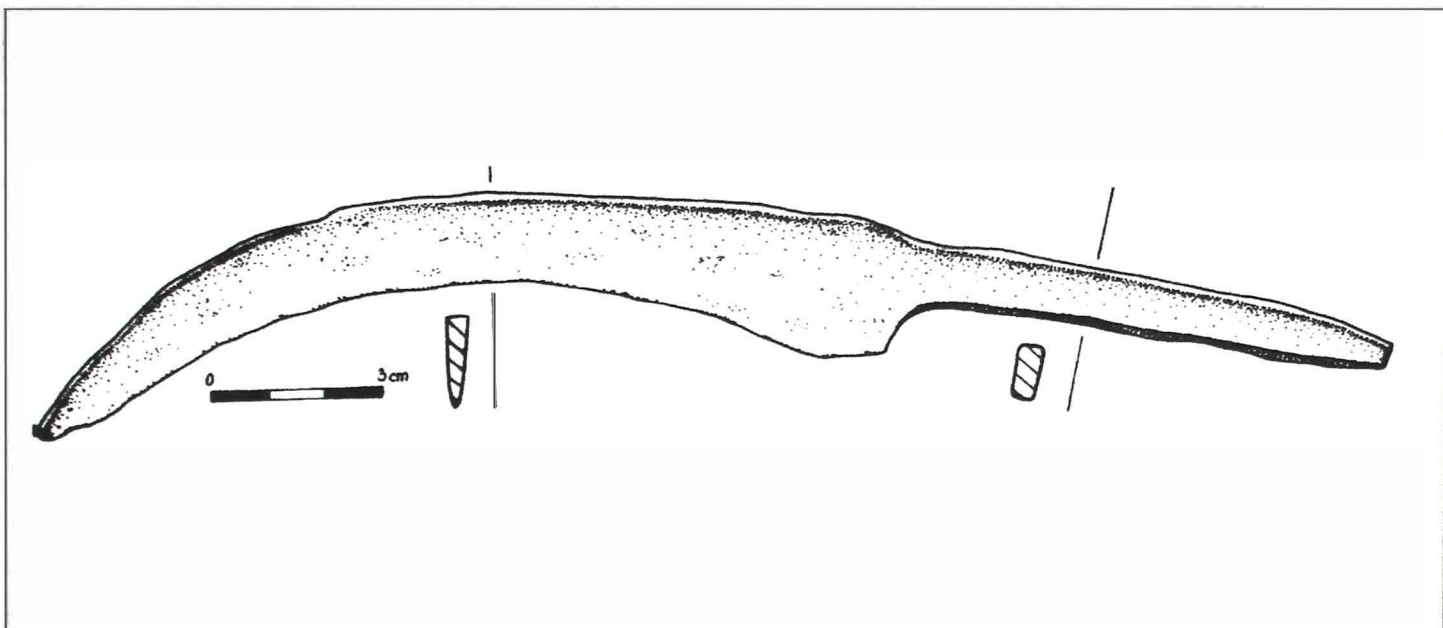

Fig. 1

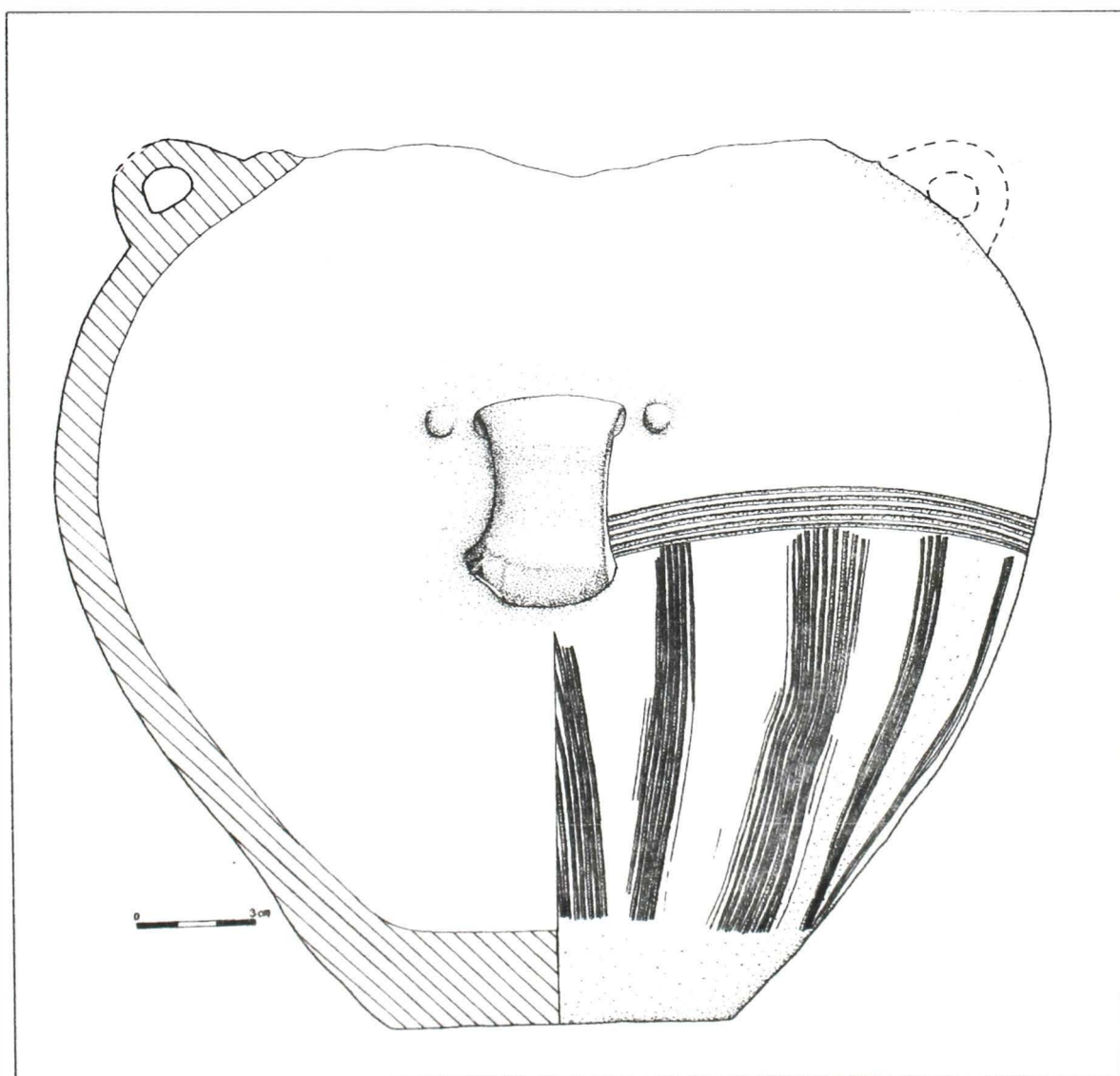

Fig. 2

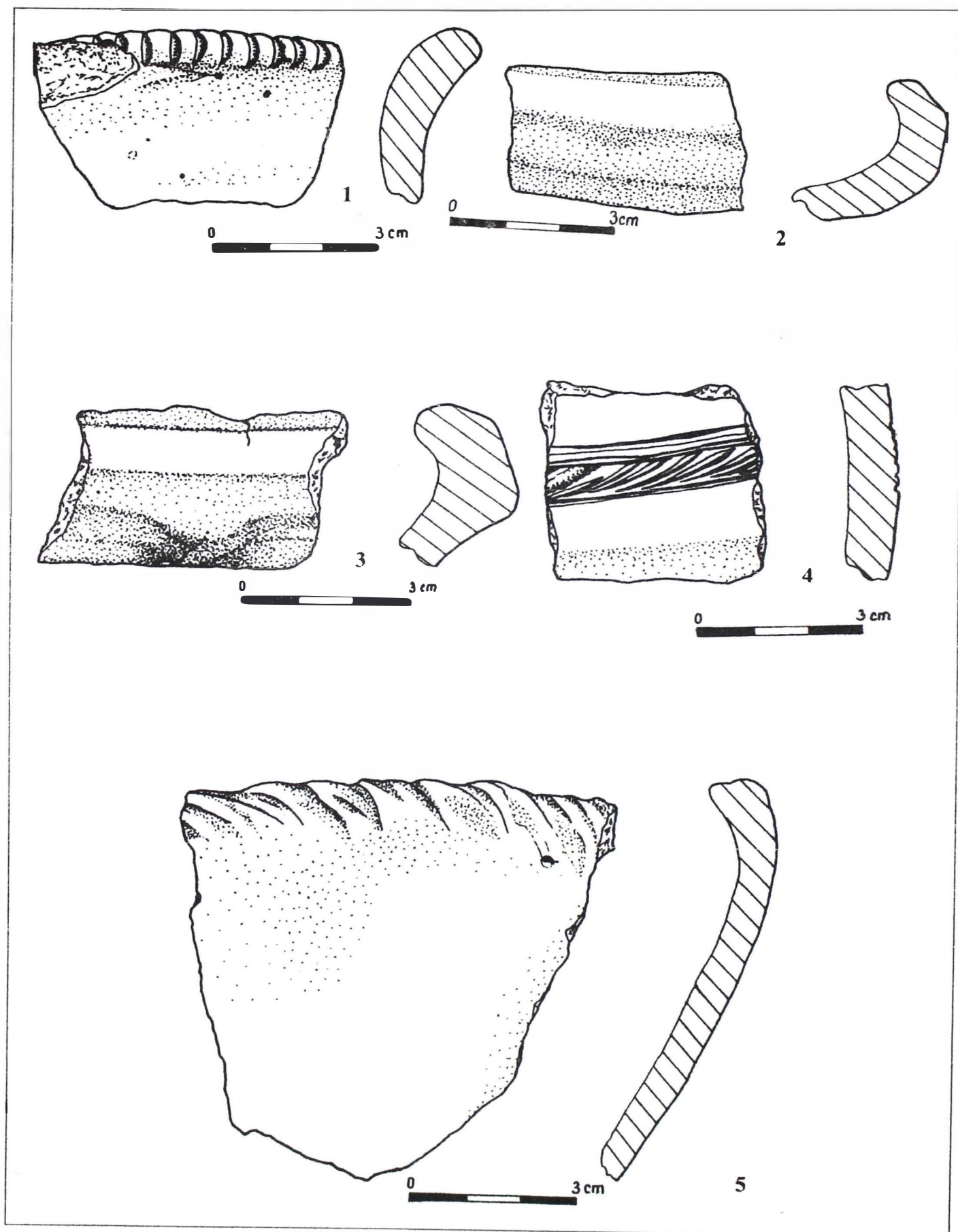

Fig. 3

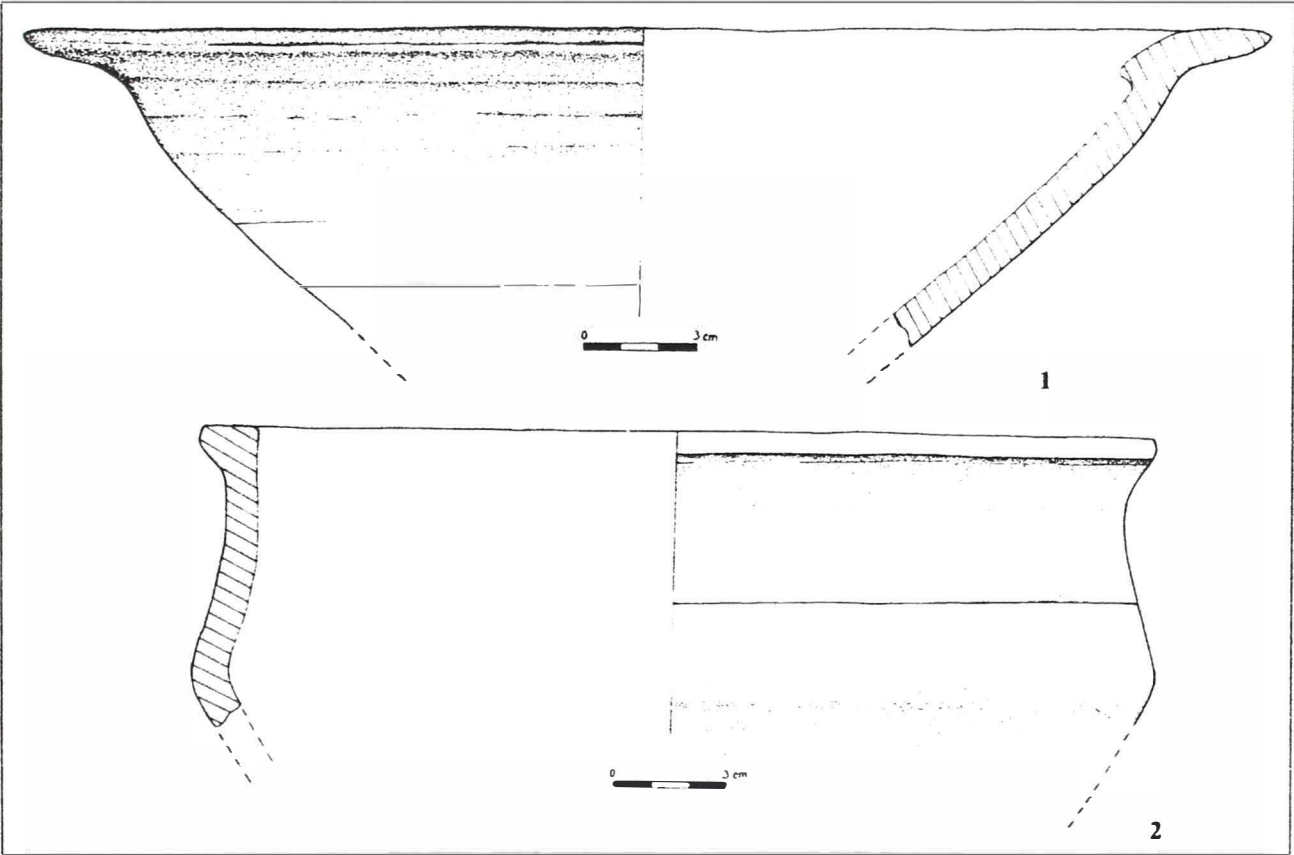

Fig. 4

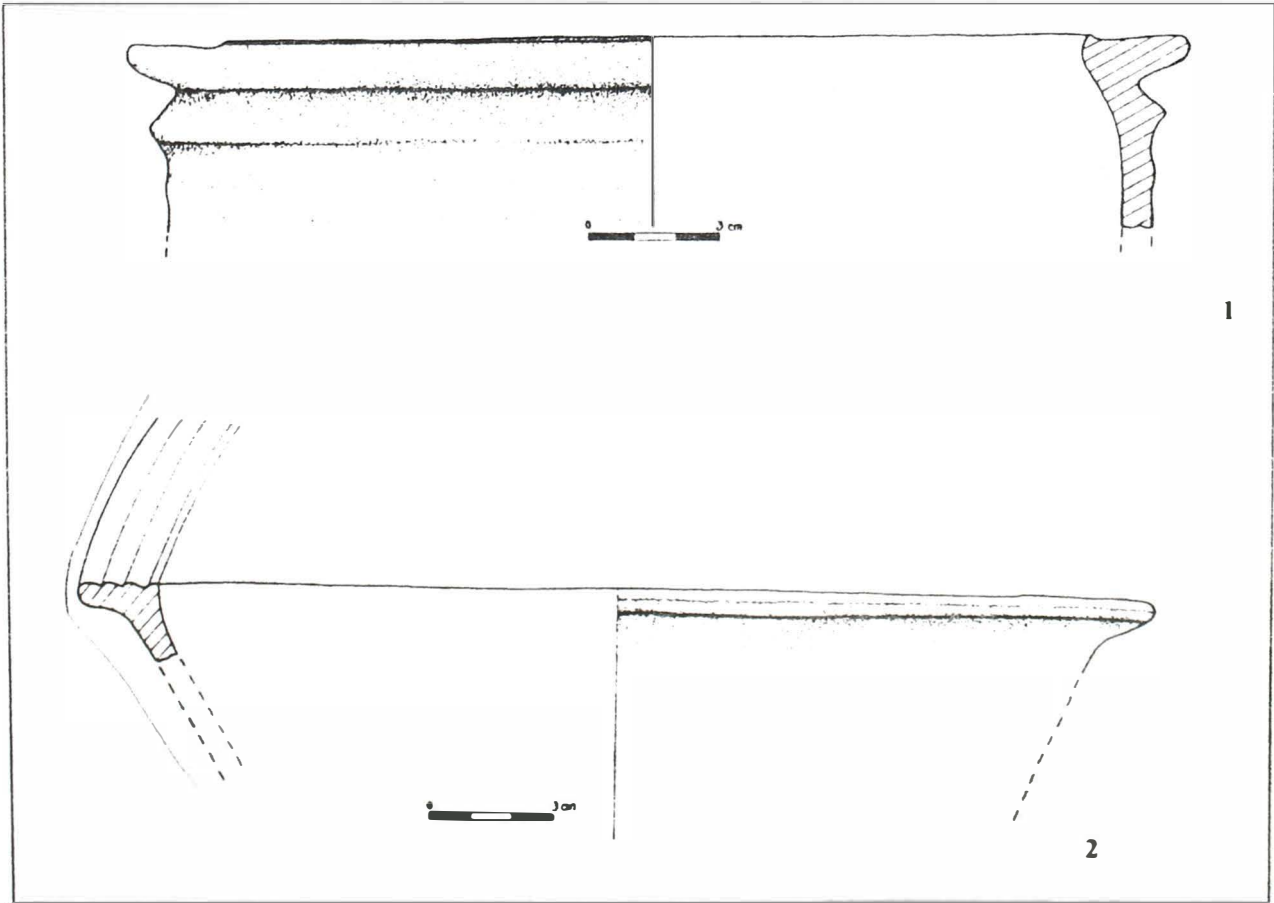

Fig. 5

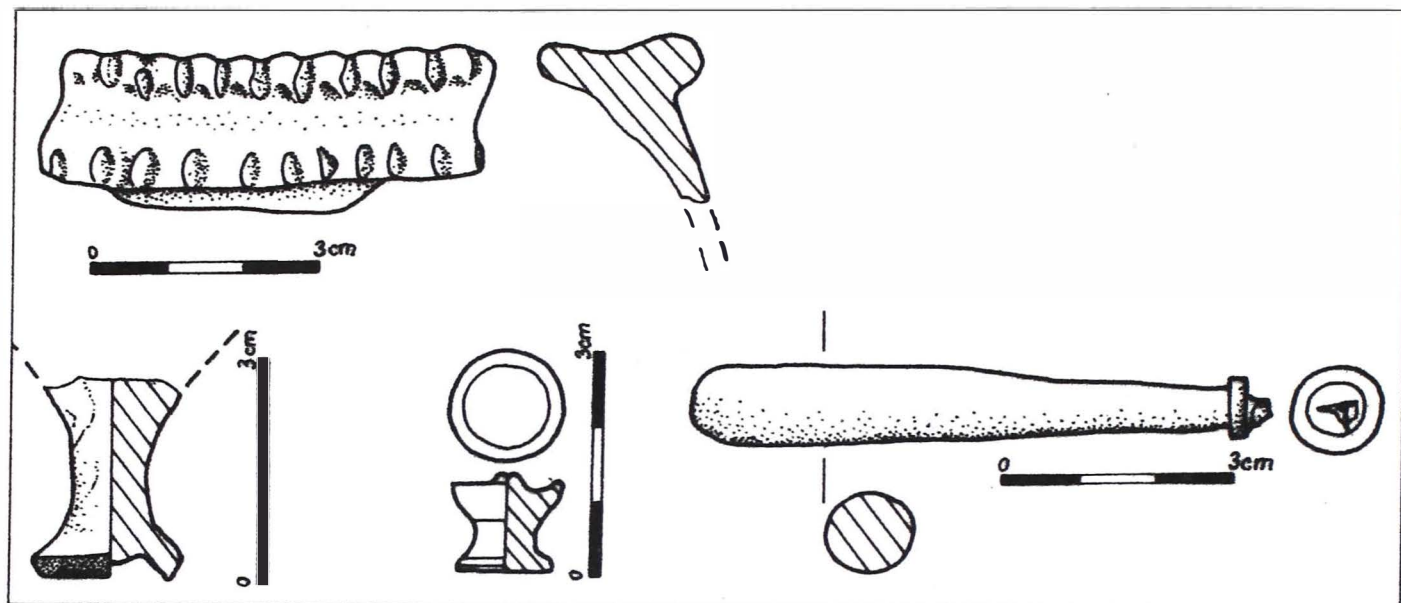

Fig. 6

Motive zoomorfe și ornitomorfe pe ceramica culturii Basarabi

Simona Lazăr

Hallstattul mijlociu în România este caracterizat prin răspândirea și dezvoltarea culturii Basarabi începând de la sfârșitul secolului al IX-lea î. Ch. și până la mijlocul secolului al VII-lea î. Ch., când își fac apariția în Oltenia și Muntenia primele manifestări ale culturii Ferigile. Ea este definită prin anumite caracteristici, dintre care locul principal, aproape exclusiv, îl ocupă ceramica. Ornamentica specifică culturii Basarabi, realizată în special prin tehnica imprimării, incizării și încrustării cu pastă albă cuprinde o varietate de motive geometrice, spirale, S-uri înlanțuite, triunghiuri și romburi dispuse cel mai adesea în benzi decorative. Mai rar, apar reprezentări antropomorfe, zoomorfe sau ornitomorfe. În cadrul acestora din urmă, un loc aparte îl ocupă motivul păsării de apă. Acesta este întâlnit pe diferite forme ceramice, asociat cu alte motive geometrice¹.

La Piatra Olt, în timpul săpăturilor arheologice din anul 1995², a fost găsită o strachină fragmentară cu marginea evazată, ornamentată cu două benzi hașurate oblic cu incizii și încrustată cu pastă albă. În interiorul strachinii se afla un motiv reprezentând o pasăre stilizată (fig. 3/1).

Această formă de strachină, cu buza răsfrântă în exterior, fără decor sau cu benzi de linii incizate și S-uri o mai întâlnim în Oltenia, tot în cultura Basarabi, la Balta Verde³, Basarabi⁴ și Locusteni⁵.

Motivul păsării, prezent pe strachina de la Piatra Olt, apare destul de rar pe ceramica culturii Basarabi. Îl mai întâlnim într-un tumul de la Moldova Veche⁶, tot pe o strachină similară ca formă cu cea de la Piatra Olt (fig. 1/7).

În aria aceleiași culturi, motivul îl regăsim într-o așezare de la Vajuga Pesak⁷, aici aflându-se pe un fragment ceramic care provine tot de la o strachină (fig. 4/1). Se poate observa o mare asemănare între piesa de la Vajuga-Pesak și cea de la Piatra Olt, atât în ceea ce privește situarea motivului pe vas – plasat pe partea interioară a strachinii, în centrul acesteia – cât și ca modalitate de stilizare a păsării. Același motiv decorativ mai apare în stațiunea amintită și pe o strachină cu marginea arcuită în interior, cu patru proeminente mici, simetrice, ornamentată pe exterior cu caneluri și incizii⁸ (fig. 4/2).

Putem presupune că și un fragment ceramic găsit în așezarea de la Svetozarevo (Serbia)⁹ provine tot de la o strachină cu marginea răsfrântă în exterior (fig. 1/6).

Pe o strachină, similară ca formă, găsită în așezarea de la Mosorin, Feudvar, apare un motiv zoomorf (fig. 7/1), asociat cu décor specific Basarabi¹⁰.

¹ A. Vulpe, în *Istoria României*, I, București, Editura Academiei, 2001, p. 372 și urm.

² S. Lazăr, *Câteva considerații cu privire la așezările preistorice de la Piatra Olt, județul Olt*, în *Arhivele Olteniei*, s.n., 12, 1997, p. 13-21.

³ D. Berciu, E. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu, județul Mehedinți*, în *Materiale*, II, 1956, p. 251-490.

⁴ V. Dumitrescu, *La nécropole tumulaire du premier âge du fer de Basarabi*, în „Dacia”, NS, XII, 1968, p. 177-260.

⁵ A. Vulpe, *Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilisation. Die Basarabi Kultur*, în *Dacia*, n.s. XXX, 1-2, 1986, p. 56, fig. 5/9, 13.

⁶ M. Gumă, *op. cit.*, pl. X CVII.

⁷ M. Tasić, *Antropomorfe, zoomorfe i ornitomorfe figure na Basarabi kermici: Posebna izdanja kniga IXCV*, Odjeljenje drustv. nauka kn. 27, Sarajevo, 1991, p. 239; Popović Vukmanović, *Vajuga-Pesak, Early Iron Age cemetery*, Beograd, 1989, f. 32.

⁸ P. Popović, M. Vukmanović, *op. cit.*, pl. 37.

⁹ N. Tasić, *op. cit.*; A. Eibner, *Die Bedeutung der Basarabi-Kulturi in der Entwicklung des Osthallstattkreises*, in *Der Basarabi Komplex in Mittel und Sudosteuropa*, p. 105-118, taf. 6/16.

Altă formă ceramică pe care întâlnim motivul păsării de apă este vasul bitronconic, cu corpul bombat și gât înalt trompetiform, cu marginea răsfrântă în exterior. La Iernut¹¹ ornamentul în discuție se află plasat pe gâtul a două vase pântecoase ce aparțin unui „depozit de vase”, despre care se poate presupune că a avut un caracter ritual (fig.2/4,5).

În descoperiri cu caracter funerar este prezent la: Bad Fischau¹² în tumulul 5 (fig. 4/5) și la Sopron¹³ în tumulul 80 (fig.1/3), iar la Poštela¹⁴ în Slovenia, îl întâlnim în tumulul 4, tot pe un vas borcanat, cu gâtul înalt și marginea răsfrântă, unde ornamentul oritomorf este asociat cu benzi spiralate, triunghiuri și linii incizate (fig.1/4).

O formă ceramică mai rară în cultura Basarabi este vasul cu picior (de tip fructieră). În două morminte tumulare, de la Bad Fischau¹⁵ (fig. 4/3-4) decorul reprezentând o pasăre se află plasat pe piciorul „fructierei”. În aceeași poziție, dar în asociere cu un motiv ornametal mai complex (șiruri de triunghiuri și spirale), se găsește și pe un vas cu picior din tumulul 80 de la Sopron¹⁶ (fig.1/2). În tumulul 5, din necropola de la Bad Fischau, pe un vas similar ca formă (fig. 7/2) apare un décor zoomorf, situat într-o poziție asemănătoare cu motivul oritomorf discutat anterior.

Tot pe un vas de tip fructieră, de la Basarabi¹⁷ din tumulul III, regăsim motivul plasat în partea inferioară a piciorului vasului (fig.7/3).

La Popești¹⁸, jud. Giurgiu, au fost găsite, tot într-un nivel Basarabi, o cană și câteva fragmente ceramice care au incizat motivul păsării (fig. 2/ 6-8).

În așezarea de la Poiana¹⁹, județul Galați, ornamente incizate zoomorfe apar pe două cești, una întreagă, cealaltă fragmentară, asemănătoare ca formă (fig.7/4,5).

Ornamente reprezentând păsări stilizate se cunosc și pe câteva fragmente ceramice de la Vașica²⁰, a căror apartenență la o anumită formă ceramică poate fi mai greu stabilită (fig.2/1,2).

În cultura Basarabi, simbolul păsării de apă apare figurat nu numai pe ceramică, ci și în unele piese de metal. Sunt bine cunoscute pandantivele cu cap de pasăre de apă din depozitele de la Ghidici²¹ (fig.6/2) și Hunia²². Piese similare au fost găsite și în tumulul 5 de la Moldova Veche²³ (fig. 6/1).

Aceste pandantive se pare că erau asamblate pe inele simple sau cu peduncul de prindere cum sunt cele de la Ghidici²⁴ și Maglavit²⁵. Ele sunt frecvente în zona bazinului dunărean, iar în Serbia le găsim asociate adesea cu inelele cu peduncul de prindere. Aria de răspândire a acestora din urmă a fost analizată de K. Kilian²⁶, ele fiind semnalate nu numai în sud-estul Europei, ci și în Grecia și insulele Mării Egee.

¹⁰ P. Medovici, *Die eisenzeitliche Besiedlung und ihre Funde*, în *Vorbericht über die jugoslawisch-deutschen Ausgrabungen in der Siedlung von Feudvar bei Mosorin von 1986-1990*. Ber. Rom. Germ.Komm. 72, 1991, 149/Abb29

¹¹ A. Vulpe, *op. cit.*, p. 58, pl. 11.

¹² S. Klemm, *Die Malleiten bei Bad Fischau. Monographie zu Grab und Siedlungsfunden der urgeschichtlichen Höhensiedlung. Ein Beitrag zur Kenntnis der Keramik der Urnenfelder und der Hallstattzeit in Alpenraum*, Wien 1992; Eibner, *op. cit.*, pl. 2/6.

¹³ A. Eibner, *op. cit.*, pl. 5/8.

¹⁴ B. Teržan, *The Early Iron Age in Slovenian Styria*, Ljubljana, 1990, 441, pl. 65/1; A. Eibner, *op. cit.*, pl. 6/1.

¹⁵ A. Eibner, *op. cit.*, pl. 2/3, 5, 2.

¹⁶ *Ibidem*, pl. 5/7.

¹⁷ V. Dumitrescu, *La nécropole tumulaire du premier âge du fer de Basarabi*, în „Dacia”, NS, XII, 1968, p. 177-260, fig. 31.

¹⁸ A. Vulpe, *The Cultural Unity of the North-Thracian Tribes in the Balkano-Carpathian Hallstatt*, în JIES,2,1974,1

¹⁹ A. Vulpe, *Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilisation. Die Basarabi Kultur*, în Dacia, n.s. XXX, 1-2, 1986, p.61, fig.16/18,21

²⁰ A. Vulpe, *op. cit.*, fig. 9/1, 8.

²¹ M. Petrescu Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, pl. 400/12, 13; A. Oancea, *Depozitul de bronzuri de la Ghidici*, SCIVA IV, 1972, p. 547, fig. 1-3.

²² M. Petrescu Dîmbovița, *op. cit.*, pl. 402/16.

²³ M. Gumă, *op. cit.*, p. 231.

²⁴ Vezi nota 26.

²⁵ A. Oancea, *op. cit.*, fig. 4/1-3.

²⁶ K. Kilian, *Trachtzubehor der Eisenzeit Zwischen Agäis und Adria*, în PZ, 50, 14975, pl. 91.

O piesă deosebită este carul-cazan găsit la Bujoru, într-un mormânt de înhumare aparținând culturii Basarabi²⁷. Cazanul carului este realizat prin turnare și are formă ovală cu marginile arcuite în interior și dimensiunile de 13,2X15,3 cm, iar înălțimea de 5,3 cm. La cele două extremități ale cazanului se află câte două capete de păsări de apă stilizate. Pe gâtul ornamentat cu caneluri al fiecărei păsări se găsește câte un inel de bronz. Cazanul are în partea inferioară, în dreptul roților, opt lame de bronz, grupate câte două, care fixau osia de fier a fiecărei roți. În partea superioară a cazanului se găseau două orificii care corespundeau cu alte două orificii ale capacului ce acoperea cazanul.

Capacul este tot din bronz, cu aceeași formă ovală pe care o are și cazanul (fig. 5/1,2). La cele două capete are câte un cap de pasăre, lucrat în același stil cu cele de pe cazan. În centrul capacului se află un inel de bronz, fixat de capac printr-un picior tot de bronz, care are amplasate pe el două capete de păsări dispuse simetric. Capacul a fost lucrat prin turnare, tot prin turnare fiind lucrate și roțile care au diametrul de 10,2 cm.

Fiecare roată are câte patru spițe, iar osia fiecărei roți este lucrată dintr-o bandă rotundă din fier, care se fixa pe carul cazan cu câte două lame de bronz. La capătul de fier al fiecărei roți se află câte o protomă de pasăre de apă stilizată, lucrată din bronz (fig. 5/3,4).

În România, un car-cazan executat tot din bronz a fost găsit la Orăștie (fig. 5/6)²⁸, în anul 1880. Acesta are patru roți și este ornamentat cu 12 capete de păsări. Piesa, păstrată în muzeul de la Viena, a fost datată în secolul VIII-VII î.Hr. și aparține, probabil, perioadei Basarabi.

Tot în intervalul dintre secolele al VIII-lea și al VII-lea î.Hr. este datat și carul cupă cu patru roți decorat cu păsări pe margine, găsit în mormântul 871 din orașul etrusc Veji²⁹. Care votive solare, decorate cu păsări au mai fost găsite în Italia la Este și Corneto (Tarquinia), ele fiind datate în Ha.B2 și respectiv B3³⁰.

La Delphi, în Grecia, a fost găsit un car-cazan (fig.5/5) în templul lui Apolon, care datează din secolul VII î.Hr.³¹. Legătura dintre cultul lui Apolo și carul tras de păsări a fost sugerată și de poetul liric din sec. al VII-lea î.Hr. Alkaios, care cântă călătoria lui Apolo, în fiecare primăvară la sanctuarul de pe insula Delos. „Lebedele erau carul” este o expresie sugestivă care ne permite interpretarea, în sensul de mai sus, a reprezentărilor simbolice de păsări de apă de pe situlele de bronz din Europa centrală și de sud-est (tipul Hajdúböszörmény³²) sau de pe cea de la Remetea Mare³³ precum și a celor din nordul Europei cum ar fi amfora de bronz din Danemarca de la Lavinsgaard.

Motivul păsării purtătoare a carului solar este cunoscut încă din culturile epocii bronzului în Europa³⁴, iar carele cazan trase de păsări de apă, prin alăturarea celor două simboluri – cupă, cazan, pe de o parte și pasăre, aripă, zbor, pe de altă parte – au un evident caracter ritual³⁵.

²⁷ E. Moscalu, C. Deda, *Bujorul -- un tumul cu car-cazan votiv aparținând culturii Basarabi*, în „Thraco-Dacica”, IX, 1-2, 1988, p. 350.

²⁸ G. Pârvan, *Getica*, București, 1926; K. Horedt, *Die verwendung des Eisens in Rumänien bis in das 6. Jahrhundert v. u.z. in „Dacia”* ns, 8, 1964, p. 119-132; V. Dumitrescu, A. Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, București, Editura Științifică și Academică, 1988, p. 89, fig. 23/2.

²⁹ H. Müller Karpe, PBF, 20/1, 1974, p. 96.

³⁰ E. Moscalu, C. Deda, *op. cit.*, p. 43.

³¹ *Ibidem*, p. 42; I. Kilian, Arch. Konr, 4, 1974, p. 379, fig. 1-3.

³² A. Vulpe, în *Istoria României*, vol. I, București, Editura Academiei, 2001, p. 373.

³³ Fl. Medeleț, *Die Bronzesitula von Remetea Mare (Kreis Timis)*, în „Dacia”, ns. 18, 1974, p. 95-102.

³⁴ H. Müller Karpe, *L'art de l'Europe préhistorique*, Paris, 1973, p. 152, 108, 110, 114; Ch. Peschek, „Actes du VIII-e Congrès International des Sciences préhistorique et protohistorique”, Belgrad, 1973, p. 62-64; J. Dechelette, *Manuel d'archéologie*, Paris, 1913, p. 290-449.

³⁵ G. Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, p. 131-135, 242-248; J. Chevalier, A. Gheerband, *Dictionar de simboluri*, vol. II, p. 98-99, 204-207.

Résumé

La culture Basarabi est la plus représentative manifestation ethno-culturelle du milieu Hallstatt dans l'espace entre les Carpates et la Danube. La ceramique de type Basarabi est caractérisée par de décors spécifiques: bandes, lignes incisées et imprimées des „S” entrelacés, triangles, des bandes en „zig-zag” et cannelures.

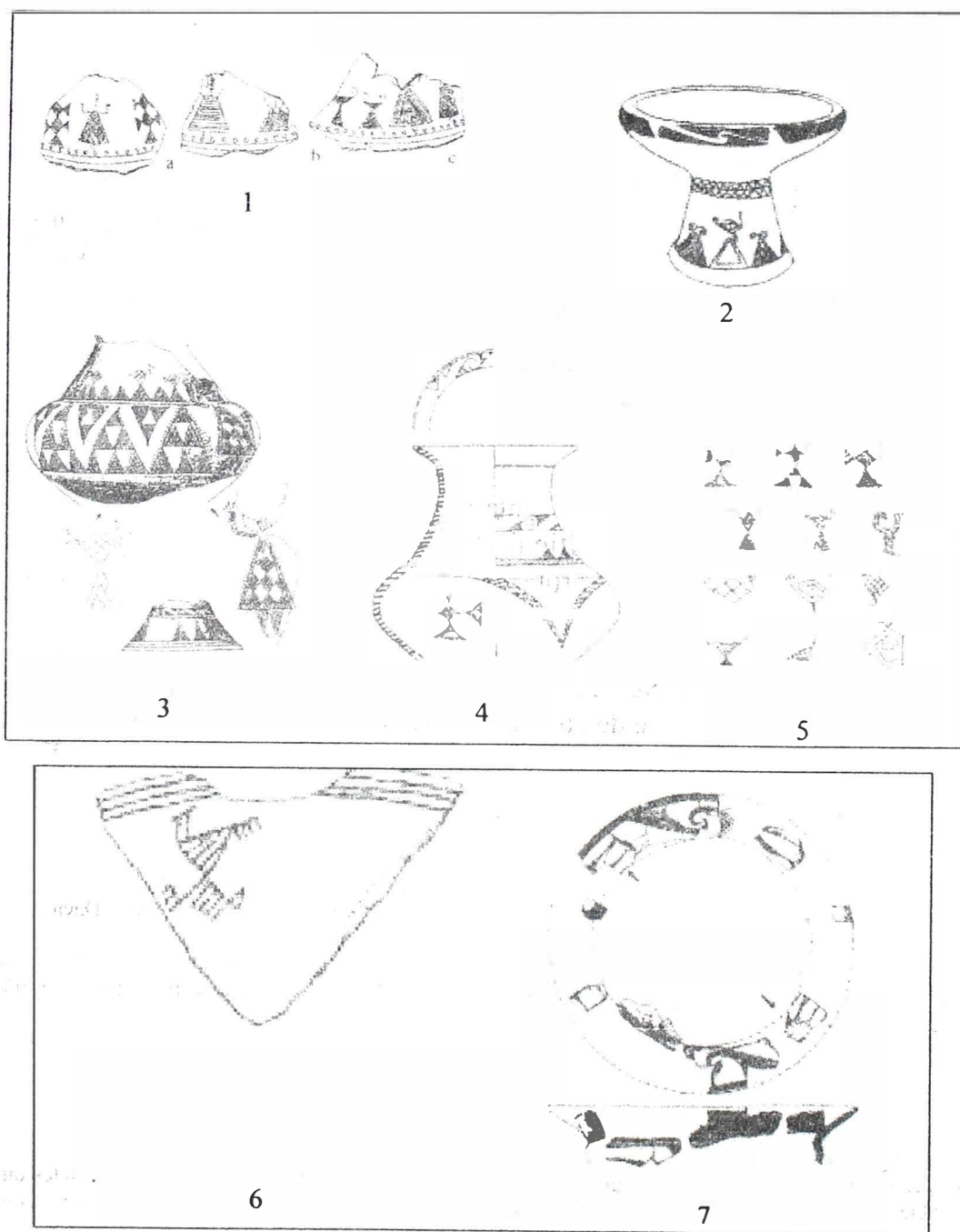
Les décors moins fréquentes sont les symboles zoomorphes et ornitomorphes.

Les matériaux découverts à l'occasion des fouilles de Piatra Olt contient un fragment d'écuelle décoré avec un oiseau d'eau stylisée. Le motif des oiseaux d'eau apparaît sur la ceramique Basarabi à Moldova Veche, Iernut, Popești, Vajuga Pasek, Svetozarevo, Bad Fischau, Sopron, Poštela, Vašica.

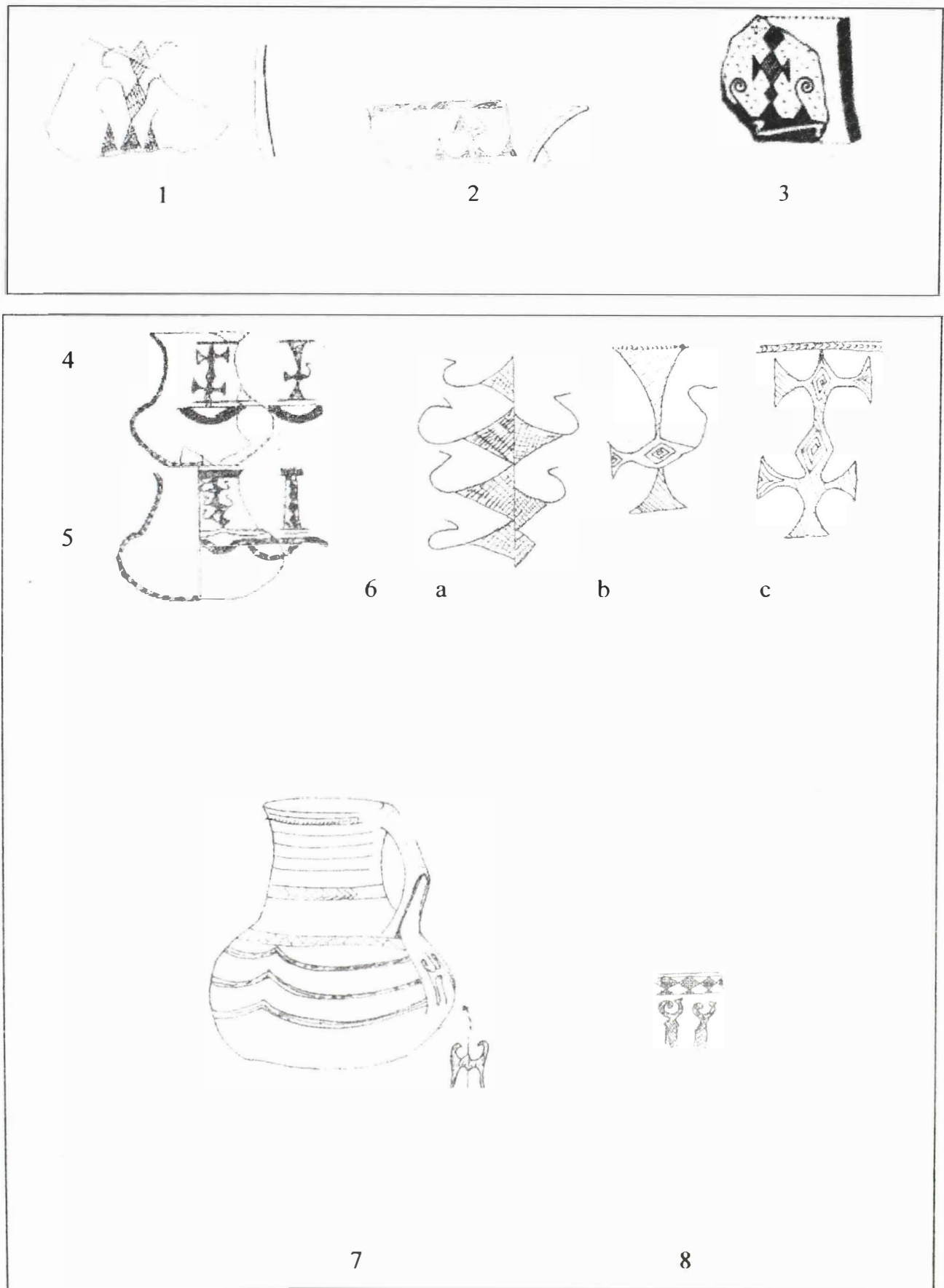
Dans la culture Basarabi se trouve aussi les pendentifs en bronze avec les têtes des oiseaux. Dans un tumulus avec les tombes d'inhumation de même temps de la Bujoru était découvert un char chaudière.

Le chaudière du char a une forme ovale et était ornementée avec quatre têtes de cygne. Un char chaudière orné à têtes des oiseaux aquatiques a été trouvé à Orăștie en Roumanie et en Europe au VIII-e-VII-e a. Ch. à Veji, Cometo, Delphi.

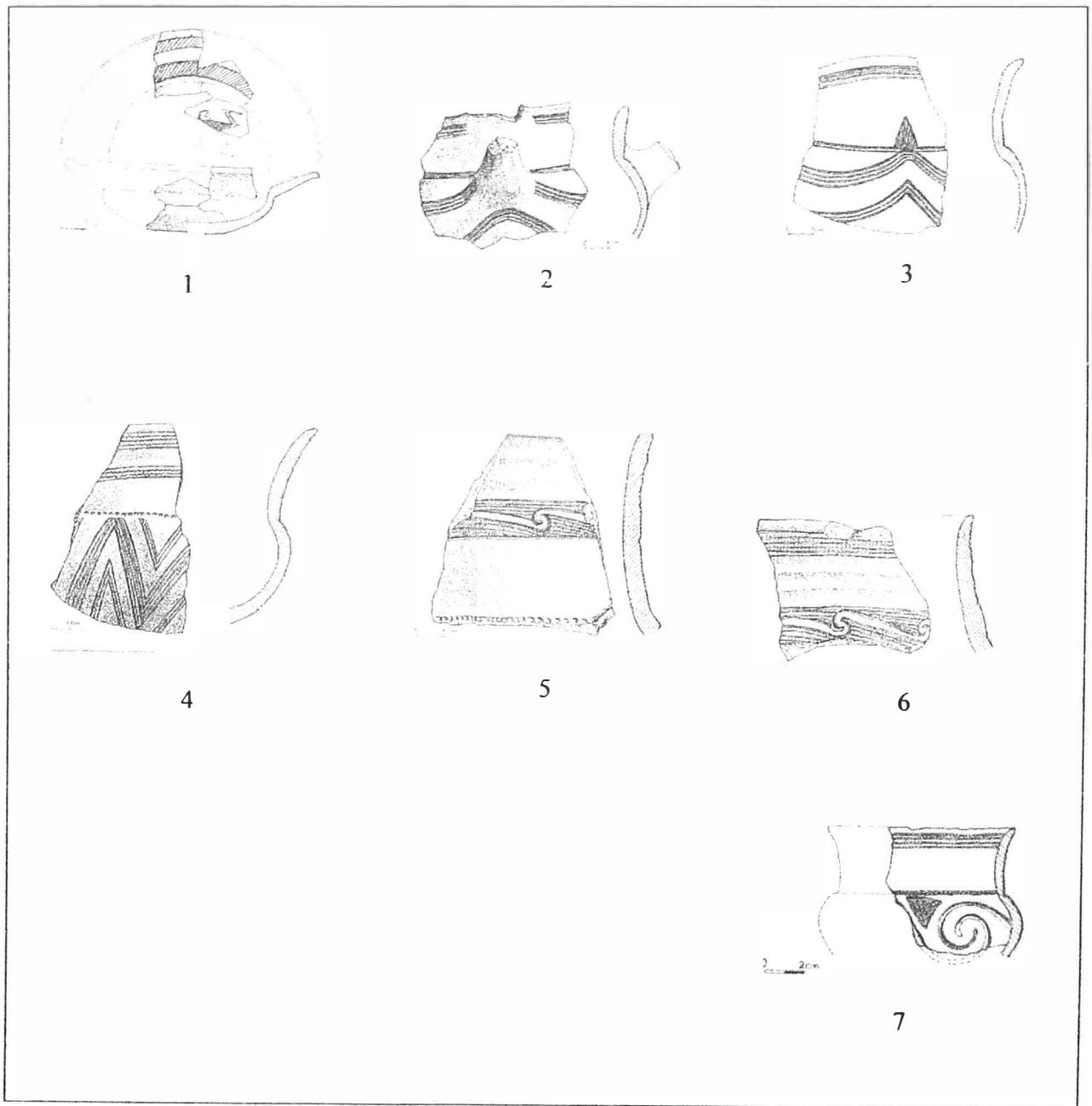
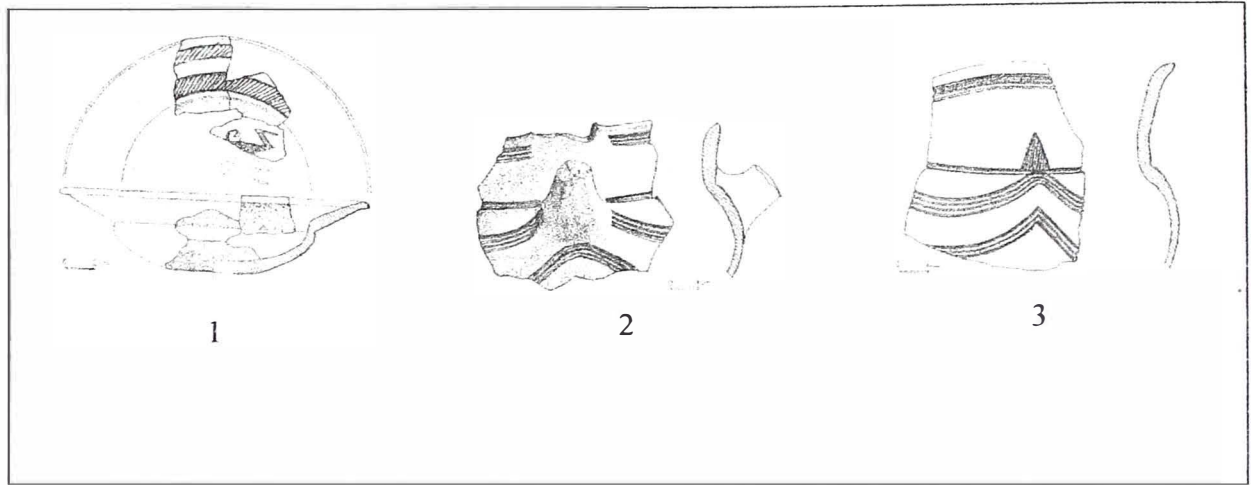
Les chars chaudière étaient destinés par leur valeur symbolique aux cérémonies sacrées.

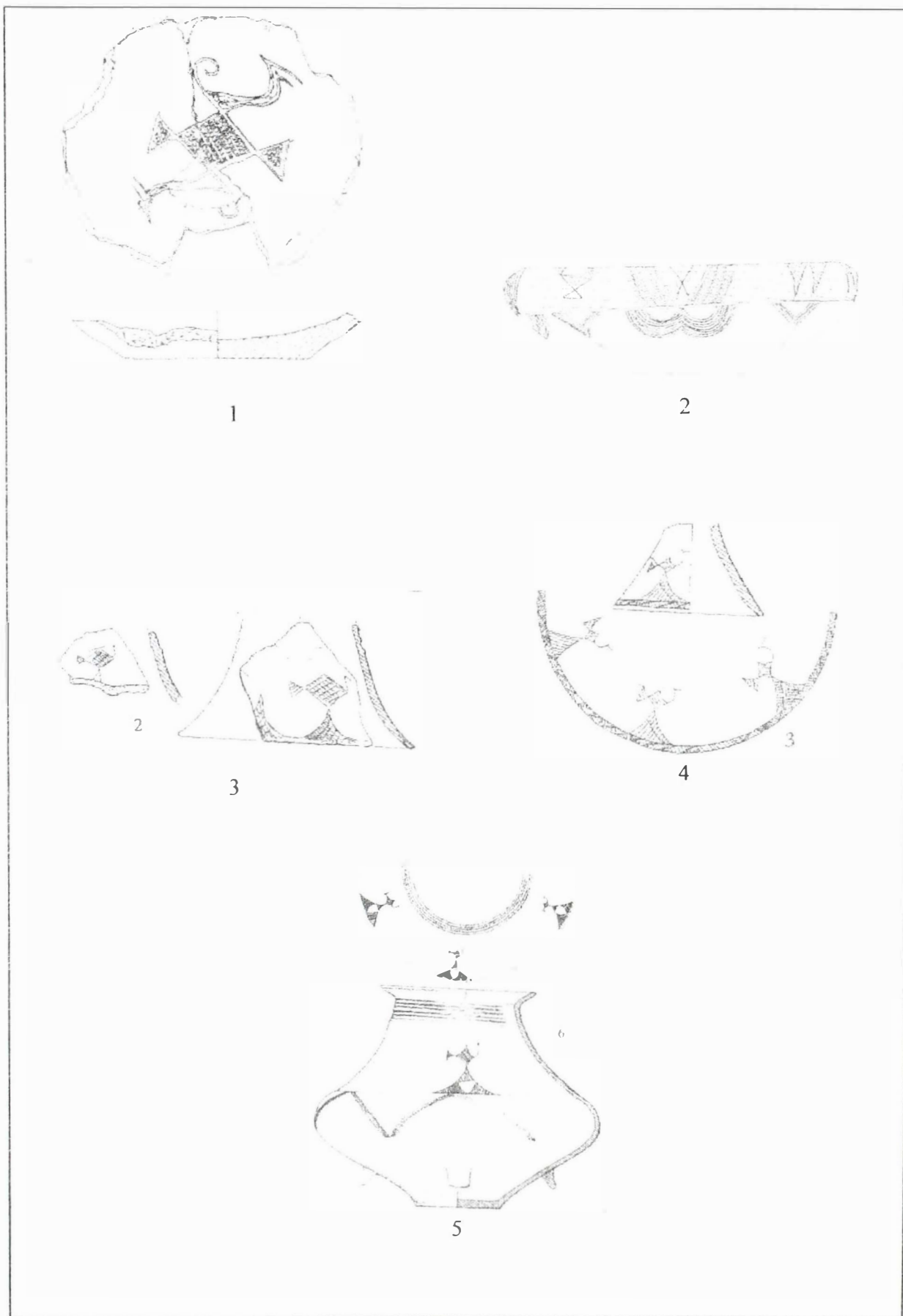
Planșa 1: 1-3 Sopron; 4 Poštela; 5 Gurina; 6 Svetozarevo; 7 Moldova Veche.

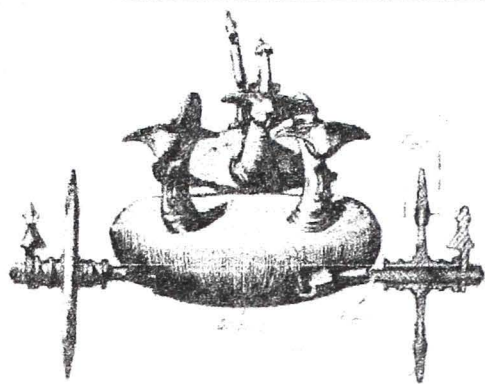
Planșa 2: 1-2 Vașica; 3 Gornea; 4-5 Iernut; 6-8 Popești (după Al. Vulpe JIES 2,1, 1974).

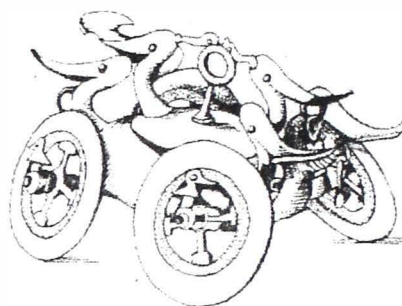
Planşa 3: 1-7 Piatra Olt.

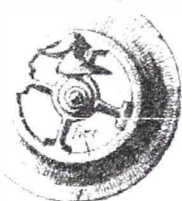
Planșa 4: 1-2 Vajuga Pesak (după P. Popovič); 3-5 Bad Fischau (după A. Eibner).

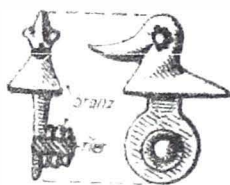
1

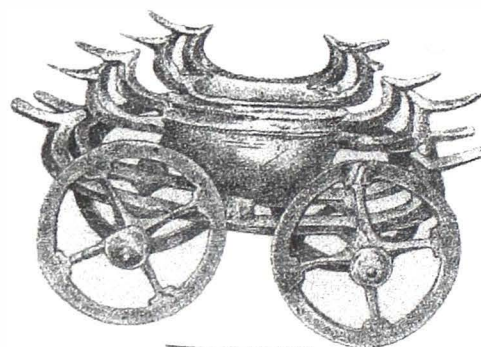
2

3

4

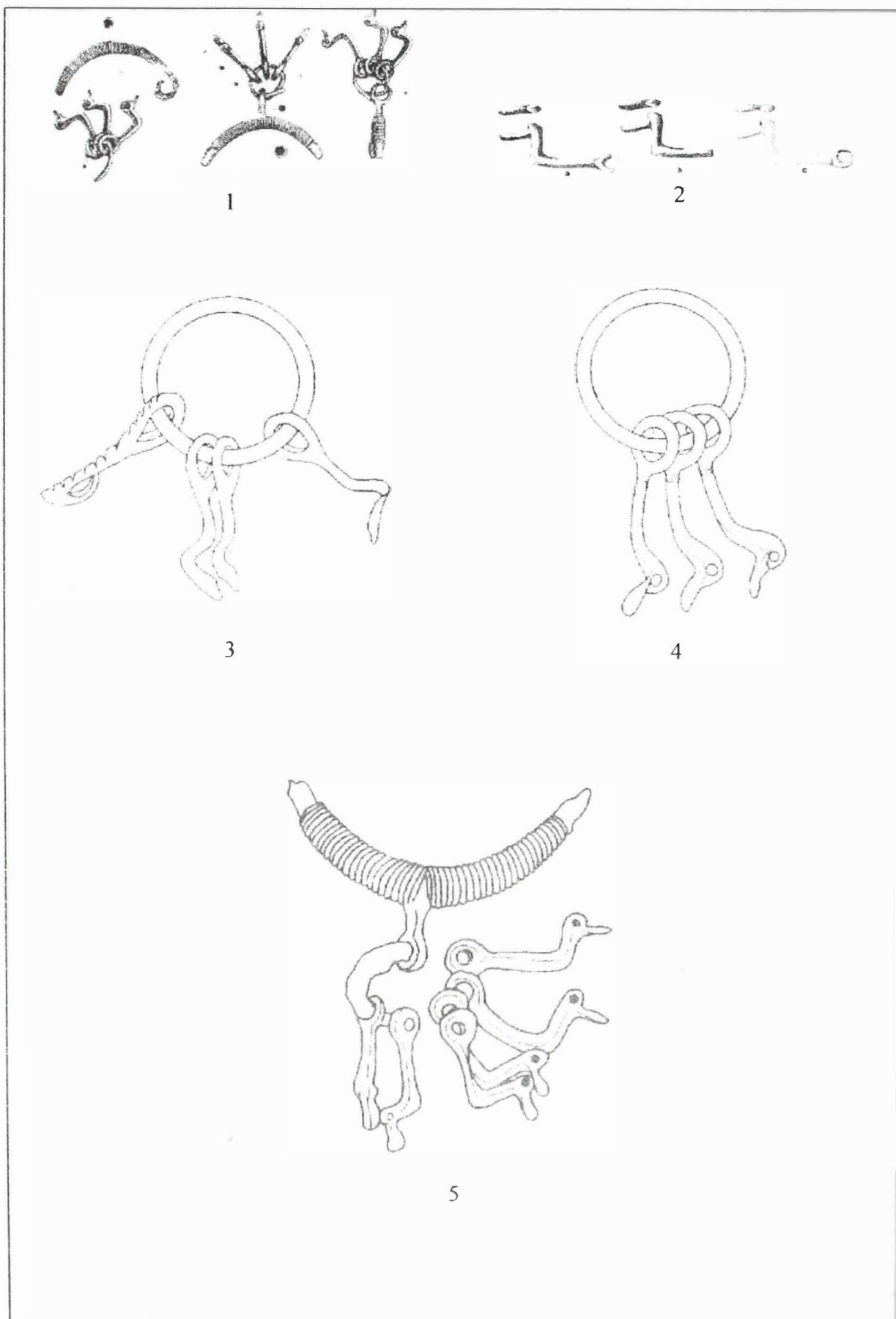

6

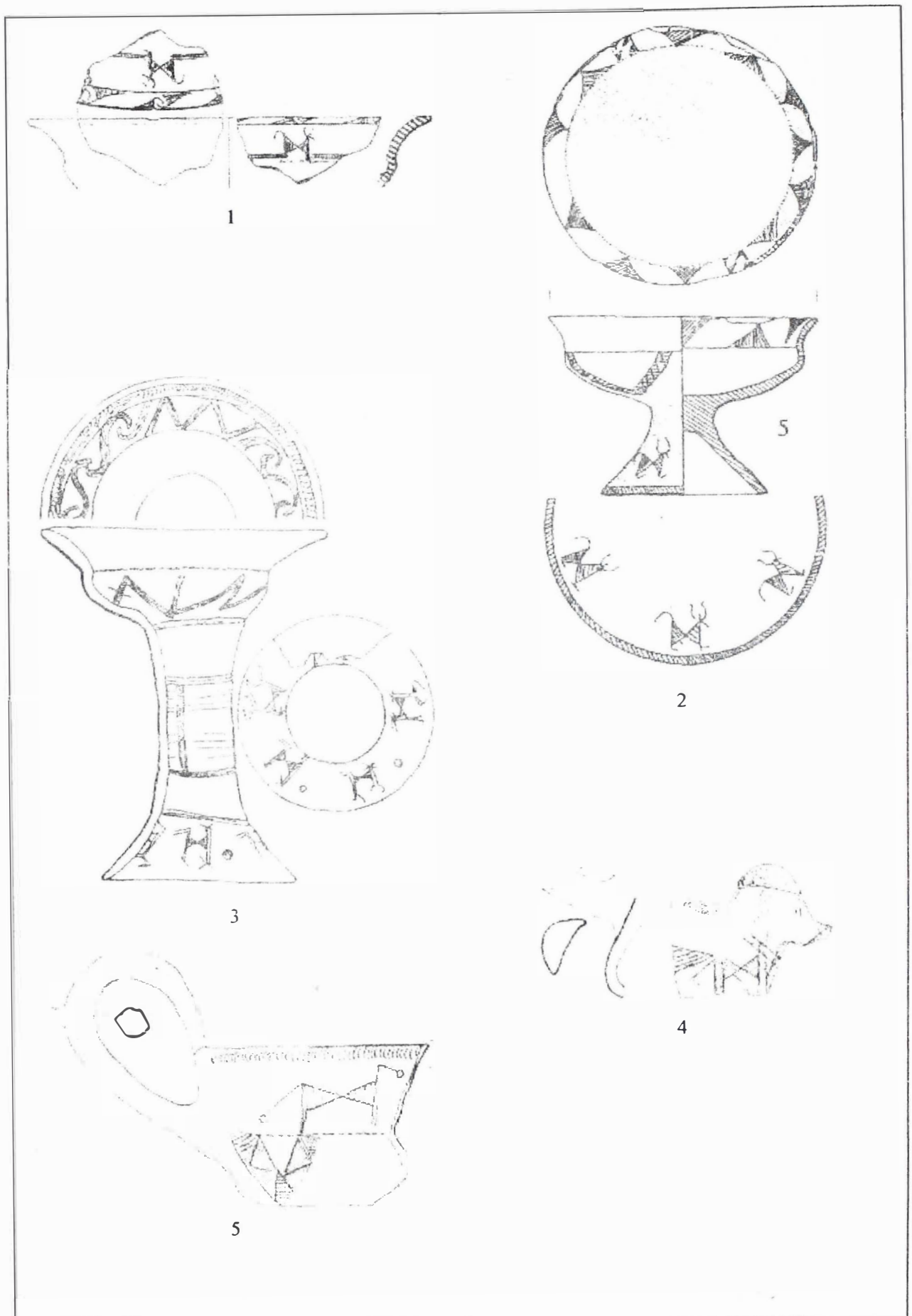

5

Planșa 5: 1-4 Bujoru; 5 Delphi; 6 Orăștie.

Planșa 6: 1 Moldova Veche; 2 Ghidici; 3 Zemun; 4 Adasevci; 5 Novi Banovci.

Planşa 7: 1 Poştela; 2 Bad Fischau; 3 Basarabi; 4, 5 Poiana.

O statueta reprezentând pe regele Decebal

Constantin Petolescu

În catalogul colecției de bronzuri antice de la Biblioteca Națională din Paris este publicată o mică statueta de bronz (înălțimea = 11,3 cm) (fig. 1)¹, identificată drept "Guerrier barbare agenouillé" și cu următoarea descriere²:

"Il est barbu, coiffé d'un *pileus* conique; son vêtement consiste en une tunique serrée à la taille par une ceinture, et en un *pallium* qui, agrafé sur l'épaule droite, recouvre le bras gauche. Ses jambes sont nues; ses pieds sont chaussés. Il tourne la tête à gauche, posant la main gauche sur la poignée du *parazonium* suspendu à son côté; la jambe droite est ployée en avant, le genou gauche à terre.

Figure d'applique en demi ronde bosse, avec tenon au dos. Travail de l'époque romaine; patine verte; restes de dorure."

Atitudinea personajului: cu piciorul stâng îndoit și cu genunchiul drept sprijinit pe pământ, cu mâna stângă pe mânerul armei, iar cu dreapta ridicată tragând de veștmânt (pentru a-și dezgoli pieptul), arată că este vorba de un războinic, care, într-un gest disperat, se pregătește să-și ia viața. Căciula personajului, identificată cu un *pileus*, se aseamănă cu cea a unui taraboste dac de pe Columna lui Traian³. De la prima privire, războinicul barbar poate fi identificat cu regele Decebalus, care-și pune capăt zilelor, așa cum ne informează Cassius Dio (LXVIII, 14,3) și apare într-o scenă de pe Columna (CXLV). Teaca armei, lată și cu un ornament în zig-zag, având o buterolă mare, aduce cu o sabie scurtă sarmatică; într-o altă scenă de pe Columna (XCIII), regele Decebal este reprezentat purtând o sabie scurtă (probabil un *gladius*) pe soldul drept (asemeni legionarilor romani), cu teaca lată.

Sinuciderea regelui erou mai este redată, dar în scene convenționale, pe două vase de *terra sigillata* din Gallia (de la Blain⁴ și La Graufesenque⁵), precum și pe piatra funerară de la Grammeni a veteranului Ti. Claudius Maximus⁶. Columna lui Traian mai redă, cel puțin de două ori, asemenea gest eroic: în scena XXXVIII sinuciderea unui taraboste dac, după eșecul invaziei din Moesia Inferioară din iarna anilor 101/102; într-o altă scenă (CXL), vedem cum un comat dac se sinucide și el, iar alt războinic dac, în genunchi, este străpuns cu sabia de un camarad al său, pentru a nu cădea viu în mâna dușmanilor.

Locul descoperirii micii piese de bronz păstrată în Biblioteca Națională din Paris este necunoscut; dar este posibil să provină chiar din Gallia, unde sfârșitul regelui a fost redat, cum s-a

¹ Fotografiile figurinei de bronz reprezentând acest "razboinic barbar" (pe care noi l-am identificat cu un razboinic dac, foarte probabil regele Decebal) ne-au fost oferite spre publicare de dr. Leonard Velcescu, autorul unei teze despre reprezentările de prizonieri barbari în arta romană, susținută la École Normale Supérieure (Paris).

² Ernest Babelon, J.-Adrien Blanchet, *Catalogue des bronzes antiques de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1895, p. 398-399, nr. 911; vezi și Salomon Reinach, *Répertoire de la statuaire grecque et romaine*, tome II, vol. I, 1897, p. 198 (fig. 1).

³ Vezi Radu Vulpe, *Columna lui Traian - Trajan's Column*, București, 2002, *passim*.

⁴ IDRE, I, 190 (sigla IDRE abreviază culegerea: C. C. Petolescu, *Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie romaine*, I-II, București, 1996-2000).

⁵ IDRE, I, 191.

⁶ IDRE, II, 363.

văzut, pe vasele *terra sigillata*⁷. De asemenea, câteva inscripții din Gallia Narbonensis prezintă cariera unor ofițeri romani (doi de rang senatorial⁸, altul cavaler⁹) participanți la războiul cu dacii și distinși pentru bravura de împăratul Traian. De asemenea, la Axima, în *Apes Graiae* (azi Aîme), *Foroclaud(ienses)*, cetățenii din Forum Claudii (azi Fréjus), dedică o inscripție *Imp(eratori) Caesari divi Nervae f(ilio) Nervae Traiano Aug(usto) Germ(anico) Dacico*, în anul 108, după înfrângerea dacilor (*devictis Dacis*)¹⁰. Este posibil ca unele din aceste monumente epigrafice, desigur mai multe decât cele ajunse pâna la noi, să fi avut și unele reprezentări figurate, cu scene din războaiele dacice; acestea au servit desigur ca modele de inspirație ceramiștilor din Gallia de sud-est (v. mai sus) și poate și meșterului bronzier care a turnat piesa de bronz prezentată mai sus.

Cât privește rostul figurinei, ea servea probabil ca ornament la o piesă de mobilier sau alt obiect (vezi descrierea editorilor din catalogul publicat în 1895: "Figure d'applique en demi ronde bosse, avec tenon au dos"; vezi și fig. 1/2).

Une statuette de bronze représentant le roi Décébale

Résumé

Une pièce de bronze publiée par E. Babelon et J.-A. Blanchet, *Catalogue des bronzes antiques de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1895, p. 398-399; voir aussi S. Reinach, *Répertoire de la statuaire grecque et romaine*, Tome II, vol. I, 1897, p. 198, fig. 1) est identifié par l'auteur avec une représentation du roi Décébale qui se donne la mort.

Fig. 1. Statuetă de bronz
(Biblioteca Națională Paris)

Fig. 2. Statuetă de bronz (detalii)

⁷ Vezi notele 3-4; vezi și IDRE, I, 192 (adaugă la bibliografia consemnată în IDRE: Mees Allard W., *Modellsignierte Dekorationen auf sudgallischer Terra sigillata*, Stuttgart, 1995, p. 138).

⁸ IDRE, I, 182-183.

⁹ IDRE, II, 185.

¹⁰ IDRE, I, 180 (= CIL, XII, 105; ILS, 289).

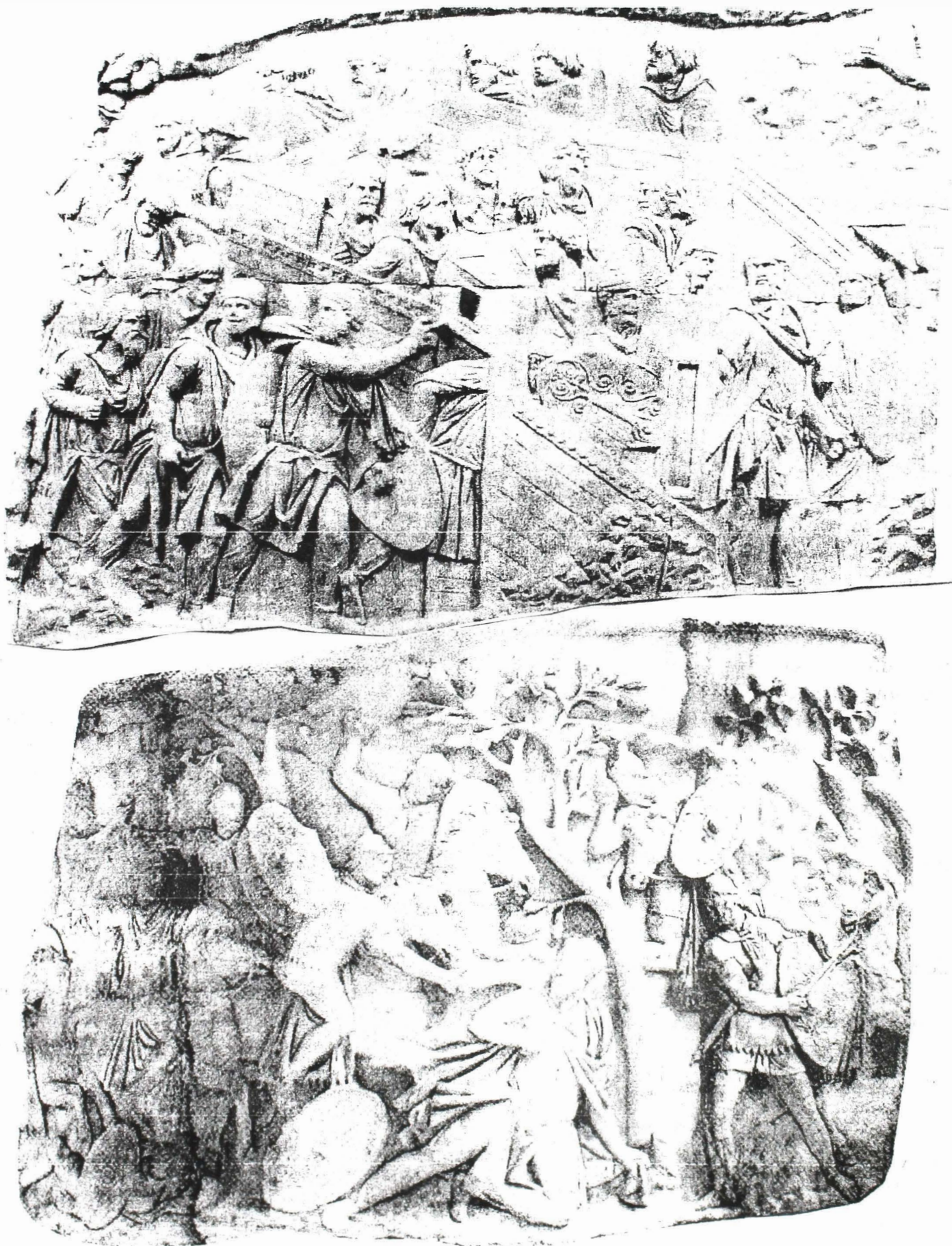

Fig. 3. Columna lui Traian. Scenele XCIII (sus) și CXLV (jos)

Un vârf de lance (*hasta*) de pe *limes transalutanus*

Dragoș Măndescu

La începutul anului 1995, colecția arheologică a Muzeului Județean Argeș sporea cu o nouă piesă de armament roman, și anume cu un vârf (*cuspidis*) de lance (*hasta*). Arma fusese găsită întâmplător de Mihai Cruceană din Pitești în preajma Școlii Ajutătoare din satul Valea Nandrii (comuna Dârmănești, județul Argeș) și a fost donată de acesta, la 10 februarie 1995, muzeului din Pitești, unde figurează cu numărul de inventar I. V. 3482.

Piesa este realizată din fier, prin forjare (fig. 1). Are o lungime totală de 41 cm. Vârful propriu-zis este plat și îngust, cu nervură mediană nu foarte pronunțată, vizibilă pe ambele fețe. După o ușoară lățire în apropierea manșonului, se îngustează treptat spre partea superioară. Lungimea vârfului este de 34,5 cm, iar lățimea maximă măsoară 3,3 cm. Fixarea la hampă se făcea prin intermediul unui manșon conic, aproape cilindric, cu foaia răsucită și sudată la cald. Lungimea manșonului este de 6,5 cm, iar diametrul său maxim la bază este de 1,7 cm. La 2 cm de bază, manșonul este prevăzut cu o perforație circulară cu diametrul de 0,8 cm, pentru fixarea la hampă. Mai trebuie precizat faptul că, în ceea ce privește starea de conservare, corodarea nu a afectat prea mult piesa, lipsind doar un mic fragment din zona laterală a capătului superior, precum și o mică parte din manșon, între baza acestuia și perforația de fixare la hampă. De asemenea, una dintre margini prezintă câteva știrbituri.

Prin caracteristicile sale morfologice, vârful de lance de la Valea Nandrii se înscrie printre exemplarele tipurilor „filiform alungit” după Vlădescu¹, II după Amon² sau LA I după Gudea³, pentru a nu cita decât câteva din tipologiile cu referiri și implicații directe asupra zonei noastre de interes.

Dintre vârfurile de lance descoperite pe limesul transalutan, se poate reține doar o singură piesă apropiată ca formă și dimensiuni de cea de la Valea Nandrii, și anume o armă din cadrul pandantului transilvan al liniei fortificate amintite – castrul de la Râșnov⁴. Cele mai bune analogii sunt întâlnite tot în Dacia sudică, în castelele de la Răcari și Vârtop⁵, fără ca acestea să lipsească din zonele mai îndepărtate ale imperiului, așa cum dovedește un exemplar descoperit în capitala raetică de la Augusta Vindelicorum (Augsburg)⁶.

Lungimea extrem de mare a vârfului de lance de la Valea Nandrii sugerează că aceasta poate fi plasat printre exemplarele utilizate de cavaleriștii auxiliari⁷, acele *contus*, cum le denumea – e adevărat, cu un termen propriu sfârșitului de secol IV – Vegetius în al său tratat *Epitoma rei militaris* (III, 16). Lancea, prin excelență o armă a auxiliilor, așa cum amintește și Tacit la sfârșitul

¹ Cr. Vlădescu, *Armata romană în Dacia Inferior*, București, 1983, p. 172

² L. Amon, *Aspecte tipologice privind vârfurile de lance descoperite în Dacia romană sud-carpatică*, în „Oltenia”, seria III, an V, 2001, 1-2, p. 56 și pl. IV.

³ N. Gudea, *Römische Waffen aus den Kastellen des westlichen Limes von Dacia Porolissensis*, în „EphNap”, 1, 1991, p. 71-72 și Abb. I.

⁴ N. Gudea, I. Pop, *Cercetări arheologice recente în castrul roman de la Râșnov*, în „SMMIM”, 7-8, 1974-1975, p. 77 și fig. 15/19.

⁵ Cr. Vlădescu, *op. cit.*, p. 172 și fig. 108/3-4.

⁶ St. Wirth, *Flußfunde aus Augsburg*, în „ActaPrArch”, 25, 1993, p. 231 și Abb. 16/48.

⁷ J. K. Haalebos, *Zwammerdam-Nigrum Pillum. Ein Auxiliarkastell aus niedergermanischen Limes*, Amsterdam, 1977, p. 83, apud N. Gudea, *Porolissum, un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului roman*, în „ActaMP”, 13, Zalău, 1989, p. 281-282.

sec. I – începutul sec. II⁸, se întâlnește aproape întotdeauna, realist reprezentată, pe stelele funerare păstrate până astăzi ale cavaleriștilor auxiliari⁹.

Locul descoperirii piesei se află pe terasa din dreapta Râului Doamnei, la doar 5 km nord (în amonte) de castrul de la Purcăreni (comuna Micești, județul Argeș) situat și acesta, de asemenea, tot pe malul drept al râului (fig. 2). Este foarte posibil, deci, ca vârful de lance prezentat aici să-i fi aparținut vreunui soldat din trupa cantonată în fortul amintit, dacă nu cumva descoperirea atestă existența unui punct de pază subordonat castrului. Din păcate, astăzi nu mai este posibilă cunoașterea pe cale arheologică a castrului roman de la Purcăreni¹⁰, acesta fiind în cea mai mare parte (dacă nu chiar în întregime) distrus pe de-o parte de apele Râului Doamnei, iar pe de alta de drumul național 73 Pitești-Câmpulung. În afara planului întocmit de P. Polonic și publicat de Gr. Tocilescu în urmă cu mai bine de un secol¹¹, nu se mai cunoaște, practic, nimic relativ la vestigiile romane de la Purcăreni. Meritul descoperirii întâmplătoare de la Valea Nandrii se evidențiază mai clar dacă se ține cont de faptul că nu se știe nici măcar o singură piesă de inventar arheologic din castrul distrus.

Până acum, singurele vestigii romane cunoscute de pe valea Râului Doamnei (în afara castrului de la Purcăreni situat în imediata apropiere a confluenței cu Râul Târgului) erau cele descoperite la Domnești, la aproximativ 20 km nord (în amonte) de locul aflării vârfului de lance prezentat aici. Este vorba de câteva cărămizi romane reutilizate în zidul bisericii ortodoxe medievale ridicate, la sfârșitul sec. XV – începutul sec. XVI, în partea de vest a satului Domnești, în punctul „Siliște”, la acestea adăugându-se o cheie romană din bronz descoperită întâmplător în aceeași zonă¹².

Vârful de lance de la Valea Nandrii contribuie la întregirea imaginii de ansamblu a armamentului utilizat de trupele auxiliare de pe limesul transalutan. În ciuda numărului relativ mare de situri arheologice cu caracter militar localizate și parțial cercetate pe acest limes, numărul armelor cunoscute rămâne redus. Cu excepția castrului de piatră de la Jidova, în care din săpăturile mai noi sau mai vechi provin mai multe vârfuri de săgeți, de sulițe și lăncii, fragmente de coif¹³, celelalte caestre de pe limesul transalutan au livrat o cantitate infimă de arme: în castrul de la Săpata de Jos armele sunt reprezentate doar de un vârf de suliță¹⁴, iar la Fâlfani-Izbășești se menționează descoperirea unui vârf de lance¹⁵. Ceva mai bună în privința cantității pieselor de armament pare a fi situația castrului de la Urluieni, în inventarul arheologic descoperit aici figurând câteva vârfuri de săgeți și de sulițe, precum și a o piesă din os de la un arc¹⁶.

⁸ M. D. Daremberg, E. Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, III.1 (H-K), Paris, 1904, p. 38-40.

⁹ M. Kemkes, J. Scheuerbrandt, *Zwischen Patrouille und Parade. Die römische Reiterei am Limes*, Schriften des Limesmuseum Aalen 51, Stuttgart – Aalen, 1997, p. 37-38 și fig. 1, 14, 51, 79.

¹⁰ D. Tudor, *Oltenia romană*, ediția a IV-a, București, 1978, p. 290 și fig. 76/4; Cr. Vlădescu, *op. cit.*, p. 122; C. C. Petolescu, s. v. *Purcăreni*, în *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. III, București, 2000, p. 393.

¹¹ Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, București, 1900, p. 129 și fig. 27.

¹² Sp. Cristoccea, R. Maschio, T. Mavrodin, *Cercetările arheologice de la Domnești, județul Argeș*, în „StComCâmpulung”, 4, 1987, p. 24-25.

¹³ D. Tudor, *Arme și diferite obiecte din castrul Jidava*, în „BCMI”, 37, 1944, 119-122, p. 77-82; Em. Popescu, Eugenia Popescu, *Castrul roman Jidava-Câmpulung*, în „StComPitești”, 1, 1968, p. 76 și fig. 11; L. Petculescu, *Fragments of helmet from the Roman fort at Jidava*, în „ActaMN”, 36, 1999, 1, p. 189-196.

¹⁴ V. Cristescu, *Le castellum romain de Săpata de Jos*, în „Dacia”, 5-6, 1935-1936, p. 445.

¹⁵ C. Petolescu, R. Avram, T. Cioflan, L. Amon, *Castrul de pământ de la Fâlfani-Izbășești, județul Argeș. Raport preliminar*, în „Argessis”, 7, 1995, p. 34.

¹⁶ Ioana Bogdan-Cătănciu, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman. Sec. I-III p. Chr.*, Alexandria, 1997, p. 104 și fig. 80.

ABREVIERI

ActaMN - Acta Musei Napocensis, Cluj

ActaMP - Acta Musei Porolissensis, Zalău

ActaPrArch - Acta Praehistorica et Archaeologica, Berlin

Argessis - Argessis. Studii și Comunicări, Pitești

BCMI - Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București

Dacia - Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București

EphNap - Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca

Oltenia - Oltenia. Studii, Documente, Culegeri, Craiova

SMIMM - Studii și Materiale de Istorie Militară și Muzeografie, București

StComCâmpulung - Studii și Comunicări, Câmpulung Muscel

StComPitești - Studii și Comunicări, Pitești

Une pointe de lance (*hasta*) du *limes transalutanus*

Résumé

Au début de l'année 1995, la collection archéologique du Musée Départemental d'Argeș s'augmentait avec une nouvelle pièce d'armement romain, à savoir avec une pointe (*cuspis*) de lance (*hasta*). L'arme avait été trouvée par hasard aux alentours de l'Ecole Auxiliaire du village Valea Nandrii (commune Dârmanești, département d'Argeș) et a été donné au musée de Pitești.

La pièce est réalisée en fer, par forgeage (fig. 1). Sa longueur totale est de 41 cm. La pointe proprement dite est plate et étroite, avec une nervure médiane pas très prononcée, visible sur les deux côtés. La fixation à la *hastile* se faisait par l'intermédiaire d'un manchon conique, presque cylindrique, avec la feuille tordue et soudée au chaud. La pointe de lance de Valea Nandrii s'inscrit dans le type « filiforme allongé ».

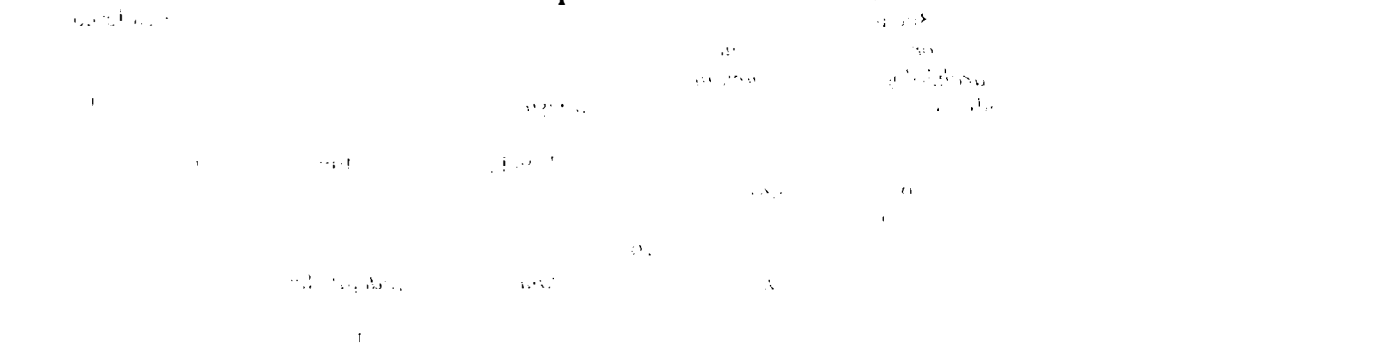
La place de découverte de la pièce (fig. 2) se trouve sur la terrasse droite de Raul Doamnei, à seulement 5 km au nord (en amont) du castrum de Purcăreni (commune Micești, département d'Argeș). Il est très possible que la pointe de lance ait appartenu à un soldat de la troupe cantonnée dans le fort cité. Le mérite de la découverte fortuite de Valea Nandrii se distingue plus clairement si on tient compte du fait qu'on ne connaît ni même une seule pièce d'inventaire archéologique du castrum d'aujourd'hui, presque totalement détruit.

La pointe de lance de Valea Nandrii contribue au complètement de l'image d'ensemble sur l'armement utilisé par les troupes auxiliaires du *limes transalutanus*. En dépit du nombre relativement grand de sites archéologiques à caractère militaire localisés et partiellement recherchés sur ce limes, le nombre des armes connues reste réduit.

Explication des figures:

Fig. 1. Valea Nandrii. Pointe de lance. Fer. a) photo ; b) dessin.

Fig. 2. Carte du cours inférieur de Raul Doamnei, avec la localisation du castrum roman de Purcăreni et du lieu de découverte de la pointe à Valea Nandrii.

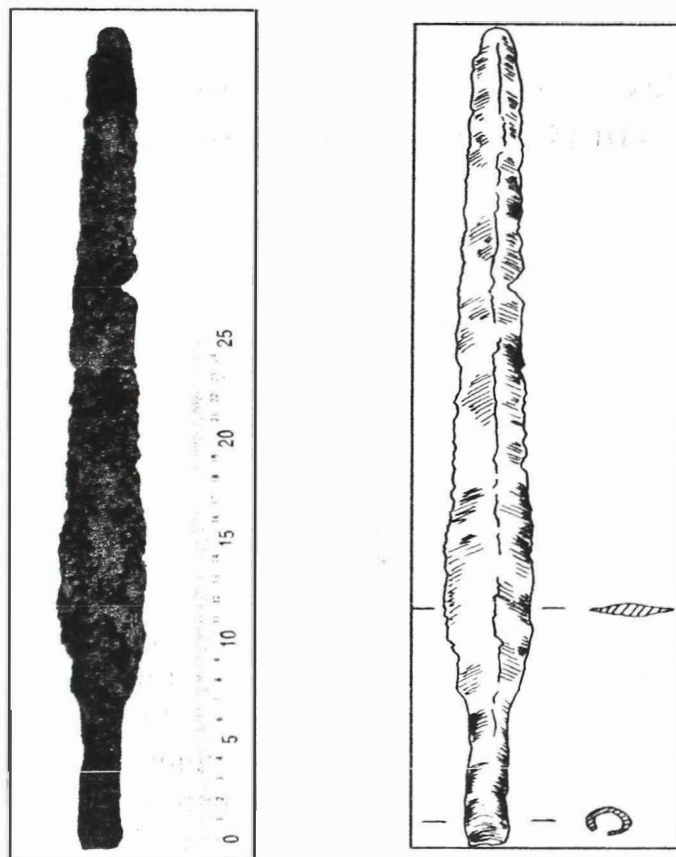

Fig. 1. Valea Nandrii. Vârf de lance. Fier. a) foto; b) desen.

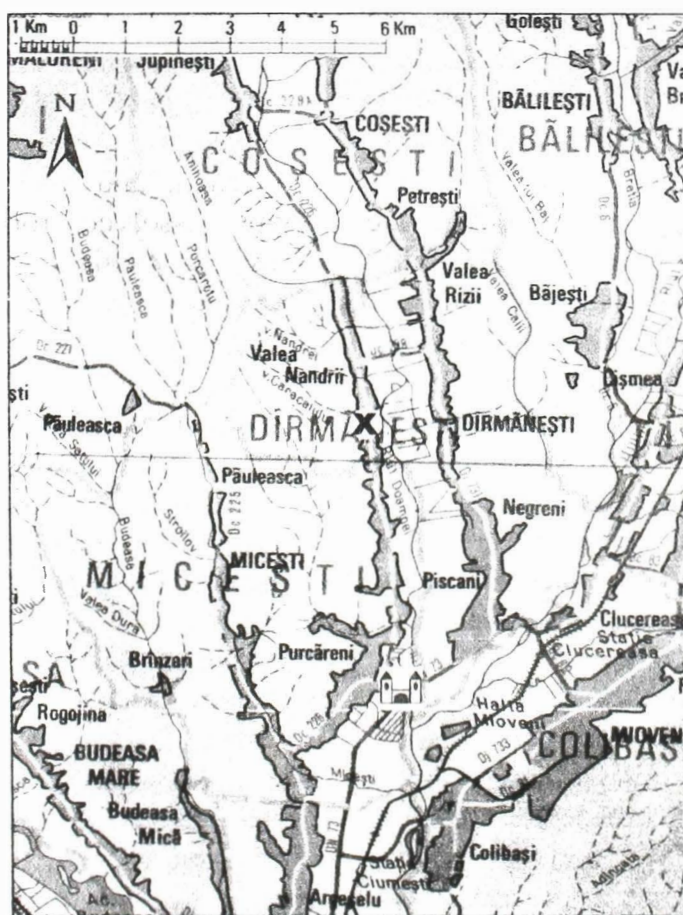

Fig. 2. Harta cursului inferior al Râului Doamnei, cu localizarea castrului roman de la Purcăreni (🏰)

Dislocarea trupelor de tip *cuneus equitum* pe limesul Dunării de Jos, în epoca romană târzie

The dislocation of the *cuneus equitum* type of troops, along the limes of the Lower Danube, during the late roman period

Dorel Bondoc

Cuneus equitum reprezintă în cadrul armatei romane din epoca romană târzie, un tip nou de trupă apărut, așa cum în general se acceptă de către istoriografia de specialitate (Grosse 1920, p. 51-53; Zahariade 1988, p. 77), în urma reformei militare înfăptuită de către împăratul Constantin cel Mare. Din punct de vedere etimologic, formula *cuneus equitum* desemnează o formațiune militară auxiliară de cavalerie, aranjată în formă de *cuneus* (cui), dispusă în unghi, cu vârful înainte. Trupele de tip *cuneus equitum* par să provină din marile detașamente de cavalerie create de împăratul Gallienus în vremea crizei politico-militare din a doua jumătate a secolului III (Berchem 1952, p. 81; Coello 1996, p. 16), dispersate mai apoi pe granițe de către împăratul Diocletian, precum și din trupele de gardă imperială, desființate probabil de același împărat sau de către Constantin cel Mare. De asemenea, nu este exclus faptul ca o parte din *cunei equitum* să fi luat ființă din trupe de tip *equites*.

Pe limesul Dunării de jos, Notitia Dignitatum Orientis a înregistrat un număr destul de mare de *cunei equitum*, fiecare fiind menționat însoțit de câte un atribut, în funcție de origine sau de specific: *Promotorum*, *Sagittariorum*, *Dalmatarum*, *Dalmatarum Divitensium*, *Scutariorum*, *Solensium*, *Arcadum*, etc. Unele din attribute sunt mult mai vechi, dovadă a provenienței lor din fostele detașamente de cavalerie legionară. *Cunei equitum* au fost permanent considerate trupe de elită, întrucât în anul 347, rangul lor era considerat egal cu cel al legiunilor și vexilațiilor comitatense (*Codex Theodosianus*, 5, 4, 1). Inițial, efectivele lor trebuie să fi fost destul de

The *cuneus equitum* troops were a new type of units of the Roman army, from the Late Roman period, after the military reform of the emperor Constantin the Great, as it is generally accepted by the specialists (Grosse 1920, p. 51-53; Zahariade 1988, p. 77). From the ethymological point of view, the phrase *cuneus equitum* names a military auxiliary cavalry unit, displayed in the shape of a *cuneus* (nail), with the angle foreward. The *cuneus equitum* type of troops seem to have come from the great detachments of cavalry made by the emperor Gallienus during the political-military crises from the second half of the third century (Berchem 1952, p. 81; Coello 1996, p. 16), later displayed along the frontiers by the emperor Diocletian, and also from the imperial guard troops, dissolved probably by the same emperor or by Constantin the Great. There can be also taken into account the possibility that a part of these troops, could have been made up from the *equites* type of troops.

Notitia Dignitatum Orientis registered a great number of *cunei equitum*, along the limes of the Lower Danube, each *cuneus* was mentioned together with an epithet according to its origin or specific character: *Promotorum*, *Sagittariorum*, *Dalmatarum*, *Dalmatarum Divitensium*, *Scutariorum*, *Solensium*, *Arcadum*, etc. Some of the epithets were much older, certifying the origin of the *cunei* from the former legionary cavalry detachments. The *cuneus equitum* troops were always considered elite troops; in 347, they were considered at the same level with the legions and comitatanses vexilations (*Codex Theodosianus*, 5, 4, 1). At first, their forces must have been large enough

mari (Zosimos, 5, 45, 1-2; L. Varady, *Acta Antiqua*, 9, 1961, 3-4, p. 369- 371), după care au fost supuse și ele unui proces de fracționare, așa cum voi arăta mai jos.

Pentru a urmări evoluția și dislocarea *cunei*-lor pe limesul Dunării de jos, principala sursă de informare o constituie *Notitia Dignitatum*. Cronologic vorbind, această problemă poate fi urmărită doar pe parcursul secolului IV, întrucât începând cu al doilea deceniu al secolului V, informațiile cu privire la acest subiect lipsesc cu totul.

O problemă interesantă ar fi aceea de a plasa cât mai exact în timp, durata cât au funcționat aceste unități militare. Cu câteva excepții, majoritatea *cunei*-lor de pe limesul Dunării de jos sunt atestați de *Notitia Dignitatum Orientis*, care înregistrează o situație de *facto* din vremea împăratului Constantin cel Mare și a urmașului său Constantius II. De asemenea, s-a demonstrat că partea orientală a *Notitiei* a fost actualizată nu mult după anul 395 (Jones 1964, II, p. 347-358); ultima intervenție este sesizabilă la *Talamonium-Salmorus-Halmyris* (Murighiol), unde *Notitia Dignitatum Orientis* (XXXIX, 18) înregistrează un *cuneus equitum Arcadum*. Acesta își are obârșia în provincia Arcadia din dioceza Egiptului (Aricescu 1977, p. 116), provincie înființată între anii 386-392 (Zahariade 1988, p. 82-83). Acest fapt, combinat cu acela că segmentul oriental al *Notitiei Dignitatum* a fost revizuit în jurul anului 395, conduce la concluzia că până la sfârșitul secolului IV, trupele de tip *cuneus equitum* erau în mod cert prezente pe limesul Dunării de Jos.

Un izvor antic confirmă existența *cunei*-lor în prima jumătate a secolului V. Astfel, Zosimos (5, 45, 1-2 și 6, 7, 2) informează despre faptul că în anul 409, în contextul invaziei vizigote condusă de Alaric în Italia, un număr de cinci *cunei Dalmatarum* totalizând 6000 de oameni au fost trimiși în zona de conflict. Lăsând la o parte cifra exagerată de către Zosimos (cinci *cunei equitum* însumând 6000 de oameni, ar însemna că o astfel de unitate avea 1200 de oameni !), informația este valoroasă în sensul că atestă existența acestui tip de unități și la începutul secolului V. Nu se poate explica

(Zosimos, 5, 45, 1-2; L. Varady, *Acta Antiqua*, 9, 1961, 3-4, p. 369- 371), and then they were divided, as I will show you below.

In order to follow the evolution and the dislocation of the *cuneus* troops on the Limes of the Lower Danube, the main source of information is *Notitia Dignitatum*. From the chronological point of view, this problem can be followed only throughout the 4th century, because beginning with the 2nd decade of the 5th century, there is not any information about this subject.

An interesting problem would be to place as accurate as possible, chronologically, the period these military units functioned. With a few exceptions, most of the *cunei* from the Limes of the Lower Danube are certified by *Notitia Dignitatum Orientis*, which registered a situation from the time of the emperor Constantin the Great and his son, Constantius II. There was also demonstrated that the part regarding the East of the *Notitia Dignitatum* was brought up-to-date shortly after 395 (Jones 1964, II, p. 347-358). The last intervention is perceptible at *Talamonium-Salmorus-Halmyris* (Murighiol), where *Notitia Dignitatum Orientis* (XXXIX, 18) registered a *cuneus equitum Arcadum*. Its origin is from Arcadia province, from the diocese of Egypt (Aricescu 1977, p. 116); the Arcadia province was set up sometime between 386-392 (Zahariade 1988, p. 82-83). This fact, together with that the part regarding the East of the *Notitia Dignitatum* was brought up-to-date around 395, leads to the conclusion that until the end of the 4th century, the *cuneus equitum* type of troops were surely present along the Limes of the Lower Danube.

An ancient literary source certifies the existence of *cuneus* troops also in the first half of the 5th century. Thus, Zosimos (5, 45, 1-2 and 6, 7, 2) wrote about the fact that in 409, during the invasion of the Visigoths led by Alaric in Italy, a number of five *cunei Dalmatarum* totalizing 6,000 soldiers who were sent in the conflict area. Excepting for the exaggerated number given by Zosimos (five *cunei equitum* totalizing 6,000 soldiers, would mean that such

detașarea unor unități de pe limesul Dunării de jos în Italia, în contextul atacurilor hunice care au loc în această vreme, dar acesta este o altă problemă.

Cu privire la efectivele unităților de cavalerie din epoca romană târzie, au fost exprimate mai multe opinii. F. Lot aprecia că numărul soldaților din unitățile *equites* și *cunei* se ridica la 100-150 (Lot 1935, p. 42). Ținând cont de mărimea suprafeței locuite din cadrul fortificației de la Gornea, unde este atestată o unitate *equites sagittarii*, efectivul garnizoanei a fost estimat la cca. 100-150 soldați (Gudea 1977, p. 74). Cifrele de mai sus sunt totuși destul de mici în raport cu ponderea trupelor de cavalerie romană târzie. Alte variante propuse: 500 de oameni (Grosse 1920, p. 53; Jones 1964, II, p. 681); 300 de oameni (Varady 1961, p. 64).

Mai multe date putem desprinde din evidențele arheologico-istorice de la Drobeta. Efectivul unității *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* de la Drobeta (Notitia Dignitatum Orientis, XLII, 16) a fost abordat de curând, cu prilejul unei analize a edificiului cruciform din interiorul fortificației din secolul IV (Zahariade 1997, p. 167-182). Prin confruntarea dimensiunilor spațiilor de locuit cu unitățile menționate de Notitia Dignitatum în cadrul fortificației de la Drobeta, M. Zahariade a ajuns la concluzia că acel *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium*, nu putea depăși ca efectiv 290/300 oameni, ceea ce pare a fi destul de puțin. Cifra este totuși acceptabilă dacă ținem cont că această situație este contemporană cu vremea împăratului Constantius II, când unitățile militare romane au fost supuse unui nou proces de fracționare și reorganizare. Notitia Dignitatum Orientis (XLII, 14) menționează la Dorticum un alt *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* și este probabil că avem de-a face cu o unitate mai mare cu acest nume din timpul lui Constantin cel Mare, care a fost divizată cândva, cel mai probabil în vremea lui Constantius II. Astfel ajungem la o cifră de circa 500/600 de oameni, care pare acceptabilă pentru un *cuneus* din timpul domniei lui Constantin cel Mare (Aricescu 1977, p. 108; Grosse 1920, p. 53). Notitia Dignitatum a înregistrat prin aceasta un fapt foarte important,

a unit had 1,200 men !), this information is important because it certifies the existence of this type of units also at the beginning of the 5th century. We cannot explain the transfer of some units from the Limes of the Lower Danube to Italy, during the Hunnic attacks from this period, but this is another matter.

Regarding the forces of the cavalry units from the Late Roman period, there have been expressed many opinions. F. Lot stated that the number of the soldiers of the *equites* and the *cunei* was about 100-150 men (Lot 1935, p. 42). Taking into account the sizes of the inhabited area inside the fortification from Gornea, where it has been certified an *equites sagittarii* unit, the force of the garrison was appreciated at about 100-150 (Gudea 1977, p. 74). The previous figures are rather small in comparison with the importance of the Late Roman cavalry. Other opinions: 500 men (Grosse 1920, p. 53; Jones 1964, II, p. 681); 300 men (Varady 1961, p. 64).

Much more informations we can find out from the archaeological-historical proofs from Drobeta. The force of the *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* unit from Drobeta (Notitia Dignitatum Orientis, XLII, 16) has been analysed recently, with the occasion of the discussion about cruciform building inside the fortification the 4th century (Zahariade 1997, p. 167-182). After M. Zahariade had compared the sizes of the inhabited rooms with the units mentioned by Notitia Dignitatum at Drobeta, he concluded that the *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* unit could not have had more than 290/300 men, which seems to be a rather small number. The figure can be accepted if we consider that this situation was contemporary with the time of the emperor Constantius II, when the Roman military units were divided and reorganized. Notitia Dignitatum Orientis (XLII, 14) mentioned another *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* at Dorticum, and we probably deal with a larger unit with the same name from the time of Constantin the Great; the unit was divided most probably in the time of Constantius II. Thus, we can conclude that the figure was about 500/600 men, which seems to be acceptable for a *cuneus*, from the reign of

acela că și unitățile militare auxiliare din epoca romană târzie au fost supuse aceluiași proces de fracționare și reorganizare, ca și legiunile.

Mărimea vexilațiilor retrase din trupele de cavalerie, pentru a fi trimise pe alte fronturi, pare să fi fost de 300 de oameni (Ammianus Marcellinus, XX, 4, 2-3; XXXI, 11, 2). Foarte probabil, unitățile de acest tip erau împărțite tactic în grupe operative de 6 oameni, comandați de un *exarchus* (Lambrino 1940; Zahariade 1997, p. 172).

Pentru momentul dispariției trupelor de tip *cuneus equitum* este dificil de precizat o dată exactă. *Cunei equitum* sunt menționați de izvoarele literare din secolul IV (Notitia Dignitatum) și de la începutul secolului V (Zosimos, 5, 45, 1), fapt care atestă existența lor pe o durată de cel puțin un secol. Atacurile hunilor din prima jumătate a secolului V au produs nenumărate prejudicii armatelor romane și multe unități militare au fost distruse total sau parțial. Limesul Dunării de Jos a fost desființat pentru o bună bucată de timp și este probabil că existența trupelor de tip *cuneus equitum* încetează în urma acestor evenimente; de la această dată nu mai deținem informații în acest sens. De altfel, de aici încolo dinamica întregii armate romane este dificil de reconstituit.

Numărul mare de trupe de tip *cunei*, dislocate pe limesul Dunării de Jos ne duce firesc la concluzia că în epoca romană târzie, rolul cavaleriei a crescut continuu. Se poate observa că unitățile de tip *cunei equitum* de pe limesul Dunării de Jos sunt menționate într-o proporție covârșitoare numai de izvoarele literare, în speță de Notitia Dignitatum. Cu excepția câtorva cărămizi ștampilate, nu există alte informații tegulare sau epigrafice despre trupele de tip *cunei equitum* pe limesul Dunării de Jos. Faptul nu trebuie să surprindă, întrucât este logic ca într-o epocă plină de evenimente politico-militare, trupele de cavalerie să se fi ocupat mai puțin sau chiar deloc de fabricarea materialelor de construcție, în speță a cărămizilor. Excepțiile constatate la Sucidava (IGLR, 296, cu bibliografia) și Histria (Aricescu 1977, p. 122, nr. 3) nu fac decât să confirme o regulă. Cu privire la ștampila

Constantin the Great (Aricescu 1977, p. 108; Grosse 1920, p. 53). Thus, Notitia Dignitatum registered a very important fact, that the auxiliary military units from the Late Roman period were also divided and reorganized, like the legions.

The size of the vexillations retreated from the cavalry troops, in order to be sent on other battlefields, seems to have been 300 men (Ammianus Marcellinus, XX, 4, 2-3; XXXI, 11, 2). Most probably, the units of this type were divided into operative groups of 6 men, under the command of an *exarchus* (Lambrino 1940; Zahariade 1997, p. 172).

It is difficult to specify the moment when this kind of troops disappeared. *Cunei equitum* were mentioned by the literary sources from the 4th century (Notitia Dignitatum) and from the beginning of the 5th century (Zosimos, 5, 45, 1), which certify their existence throughout at least one century. The Hunnic attack from the first half of the 5th century caused many damages to the Roman army and many military units were totally or partially destroyed. The Limes of the Lower Danube was out of order for a while and it is probably that the existence of the *cuneus equitum* troops stopped after these events; after this date we do not have any information in this respect. Otherwise, from now on, there is difficult to reconstitute the evolution of the entire Roman army.

The large number of the *cuneus* type of troops, dislocated along the the Limes of the Lower Danube, leads us naturally to the conclusion that in the Late Roman Period, the role of the cavalry grew progressively. There can be noticed that the *cuneus equitum* troops along the Limes of the Lower Danube were mentioned mainly by a large number of literary sources, especially by the *Notitia Dignitatum*. Excepting a few stamped bricks, there are not any other epigraphical information about the *cuneus equitum* troops along the Lower Danube. This fact is not a surprise, because it is normal that during a period full of political-military events, the cavalry troops were occupied less or even not at all with the making of building material, in fact of bricks. The exceptions from

descoperită la Histria, s-a făcut observația că există și alte posibilități de întregire a inițialei D (Aricescu 1977, p. 122-123, sugera și posibilitatea ca inițiala D să provină de la Dafne, unde *Notitia Dignitatum Orientis*, VIII, 45-46, atestă la un moment dat două unități cu denumirea *Constantini Dafnenses* și *Ballistarii Dafnenses*); pentru această ipoteză nu există argumente certe. Odată cu micșorarea efectivelor (vezi cazul detașamentului *Cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* de la Drobeta, cf. Zahariade 1997), a frecvențelor detașări, a pierderilor suferite pe câmpurile de luptă, ștampilarea expresă pe materialul tegular a unei unități militare nu-și mai avea rostul.

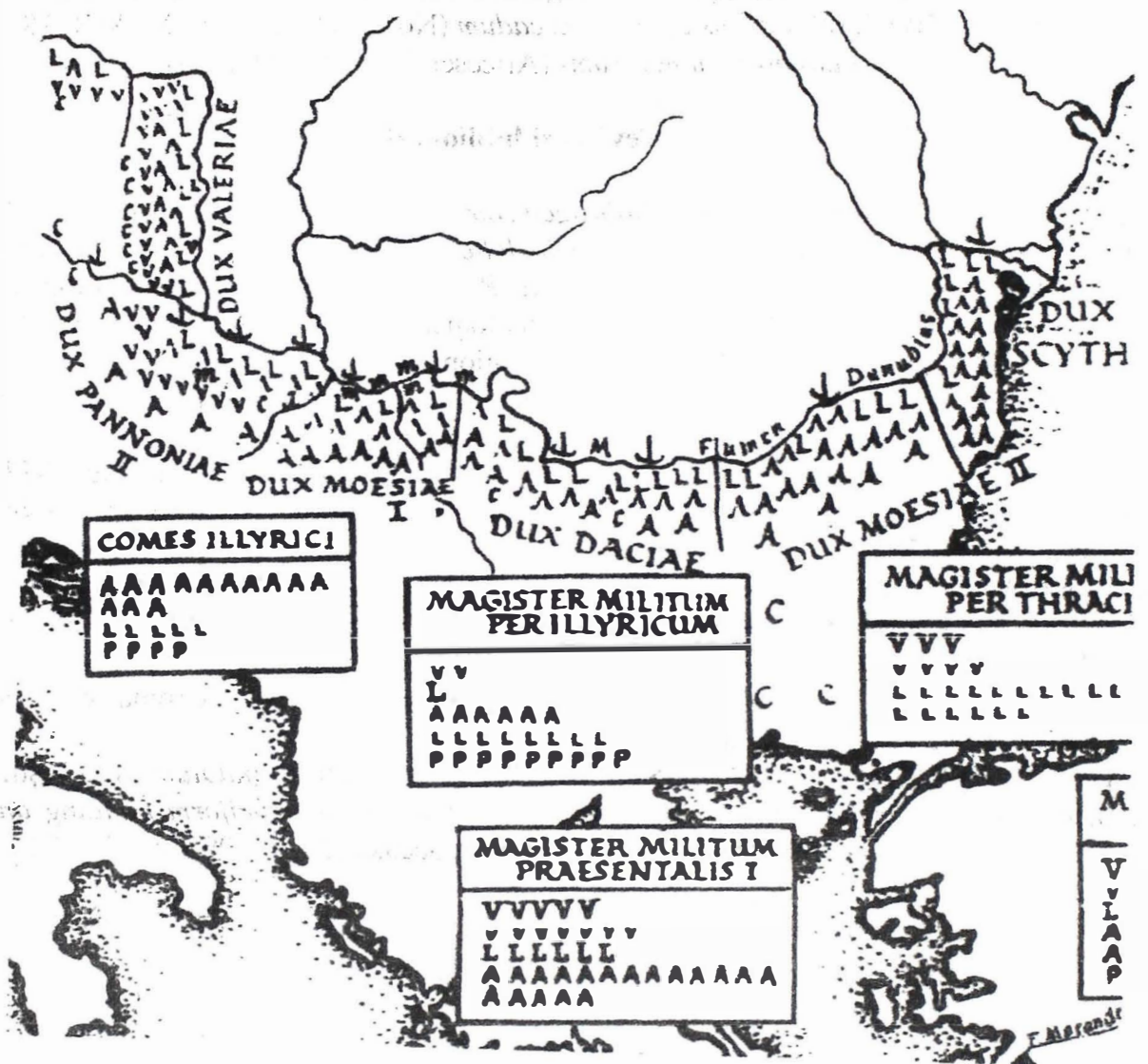
Sucidava (IGLR, 296, with bibliography) and Histria (Aricescu 1977, p. 122, no. 3), confirm the previous rule. Regarding the stamp from Histria, there was noticed that there are other possibilities to complete the letter D (Aricescu 1977, p. 122-123, suggested the possibility that the letter D comes from Dafne, where *Notitia Dignitatum Orientis*, VIII, 45-46, certified at a certain moment to units named *Constantini Dafnenses* and *Ballistarii Dafnenses*); for this hypothesis there are not certain arguments. At the same time with the reduction of the forces (see the case of the detachment *Cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* from Drobeta, acc. Zahariade 1997), the frequent transfers, the losses on the battlefields, the special stamping of a military unit on a tegular material, was useless.

1. *Flaviana* (Kuvin): *cuneus equitum promotorum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 13).
2. *Tricornium* (Ritopek): *cuneus equitum sagittariorum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 14).
3. *Aureus Mons* (Seona): *cuneus equitum Dalmatarum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 15).
4. *Viminacium* (Kostolac): *cuneus equitum promotorum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 16).
5. *Laederata* (Ram): *cuneus equitum sagittariorum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 17).
6. *Pincum* (Veliko Grădište): *cuneus equitum Dalmatarum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 18) și *cuneus equitum Constantiniacorum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 12).
7. *Cuppae* (Golubac): *cuneus equitum Dalmatarum* (*Notitia Dignitatum*, XLI, 19).
8. *Drobeta*: *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 16).
9. *Egeta* (Brza Palanka): *cuneus equitum scutariorum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 20).
10. *Dorticum* (Racovitza): *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 14).
11. *Bononia* (Vidin): *cuneus equitum Dalmatarum Fortensium* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 13).
12. *Almus* (Lom): *cuneus equitum stablesianorum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 19).
13. *Cebus* (Tibrița): *cuneus equitum scutariorum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 15).
14. *Augusta* (Hârlec): *cuneus equitum Dalmatarum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 17).
15. *Varinia* (Lescovec): *cuneus equitum Dalmatarum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 18).
16. Sucidava (Celei): c(uneus) a(equitum) D(almatarum) (IGLR, 296).
17. Utus (Vit): *cuneus equitum Constantinianorum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 21).
18. *Securisca* (Cergovița): *cuneus equitum scutariorum* (*Notitia Dignitatum*, XLII, 11).
19. *Dimum* (Belene): *cuneus equitum Solensium* (*Notitia Dignitatum*, XL, 12).
20. *Iatrus* (Krivina): *cuneus equitum scutariorum* (*Notitia Dignitatum*, XL, 13).
21. *Sexaginta Prista* (Ruse): *cuneus equitum armigerorum* (*Notitia Dignitatum*, XL, 14).
22. *Tegra* (Marten): *cuneus equitum secundorum armigerorum* (*Notitia Dignitatum*, XL, 15).
23. *Appiaria* (Riahovo): *cuneus equitum scutariorum* (*Notitia Dignitatum*, XL, 16).
24. Sucidava (Izvoarele): *cuneus equitum stablesianorum* (*Notitia Dignitatum*, XL, 17).
25. *Sacidava* (Dunăreni): *cuneus equitum scutariorum* (*Notitia Dignitatum*, XXXIX, 12).
26. *Capidava*: *cuneus equitum Solensium* (*Notitia Dignitatum*, XXXIX, 13).
27. *Cius* (Gârliciu): *cuneus equitum stablesianorum* (*Notitia Dignitatum*, XXXIX, 14).
28. *Beroe* (Frecăței): *cuneus equitum stablesianorum* (*Notitia Dignitatum*, XXXIX, 15).

29. *Arrubium* (Măcin): *cuneus equitum catafractariorum* (Notitia Dignitatum, XXXIX, 16).
30. *Aegyssus* (Tulcea): *cuneus equitum armigerorum* (Notitia Dignitatum, XXXIX, 17).
31. *Halmyris* (Murighiol): *cuneus equitum Arcadum* (Notitia Dignitatum, XXXIX, 18).
32. *Histria: cun(eus equitum) D(almatarum)* (Aricescu 1977, p. 122, nr. 3).

Abrevieri și bibliografie

- Aricescu 1977 - A. Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, București, 1977.
- Berchem 1952 - D. van Berchem, *L'armee de Diocletien et la Reforme Constantienne*, Paris 1952.
- Coello 1996 - T. Coello, *Unit sizes in the Late Roman Army*, British Archaeological Reports, published by Tempvs Reparatum. Archaeological and Historical Associates Limited, 29 Beaumont Street, Oxford, OX1, 2NP, International Series 645, 1996.
- Grosse 1920 - R. Grosse, *Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zum Beginn der byzantinischen Themenverfassung*, Berlin, 1920.
- Gudea 1977 - N. Gudea, *Gornea. Așezări de epocă romană și romană târzie*, Reșița, 1977.
- IGLR, 296 - E. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România*, București 1976.
- Jones 1964- A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire 284-602*, I-IV, Oxford 1964.
- Lambrino 1940- S. Lambrino, *Bis exarchus*, Revista Istorică Română, 10, 1940, p. 333-339.
- Lot 1935- F. Lot, *Les invasions germaniques*, Paris 1935.
- Varady 1961- L. Varady, *Kesoromai hadugyek es tarsadalmi alapjaic. A romai birodalom utolso evszazada (376-476)*, Budapest 1961.
- Zahariade 1988- M. Zahariade, *Moesia Secunda, Scythia și Notitia Dignitatum*, București, 1988.
- Zahariade 1997- M. Zahariade, *The late Roman Drobeta I. The cruciform building and the fort garrison in the 4th century a.d.*, Acta Musei Napocensis, 34, 1, 1997, p. 167-182.

MAP IV
THE ORDER OF BATTLE
OF THE ROMAN ARMY
(c. 408 in the East c423 in the West)

Inside a box

V - vexillatio palatina
v - vexillatio comitatensis
L - legio palatina
A - auxilium palatinum
L - legio comitatensis
P - legio pseudo-comitatensis

Outside a box

L - legio a - ala
C - cohors A - auxilium
J - classis
v - (vexillatio) equitum
A - cuneus equitum
m - miles n - numerus
G - gens

Sistemul de apărare al liniei Dunării de Jos, în epoca romană târzie (apud Jones)

Tezaurul monetar de la Drăgănești-Vlașca (sec. XV-XVII)

Toma Rădulescu, Veronica Predoi

Una din cele mai importante descoperiri monetare din Câmpia Dunării din actualul județ Teleorman este tezaurul monetar de la Drăgănești-Vlașca. Recuperat în anii 1960 tezaurul monetar cuprinde 269 monede eşalonate între anii 1447/1492 și (6 piese de o jumătate de gros emisiuni poloneze Kasimir Jagello) și anul 1611 (2 denari ungurești emisiuni ale regelui Matei II).

Situat pe râul Vedea nu departe de orașul Roșiorii de Vede și în preajma unor importante drumuri comerciale care străbăteau câmpia și pădurile Munteniei la marginea zonei subcarpatice, satul Drăgănești-Vlașca este cunoscut de specialiști prin descoperirea unor importante situri arheologice și depozite monetare¹.

Zona satului Drăgănești-Vlașca a cunoscut o permanentă evoluție în sec. XVI-XVII, determinată de marele drum comercial din apropiere, dar și de bogățiile naturale (recolte bogate, păduri întinse, cursuri de apă, lacuri și iazuri amenajate)². Preotul cărturar Ion Spiru din Alexandria a amintit și de acest tezaur, dar nu a sesizat că în fapt sunt două depozite monetare distincte, fiecare cu specificul său și anume unul alcătuit din 269 exemplare din sec. XV-încep. sec. XVII și altul din sec. al XVIII-lea alcătuit din 133 exemplare³.

Din punct de vedere al emitenților și numerarului tezaurul este relativ unitar. În fapt avem de a face cu două sisteme monetare legate, unul de coroana Poloniei (nr. 1-190, 269) și celălalt de cea a Ungariei de sub stăpânirea habsburgilor (nr. 191-268). Ca numerar sunt numai misiuni mărunte de argint (jumătăți de gros poloneze sau de tip polonez și denari ungurești) și mijlocii (tripli groși de tip polonez și un singur gros prusian – 269). Deci în total avem 258 emisiuni de mică valoare și doar 11 mijlocii toate de argint. Dacă cronologic emisiunile prezente în depozitul monetar se eşalonează pe parcursul a cca. 150 de ani, în realitate avem de a face cu un tezaur de circulație caracteristic începutului sec. al XVII-lea și care este direct legat de instabilitatea politică determinată de reinstalarea dominației otomane după anul 1611 odată cu încheierea domniei lui Radu Șerban. În sprijinul afirmației noastre aducem și starea de conservare a emisiunilor poloneze și lituaniene de până la domnia regelui Ștefan Bathory⁴.

Cunoscut sub numele de ½ groși de Cracovia monedele lui Kasimir Jagello și Ion Albert sunt bătute în monetăria din capitala regatului Poloniei, la fel ca și cei emiși de regele Sigismund I, dar care se numesc polgroșii coroanei⁵. Tripli groși polonezi, costande sau dutka, cum sunt

¹ Bucur Mitrea, *Legăturile comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Republica Romană, reflectate în descoperiri monetare (tezaurul de la Strâmha, raion Târgoviște)*, SCN II, 1958, p. 161.

² Vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. Țara Românească*, vol. I, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1970, p. 286.

³ Ion Spiru, *Tezaurul monetar feudal de la Ulmeni – Teleorman*, BSNR, LXVII –LXXIX, 1973-1975, p. 173; Idem, *Informații asupra circulației monetare în județul Teleorman în sec. XIV-XX*, BSNR, LXX-LXXIV (1976-1980), p. 653 unde este doar amintit fără alte indicații.

⁴ Identificarea pieselor s-a făcut cu ajutorul următoarelor cataloage: Marian Gumowski (Thorn), *Handbuch der Polnischen Numismatik*, Graz, 1960; Emerich Hutten-Czapski, *Catalogue de la Collections des medailles et monnaies polonaises*, I-II, Graz, 1957; Emil Unger, *Magyar Éremhatározó*, II, Kötet, Budapest, 1976.

⁵ Detalii asupra acestor tipuri monetare vezi la Ana-Maria Velter, *O monedă necunoscută emisă de Gabriel Bathory în anul 1608*, BSNR, LXXXVIII-LXXXIX (1994-1995), Ed. Academiei, București 1998, p. 177, nota 2; Bogdan Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în sec. XVI*, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 119-120.

cunoscuți în documentele Țării Românești și Moldovei, prezenți în tezaurul de față sunt bătuți în monetăriile de la Olkusz (nr. 36, 38, 39, 42, 44) unde se găsea cea mai bogată mină de argint de pe teritoriul Poloniei⁶, Posen (nr. 37, 41), Cracovia (nr. 45, 46) și Bromberg (nr. 40, 43). Camerari și monetari sunt J. Finley (nr. 37-39, 42, 44), J. Finley și Stanislaw Cihowski (nr. 40), J. Finley și Herman Rudiger (nr. 41).

Polgroșii lituanieni sunt toți bătuți în monetăria de la Vilnius sau Vilna și cronologic se eșalonează din anul 1501 până în anul 1566. Polgroșii Poloniei și Marelui ducat al Lituaniei sunt întovărășiți într-o proporție mult mai mică de polgroșii de slabă calitate Schweideniz emiși de regele Ludovic II (1516-1526) în calitate de rege al Boemiei. Ca urmare a devalorizărilor repetate din anii 1577, 1585, 1592 și 1600 și dinarii ungurești sunt împinși spre piețele periferice ale Europei, iar nominalele mari de argint și emisiunile de aur sunt teaurizate⁷. Toți dinarii ungurești sunt bătuți în monetăria de la Kremnitz, monetării ale cărei emisiuni sunt numeroase și prezente pe teritoriul României mai bine de patru secole. Gruparea dinarilor ungurești cu polgroșii și troicile poloneze sau de tip polonez sunt întâlnite și în alte tezaure contemporane sau puțin mai târziu cum sunt spre exemplu tezaurele de la Viișoara-Teleorman, de la Stăvaru-sudul Romanișilor, de la Ruși-Sibiu, Părău-Țara Făgărașului, Berchez și Vad-Maramureș⁸.

În privința numerarului, deși există o oarecare varietate, se pot face unele considerații asupra echivalențelor acestora la nivelul anului 1611 când posibil să fi fost îngropată mica comoară. Astfel o costanda poloneză era egală cu 9-10 dinari cunoscuți în documente cu numele de aspri bani⁹. Între anii 1610-1630 un taler era egal cu 130 bani sau 13 costande, o costandă era egală cu 10 bani¹⁰. Suma este relativ importantă și echivala cu cca. 300 de aspri ca monedă de calcul. Pentru a avea o imagine mai exactă asupra valorii tezaurului dăm mai jos prețurile unor produse. Un pogon de vie costa 280 aspri¹¹, două fete de țigani erau cumpărate de la leși cu 2000 aspri¹², 4 fâlcii de pământ se vindeau cu 600 de bani (dinari ungurești)¹³. O livadă ajungea la 120-125 aspri¹⁴, iar un bou bun era apreciat la 950 aspri și un rămător gras la 260 aspri¹⁵.

Îngroparea tezaurului este legată de ocuparea orașului Târgoviște la 26 ianuarie 1611 de către principele Transilvaniei Gabriel Bathory, urmată de retragerea sa la 16 martie 1611 și de instalarea în septembrie a.c. a domnului Radu Mihnea. „Când s-a întâmplat țării schimbare de a ieși Radu vodă Șerban din țară și au venit aici în țară ungurii cu Batăr Gaboru, domnul Ardealului, de au robii și au jefuit toată țara” preciza un document din 18 aprilie 1612¹⁶. „Atunci a fost robii toată țara”, „după ce a intrat în țară Batăr Gaboru cu ungurii și domnul a ieșit la Moldova, venind Radu Voevod în țară”¹⁷.

⁶ Bogdan Murgescu, *op. cit.*, p. 117.

⁷ Viorel M. Butnariu, *Moldova între spații monetare și „rațiuni de stat”. Anii 1574-1611*, SCN XII, 1998, p. 161.

⁸ Toma Rădulescu, Florea Bâciu, *Tezaurul de monede feudale din sec. XV-XVII de la Stăvaru, jud. Olt, Oltenia*, 5-6, 1986, p. 65-77; Gh. Dragotă, Ion Frătean, *Tezaurul monetar de la Părău sec. XIV-XVII*, Muzeul Țării Făgărașului, Făgăraș, 1998, p. 27-42, 46, 50; F. Iambor, F. Pap, *Tezaurul monetar din sec. XVI-XVII de la Cluj-Napoca (Conservator)*, ANM, XVI, 1978, p. 331; Oltea Dudău, *Der Münzhort von Reussen-Ruși (Kreis Hermannstadt-Sibiu), 14-17*, Institutul de Istorie Sibiu, Nr. 2, 1995, p. 83-98, care are o compoziție generală asemănătoare cu cel de la Drăgănești-Vlașca și cu punctul terminus tot în anul 1611 cu emisiuni transilvănene; Eugen Chirilă, Aurel Socolan, *Tezaure și descoperiri monetare din colecția Muzeului Județean Maramureș, Baia Mare*, 1971, p. 9-10, 21-31.

⁹ F. Pap, *Efectiv monetar și monede de calcul în comerțul extern clujean (prima jum. a sec. XVII)* extras din AMN, p. 94, nota 1.

¹⁰ Aurel Vălcu, Emil Păunescu, *Un tezaur monetar din sec. XVI-XVII descoperit la Viișoara, jud. Teleorman. Simpozion de numismatică, comunicări și note, Chișinău, 28-30 mai 2000*, Ed. Enciclopedică, București 2001, p. 194, nota 8.

¹¹ *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, II, 1601-1620, doc. nr. 405/17 noiembrie 1611.

¹² *Ibidem*, doc. nr. 467/7 iulie 1612.

¹³ *Ibidem*, doc. nr. 554/15 iunie 1613.

¹⁴ *Ibidem*, doc. nr. 338/5 aprilie 1610.

¹⁵ *Ibidem*, doc. nr. 356/1610-1620.

¹⁶ *Ibidem*, doc. nr. 438.

¹⁷ *Ibidem*, vol III, 1621-1634, doc. nr. 253/17 ianuarie 1623.

Tezaurul de la Drăgănești-Vlașca aduce noi contribuții la cercetarea numismaticii românești din zona Câmpiei Dunării muntene, areal aflat în centru unor repetate schimbări politice care influențează direct circulația monetară. Este de fapt surprins de vicisitudinile războiului un tezaur de circulație aflat în posesia unei persoane relativ modeste și care și-a îngropat avutul în fața primejdiilor generate de oștile străine.

Catalog

I. POLONIA

Kasimir Jagello (1447-1492)

1-6. ½ groși. Gumowski 451. 0,66 g, 19 mm; 0,72 g, 19 mm; 0,72 g, 18 mm; 0,75 g, 18,5 mm; 0,85 g, 19,5 mm; 0,86 g, 19,5 mm. Inv. 5.240, 5.241, 5.243, 5.242, 5.238, 5.239.

Ion Albert (1492-1501)

7-23. Idem. Gumowski 467. 0,60 g, 18,5 mm; 0,62 g, 17 mm; 0,62 g, 17,5 mm; 0,66 g, 18 mm; 0,68 g, 17,5 mm; 0,69 g, 19 mm; 0,69 g, 16,5 mm; 0,70 g, 18 mm; 0,73 g, 18 mm; 0,75 g, 18 mm; 0,76 g, 18 mm; 0,77 g, 17 mm; 0,78 g, 18 mm; 0,83 g, 18 mm – perf., 0,84 g, 18 mm; 0,87 g, 17 mm; 0,90 g, 17,5 mm; inv. 5. 246, 5.245, 5.253, 5.247, 5.248, 5.251, 5.254, 5.250, 5.255, 5.258, 5.257, 5.256, 5.260, 5.259, 5.249, 5.244, 5.252. Sigismund I (1506-1548)

24-25. Idem. Gumowski 479. 0,80 g, 18 mm; 0,86 g, 18,5 mm. Inv. 5.302, 5.299.

26-35. Idem. Gumowski 480. 0,70 g, 19,5 mm; 0,71 g, 18,5 mm; 0,75 g, 18,5 mm; 0,76 g, 18,5 mm – perf.; 0,76 g, 18 mm; 0,76 g, 18 mm; 0,79 g, 18 mm – perf. 0,81 g, 18 mm; 0,83 g, 18,5 mm; 0,88 g, 19 mm. Inv. 5.308, 5.300, 5.297, 5.304, 5.301, 5.306, 5.305, 5.303, 5.298, 5.307.

Ștefan Bahtory (1576-1586)

36. Triplugros 1585. Gumowski 713. 2,33 g, 21 mm, inv. 5.417.

Sigismund III (1587-1632)

37. Idem 1592. Gumowski 1003, dar la rv. POLONI. 2,14 g, 20,5 mm, inv. 5.418.

38. Idem 1593. Gumowski 1005. 2,27 g, 20 mm. inv. 5.419.

39. Idem 1595. Gumowski 1022. 2,33 g, 20 mm. inv. 5.420.

40. Idem. Gumowski 1026. 2,27 g, 20,5 mm. inv. 5.4021.

41. Idem 1596. Gumowski 1037. 2,23 g, 20 mm. inv. 5.422.

42. Idem 1599, Gumowski 1093. 2,35 g, 20 mm. inv. 5.424.

43. Idem, Gumowski 1096. 2,13 g, 20,5 mm. inv. 5.423.

44. Idem 1600, Gumowski 1100. 2,09 g, 20 mm. inv. 5.425.

45-46. Tripligroși 1608. Gumowski 1136. 1,90 g, 21 mm; 1,04 g, 20 mm. inv. 5.426, 5.428.

II. LITUANIA

Alexandru (1501-1506)

47-82. 1/2 groși. Gumowski 472. 0,60 g, 20 mm – fragmentară; 0,70 g, 18 mm – perf.; 0,71 g, 18 mm; 0,76 g, 18 mm; 0,81 g, 18,5 mm; 0,81 g, 18 mm; 0,84 g, 18,5 mm; 0,85 g, 18,5 mm; 0,85 g, 19 mm; 0,87 g, 18 mm; 0,88 g, 18 mm; 0,89 g, 20 mm; 0,89 g, 19,5 mm; 0,91 g, 20 mm; 0,93 g, 18,5 mm; 0,95 g, 19 mm; 0,98 g, 19 mm; 0,93 g, 19 mm; 1,02 g, 20 mm; 1,02 g, 19 mm; 1,03 g, 19 mm; 1,03 g, 19,6 mm; 1,04 g, 20 mm – perf.; 1,05 g, 20 mm; 1,05 g, 20 mm; 1,05 g, 20 mm – perf.; 1,09 g, 19 mm; 1,10 g, 19 mm; 1,13 g, 20 mm; 1,14 g, 20 mm; 1,14 g, 20 mm; 1,15 g, 19,5 mm; 1,17 g, 19 mm; 1,18 g, 19 mm; 1,21 g, 20 mm; 1,31 g, 2,5 mm. inv. 5.261, 5. 269, 5.265, 5.270, 5.262, 5.268, 5.264, 5. 263, 5.276, 5.266, 5.267, 5.274, 5.273, 5.272, 5.271, 5.277, 5.278, 5.275, 5.283, 5.293, 5.290, 5.294, 5.289, 5.282, 5.286, 5.284, 5.291, 5.295, 5.288, 5.296, 5.292, 5.279, 5.281, 5.285, 5.280, 5.287.

Sigismund I (1506-1548)

83-85. ½ groși 1509. Gumowski 507. 0,97 g, 19,5 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,09 g, 20 mm – perf. inv. 5.309, 5.310, 5.311.

86-90. Idem 1510, Gumowski 507. 0,98 g, 20 mm; 0,99 g, 19,5 mm; 0,99 g, 20 mm – perf.; 1,05 g, 19 mm; 1,14 g, 20 mm. inv. 5.312-5.316.

91. ½ gros 1511. Gumowski 507. 1,13 g, 20 mm; inv. 5.317.

92-99. ½ groși 1512. Gumowski 507. 0,92 g, 20 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,03 g, 20 mm – perf.; 1,05 g, 19 mm – perf.; 1,06 g, 19 mm; 1,10 g, 20 mm; 1,13 g, 20 mm. inv. 5.334, 5.349, 5.339, 5.340, 5.343, 5.338, 5.341, 5.337, 5.349.

- 100-103. Idem 1513. Gumowski 507. 0,95 g, 19,5 mm; 1,03 g, 19 mm; 1,06 g, 19,5 mm; 1,16 g, 20 mm – ruptă din batere. inv. 5.333, 5.345, 5.342, 5.346.
104. ½ gros 1514. Gumowski 507. 1,04 g, 20 mm; inv. 5.318.
- 105-108. ½ groși 1515. Gumowski 507. 0,91 g, 20 mm; 0,98 g, 20 mm; 1,04, 19 mm; 1,04 g, 20 mm. inv. 5.336, 5.319, 5.320, 5.348.
109. ½ gros. 1517. Gumowski 507. 0,81 g, 20 mm. inv. 5.321.
110. Idem 1518. Gumowski 507. 1, 10 g, 19 mm. inv. 5.322.
- 111-114. ½ groși 1509-1518 – anii șterși sau rupți. Gumowski 507. 0,84 g, 20 mm – fragment; 0,93 g, 19,5 mm; 0,97 g, 20 mm – perf.; 1,05 g, 20 mm. inv. 5.350, 5.335, 5.332, 5.347.
- Sigismund August (1547-1572)
- 115-120. Idem. 1548. Gumowski 598. 0,92 g, 19 mm – perf.; 0,94 g, 20 mm; 1,01 g, 20 mm; 1,02 g, 20 mm; 1,05 g, 19,5 mm; 1,05 g, 19,5 mm. inv. 5.352, 5.351, 5.354, 5.355, 5.353, 5.356.
- 121-122. Idem 1549. Gumowski 598. 0,80 g, 19,5 mm; 0,89 g, 19,5 mm. inv. 5.357, 5.358.
123. ½ idem 1552. Gumowski 598, 1,05 g, 19 mm. inv. 5.359.
124. Idem 1553. Gumowski 598. 0,98 g, 19 mm. inv. 5.360.
125. Idem 1555. Gumowski 598. 1,06 g, 19,5 mm. inv. 5.361.
- 126-130. ½ groși 1556. Gumowski 598. 0,95 g, 19 mm; 0,98 g, 20 mm; 1,04 g, 19 mm; 1,13 g, 19 mm; 1,34 g, 20 mm; inv. 5.362, 5.366, 5.365, 5.364, 5.363.
- 131-134. Idem 1557. Gumowski 598. 1,03 g, 20 mm; 1,07 g, 19 mm; 1,11 g, 19 mm; 1,13 g, 18,5 mm. inv. 5.371, 5.368, 5.370, 5.367.
135. Idem 1557. Gumowski 599. 1,03 g, 19 mm. inv. 5.369.
- 136-141. ½ groși 1558. Gumowski 589. 0,94 g, 20 mm; 1,02 g, 19 mm; 1,04 g, 20 mm; 1,12 g, 20 mm; 1,19 g, 20 mm; 1,19 g, 19 mm. inv. 5.372, 5.374, 5.376, 5.375, 5.373, 5.377.
- 142-146. Idem 1559. Gumowski 598. 0,98 g, 19 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,05 g, 20 mm – fragmentară; 1,09 g, 20 mm. inv. 5.378, 5.379, 5.380, 5.383, 5.382.
147. Idem, dar la rv. LITV în loc de LITVA. 1,01 g, 20 mm. inv. 5.381.
- 148-154. Idem 1560. Gumowski 598. 0,93 g, 18 mm; 1,03 g, 20 mm; 1,08 g, 20 mm; 1,08 g, 20 mm; 1,10 g, 19,5 mm; 1,19 g, 19,5 mm; 1,28 g, 20 mm. inv. 5.384, 5.387, 5.386, 5.390, 5.391, 5.388, 5.389.
155. Idem 1560. Gumowski 601. 0,96 g, 20 mm; inv. 5.385.
- 156-163. ½ groși 1561. Gumowski 598. 0,92 g, 20 mm; 0,97 g, 19,5 mm; 1,20 g, 19,5 mm; 1,03 g, 19 mm; 1,10 g, 19 mm; 1,17 g, 19,5 mm; 1,17 g, 19,5 mm – perf.; 1,20 g, 20 mm – perf. inv. 5.393, 5.392, 5.399, 5.398, 5.396, 5.394, 5.397, 5.395.
- 164-165. Idem. 1562. Gumowski 602, dar la av. L în loc de LI. 1,02 g, 20 mm; 1,03 g, 20 mm. inv. 5.402, 5.403.
- 166-169. Idem. Gumowski 603. 0,91 g, 19,5 mm; 1,02 g, 19,5 mm; 1,04 g, 19,5 mm; 1,05 g, 19,5 mm; 1,06 g, 20 mm. inv. 5.400, 5.404, 5.401, 5.405, 5.406.
- 170-172. Idem. 1563. Gumowski 604. 1,03 g, 19 mm; 1,09 g, 19 mm; 1,21 g, 19 mm. inv. 5.409, 5.407, 5.408.
173. Idem 1564. Gumowski 605. 1,11 g, 19,5 mm. inv. 5.410.
- 174-177. ½ groși 1565. Gumowski 606. 0,82 g, 19 mm; 0,99 g, 19 mm; 1,00 g, 19 mm; 1,03 g, 19 mm. inv. 5.412, 5.411, 5.413, 5.414.
178. Idem 1566. Gumowski 607. 1,05 g, 19 mm. inv. 5.415.
- Stefan Bathory (1576-1586)
179. Triplugros 1583, Gumowski 759. 2,30 g, 20 mm. inv. 5.416.
- III. SWIDNICA
- Ludovic II (1516-1526)
180. ½ gros, 1524. 1524. H-C 213. 0,87 g, 18 mm. Inv. 5.431.
- 181-182. ½ gros. 1525. H-C 214. 0,60 g, 19 mm; 0,75 g, 18 mm. Inv. 5.432, 5.433.
- 183-188. Idem. 1526. H-C 215. 0,68 g, 17 mm; 0,68 g, 18 mm; 0,67 g, 18 mm; 0,73 g, 18 mm; 0,78 g, 18 mm; 0,90 g, 19 mm. Inv. 5.435, 5.437, 5.439, 5.438, 5.434.
- 189-190. Idem, fără an. H-C 212. 0,55 g, 18 mm; 0,75, 17,5 mm. inv. 5.429, 5.430.
- IV. UNGARIA
- Ferdinand I (1526-1564)
191. Denar. 1527. Ungerc 55. 0,45 g, 15,5 mm. inv. 5.440.

192. Idem. 1532. 0,39 g, 16 mm. inv. 5.441.
 193-195. Denari. 1534. 0,41 g, 16 mm; 0,42 g, 15,5 mm; 0,45 g, 16 mm. inv. 5.443, 5.442, 5.444.
 196-197. Idem. 1536. 0,39 g, 14,5 mm; 0,45 g, 15,5 mm. inv. 5.448, 5. 446.
 198. Denar. 1541. 0,48 g, 14,5 mm. inv. 5.447.
 199-202. Denari. 1546. 0,36 g, 15 mm; 0,39 g, 14 mm; 0,39 g, 15 mm; 0,51 g, 16 mm. inv. 5.451, 5.450, 5.452, 5.449.
 203. Denar. 1547. 0,39 g, 15 mm – perf. Inv. 5.453.
 204-205. Denari. 1548. 0,34 g, 16 mm; 0,41 g, 15,5 mm. inv. 5.454, 5.448.
 206. Denar. 1550. 0,46 g, 15 mm. inv. 5.456.
 207. Idem 1554. 0,54 g, 19 mm. inv. 5.457.
 208. Idem 1557. 0,45 g, 17 mm. inv. 5.459.
 209. Idem. 1558. 0,52 g, 16 mm. inv. 5.458.
 210-212. Denari. 1559. Unger 56. 0,40 g, 15 mm; 0,42 g, 15,5 mm; 0,55 g, 15,5 mm. inv. 5.455, 5.461, 5.460.
 213. Denar. 1560. 0,54 g, 16 mm. inv. 5.462.
 214. Idem. 1561. 0,39 g, 14 mm. inv. 5.463.
 215. Idem. 1563. 0,43 g, 15 mm. inv. 5.464.
 216. Idem. 1565. 0,51 g, 16 mm. inv. 5.465.
Maximilian II (1564-1576)
 217. Idem. 1566. Unger 98. 0,40 g, 17 mm. inv. 5.466.
 218-219. Denari. 1568. 0,38 g, 16 mm –perf., 0,43 g, 15,5 mm. inv. 5.468, 5.467.
 220. Denar. 1574. 0,47 g, 16,5 mm. inv. 5.469.
 221-222. Denari. 1575. Unger 99. 0,48 g, 15 mm; 0,50 g, 16 mm. inv. 5.473, 5.474, 5.472.
Rudulf II (1576-1508)
 226. Denar. 1578. Unger 159. 0,42 g, 14 mm. inv. 5.475.
 227. Idem. 1579. Unger 160. 0,45 g, 16,5 mm. inv. 5.476.
 228-232. Denari. 1580. 0,36 g, 16 mm; 0,37 g, 15 mm; 0, 39 g, 16 mm; 0,48 g, 15 mm; 0,55 g, 15 mm. inv. 5.481, 5.477, 5.479, 5.480, 5.478.
 233-235. Idem. 1581. 0,45 g, 15 mm; 0,54 g, 15 mm; 0,57 g, 14 mm. inv. 5.484, 5.482, 5.483.
 236-238. Idem. 1583. 0,40 g, 15 mm; 0,48 g, 15 mm; 0,50 g, 15 mm. inv. 5.486, 5.485, 5.487.
 239. Denar. 1584. 0,48 g, 15 mm. inv. 5.488.
 240-241. Denari. 1585. 0,36 g, 14 mm; 0,41 g, 14 mm. inv. 5.490, 5.489.
 242. Denar. 1586. 0,35 g, 14 mm. inv. 5.491.
 243-245. Denari. 1587. 0,31 g, 14 mm; 0,38 g, 14 mm; 0,40 g, 15 mm. inv. 5.492, 5.494, 5.493.
 246-247. Idem. 1588. 0,28 g, 14 mm; 0,55 g, 15 mm; inv. 5.495, 5.496.
 248-249. Denari. 1590. 0,37 g, 15 mm; 0,46 g, 16 mm; inv. 5.505, 5.506.
 250. Denar. 1593. 0,40 g, 15 mm. inv. 5.497.
 251-253. Denari. 1594. 0,46 g, 15 mm; 0,48 g, 15 mm, 0,57 g, 15 mm. inv. 5. 498-5.500.
 254. Denar. 1595. 0,56 g, 16 mm. inv. 5.501.
 255. Idem. 1596. 0,46 g, 16 mm. inv. 5.502.
 256. Idem. 1597. 0,36 g, 15 mm. inv. 5.503.
 257. Idem. 1598. 0,54 g, 15 mm. inv. 5.504.
 258. Idem. 1602. 0,54 g, 16 mm. inv. 5.507.
 259. Idem. 1607. 0,38 g, 14 mm. inv. 5.508.
Matei II (1608-1619)
 260-263. Denari. 1608. Unger 229. 0,37 g, 16 mm; 0,43 g, 15 mm; 0,47 g, 15 mm. inv. 5.509-5.511.
 264-266. Idem. 1609. 0,32 g, 16 mm, 0,40 g, 16 mm; 0,48 g, 16 mm. inv. 5.512-5.514.
 267-268. Idem. 1611. 0,29 g, 15 mm; 0,51 g, 15 mm – perf., inv. 5.516-5.515.

V. PRUSIA

Albert I (1525-1568)

269. Triplugros. 1537. Av. IVSTUS EX FIDE VIVIT 1537. La începutul legendei și după fiecare cuvânt câte o steluță. Bustul ducelui cu cuirasă spre dreapta. Rv. ALBER D. G. MAR. BRAN. DVIX PRVSS. După fiecare cuvânt câte o steluță acvila prusiană cu cifra 3 pe piept în câmp. 1,98 g, 24 mm. inv. 5.517.

Al doilea tezaur de la Drăgănești-Vlașca (a doua jum. a sec. XVIII)

Veronica Predoi, Anișoara Bălan

Cel de-al doilea tezaur descoperit la Drăgănești-Vlașca este alcătuit din 133 monezi mari de argint, emisiuni ale orașului Ragusa (3 ducaton) și ale imperiului otoman (130 exemplare)¹. Toate monezile sunt otomane, sunt bătute în capitala imperiului, iar cele raguzane la Dubrovnic, oraș liber la Marea Adriatică aflat sub suzeranitate otomană și cunoscut sub numele de Ragusa. Cea mai veche emisiune prezentă în alcătuirea tezaurului este un ducaton raguzan din anul 1753 iar cea mai recentă este un alt mișlik din anul 6 al domniei sultanului Abdulhamid I (1774-1789), adică din anul 1777-1778 (9 februarie 1777-29 ianuarie 1778).

Din punct de vedere al nominalurilor pe lângă cei trei ducaton raguzani adăugăm 32 altmișlik, 61 kuruși, 42 zolta. Conform estimărilor timpului un altmișlik este egal cu 80 de parale iar 1 zolta cu 30 de parale. Kurușul este echivalentul unui leu nominal, adică 40 de parale. În total tezaurul valora 6400 parale sau 80 taleri, sau 160 lei nominali. Pentru a avea o imagine mai clară asupra valorii tezaurului dăm și câteva prețuri care se practicau mai ales în perioada finală a tezaurului. Astfel la 1783, 10 stânjeni de moșie costau 14,5 taleri, la 1781 un stânjen de pământ se vindea cu un taler², o oca de ceară valora 63-65 parale³, o casă se vindea cu 32 taleri⁴, un triod de la Râmnic se vindea cu 12 taleri, un penticostarion tot de Râmnic cu 6 taleri, un antologhion cu 17 taleri, iar mineele de la Râmnic din anii 1776-1780 se vindeau cu 52 taleri⁵. Pe la 1780, 10 chile de orz valorau 2 taleri și 90 de bani, vadra de vin se vindea cu 35 parale, obrocul de porumb cu 1 leu iar obrocul de grâu cu 5 orți⁶. De aici putem concluziona că suma pe care o reprezenta tezaurul este importantă, că el a fost îngropat în anii 1778-1779 în condițiile de nesiguranță generate de tulburările ce au urmat unor îndelungate războaie ruso-turce care se desfășuraseră și pe teritoriul românesc.

Catalog

I. RAGUZA

1. Ducaton. 1753, 2,66 g, 14,5 mm; inv. 5.645.
2. Idem. 1773. 27,50 g, 41 mm. inv. 5.646.
3. Idem. 1777. 27,66 g, 41,5 mm. inv. 5.647.

II. IMPERIUL OTOMAN

Mustafa III (1757-1774) 1171 H-1187 H

4. Ciftezolta=altmâșlik Nuri Pere 634, an 3. 27,52 g, 44 mm. inv. 5.518.
5. Kuruș Puri Pere 635, an 3. 18,80 g, 37,5 mm. inv. 5.531.
6. Idem. An 5. 19,01 g, 37 mm. inv. 5.532.
7. Ciftezolta. Nuri Pere 632. an 6. 27,58 g, 43 mm. inv. 5.519.
- 8-9. Idem. an 7. 27,11 g – ruptă, 43,5 mm; 27,56 g, 42,5 mm. inv. 5.520, 5.521.
- 10-11. Kuruș. Nuri Pere 635. An 7. 17,72 g, 37 mm; 18,95 g, 37,5 mm. inv. 5.533, 5.534.

¹ Determinarea monedelor s-a făcut cu ajutorul catalogului Nuri Pere, *Osmaliralda Madeni paralar*, Istanbul, 1968.

² Arhivele Naționale Dolj, pachet XCVIII/3, doc. din 21 octombrie 1783 și pachet CIX/3, doc. din 10 martie 1781.

³ C. Avram, D. Ciobotea, V. Joița, V. Osiac, I. Pătroiu, Ileana Petrescu, *Istoria comerțului în sud-vestul României sec. VIII-XX*, Editura de Sud, Craiova, 1999, p. 149.

⁴ Arhivele Naționale Dolj, pachet XXVIII/9, doc. din 20 martie 1787.

⁵ Dorin Teodorescu, *Considerații asupra prețului cărții vechi românești din județul Olt*, R.M., 1989, 7, p. 79-80.

⁶ *Documente privind relațiile agrare în sec. XVIII*, vol. I, *Țara Românească*, Ed. Academiei, 1961, editori V. Mihordea, Ș. Papacostea, Fl. Constantiniu, p. 531, 581, 690, 713.

- 12-15. Altmâșlik. Nuri Pere 632. An 8. 27,30 g, 42,5 mm; 27,42 g, 44,5 mm; 27,76 g, 44 mm; 27,97 g, 44,5 mm. inv. 5.524, 5.525, 5.522, 5.523.
- 16-19. Idem. an 11. 27,41 g, 44,5 mm; 27,99 g, 42 mm; 28,10 g, 42,5 mm; 28,39 g, 43 mm. inv. 5.526, 5.528, 5.527, 5.529.
20. Kuruş. Nuri Pere 635. An 11. 18,30 g, 37,5 mm. inv. 5.535.
21. Altmâșlik. Nuri Pere 632. an 12. 18,01 g, 44 mm. inv. 5.530.
22. Zolta. Nuri Pere 633. An 12. 15,29 g, 38 mm. inv. 5.574.
23. Kuruş. Nuri Pere 635. An 13. 18,51 g, 39,5 mm. inv. 5.536.
- 24-25. Idem. an 14. 18,23 g, 38 mm; 18,94 g, 37,5 mm. inv. 5.537, 5.538.
- 26-27. Zolta. Nuri Pere 634. An 15. 13,49 g, 35,5 mm; 13,80 g, 35,5 mm. inv. 5.575, 5.576.
- 28-33 Kuruş. Nuri Pere 635. An 15. 17,75 g, 38,5 mm; 17,76 g, 38 mm; 17,88 g, 38,5 mm; 18,26 g, 39 mm; 18,37 g, 37 mm; 18,94 g, 37,5 mm. inv. 5.542, 5.540, 5.544, 5.543, 5.541, 5.539.
- 34-35. Zolta. Nuri Pere 633. An 15. 13,49 g, 35,5 mm; 13,80 g, 35,5 mm. inv. 5.575, 5.576.
- 36-47. Kuruş. Nuri Pere 635. An 16. 17,20 g, 38 mm; 17,78 g, 39,5 mm; 17,96 g, 37,5 mm; 18,09 g, 39 mm; 18,18 g, 38 mm; 18,18 g, 39,5 mm; 18,12 g, 39 mm; 18,30 g, 39 mm; 18,40 g, 38 mm; 18,67 g, 37,5 mm; 18,99 g, 38 mm; 19,11 g, 38 mm. inv. 5.554, 5.545, 5.555, 5.571, 5.546, 5.548, 5.552, 5.547, 5.550, 5.551, 5.553, 5.556.
- 48-50. Zolta. Nuri Pere 634. An. 16. 13,91 g, 37 mm; 14,33 g, 37 mm; 14,85 g, 37 mm. inv. 5.577, 5.578, 5.579.
- 51-56. Zolta. Nuri Pere 635. An 17. 18,03 g, 38 mm; 18,15 g, 39,5 mm; 18,5 g, 37,5 mm; 18,15 g, 39 mm; 18,23 g, 38 mm; 18,30 g, 39,5 mm; 18,45 g, 38 mm; 18,48 g, 38 mm; 18,57 g, 38,5 mm; 18,69 g, 39,5 mm; 18,74 g, 38 mm; 18,74 g, 38,5 mm; 18,86 g, 38,5 mm; 18,90 g, 38 mm; 19,01 g, 38 mm. inv. 5.557, 5.565, 5.570, 5.561, 5.558, 5.569, 5.564, 5.567, 5.563, 5.559, 5.549, 5.562, 5.566, 5.568, 5.560.
- 57-58. Zolta. Nuri Pere 634. An 17. 18,19 g, 37 mm; 18,56 g, 36 mm. inv. 5.573, 5.572.
- 59-62. Zolta. Nuri Pere 633. An 17. 13,35 g, 36 mm; 13,67 g, 36 mm; 13,83 g, 35,5 mm; 13,86 g, 35 mm. inv. 5.583, 5.581, 5.580, 5.582.
- Abdulhamid I (1774-1789) 1187 H-1203 H
63. Altmâșlik. Nuri Pere 674. An 1. 28,94 g, 43,5 mm. inv. 5.602.
- 64-73. Kuruş. Nuri Pere 675. An. 1. 17,80 g, 39 mm; 18,03 g, 38 mm; 18,31 g, 38,5 mm; 18,31 g, 31,5 mm; 18,34 g, 38 mm; 18,46 g, 39,5 mm; 18,59 g, 39 mm; 18,94 g, 38 mm; 19,10 g, 39,5 mm; 18,64 g, 39 mm. inv. 5.609, 5.611, 5.604, 5.610, 5.606, 5.608, 5.612, 5.607, 5.605, 5.603.
- 74-79. Zolta Nuri Pere 677. An 1. 13,35 g, 36 mm; 13,70 g, 35,5 mm; 13,76 g, 35,5 mm; 13,99 g, 36 mm; 14,30 g, 36 mm; 14,30 g, 37 mm. inv. 5.635, 5.634, 5.636, 5.633, 5.637, 5.638.
- 80-98. Kuruş. Nuri Pere 675. An 2. 17,44 g, 37,5 mm; 18,00 g, 39,5 mm; 18,21 g, 37 mm; 18,26 g, 39 mm; 18,38 g, 38 mm; 18,48 g, 40 mm; 18,68 g, 38 mm; 18,78 g, 37 mm; 18,95 g, 38 mm. inv. 5.613, 5.618, 5.619, 5.617, 5.614, 5.621, 5.615, 5.620, 5.616.
- 99-101. Zolta Nuri Pere 677. An 2. 13,65 g, 37 mm; 13,75 g, 35,5 mm; 13,80 g, 36 mm. inv. 5.639, 5.640, 5.641.
- 102-109. Altmâșlik. Nuri Pere 674. An 3. 27,80 g, 44 mm; 27,85 g, 43 mm; 27,91 g, 42,5 mm; 28,00 g, 44,5 mm; 28,17 g, 45 mm; 28,44 g, 42 mm; 28,58 g, 42 mm; 28,81 g, 45 mm. inv. 5.586, 5.584, 5.585, 5.591, 5.589, 5.587, 5.588, 5.590.
- 110-113. Kuruş. Nuri Pere 675. An 3. 18,16 g, 38,5 mm; 18,82 g, 40 mm; 18,84 g, 38 mm; 18,98 g, 38 mm. inv. 5.622, 5.623, 5.625, 5.624.
- 114-116. Altmâșlik. Nuri Pere 674. An 4. 27,55 g, 42,5 mm; 28,82 g, 40 mm; 26,92 g, 43 mm. inv. 5.593, 5.594, 5.592.
- 117-127. Kuruş. Nuri Pere 675. An 4. 18,07 g, 39 mm; 18,61 g, 38 mm; 18,83 g, 38,5 mm; 18,98 g, 38 mm; 19,09 g, 39,5 mm; 18,98 g, 38,5 mm. inv. 5.629, 5.627, 5.628, 5.626, 5.631, 5.630.
- 128-129. Zolta Nuri Pere 677. An 4. 13,96 g, 36 mm; 14,60 g, 37,5 mm. inv. 5.642, 5.643.
- 130-135. Altmâșlik. Nuri Pere 674. An 5. 27,15 g, 41 mm; 27,44 g, 42,5 mm; 27,62 g, 23,5 mm; 27,76 g, 38 mm; 28,39 g, 42 mm; 27,74 g, 43 mm. inv. 5.596, 5.598, 5.597, 5.595, 5.599, 5.600.
136. Kuruş. Nuri Pere 675. An 5. 18,59 g, 37,5 mm. inv. 5.632.
137. Zolta Nuri Pere 677. An 5. 13,63 g, 37 mm. inv. 5.644.
138. Altmâșlik. Nuri Pere 674. An 6. 28,92 g, 43,5 mm. inv. 5.601.

Tezaurul monetar de la Frăsinet-Teleorman (sec. XVII-XVIII)

Toma Rădulescu, Veronica Predoi

Tezaurul pe care îl prezentăm cuprinde 127 de monede, majoritatea otomane (111 exemplare), urmate la mare distanță de emisiunile Raguzei (Dubrovnicul de azi) – 4 exemplare, Ungariei – 4 exemplare, Comitatului Oldenburg și orașului Embden de la Marea Nordului cu câte 2 exemplare, și cu câte un exemplar emisiunile Bavariei, Austriei, Moraviei și Transilvaniei. Localitatea Frăsinet, situată pe coasta stângă a apei Clinița, se afla în fostul jud. Vlașca-Plasa Glavacioc la nord-vestul județului spre Teleorman, la 64 km de Giurgiu și 68 km de București. Aici era o veche tradiție care se pierde în negura timpurilor, și reluată în zilele noastre – organizarea a trei bălciuri cu obor de vite în zilele celor 44 de mucenici (9 martie), la Sf. Ilie (20 iulie) și la nașterea Maicii Domnului (8 septembrie)¹. Zona cunoscută în lumea numismaților prin tezaurul de tetradrahme Macedonia Prima și Thassos descoperit într-o așezare geto-dacică de tip La Tène atestată în punctul Valea Mierlei². Satul este amintit în documente de pe la 1625³. Importanța economică a localității este evidentă, căci în anul 1750 din dispoziția domnitorului țării, Grigore Ghica II, i se făcea și o hotărnicie⁴.

Nominalurile din tezaur au ca reper două sisteme monetare – otoman și central și vest european, având la rândul lor o diversitate de nominaluri mari, mijlocii și mici, toate din argint. Cele mărunte sunt paralele otomane, cele mijlocii sunt beşlik, onluk, yarim kuruş, piese de 10 și 20 crăițari. Cele mari sunt echivalente cu talerii și subdiviziunile lor și anume kuruş, zolta, yirmilik, piese de 28 stüiver, ducatonii. Cele mai vechi monede din tezaur sunt cele 4 piese de 28 stüiver emisiuni din anii 1637-1657 din timpul împăratului german Ferdinand III (1637-1657), iar cele mai recente sunt două piese în valoare de 20 creițari din anul 1796, emisiuni pentru Ungaria și Transilvania ale împăratului habsburg Francisc I. (1792-1835). Monetăriile din cadrul tezaurului sunt: capitala imperiului otoman cunoscută sub cele două denumiri Kostantinye și Islambol (nr. 1-48, 54-57, 75-89, 91-98, 107-111) Cairo (nr. 49-53, 58-74, 90, 99-106), Dubrovnic (nr. 112-115), Oldenburg (nr. 116-117), Embden (nr. 118-119), Viena (nr. 122), Amberg (nr. 120), Kremnitz (nr. 123-124), Baia-Mare (nr. 125-126), Alba-Iulia (nr. 127). Îngroparea tezaurului s-a făcut la finele anului 1796 și poate fi legată de înlocuirea de către Poarta Otomană a domnului Alexandru Moruzi (1793-1796) cu Alexandru Ipsilanti (1796-1797), înlocuiri care de obicei erau însoțite de o atmosferă de nesiguranță generată de turcii din raialele Giurgiu și Turnu.

Acumularea comorii se făcuse în anii anteriori îngropării, căci în anul 1796 țara fusese devastată de secetă, urmată de lăcuste și epidemie de ciumă⁵.

Existența unor depozite monetare preponderent alcătuite din emisiuni otomane de diverse valori, asociate cu ducatonii raguzani, florinii specifici zonei Mării Nordului (Comitatul Oldenburg

¹ George Ioan Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, vol. III, fascicula 3, București 1900, p. 418.

² Bucur Mitrea, *Descoperiri de monede antice și bizantine în România*, BSNR, LXVII-LXIX (1973-1975), p. 316; Ion Spiru și Beda Corneliu, *Tezaurul de monede antice descoperite la Frăsinet, județul Teleorman*, BSNR, 1948-1972, p. 73-74; Steluța Gramaticu, Veronica Predoi, *Tezaurul de tetradrahme grecești descoperit la Frăsinet (jud. Teleorman), în Simpozion de Numismatică, Chișinău, 28-30 mai 2000*, Ed. Enciclopedică, București 2001, p. 35-45.

³ DIR, B, Țara Românească, IV, p. 573.

⁴ Vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, Țara Românească*, vol. I, Ed. Mitropolia Olteniei, 1970, p. 322, nota 59.

⁵ Costantin C. Giurăscu, *Istoria României în date*, Ed. Crai Nou, 1992, p. 156.

și orașul Embden) și mai ales cu piesele de 10 sau 20 creițari sunt specifice celei de a doua jumătăți a sec. XVIII pentru această zonă geografică⁶. În cazul florinilor de argint care în termen tehnic poartă numele de piese de 28 stüiver aceștia au pătruns în spațiul românesc către mijlocul sec. XVII spre sfârșitul domniei lui Matei Basarab așa cum arată o serie de descoperiri făcute la Curtea de Argeș, Curtișoara-Argeș, Dărmănești, Crovu-Dâmbovița, Brabova-Dolj, Pietrele-Giurgiu, Urziceni, Budești-Vâlcea, Morunglav și Verguleasa-Olt, Gărăgău-Teleorman, Braniște-Mehedinți, Voetin-Vrancea⁷. Contrar afirmațiilor altor specialiști florinii de argint de acest tip au continuat să circule și în sec. al XVIII-lea așa cum s-a întâmplat în cazul tezaurului de la Șimnic-Dolj îngropat la 1718 și care este asociat cu emisiuni monetare otomane zolta și kuruș ai sultanilor Mustafa II (1695-1703) și Ahmed III (1703-1730)⁸ și cel de-al doilea tezaur de la Morunglav-Olt care are în compunere un florin de argint de la Antonius Gunther, comitele Oldenburgului, și care a fost îngropat pe la 1738-1739 (tezaurul se află în custodia Muzeului Județean Olt) și în Moldova, spre exemplu la Cleja-Bacău, s-a descoperit un tezaur alcătuit din kuruș emisiuni din anii 1687-1754, asociați cu un florin al orașului Embden din timpul lui Ferdinand III (1637-1657)⁹. Pentru Dobrogea cităm cazul tezaurului de la Cernavodă unde florinul orașului Embden este asociat cu emisiuni ale sultanilor Süleiman II (1687-1691), Ahmed II (1691-1695), Mustafa II (1695-1703) și Ahmed III (1703-1730)¹⁰. Asocierea în tezaure contemporane a ducatonilor raguzani este normală pentru această perioadă de acumulare de la sfârșitul sec. XVIII și chiar de la mijlocul secolului așa cum se întâlnește în tezaurul de la Craiova-Ghercești Noi îngropat prin anul 1764¹¹. Legăturile cu Transilvania sunt evidente prin prezența emisiunilor de 10 și 20 de creițari pentru Bavaria, Moravia, Austria, Ungaria și Transilvania. De remarcat prezența a două monetării transilvănene de la Baia Mare și Alba-Iulia (nr. 125-127).

Din punct de vedere al numerarului tezaurul de la Frăsinet cuprinde 111 monede otomane și anume: 59 parale, beșlik, 5 onluk, 1 yarimi zolta, 1 yarim kuruș, 25 kuruș sau zolta, 15 kuruși, 1 altmîșlic, 3 ducaton, 3 florini de argint, o piesă de 10 creițari și 7 piese de 20 creițari. Conform estimărilor oficiale ale timpului un beșlik valorează 5 parale, 1 onluk egal 10 parale, 1 kuruș-40 parale, 1 yarim zolta-15 parale, 1 yirmilik-20 parale, 1 zolta-30 parale, 1 altmîșlik-60 parale. Piesele de 20 creițari sunt echivalente cu 22 parale fiecare, cele de 10 creițari cu 11 parale, iar florinii de argint cu 30 parale. Ducatonul raguzan este egal cu 80 de parale. În total tezaurul de la Frăsinet era echivalent cu 2079 parale sau aproape 26 taleri sau aproape 52 de lei nominali. Era o sumă relativ consistentă pentru acele timpuri conform mărturiilor documentare. O falce de pământ se putea cumpăra pe la 1796 cu 4 taleri¹², la 1795 un răzor de vie lat de 9 pași și o jumătate de falce de loc în Mușcel costa 5 taleri¹³, un loc sterp de jumătate de falce costa 3 taleri¹⁴, o parte de munte-3 taleri, o

⁶ Determinarea pieselor din tezaur s-a făcut cu ajutorul următoarelor lucrări: Nuri Pere, *Osमारilarda Madeni Paralar*, Istanbul, 1968; J. Cejnek, *Österreichische, Ungarische, Böhmische und Schlesische Münzprägungen*, I-II, Wien, 1936; E. Unger, *Magyar éremhatározó*, I-III, Budapest, 1974-1976; A. Engel, R. Serrure, *Traité de numismatique moderne et contemporaine. Première partie. Epoque moderne (XVI-XVIII siècles)*, Paris, 1897; F. W. A. Schlickeysen, R. Palmann, *Erklärung der neueren zeit das Mittelalters und das Altertums*, Graz, 1961.

⁷ Elisabeta Savu, Aurel Vâlcu și Mihai Dima, *Un tezaur monetar din sec. al XVII-lea descoperit la Bilciurești, jud. Dâmbovița*, CN VII, 1994, p. 197-198; vezi și Toma Rădulescu, *Tezaurul monetar de la Morunglav-Olt (sec. XVI-XVII)*, Oltenia. Studii și Comunicări, 4, 1982, p. 109; idem, *Tezaurul monetar din sec. al XVII-lea de la Brabova-jud. Dolj*, Oltenia. Studii și comunicări, 7-8, 1988-1989, p. 44-46.

⁸ Toma Rădulescu, *Tezaurul monetar de la Șimnicul de Jos-Municipiul Craiova (a doua jumătate a sec. al XVII-lea-sfârșitul deceniului doi, sec. al XVIII-lea)*, Oltenia. Studii, documente, culegeri, seria III, an 4, 2000, nr. 1-2, p. 47-48.

⁹ Alexandru Artimon, *Un tezaur din sec. XVII-XVIII descoperit la Cleja (jud. Bacău)*, Carpica, 6, 1973-1974, p. 101.

¹⁰ Gabriel Custurea, *Tezaurul monetar de la Cernavodă (sec. XVII-XVIII)*, Pontica, 11, 1978, p. 253-255.

¹¹ Maria Rădulescu, *Un tezaur de la jumătatea sec. XVIII descoperit la Craiova-cartier Ghercești Noi*, Oltenia. Studii documente, culegeri, seria III, 5, 2001, 1,2, p. 105.

¹² Arhivele Naționale ale României, *Izvoare documentare vâlcene. Catalogul documentelor de la Arhivele Naționale din Râmnicu Vâlcea (1605-1821)*, III, întocmit de Dumitru Andonie, Ion Soare, București 1996, doc. nr. 92/25 mai 1796.

¹³ *Ibidem*, doc. nr. 88/27 noiembrie 1795.

ogradă în deal-14,5 taleri, jumătate de ogradă de sub coastă cu casa, prunii, merii, nucii de pe ea se vindeau cu 20 taleri¹⁵, la 1789 o livadă ajungea la 8 taleri și 90 de bani (n.n. o para egal 3 bani)¹⁶. Pe la 1795, 24 de stânjeni în satul Suseni-Dâmbovița se vindeau cu 25 taleri¹⁷. Carul cu lemne de foc cu 4 boi se ridică la 2 lei 60 adică 110 parale, suta de uluci lungi de 12 palme tot la fel ca și carul de lemne¹⁸. Conform prețurilor maxime fixate la 3 aprilie 1793 pentru o oca de icre negre tescuite se putea plăti 1 taler și 60 de bani, pentru icrele de știucă, crap sau caras 90 de bani, pentru scrumbia de Dunăre 3 bani, pentru crapul cel mare 12 bani¹⁹. Deci cu monedele tezaurului se putea cumpăra peste 24 de stânjeni de moșie sau 19 care de lemne trase de 4 boi precum și cantități însemnate de produse alimentare. Concluzionăm că suma este relativ consistentă și ne permite să considerăm că posesorul ei putea fi un negustor sau o persoană din partea locului cu o stare materială bună care surprinsă de evenimente și-a îngropat avutul.

Catalog

I. IMPERIUL OTOMAN

Süleyman II (1687-1691)

1. Kuruş, Nuri Pere 468. 19,60 g., 41 mm, ruptă, inv. 4932.

Mustafa II (1695-1703)

2-14. Kuruşi, Nuri Pere 492. 18,62 g., 39 mm; 18,64 g, 40 mm; 19,13 g, 37 mm; 19,18 g, 38 mm; 19,20 g, 38 mm; 19,20 g, 38 mm; 19,70 g, 39 mm; puțin ştearsă; 19,76 g, 39 mm; 19,82 g, 39 mm; 19,86 g, 40,5 mm; 19,89 g, 40,5 mm; 20,6 g, 38,5 mm; 20,19 g, 37mm; 20,95 g, 37 mm; 20,95 g, 37 mm. Inv. 4941, 4938, 4939, 4935, 4940, 4937, 4936, 4933, 4934, 4943, 4944, 4946, 4945.

15. Yarim kuruş. Nuri Pere 493. 9,32 g, 28 mm. Inv. 4942.

Ahmed III (1703-1730)

16-21. Kuruşi. Nuri Pere 516. 25,69 g, 39 mm; 25,95 g, 38 mm; 26,30 g, 38,5 mm; 26,34 g, 38 mm; 26,38 g, 38 mm; 26,78 g, 40 mm. Inv. 4959, 4962, 4958, 4960, 4953, 4957.

22-32. Zolta. Nuri Pere 520. 19,10 g, 38,5 mm; 19,10 g, 40,5 mm; 19,14 g, 38 mm; 19,49 g, 38 mm; 19,58 g, 38 mm. Lipsă o mică parte; 19,62 g, 37 mm; 19,66 g, 38,5 mm; 19,71 g, 39 mm. Crăpată din barete; 19,73 g, 37,5 mm; 19,87 g, 38 mm; 20,16 g, 38,5 mm. Inv. 4961, 4951, 4956, 4954, 4949, 4953, 4952, 4948, 4947, 4950, 4955.

33. Yirmilik. Nuri Pere 517. 12,83 g, 32,5 mm. Inv. 4965.

34. Yarim zolta. Nuri Pere 521. 9,74 g, 29 mm. Inv. 4964.

35-36. Parale. Nuri Pere 523. 0,45 g, 15 mm; 0,62 g, 14,5 mm. Ambele perforate. Inv. 4966, 4967.

Mahmud I (1730-1754) 1143-1168 H

37-44. Kuruşi. Nuri Pere 573. 23,26 g, 39 mm; 25,04 g, 38,5 mm; 23,87 g, 38 mm; 25,48 g, 39,5 mm; 25,60 g, 38 mm; 36,47 g, 39 mm; 26,86 g, 39 mm; 36,89 g, 39,5 mm- puțin ruptă din batere. Inv. 4958, 4974, 4975, 4972, 4970, 4973, 4971, 4968.

45-46. Yirmilik. Nuri Pere 574. 12,82 g, 30 mm; 13,30 g, 30,5 mm. Inv. 4976, 4977.

47. Onluk. Nuri Pere 575. 5,48 g, 25 mm. Inv. 4979.

48. Para. Nuri Pere 578. 0,38 g, 16 mm. Inv. 5046.

49-53. Parale. Nuri Pere 580. 0,39 g, 15 mm.-perforată; 0,18 g, 14 mm; 0,30 g, 15 mm; 0,31 g, 15 mm; 0,33 g, 15,5 mm.- perforată. Inv. 5048, 5047, 4978, 5040, 5039.

Mustafa III (1757-1774) 1171-1187 H

54. Ciftezolta. Nuri Pere 632. An 2. 27,90 g, 40 mm. Inv. 6662.

55. Onluk. Nuri Pere 628. An 12. 4,19 g, 25 mm. Inv. 4990.

56. Beşlik. Nuri Pere 627. 2,08 g, 20 mm, perforată. An şters. Inv. 4988.

¹⁴ *Ibidem*, doc. nr. 87/14 noiembrie 1795.

¹⁵ *Ibidem*, doc. nr. 81/1 octombrie 1791.

¹⁶ *Ibidem*, doc. nr. 77/12 aprilie 1789.

¹⁷ George Potra, *Tezaurul documentar al judeţului Dâmboviţa (1418-1800)*, Muz. Jud. Dâmboviţa, 1972, doc. 1033/15 aprilie 1795.

¹⁸ C. C. Giurăscu, *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ed. Ceres, Bucureşti, 1976, p. 184.

¹⁹ Idem, *Istoria pescuitului şi a pisciculturii în România*, I, Ed. Academiei, Bucureşti 1964, p. 241-242.

57. Para. Nuri Pere 639. An 16. 0,32 g, 19 mm. Inv. 4991.
- 58-73 Parale. Nuri Pere 643. 0,24 g, 14,5 mm.- perforată, 0,25 g, 14,5 mm; 0,30 g, 15 mm; 0,30 g, 15 mm; 0,34 g, 15 mm; 0,35 g, 15 mm; 0,35 g, 15 mm; 0,39g, 15,5 mm.- perforată. 0,35 g, 15,5 mm; 0,29 g, 15 mm; 0,13 g, 15 mm.- incusă; 0,38 g, 16 mm; 0,40 g, 15,5 mm; 0,42 g, 16 mm; 0,46 g, 15 mm; 0,46 g, 15 mm.- perforată. Inv. 4985, 4989, 4982, 4987, 4981, 4984, 4986, 4983, 4980, 5042, 5044, 5049, 5050, 5043, 5045, 5045, 5048.
- Abdulhamid I (1774-1789) 1187-1203 H
74. Para. Nuri Pere 683. An 1. 0,29 g, 15 mm.- perforată. Inv. 5018.
75. Onluk. Nuri Pere 679. An 2. 4,57 g, 25 mm.- perforată. Inv. 4993.
76. Para. Nuri Pere 681. An 2. 0,33 g, 15 mm. Inv. 5037.
- 77-78. Parale. Nuri Pere 681. An 3. 0,39 g, 15 mm; 0,41 g, 15mm.- perforată. Inv. 5013, 5010.
- 79-80. Parale. Nuri Pere 681. An 4. 0,34 g, 15 mm.-perforată; 0,44 g, 15 mm. Inv. 4997, 5007.
- 81-83. Parale. Nuri Pere 681. An 5. 0,30 g, 15 mm.- perforată; 0,31 g, 15 mm; 0,45 g, 15 mm.- perforată. Inv. 5036, 5006, 5008.
84. Para. Nuri Pere 681. An 7. 0,30 g, 15 mm.- perforată. Inv. 4998.
85. Para. Nuri Pere 681. An 9. 0,37 g, 15,5 mm.-perforată. Inv. 5016.
86. Onluk. Nuri Pere 679. An 10. 4,46 g, 24,5 mm. Inv. 4992.
87. Para. Nuri Pere 681. An 10. 0,38 g, 15 mm.- perforată. Inv. 5041.
88. Para. Nuri Pere 681. An 11. 0,41 g, 15 mm.- perforată. Inv. 5017.
89. Para. Nuri Pere 681. An 12. 0,38 g, 15 mm.-perforată. Inv. 5005.
90. Para. Nuri Pere 683. An 14. 0,40 g, 15 mm. Inv. 5019.
91. Para. Nuri Pere 681. An 15. 0,40 g, 15mm. Inv. 5014.
- 92-98. Parale. Nuri Pere 681. An șters sau perforat. 0,31 g, 15 mm.- perforată; 0,35 g, 15 mm; 0,37 g, 15 mm; 0,37 g, 14,5 mm.- perforată.; 0,42 g, 15 mm.- perforată.; 0,44 g, 15 mm.- perforată.; 0,38 g, 15 mm. Inv. 5035, 4995, 4994, 5015, 4999, 5001, 5002.
- 99-106. Parale. Nuri Pere 683. An șters sau perforat. 0,23 g, 15 mm.-perforată; 0,36 g, 15,5 mm.- perforată; 0,39 g, 15,5 mm; 0,40 g, 15 mm.- perforată; 0,40 g, 16 mm; 0,44 g, 17 mm.- perforată; 0,33 g, 15 mm.- perforată; 0,39 g, 15 mm. Inv. 5038, 5009, 5011, 5000, 4996, 5012, 5004, 5003.
- Selim III (1789- 1807)
- 107-109. Parale. Nuri Pere 713. An 1. 0,27 g, 15 mm; 0,32 g, 15 mm; 0,46 g, 15,5 mm. Inv. 5020, 5021, 5022.
110. Kuruş. Nuri Pere 708. An 2. 12,49 g, 37,5 mm. Inv. 5024.
111. Onluk. Nuri Pere 710. An 3. 3,12 g, 23 mm. Inv. 5023.
- II. RAGUZA
112. Ducaton 1756. 28,50 g, 40 mm. Inv. 6657.
113. Idem 1762. 28,30 g, 40 mm. Inv. 6658.
114. Idem 1764. 28,10 g, 40 mm. Inv. 6659.
115. Idem 1765. 28,12 g, 40 mm. Inv. 6660.
- III. OLDENBURG.
- Antonius Gunther
116. Piesă de 28 stüiver. Av. FLOR(inus) AN(thonius) GV(ntheri) C(omes) O(ldenburgi) (28) E(t) D(elmenhorsti) D(ominus) I(n) IE(ver) K (niphause). Legenda între două cercuri perlate întrerupte de coroana comitală a scutului cu armele comitatului de Oldenburg, ale stăpânirilor în Delmerhost și Knifausen, care au între cele două brațe câte trei puncte. Rv. FERD(inandus) III D(ei) G(ratiaea) ROM(anorum) IMP(erator) SEMP(er) AV(gustus). În câmp vulturul bicefal încoronat și cu cifra 28 pe piept. 19,30 g, 40 mm. Inv. 6661.
117. Idem dar între brațele coroanei comitale câte patru puncte. 19,44 g, 41 mm. Inv. 5033.
- IV. EMBDEN
- Ferdinand III (1637-1657)
118. Piesă de 28 stüiver. Av. FLOR(inus) ARGE(nteus) (28) CIVITAT(is) EMED(en). În câmp scut cu armele orașului Embden. Ev. FERDINAND(us) III D(ei) G(ratiea) AV(gustus) IMP(erator) SEM(per) AV(gustus). În câmp vulturul bicefal habsburg cu cifra 28 pe piept. 19,14 g, 39 mm. Inv. 5034.
119. Idem dar la legenda rv. Ferdinan(N întors) III. IMP. SEM. AVG. 18,67 g, 39 mm. Inv. 6656.
- V. BAVARIA

Maximilian Iosif (1745-1777)

120. Piesă de 10 creițari. 1754. AV. D(ei) G(ratie) MAX(imilianus) JOS(ephus) U(triusque) B(avariae) ET(în ligatură) P(alatinus) S(uperioris) D(ux) C(omes) P(alatinus) R(heni) I(mpaerii) A(rhidapifer) ET(în ligatură) L(angraphus) L(euchtenbergae), jos în câmp sigla A. Legenda în două cercuri de perle. În câmp bustul lui Maximilian Iosif, cu perucă cu coadă, spre dreapta, într-o coroană de lauri. Rv. PATRONA BAVARIAE. Maica Domnului cu pruncul învăluită în raze, în chenar cifra 10, de o parte și de alta a cifrei anul emiterii 17-54. 3,65 g, 26 mm. Inv. 5032.

VI. MORAVIA**Maria Thereza (1740-1780)**

121. Piesă de 20 creițari, 1765, 6,35 g, 29 mm. Inv. 5025.

VII. NIEDERÖSTERREICH**Maria Thereza (1740-1780)**

122. Idem. 1765. Herinek 842. 6,57 g, 28 mm. Inv. 5026.

VIII. UNGARIA**Iosif II (1780-1790)**

123. Idem 1781, sigla B. Unger 1325, Herinek 226. 6,59 g, 28 mm. Inv. 5027.

124. Idem 1782. Unger 1326, Herinek 227. 6,24 g, 28 mm. Inv. 5028.

Francisc II (1792-1835)

125. Idem 1795. Sigla G. Herinek 665. 6,62 g, 29 mm. Inv. 5030.

126. Idem 1796. Sigla G. Herinek 666. 6,64 g, 28 mm. Inv. 5031.

IX. TRANSILVANIA**Francisc II (1792-1835)**

127. Idem 1796. Sigla E. M.B.R. 3 363. 6,64 g, 38 mm. Inv. 5032.

Tezaurul monetar de la Ciuperceni-Teleorman (a doua jum. a sec. XVIII)

Veronica Predoi, Maria Rădulescu

Tezaurul pe care îl prezentăm face parte din colecția Muzeului Județean Teleorman și a fost descoperit în anul 1974. El cuprinde 122 monede, emisiuni ale imperiului otoman, nominale mari de argint, cronologic eşalonate pe un interval scurt de timp și anume de la 1781 până la 1799, ceea ce ne îndeamnă să presupunem că avem de a face cu un tezaur de circulație¹.

Satul Ciuperceni a aparținut județului Olt și făcea parte din comuna Flămânda. Aici se găsea punctul de hotar al țării, viile ciupercenilor fiind jumătate la raiaua Turnului și jumătate la Țara Românească. Pe la margini trecea „Drumul lui Traian” care venea dinspre Flămânda și mergea la Putineiu².

Ca la toate tezaurele de acest tip și contemporane cu tezaurul nostru nominalele principale sunt: yūzlük-58 exemplare echivalent cu 5800 parale la care putem adăuga și altmîşlikul emis de Abdulhanid I tot de 100 de parale. İkilikul se echivalează cu 80 de parale și fiind 63 de exemplare cumulează 5040 parale. Deci tezaurul monetar valorează 1940 parale sau 273,5 lei nominal sau 137 taleri. Toate monedele sunt bătute în monetăriile stambuliote. Conform anului 11 al emisiunii cele mai recente din tezaurul de față și anume două piese yūzlük și un ikilik putem considera că tezaurul a fost îngropat pe la 1799-1800. De semnalat că un tezaur aproximativ identic compozițional s-a descoperit și în comuna Dobra din jud. Dâmbovița³.

Dar să vedem ce se putea cumpăra cu acest tezaur: un bou ales costa 15 lei, iar o oaie cu miel 1 leu⁴. Prin urmare cu această sumă se puteau cumpăra 75 de boi aleși și 48 de oi. Deși era o sumă importantă și arată dimensiunile tranzacțiilor realizate în această zonă de confluență, subliniază atmosfera de nesiguranță care determină posesorul să acumuleze nominale mari de argint.

Îngroparea tezaurului s-a realizat în anii 1799-1800 când țara era pustiită, căci în anul 1798 domnul Țării Românești, Constantin Hangerli dublase un șir de dări ca oieritul, dijmăritul, tutunăritul, desființase scutirea de dări a subalternilor marilor dregători și introdusese văcăritul. Mijloacele violente de recuperare a birurilor au contribuit la mărirea instabilității sociale. Aceasta, la care adăugăm deplasarea unor trupe din raiaua Nicopole Mici, explică decizia posesorului care n-a mai avut posibilitatea să-și recupereze comoara.

Catalog

I. IMPERIUL OTOMAN.

Abdülhamid I (1774-1789)

1. Ciftezolta – altmîşlik. An 9. Nuri Pere 674. 26,50 g, 42mm. Inv. 12568.
2. Idem. An 10. 27,50 g, 44 mm. Inv. 12569.
3. Idem. An 12. 26,40 g, 44 mm. Inv. 12570.

¹ Determinarea monedelor s-a făcut cu ajutorul catalogului Nuri Pere, *Osmaliralda Madeni paralar*, Istanbul, 1968.

² George Ion Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, II, fascicolul 3, București 1899, p. 459.

³ Paraschiv Stancu, George Trohani, *Un tezaur monetar de la sfârșitul sec. XVIII descoperit în comuna Dobra, jud. Dâmbovița*, CN, III, 1980, p. 117-123.

⁴ Alexandru Papiu Ilarian, *Tesaurul de m onumente istorice pentru România*, II, București 1869, p. 166; vezi și George Trohani, Done Șerbănescu, *Tezaurul monetar turcesc din Netejești-Nuci, jud. Ifov*, CN, I, 1978, p. 83-85.

4. Idem. An 13. 26,37 g, 43 mm. Inv. 12571.

5. Idem. An 15. 26,25 g, 43 mm. Inv. 12572.

Selim III (1789-1807)

5-11. Yüzlük. An 1. Nuri Pere 705. 30 g, 42,3 mm; 30 g, 44 mm; 30,5 g, 43 mm; 30,5 g, 41 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 43 mm. Inv. 12583, 12573, 12582, 12579, 12574, 12587.

12-21. İkilik. An 1. Nuri Pere 706. 24,5 g, 41 mm; 24,5 g, 41,5 mm; 24,5 g, 42 mm; 25 g, 41 mm; 25 g, 41 mm; 25 g, 42 mm; 25 g, 41 mm; 25,5 g, 41 mm; 25,5 g, 41 mm; 25,5 g, 41 mm. Inv. 12578, 12580, 12584, 12575, 12577, 12585, 12588, 12576, 12581, 12586.

22-34. Yüzlük. An 2. Nuri Pere 705. 29,5 g, 45 mm; 31 g, 42,5 mm (prezintă tăieturi recente); 31 g, 44 mm; 31 g, 45 mm; 31 g, 43 mm; 31 g, 43 mm; 31,5 g, 45 mm; 31,5 g, 42,5 mm; 31,5 g, 44 mm; 32 g, 45 mm; 32 g, 43,5 mm; 32 g, 44,5 mm; 32 g, 44,5 mm. Inv. 12594, 12590, 12590, 12592, 12593, 12600, 12602, 12607, 12611, 12595, 12596, 12604, 12605.

35-44. İkilik. An 2. Nuri Pere 706. 24 g, 42,5 mm; 24,5 g, 40 mm; 24,5 g, 40 mm; 24,5 g, 43 mm (la rv. prezintă tăieturi recente); 24,5 g, 41 mm; 24,5 g, 41 mm; 25 g, 40 mm; 25 g, 42 mm; 25 g, 42 mm; 25,5 g, 42 mm. Inv. 12607, 12591, 12599, 12601, 12589, 12606, 12597, 12598, 12608, 12609.

45-58. Yüzlük. An 3. Nuri Pere 705. 30,5 g, 42 mm; 32,5 g, 43 mm; 31 g, 43 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 45 mm; 31,5 g, 44 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 45 mm; 31,5 g, 45 mm; 31,5 g, 44 mm; 32 g, 42 mm; 32 g, 42,5 mm; 32,5 g, 42 mm. Inv. 12623, 12616, 12624, 12613, 12626, 12627, 12629, 12615, 12621, 12622, 12631, 12612, 12617, 12620.

59-64. İkilik. An 3. Nuri Pere 706. 24,5 g, 42 mm; 25 g, 44 mm; 25g, 43,5 mm; 25,5 g, 41,5 mm; 25,5 g, 43 mm; 26 g, 41 mm. Inv. 12618, 12614, 12630, 12625, 12628, 12619.

65-71. Yüzlük. An 4. Nuri Pere 705. 31 g, 43 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 44 mm; 31 g, 43 mm; 32 g, 42,5 mm. Inv. 12638, 12632, 12637, 12639, 12641, 12643, 12642.

72-78. İkilik. An 4. Nuri Pere 706. 24,5 g, 41 mm; 24,5 g, 42 mm; 25,5 g, 41 mm; 25 g, 42,5 mm; 25,5 g, 42 mm; 25,6 g, 42 mm; 26 g, 42 mm. Inv. 12633, 12636, 12634, 12635, 12645, 12644, 12641.

79-87. Yüzlük. An 5. Nuri Pere 706. 30,5 g, 42 mm; 31,5 g, 45 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 43 mm; 31,5 g, 43,5 mm; 31,5 g, 44 mm; 31,5 g, 43,5 mm; 32 g, 43 mm; 31 g, 43 mm. Inv. 12653, 12648, 12649, 12651, 12658, 12661, 12662, 12659, 12647.

88-96. İkilik. An 5. Nuri Pere 706. 23,5 g, 42,5 mm; 24 g, 41 mm; 24,5 g, 42 mm; 24,5 g, 41,4 mm; 25 g, 40 mm; 25 g, 43 mm; 25,5 g, 40,5 mm; 25,5 g, 41 mm; 25,5 g, 42 mm. Inv. 12660, 12654, 12650, 12663, 12655, 12657, 12656, 12652, 12646.

97. Yüzlük. An 6. Nuri Pere 705. 32 g, 45 mm. Inv. 12667.

98-102. İkilik. An 6. Nuri Pere 706. 23,5 g, 41 mm; 23,5 g, 42 mm; 24,5 g, 41 mm; 25,5 g, 41 mm; 25,5 g, 43 mm. Inv. 12668, 12669, 12665, 12664, 12666.

103-104. Yüzlük. An 7. Nuri Pere 705. 31,5 g, 45 mm; 32,5 g, 42 mm. Inv. 12670, 12672.

105-107. İkilik. An 7. Nuri Pere 706. 24,5 g, 41 mm; 24,5 g, 41,3 mm; 25,5 g, 42,5 mm. Inv. 12673, 12671, 12674.

108. Yüzlük. An 8. Nuri Pere 705. 31,5 g, 43 mm. Inv. 12679.

109-113. İkilik. An 8. Nuri Pere 706. 24,5 g, 43 mm; 24,5 g, 41 mm; 25 g, 42 mm; 25 g, 42,5 mm; 25,5 g, 42,5 mm. Inv. 12676, 12675, 12678, 12777, 12780.

114-115. Yüzlük. An 9. Nuri Pere 705. 30,5 g, 45 mm; 31,5 g, 45 mm. Inv. 12684, 12683.

116-117. İkilik. An 9. Nuri Pere 706. 24 g, 41 mm; 25 g, 42 mm. Inv. 12682, 12681.

118-119. Yüzlük. An 10. Nuri Pere 705. 30 g, 43 mm; 32 g, 44 mm. Inv. 12686, 12685.

120-121. Yüzlük. An 11. Nuri Pere 705. 30 g, 43 mm; 31,5 g, 43,5 mm. Inv. 12687, 12689.

122. İkilik. An 11. Nuri Pere 706. 24,5 g, 41 mm. Inv. 12688.

Tezaurul monetar de la Segarcea Vale-jud. Teleorman (sec. XVIII-XIX)

Veronica Predoi, Maria Rădulescu

Tezaurul care îl prezentăm a fost inventariat în colecțiile Muz. Jud. Teleorman ca fiind descoperit pe raza localității Segarcea Vale aflată la nordul fostei plase a Călmățuiului pe dealul dedeasupra Șieului care se întinde paralel cu lunca Oltului¹.

Cele 59 de monede prezentate în catalog sunt numai nominale mari de argint bătute în monetăriile capitalei Porții otomane² și anume: yüzlük-33 exemplare, ikilik-20 exemplare, kuruş-5 exemplare, altmışlik-1 exemplar. Cea mai veche emisiune este un altmışlik din anul 13 al domniei sultanului Abdülhamid I (1774-1789) emisă în anul 1776-1777, iar cele mai recente sunt un ikilik și un yüzlük din anul 15 al domniei lui Selim III (1789-1807), adică emisiuni din anii 1803-1804. Ikilikul valora 80 de parale și a fost pus pentru prima dată în circulație în anul 1789. Moneda cântărea 9 carate la început, dar valoarea ei va scade cu timpul, ajungând la 4 carate la 1821³. Yüzlük valora 100 de parale și a fost bătut pentru prima dată în anul 1791 de sultanul Selim III în cadul unei încercări disperate de a face față preșunii inflaționiste determinate de o economie bolnavă și înapoiată care intra într-o concurență inegală și ca atare sortită pierderii. Kuruşul sau guruşul cum era cunoscut în documentele timpului a fost bătut după modelul florinului de argint și valora 40 de parale. Atât ikilikul cât și yüzlükul sunt multiplii kuruşului care fusese bătut prima dată în anul 1687 de sultanul Süleiman II și adoptată ca unitate monetară în operațiunile financiare din Țările Române⁴. Deci tezaurul în totalitate este echivalat cu 5280 parale sau 66 taleri, sau 132 lei nominali. Dăm în continuare prețurile unor produse din această perioadă. Astfel o chilă de orz se vindea cu 5 guruși (5 lei), un sclav de 10 ani costa 650 guruși, un ceasornic 130 guruși, 50 harabale de lemne de foc 134 guruși și 3 parale⁵. La Braşov o pereche de boi mici costa 95 lei turcești, o pereche de boi mari-135 lei, o oaie mare-4 florini (1 florin egal 1 leu) o dulamă nouă-110 lei, paftale de argint-150 florini renani, cercei argint-10 florini renani, o scândură-7 parale, iar alta mai mare-16 parale⁶. Deci valoarea tezaurului era destul de consistentă și puteau achiziționa cu acesta diverse produse ale timpului.

Îngroparea tezaurului în anul 1804-1805 poate fi legată de instabilitatea din zonă generată în principal de invaziile pustiitoare ale achingiilor și adalâilor conduși de vestitul pașă al Vidinului Pasvan Oglu.

Catalog

IMPERIUL OTOMAN

Abdülhamid I (1774-1789)

1. Ciftezolta – altmâşlik. An 13. Nuri Pere 674. 26,20 g, 43 mm. Inv. 12740

Selim III (1789-1807)

¹ George Ion Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, fascicola II, Buc. 1902, p. 371.

² Identificarea pieselor din tezaur s-a făcut cu ajutorul cataloagului Nuri Pere, *Osmarilarda Madenî paralar*, Istanbul. 1968.

³ H. Dj. Siruni, *Monedele turcești în Țările Române*, București, 1944, p. 57.

⁴ Vezi detalii la Paraschiva Stancu, George Trohani, *Un tezaur monetar de la sfârșitul sec. XVIII descoperit în comuna Dobra, jud. Dâmbovița*, CN, III, 1980, p. 117-120.

⁵ *Catalogul documentelor turcești*, I, doc. nr. 111, 848, 875.

⁶ *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Braşov*, II, 1800-1825, regestele nr. 178, 538, 553, 815, 944, 1153, 1163.

- 2-9. Yüzlük. An 1. Nuri Pere 705. 29,20 g, 43 mm; 30 g, 43,5 mm; 30,90 g, 42,5 mm; 31,10 g, 45 mm; 31,30 g, 44 mm; 31,80 g, 44 mm; 32 g, 44,5 mm; 32 g, 43 mm. Inv. 12743, 12736, 12716, 12719, 12730, 12727, 12690, 12700.
- 10-11. İkilik. An 1. Nuri Pere 706. 24,90 g, 41 mm; 26,02 g, 43 mm. Inv. 12737, 12746.
- 12-15. Yüzlük. An 2. Nuri Pere 705. 30,80 g, 43,5 mm; 31,10 g, 42 mm; 31,20 g, 43 mm; 32,10 g, 42 mm. Inv. 12741, 12728, 12726, 12725.
- 16-17. İkilik. An 2. Nuri Pere 706. 24,50 g, 41 mm; 24,70 g, 40 mm.(perforație recentă făcută de descoperitor) Inv. 12724, 12748.
- 18-21. İkilik. An 3. Nuri Pere 706. 24,15 g, 43 mm; 24,40 g, 41 mm; 24,90 g, 41 mm; 26 g, 43 mm. Inv. 12718, 12742. 12695. 12698.
- 22-27. Yüzlük. An 4. Nuri Pere 705. 31 g, 43 mm; 31,10 g, 43 mm; 31,10 g, 43 mm; 31,35 g, 45 mm; 32,10 g, 44 mm. Inv. 12709, 12705, 12732, 12704, 12710, 12711.
- 28-30. İkilik. An 4. Nuri Pere 706. 24,50 g, 42 mm; 25,15 g, 42 mm; 25,20 g, 40 mm. Inv. 12731, 12701, 12693.
31. Yüzlük. An 5. Nuri Pere 705. 31,5 g, 43,5 mm. Inv. 12707.
- 32-34. İkilik. An 5. Nuri Pere 706. 24,50 g, 40 mm; 24,75 g, 42,5 mm; 25,65 g, 41 mm. Inv. 12691, 12709, 12715.
- 35-36. Yüzlük. An 6. Nuri Pere 705. 30,55 g, 43 mm; 32,08 g, 43 mm. Inv. 12734, 12723.
- 37-38. İkilik. An 6. Nuri Pere 706. 24,75 g, 42,5 mm; 25,50 g, 44,5 mm. Inv. 12714, 12702.
39. İkilik. An 7. Nuri Pere 706. 25,15 g, 42 mm. Inv. 12696.
- 40-45. Yüzlük. An 8. Nuri pere 705. 31 g, 44 mm; 31 g, 45 mm; 31,15 g, 45 mm; 31,5 g, 44 mm; 31,50 g, 42,5 mm; 32,10 g, 45 mm. Inv. 12697, 12708, 12729, 12692, 12739, 12738.
- 46-47. Idem. An 9. 31,75 g, 44 mm; 32 g, 45 mm. Inv. 12694, 12717.
48. İkilik. An 9. Nuri Pere 706. 25,70 g, 42 mm. Inv. 12699.
49. Idem. An 11. 26,10 g, 41 mm. Inv. 12745.
- 50-51. Kuruş. An 11. Nuri Pere 707. 17,18 g, 37 mm; 19,50 g, 39 mm. Inv. 12722, 12713.
52. İkilik. An 13. Nuri Pere 706. 25,10 g, 43 mm. Inv. 12733.
- 53-54. Kuruş. An 13. Nuri Pere 707. 18,80 g, 39 mm; 19,50 g, 40 mm. Inv. 12721, 12706.
55. İkilik. An 15. Nuri Pere 706. 27,80 g, 38,5 mm. Inv. 12712.
56. Kuruş. An 15. Nuri Pere 707. 18,80 g, 39 mm. Inv. 12720.
- 57-58. Yüzlük. An emitere şters sau ruptă în zona respectivă. Nuri Pere 705. 31,50 g, 43 mm(două fragmente, distrusă de descoperitor), 30,20 g, 45 mm. Inv. 12744, 12747.
59. İkilik. An emitere şters. Nuri Pere 706. 24 g, 43 mm. Inv. 12735.

Un document despre urmașii domnitorului Constantin Brâncoveanu

Aurelia Florescu

Un document păstrat la Arhivele Naționale Craiova¹ a reținut drama produsă într-o familie întemeiată cu puțin înainte de declanșarea evenimentelor istorice ale anului 1821. Partenerii erau vlăstarele unor boieri de prim rang din Țara Românească, cu locuințe în București și Craiova: **Crețulescu și Golescu**.

Foaia de zestre întocmită de către marele ban Constantin (Dinu) Crețulescu anunța, la 20 iunie 1818, apropiata căsătorie a nepoatei sale Elena cu căminarul Iancu Golescu.

Genealogiile realizate² prezintă câteva date despre cele două familii care consimțiseră să-și unească destinele prin urmașii lor. S-au păstrat puține documente despre ele. Elena Crețulescu, nepoata marelui ban al Craiovei, Constantin (Dinu) Crețulescu, era fiica marelui logofăt Toma Crețulescu și al Mariei născută Filipescu, care, probabil, erau decedați în momentul căsătoriei sale. Nu se cunosc datele de stare civilă ale părinților, nici ale Elencăi și ale celor trei surori ale ei: Smaranda căsătorită cu Constantin Rasti, Safta (Elisabeta), căsătorită cu magistratul Ion C. Rosetti (1800-1866) și Ecaterina, căsătorită cu Anghelache Marcello Samurcaș. Data nașterii Elencăi, anul 1801, luna aprilie în 12, s-a aflat dintr-o însemnare făcută pe cartea lui Ioan Comnen, *Proschinatarul Sf. Munte al Athonului*, Snagov, 1701, descoperită la Biblioteca "Alexandru și Aristia Aman" din Craiova³, ce aparținuse marelui ban al Craiovei, Toma Crețulescu, străbunicul Elencăi și fiul lui Iordache Crețulescu (decedat în 1746) și al Saftai născută Brâncoveanu (cca. 1686-1747). De la aceștia din urmă au moștenit moșia din hotarul satului Gogoșu, actualmente în județul Dolj, fost în județul Mehedinți⁴.

Prin mama sa, Elena, se trăgea din marele ban al Craiovei, Pană Filipescu⁵, (1782-1783, 1785, 1791-1792) și Ana născută Câmpineanu. Tatăl său era strănepot al marelui spătar de la 1630, Pană Filipescu, și al Mariei născută Cantacuzino⁶.

Constantin (Dinu) Crețulescu (1760-1834), bunicul Elencăi a avut diferite funcții în administrația Țării Românești⁷: vel paharnic în anul 1781, vel vornic de Țara de Sus în anii 1790-1791, mare ban al Craiovei în anii 1814-1816, 1819, 1822-1825. La începutul anului 1821 făcea parte din Căimăcămia de șapte boieri ai divanului domnesc, numită de Vodă Șuțu, prin ordinul de la 15 ianuarie 1821 ce urma să se ocupe "cu cercetarea proceselor ce erau de competența Divanului și în care, din cauza bolii lui Șuțu, se înmulțiseră foarte mult, încât suferea poporul. La caz de vacanță a tronului acei caimacami aveau a guverna țara până la numirea altui domn"⁸. Referitor la atitudinea marelui ban Crețulescu față de evenimentele anului 1821, consulul austriac Fleischhackl preciza,

¹ Fond *Documente*, P. LXXVIII, 21, 1826 ianuarie 23; păstrat în copie; l. rom., caractere chirilice.

² Octav George Lecca, *Genealogia a 100 de case din Țara Românească și Moldova*, București, 1911; Dan Berindei, *Urmașii lui Constantin Brâncoveanu și rolul lor în societatea românească. Genealogie și istorie*, în *Constantin Brâncoveanu*, București, Ed. Academiei, 1989, p. 275.

³ Aurelia Florescu, *Contribuții la tiparul epocii brâncovenești*, în "Oltenia. Studii și comunicări", Craiova, 1998, p. 127.

⁴ *Documente agricole, Vol. I, Țara Românească*, București, 1961, p. 468.

⁵ Alexandru Firescu, Cezar Avran, Vladimir Osiac, Nicoleta Bărbulescu, *Craiova, Crochiuri istorice*, Craiova, 1997, p. 29. (în continuare *Crochiuri*,...)

⁶ O. G. Lecca, *op. cit.*

⁷ Th. Rădulescu, *Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din sec. al XVIII-lea*. Liste cronologice și cursus honorum, în "Revista Arhivelor", 1972, p. I, 121, 124; II, 323.

⁸ C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, Scrisul Românesc, 1996, p. 93.

într-un raport din 22 ianuarie/3 februarie 1821, că “Mitropolitul Dionisie, împreună cu banii Brâncoveanu, Ghica, Crețulescu și alți câțiva boieri nu făceau parte din partidul lui Pini”⁹.

Nici datele de naștere și deces ale căminarului Iancu Golescu nu se cunosc. Era fiul marelui logofăt Nicolae Golescu și nepotul lui Radu Golescu (1746-1818) fost mare ban al Craiovei în anii 1813, 1816-1817 și 1818,¹⁰ și al Zoiei născută Florescu. Tatăl lui Iancu, Nicolae, era frate cu scriitorii Iordache Golescu (1768-1848), mare vornic și cu Dinicu Golescu (1777-1830), mare logofăt, cunoscuți în istoria țării prin ideile progresiste pentru care au militat, pe care le-au făcut cunoscute în scrierile publicate sau rămase în manuscris¹¹.

În timpul revoluției de la 1821, Dinicu Golescu a pus la dispoziția pandurilor conacul său de la Belvedere, situat înspre Cotroceni, în afara Bucureștilor¹². El l-a întâmpinat pe Tudor Vladimirescu când a ajuns cu oștirea aproape de București, la Ciorogârla. “Fusese trimis din partea tuturor boierilor să ureze lui Tudor bun sos și să-i ceară să ocupe cât mai repede Bucureștii”¹³, înmânându-i un act de recunoaștere a acțiunii, semnat de 77 de boieri. Se presupune că o parte din semnături le-ar fi cules chiar la Brașov, de la boierii refugiați¹⁴. La rândul său, Iordache Golescu a scris un memorial, *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești ce s-a întâmplat la leat 1821* din care reiese, între altele, că boierii pământeni doreau alungarea fanarioților și sperau în stabilirea unei înțelegeri între Divanul țării și Tudor Vladimirescu¹⁵.

Căsătoria dintre Iancu Golescu și Elena Crețulescu s-a destrămat la numai câțiva ani, în jurul anului 1822, cauzele nefiind elucidate prin documentul ce atestă numai starea conflictuală creată, în urma căreia, Elena, sprijinită de moșul ei, banul Crețulescu, cerea să i se restituie zestrea, printr-o plângere redactată, probabil, în anul 1823. La 23 ianuarie 1826 s-a dat o anafora, de către veliții boieri, prin care s-a respins plângerea jeluitoare, contestată printr-un apel adresat Divanului domnesc și proaspătului domnitor al Țării Românești, Grigorie Ghica. Domnitorul a respins apelul, a întărit anafora veliților boieri și a hotărât, la 15 martie același an, “să se facă urmarea întocmai”¹⁶.

Cert este că Elena Golescu, născută Crețulescu, aflându-se la o gazdă în Brașov, rămasă singură, fără nici un sprijin material din partea soțului ei, a apelat, prin scrisori, la bunicul său, să-i trimită bani pentru hrană și pentru a putea plăti chiria locuinței. Banul Crețulescu i-a trimis cel puțin 626 taleri prin logofătul Costache Rasti¹⁷, pentru hrană, plătindu-i chiria și transportul cu carul de la Brașov până la Câmpina, pentru a se putea întoarce acasă. A pretins, apoi, să i se restituie suma de 626 taleri de către Iancu Golescu, soțul nepoatei sale, care avea obligația s-o întreținută. Dar, Iancu Golescu a refuzat să-i dea suma solicitată, motivând că n-a știut de banii trimiși de banul Crețulescu soției sale și că, la plecarea sa din Brașov, i-a lăsat o sumă de bani neguțătorului Nan¹⁸ ca să aibă grijă de soția sa, rămasă acolo.

O privire de ansamblu asupra listei valorilor mișcătoare și nemișcătoare, menționate în document, cu titlul de zestrea Elencăi Crețulescu, duce la concluzia că aceasta putea asigura o existență fără griji și un trai îndestulat tinerei familii. Ea se compunea din:

⁹ Radu T. Mircea, 1821. *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, Scrisul Românesc, 1978, p. 341.

¹⁰ O. G. Lecca, *op. cit.*; *Crochiuri...* p. 29.

¹¹ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 79, 83.

¹² Radu T. Mircea, *op. cit.*, p. 333.

¹³ *Ibidem*, p. 306.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 325.

¹⁶ Documentul citat la poz. 1.

¹⁷ Din *Genealogiile* menționate rezultă că era cumnat cu Elena Golescu și probabil, conform pravilelor țării, nu putea fi luată în considerație mărturia sa.

¹⁸ Conform documentul citat la poziția 1.

- moșia Cosoba cu trei roate de moară pe apa Dâmboviței, cu casă de piatră, fără pădure, pe care urma s-o ia în stăpânire după trei ani de la căsătorie;
- moșia Boldești din sud Saac, de stânjini 880, cu locul de heleșteu și 20 de pogoane de vie lucrată în Valea Largă, sud Saac, cu crămă și vasele trebuincioase și 10 suflete de țigani de vatră;
- o prăvălie cu locul ei în Șelari, probabil în București;
- 20.000 taleri pentru hainele de care va avea nevoie mireasa;
- obiecte de valoare (inele și cercei de aur și pietre prețioase, argintărie, haine, așternuturi și alte obiecte mișcătoare) evaluate la peste 15.000 taleri;
- peste 4.500 taleri din partea bunicului miresei.

Sunt menționate în document și darurile primite la nuntă, altele decât cele considerate zestrea miresei, precizată mai sus.

Până la lămurirea și clarificarea situației sociale a celor doi soți, Iancu și Elena Golescu, nefiind încă despărțiți oficial, dată fiind existența copiilor din căsnicie, întreaga avere a rămas la dispoziția unei Epitropii înființată la propunerea veliților boieri prin anafora admisă de Divanul domnesc.

Dintre toți copiii, dacă dacă vor fi fost mai mulți, - după cum atestă pluralul folosit în anafora - a rezistat unul singur, o fiică, Maria, născută, poate, în anul 1821, decedată în anul 1883. Ceilalți vor fi murit de mici, probabil, datorită împrejurărilor vitrege prin care au trecut.

Genealogiile realizate¹⁹ o prezintă pe Maria Golescu, fiica lui Iancu și a Elencăi Golescu, căsătorită cu Scarlat Ghica (1820-1882), fiul marelui logofăt Nicolae Ghica (1795-1862) și al Smarandei născută Arghiropol. Bunicul soțului, Scarlet Ghica (1750-1802), fost mare ban al Craiovei în anii 1800-1801²⁰, era frate cu cei doi domnitori ai Țării Românești de după revoluția de la 1821: Grigorie Ghica (1822-1828) și Alexandru Ghica (1834-1842). Maria născută Golescu și soțul său Scarlat Ghica au avut un fiu, pe Nicolae, născut în anul 1845, căsătorit, la rândul său, cu Maria Șuhr. Aceștia au avut doi copii, pe Maria căsătorită Nicoleanu și pe Alice căsătorită dr. Andronescu.

Documentul prezentat reflectă starea de lucruri existentă în Țara Românească la începutul sec. al XIX-lea, mai precis, în preajma anului revoluționar 1821. Populația țării, indiferent de categoria socială, era saturată de birurile puse de domnitorii străini, de jaful organizat al marilor puteri, sub pretext de suzeranitate și protecțiune. Ea s-a hotărât să lupte pentru a-și asigura viața aflată într-un permanent pericol. Când a ajuns la organizare - teoretizată mai târziu, între altele, ca fiind o luptă împotriva domniilor fanariote - și-a ales conducători verificați în împrejurări de excepție, care ar fi fost în stare să reziste la o luptă de idei, dar, la nevoie, și fizică, pentru instituirea unei ordini care să apere poporul român și teritoriul său. În acel moment, Tudor Vladimirescu întrunea cele mai multe din calitățile unui asemenea conducător și a fost sprijinit de toate forțele și categoriile sociale, sub diferite aspecte, să declanșeze și să dirijeze acțiunea.

Jafurile și tâlhăriile și denigrările de orice natură, puse pe seama pandurilor conduși de Tudor Vladimirescu constituiau, de fapt, forma de contraatac a marilor puteri străine care se înfruptau din bunurile țărilor române și se vedeau, în momentul declanșării revoluției, în fața unui viitor incert, fără sursa din care făcuseră un izvor nesecat de venituri pentru un trai mai mult decât îmbelșugat. Intimidarea, înfometarea și ingenuncherea erau tipice arsenalului de luptă al cuceritorilor de noi teritorii, cunoscute a se fi aplicat de către marile puteri, în țările române, cu multe secole înainte de anul 1821.

Unul din boierii refugiați la Brașov în cursul anului 1821 arăta, într-o scrisoare, că "dintre boierii bătrâni de prim rang, numai banul Brâncoveanu, vornicul Constantin Bălăceanu și vornicul

¹⁹ Dan Berindei, *op. cit.*

²⁰ *Crochiuri...* p. 29.

Istrate Crețulescu – în opoziție cu “coteria lui Pini” – laudă râvna noastră și aprobă ideile noastre, în legătură cu desființarea regimului fanariot din Țara Românească și cu emanciparea națională”²¹.

Populația înspăimântată de teroarea și urgiile ce aveau loc în preajma anului 1821, se ascundea “prin pivnițe, alții prin mănăstiri, prin biserici și hanuri, spre a se adăposti contra furiei turcilor; în această învălmășeală multe jafuri și omoruri s-au comis de oștirea nedisciplinată. Femeile, mai ales, erau expuse brutalității soldaților turci, care le răpeau chiar ziua de pe stradă și se închideau cu ele pe la cartierele lor... ceea ce e mai trist, chiar copiii erau violați, sau prin înșelăciune sau prin amenințări”²². Tânăra familie Iancu și Elena Golescu s-a refugiat la Brașov, alături de alte familii, cheltuindu-și rezervele de trai, lăsându-și casa și moșia în paragină, amanetându-și obiectele de valoare sau vânzându-le pe mai nimic, pentru a-și putea asigura hrana și un adăpost. În momentul plecării, aflaseră probabil, de jefuirea unchiului Iordache Golescu, “până la cămașă, de parale, șaluri, ceasornic, scule de diamant, ba chiar și de niște sfinte moaște pe care le purta asupra-și dumneaei “Marghiorița” Bălăceanu, soția sa”²³.

După aflarea știrii că Imperiul Otoman a acordat țărilor române dreptul de a fi guvernate de domni pământenți și după numirea ca domn al Țării Românești a lui Grigorie Ghica, emigranții au început să se întoarcă în țară, dar, cu precauții, după ce se asigurau că nu li se va întâmpla ceva rău, lor și familiilor lor. Se cunoaște că, între ei, se afla și vornicul Costache Golescu, iar, din documentul citat, și căminarul Iancu Golescu, a cărei soție rămăsese la Brașov.

Între timp, însă, pe la sfârșitul lunii august 1821 s-a dat un ordin, repetat la 14 februarie 1822, prin care boierii rămași în Transilvania erau siliți “a se înturna în patria lor”²⁴. Pentru acest ordin, Cabinetul Turciei s-a înțeles cu cel al Austriei și urmarea a fost amenințarea că dacă vor refuza “nu mai sunt îngăduiți în Statele Austriei ci să plece în alte state, dându-li-se termen de o lună pentru plecare, iar cei ce vor refuza, fiind considerați rebeli și tratați în consecință”²⁵. Aceasta era, în fond, starea de lucruri de la Brașov pentru emigranți, deci și pentru Elena Golescu, obligată a face rost de bani ca să-și poată plăti datoriile și să se poată întoarce în țară. Probabil, nici neguțătorul Nan, investit cu grija Elencăi, nu s-a grăbit să-i ofere sumele necesare, disperarea determinând-o să apeleze la bunicul său, pentru a salva situația.

Hotărârea veliților boieri din 23 ianuarie 1826, privind plângerea Elencăi Golescu născută Crețulescu, se pare a fi fost înțeleaptă, în împrejurările date. Ei au avut în vedere, în primul rând, asigurarea copiilor celor doi soți. Transpare însă, umilința și rușinea pe care a resimțit-o marele ban al Craiovei, Dinu Crețulescu, adus în situația de a-și vedea urmașii, cu avutul lor, puși sub Epitropia sărmanilor după ce se știuse un om stimat, apreciat, cu merite în viața obștească.

²¹ Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 339.

²² C. D. Aricescu, *op. cit.* p. 251-252.

²³ George Călinescu, *op. cit.*, p. 83.

²⁴ C. D. Aricescu, *op. cit.* p. 260.

²⁵ *Ibidem*.

Tudor Vladimirescu și Ghiță Opran

Claudia Suru

Tudor Vladimirescu a rămas în istorie ca o mare personalitate și a fost comandantul pandurilor din Țara Românească, iar în anul 1821, an de referință pentru întreaga istorie ce a urmat, a reușit să-și constituie numai în câteva luni marea sa oaste și să răstoarne ordinea nedreaptă ce se instituisese treptat și de mulți ani în Țările Române.

Cu Ghiță Opran se cunostea de mult, dintr-o activitate comună care i-a supus la multe încercări pe care au reușit să le depășească, apropiindu-se sufletește.

Acesta era originar din Botoșești-Paia, localitate pe atunci în județul Mehedinți, situată în apropiere de Prejna, sat unde Tudor Vladimirescu ctitorise biserica.

Tatăl său, Grigore Opran este cunoscut ca unul dintre ctitorii bisericii din Botoșești-Paia. Ghiță Opran a fost căsătorit cu Bălașa, după cum rezultă din certificatul de deces al fiului său Petru zis Pera¹. În momentul nașterii lui Petru, anul 1815, Ghiță și Bălașa Opran locuiau la Orșova (Rușava), localitate care pe atunci se situa în Imperiul Austro-Ungar, la granița cu Țara Românească.

Familia Ghiță și Bălașa Opran a avut doi fii, pe Nicolae și Petru care s-au făcut cunoscuți în Țara Românească unde și-au stabilit domiciliile, pe parcursul secolului al XIX-lea, printr-o activitate deosebită politică și publicistică². Prin fii săi, Ghiță Opran s-a înrudit cu alte două mari familii renumite din istoria țării: Nicolae era căsătorit cu sora cunoscutului publicist și om politic Emanoil Chinezu³ a căror mamă era născută Păianu⁴, iar Petru s-a căsătorit cu fiica polcovnicului Ion Solomon⁵, veche cunoștință a tatălui său din împrejurările grele prin care au trecut mai ales în anii revoluționari 1821. Singurul urmaș al lui Ghiță Opran, de la fiul său Petru, Eliza Opran, a moștenit casa polcovnicului Solomon de pe str. Păltiniș nr.1, care a rezistat timpurilor. Despre ea, în jurul anului 1900, Nicolae Iorga, trecând pe lângă satul Ișalnița din județul Dolj scria ca "în casa boierească de colo din fund, în mijlocul vechii grădini dese locuiește o femeie care s-a înstrăinat cu totul de lume, dar știe să trăiască pentru cei săraci și rămași în urmă pe pământul ce stăpânește"⁶.

O însemnare de pe o carte păstrată la biserica din Botoșești-Paia relatează o întâmplare dramatică ce s-a petrecut în familia Opran și care i-a determinat să lupte alături de alți nefericiți din țară pentru instituirea unei siguranțe de viață, pentru respectarea unei ordini strămoșești și ea se referă la tâlhărirea și în final, uciderea, în anul 1820, a lui Dinu Opran⁷, unchiul lui Ghiță.

Dintr-o altă însemnare pe ⁸ "Minei pe luna iunie", Râmnic, 1780, rezultă că Ghiță Opran a decedat la 10 iunie 1848 în satul Ișalnița unde a fost înmormântat, și aceasta este confirmată de Registrul stării civile al satului respectiv.

¹ Petru Opran a decedat la 23 iunie 1885, actul se păstrează la Arhivele Naționale Craiova, în Registrul Stării civile a satului Ișalnița, județul Dolj.

² *Dicționarul personalităților doljene*, Ed. Aius, Craiova, 1999, p. 155

³ *Ibidem*, p. 178

⁴ Familie care și-a luat numele de la satul de baștină Botoșești-Paia, urmașa boierilor Craiovesti

⁵ *Dicționarul...*, p. 194

⁶ N. Iorga, *România cum era până la 1918*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1972, p. 77

⁷ A fost scrisă de preotul bisericii care a scăpat cu viață, publicată în A. Florescu, *Tezaur. Carte veche românească*, Ed. Aius, Craiova, 2000, p. 342.

⁸ A. Florescu, op.cit., p. 221. Cartea s-a păstrat în satul Valea lui Pătru, județul Dolj

Ghiță Opran este atestat cu rangul de clucer și “neguțătoriu ot Craiova” în Registrul stării civile din Ișalnița, județul Dolj și era cunoscut ca moșier, dar și ca bancher și armator, având moșii în mai multe localități din Țara Românească, între care Botoșești-Paia, Ișalnița din județul Mehedinți și Ișalnița din județul Dolj. Au fost publicate câteva documente referitoare la negoțul pe care îl practica⁹. Figura sa ajunsese renumită în epocă, și a fost reconstituită recent de scriitorul Ilie Sălceanu ca fiind a unui bărbat “între două vârste, mai mult tânăr, mai mult sănătos, cu fața lată împodobită de o barbă deasă în două ape și un păr aruncat peste urechi. Purta pantaloni negri, strânși pe picior, jos lângă ciubote, cu un brâu la mijloc, la fel de întunecat la culoare, o vestă neagră peste o bluză albă cu cusături muiereste drese cu migală”¹⁰.

Din documentele publicate reiese că Ghiță Opran a intermediat corespondența dintre Tudor Vladimirescu și Nicolae Glogoveanu din Craiova, astfel sunt momentele în care Răducanu Nicolau a înștiințat pe Nicolae Glogoveanu că Tudor Vladimirescu este pe cale de a pleca din Viena. Glogoveanu primise de la Răducanu două scrisori de la Tudor din Viena, prin mijlocirea lui Ghiță Opran. Mai primise Glogoveanu o scrisoare de la Răducanu în care Tudor scria că urma să se întoarcă în țară și trimisese o butcă cu geam¹¹. Răducanu Nicolau a trimis lui Nicolae Glogoveanu o scrisoare din partea lui Tudor Vladimirescu care scria să-i trimită 3000 groși lui Ghiță Opran¹².

Correspondența lui Tudor către împărății Austriei și Rusiei, la Constantinopol și cea adresată Congresului de la Leibach prin care îi încunoștința despre activitatea întreprinsă de el a fost trimisă și prin intermediul lui Ghiță Opran¹³.

Tudor Vladimirescu îl aprecia pe Ghiță Opran, ținea la părerile lui în materie de negoț, știind că este experimentat și cunoscător. În acest sens trebuie gândită scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Nicolae Zoican cu indicația de a ține cont de povăuirile lui Ghiță Opran care-i dădea și banii pentru a lua “vite bune de prin sate și târguri”¹⁴.

Ca bancher Ghiță Opran acorda bani cu împrumut multor persoane, între care figurează și Tudor Vladimirescu. Astfel, în anul 1821 Ion Solomon depunea la casa Hagi Ianuș 2000 groși, cu zăpis, urmând să încaseze dobânda, iar pe baza zăpisului el s-a împrumutat de la Ghiță Opran și cu banii împrumutați s-a deplasat la Timișoara¹⁵. Tudor Vladimirescu a primit 2066 lei de la Răducanu Nicolaovici și urma să-i restituie banii prin intermediul lui Ghiță Opran¹⁶.

Că Tudor Vladimirescu a împrumutat bani de la Ghiță Opran rezultă din documentele publicate și acești bani au fost folosiți pentru susținerea revoluției. Ca urmare Tudor a cerut marelui vistier să dispună ca ispravnicatele de Gorj și Mehedinți să achite sumele împrumutate de el și pentru nevoile oștirii de la Ghiță Opran (42000 taleri) și Fota Popovici (19000 taleri)¹⁷.

Deoarece avea mare încredere în Ghiță Opran, Tudor i-a trimis spre păstrare acestuia banii strânși de la diverse persoane care urmau a fi folosiți tot pentru susținerea revoluției (1.000.000 lei)¹⁸.

Cele câteva aspecte prezentate relevă faptul că între Tudor Vladimirescu și Ghiță Opran existau relații de colaborare de multă vreme, dar mai ales afinități sufletești ce dovedesc o sinceră

⁹ *Documente. Rascoala din 1821*, vol. 5, București, 1951

¹⁰ Ilie Sălceanu, *Umbra slugerului Teodor*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1988, p.104. Autorul denotă o documentare din surse ce nu au fost la îndemâna oricui, probabil a avut acces la documentele din limba germană.

¹¹ *Revoluția de la 1821. Documente*, vol. I, p. 80, doc. din 1814, 19 iulie, Orsova

¹² *Idem*, p. 83, doc. din 6 august 1814

¹³ *Ibidem*, vol. 5, p. 270

¹⁴ *Ibidem*, p. 109, doc. din 8 martie 1816

¹⁵ *Ibidem*, p. 406, vol. 3, doc. din 17 iunie 1821

¹⁶ *Ibidem*, p. 243, doc. din 2 ianuarie 1814

¹⁷ *Ibidem*, p. 137, vol.2, doc. din 1 mai 1821

¹⁸ *Ibidem*, vol.5, p. 451

prietenie. Ele sugerează existența unor documente încă necunoscute și care se păstrează încă. De aceea este necesară continuarea cercetării și studiului ce ar putea aduce completări la momentele necunoscute din istoria țării.

Summary

Ghiță Opran was born in Botosesti-Paia (at first this locality belonged to Mehedinti County, but now belongs to Doij County).

The church from Botosesti was founded by Ghita's father, Grigorie Opran. Dinu Opran, Ghita's uncle, was killed by bandits in the Botosesti church, during the Sunday mass. This event determined Ghiță to get involved in the Revolution of 1821 and to support Tudor Vladimirescu.

Ghiță Opran was a banker, an important merchant, shipowner and landlord (he had three estates-Botosesti, Ieselnita in Mehedinti County) and Isalnita in Dolj County; he also had houses in Craiova and Orsova.

Tudor vladimirescu and this merchant had had trade relations, but they were also very good friends.

Opran lent money to Tudor to finance the revolution.

Tudor Vladimirescu and his friends met in Opran's house, where they kept counsel, preparing the revolution.

The demands addressed to the Russian and Austrian emperors by Tudor Vladimirescu, were mailed by Ghiță Opran.

Ghiță Opran died on June, the 10th, 1848 and was buried at his estate in Isalnita [Dolj County].

Familia Savopol

Aurelia Florescu

Documentele de stare civilă¹ prezintă o familie stabilită la Craiova în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: SAVOPOL. Ea este reprezentată de doi frați, GHEORGHE și CONSTANTIN, ambii pregătiți pentru cariera armelor, parcurgând treptele militare până la inclusiv, gradul de general.

Părinții lor locuiau în București. Tatăl ALECSANDRU P. SAVOPOL, născut în anul 1825, practica avocatura, fiind menționat, în documente, și ca proprietar. Mama, ELENA SAVOPOL, s-a născut în anul 1835, probabil, în familia PAPADOPOL. Această apartenență este stabilită în baza actului de căsătorie al căpitanului Pantelie Papadopol în care se precizează că era văr cu nepotul de la fiul Gheorghe al Elenei Savapol². Ambii frați și-au constituit familii în Craiova, cu urmași până în zilele noastre.

GHEORGHE SAVOPOL s-a născut în București la 14 octombrie 1852 și a decedat la Craiova, în data de 24 martie 1930, fiind înmormântat la Sineasca unde i s-a ridicat un monument³. La 19 ianuarie 1886 avea gradul de căpitan și-și oficia căsătoria, în Craiova, cu LUCIA IOANID⁴. Într-un document din anul 1914 Gheorghe Savopol este menționat cu gradul de colonel⁵, iar, în alt document, din 12 martie 1916, i se preciza gradul de general⁶. În anul 1910 beneficia de o pensie pe care o primea de la Casa de economii, credit și ajutor a ofițerilor, din București, autorizând pe unul din fiii săi s-o ridice⁷. Soția sa, LUCIA, s-a născut la Târgu Jiu în data de 10 iunie 1866 și a decedat la 3 ianuarie 1937, la Craiova⁸. Părinții săi erau HRISTACHE IOAN și ELENA născută PĂIANU, familia mamei fiind cunoscută în Craiova, ca urmașă a CRAIOVEȘTILOR. De la ei a primit, ca zestre, moșia Gubaucea din județul Dolj, pe care o ipoteca, în anul 1906, pentru un împrumut în bani⁹. Familia Gheorghe și Lucia Savopol a locuit în mai multe case din Craiova. În anul 1886 locuiau în casa părinților soției de pe strada Libertății nr. 11, unde li s-a născut primul copil. În anul 1887, la nașterea celui de-al doilea copil, locuiau pe strada Severinului la nr. 1, iar între anii 1905-1908, locuiau, cu chirie¹⁰, în strada Casărmii la nr. 3. O lungă perioadă de timp sunt atestați pe strada Sineasca la nr. 3, iar după anul 1920, pe strada Gh. Chițu la nr. 26. Din actele de stare civilă păstrate la Arhivele Naționale din Craiova precum și din datele oferite de monumentul din Sineasca rezultă că Gheorghe și Lucica Savopol au avut cel puțin 7 copii:

¹ Sunt păstrate la Arhivele Naționale din Craiova pentru perioada 1832-1894. Copiii care s-au născut după anul 1894 sunt prezentați după un act de partaj, păstrat la aceeași instituție și în baza datelor oferite de monumentul familiei din cimitirul Sineasca din Craiova.

² Arh. Naț. Craiova, *Registrul Stării Civile* (în continuare R.S.C.) inv. 2833; căsătoria a avut loc la 8 mai 1891; soția era Eufimia Vișoreanu.

³ Datele de naștere și deces au fost preluate de pe monumentul din Sineasca, unde portretul său era lucrat în basorelief pe lemn. În anul 2000 încă se afla pe postament.

⁴ Arh. Naț. Craiova, R.S.C., inv. 2759.

⁵ Arh. Naț. Craiova, *Fond Tribunalul județean Dolj*, act nr. 1555 din 6 mai 1914; Col. G. Savopol din Craiova str. Sineasca nr. 3 arendează moșia dotală Gubaucea jud. Dolj.

⁶ *Ibidem*, act nr. 2258 din 12 martie 1916; referitor la cesiunea veniturilor dotale către Vasile Pavlu.

⁷ *Ibidem*, act nr. 778 din 10 aprilie 1910.

⁸ Datele sunt preluate de pe monumentul de la Sineasca. Părinții săi au locuit în Craiova, mai târziu s-au mutat la Târgu Jiu.

⁹ Arh. Naț. Craiova, *Fond Tribunalul județean Dolj*, act nr. 375 din 19 ianuarie 1906; cea care i-a oferit împrumutul era Eugenia Ștefănescu-Priboi, rudă prin alianță.

¹⁰ *Ibidem*, act nr. 6210 din 23 octombrie 1906; casele erau ale lui G. N. Ionescu.

-ALEXANDRU s-a născut la 16 octombrie 1886, în Craiova, a decedat la 30 martie 1939. În anul 1906 primea autorizație de la tatăl său¹¹ pentru a urma cursurile Institutului medico-militar, iar, în anul 1910 era doctorand în medicină la București¹² și locuia pe calea Griviței nr. 43. După absolvirea cursurilor, a activat ca medic, în Craiova, la Spitalul de boli contagioase și Spitalul Filantropia și ca profesor de igienă la școli secundare. A făcut cursuri de specializare la Paris, la Institutul Pasteur și la Laboratorul Carrien¹³.

-GEORGE, născut la 11 decembrie 1887, decedat mic¹⁴.

-EMANOIL, născut la 5 ianuarie 1889, decedat la naștere¹⁵.

-CONSTANTIN s-a născut în anul 1894 și a decedat în 1979. L-a urmat pe tatăl său în cariera armelor. În anul 1922 este menționat, într-un document, cu gradul de căpitan¹⁶, iar, pe monumentul ridicat familiei, la Sineasca, cu gradul de colonel.

-ELENA CRISTINA a fost căsătorită cu CONSTANTIN SACHELARIE, născut la 10 decembrie 1888 în Craiova. Era fiul generalului de brigadă OTTON SACHELARIE și al Ecaterinei născută HAGIAD¹⁷. Locuiau în Craiova pe strada Știrbei Vodă nr. 22.

-MARIA s-a căsătorit cu V. PORTA.

-EMANOIL, născut după anul 1895, este al doilea copil care a purtat acest nume, primul fiind decedat. Copii au moștenit, de la mama lor, moșia Gubaucea, cu conacul, dependințe, grădini, pometuri și vii¹⁸, împărțind-o între ei, în 1923.

II.CONSTANTIN SAVOPOL, fratele lui Gheorghe, s-a născut în anul 1859, în comuna Hodărăști județul Ilfov, după cum rezultă din certificatul de căsătorie ce avea loc la Craiova¹⁹, în data de 17 martie 1885. În același act se precizează că era militar cu gradul de locotenent. Un act din anul 1918 îl prezintă pe Constantin Savopol ca fiind general în rezerva Infanteriei²⁰. Soția sa, VICTORIA, s-a născut în anul 1863, era fiica lui NICOLAE STAICU POPÂNZĂLESCU și a ANEI născută TRÎTESCU²¹. Una din surorile VICTORIEI SAVOPOL era ELENA care a fost căsătorită cu căpitanul GHEORGHE SĂNĂTESCU, aceștia din urmă fiind părinții lui CONSTANTIN SĂNĂTESCU, cunoscutul general de armată, președintele Consiliului de miniștri de la 1944²². Familia Constantin și Victoria Savopol locuiau în Craiova, pe strada Cuza Vodă nr. 65. Activitatea, ca militar, a soțului, a determinat peregrinarea familiei prin alte localități din țară. Această situație a generat imposibilitatea de a stabili dacă au avut urmași, născuți în alte localități, întrucât la Craiova nu sunt atestați.

Existența familiei SAVOPOL se încadrează organic în evoluția evenimentelor istorice din țară, cu realizări deosebite. Acestea au determinat constatarea că, între membrii ei, s-au remarcat patru generali de armată în mai puțin de o jumătate de secol.

¹¹ *Ibidem*, act nr. 5042 din 23 august 1906.

¹² *Ibidem*, act nr. 778 din 10 aprilie 1910.

¹³ *Dicționarul personalităților doljene. Restitutio*, Craiova, Aius, 1999, p. 189.

¹⁴ Arh. Naț. Craiova, R.S.C., inv. 2771.

¹⁵ *Ibidem*, inv. 2795.

¹⁶ *Ibidem*, Fond Tribunalul jud. Dolj, act nr. 4833 din 20 noiembrie 1922; act de partaj între copiii Luciei G. Savopol.

¹⁷ Fl. Tucă, Mircea Cociu, F. Chirea, *Bărbați ai datoriei. 1877-1878. Mic dicționar*, București, Editura militară, 1979, p. 236; Arh. Naț. Craiova, R.S.C., inv. 2676 și 2783.

¹⁸ Arh. Naț. Craiova, Fond Tribunalul județean Dolj, act nr. 3922 din 14 aprilie 1923. Moșia Gubaucea este menționată ca aparținând, în sec. XIV-XVI, domeniului Craioveștilor. (cf. Ion Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, București, Editura enciclopedică, 1996, p. 188.

¹⁹ Arh. Naț. Craiova, R.S.C., inv. 2748.

²⁰ *Ibidem*, Fond Tribunalul jud. Dolj, act nr. 1047 din 21 septembrie 1918; împuternicește pe I. Chintescu să încaseze bani de la Administrația Financiară.

²¹ *Ibidem*, R.S.C., inv. 2748. Vezi și Toma Rădulescu, *Mănăstirea Popânzălești, scurt istoric*, în *Oltenia. Studii și comunicări*, vol. XII, Craiova 2000, p. 112-122. Familia TRÎTESCU este urmașă a familiei FISENȚA.

²² *Dicționarul personalităților doljene. Restitutio*, p. 190. Constantin Sănătescu s-a născut la Craiova, în data de 14 ianuarie 1885. (cf. Arh. Naț. Craiova, R.S.C., inv. 2741).

Național-socialismul: regim totalitar de drept

Otilia Mirela Diaconu

Totalitarismul a fost definit drept “un regim al terorii totale” de către Hannah Arendt¹, iar de alții, precum Raymond Aron, un regim cu o ideologie totalitară, cu un singur partid, cu o poliție secretă atotprezentă, cu un guvern care deține monopolul asupra economiei, culturii și informației.

Zbigniew Brezinski definește totalitarismul ca pe “o nouă formă de conducere a unui stat, o variantă de dictatură, un sistem în care instrumentele tehnologice avansate ale puterii politice sunt folosite fără nici o limită de conducerea centralizată”. Brezinski îl determină și prin existența unei mișcări de elită puse în scopul realizării unei revoluții sociale totale, care “include condiționarea omului pe baza unor asunerii ideologice proclamate de către conducere în atmosfera de umanitate forțată a întregii populații”².

Termenul de totalitarism a fost creat de liberalul italian M. Dolla în anul 1923, pentru ca mai apoi să fie răspândit de Mussolini prin conceptul “statul e totul, individul nu e nimic”³.

Ca regimuri totalitare putem enumera pe cel fascist, nazist și comunist.

Acestea au apărut începând cu anul 1917, s-au manifestat în perioada interbelică precum și în perioada ce a urmat celei de-a doua mari conflagrații până în ultimul deceniu al secolului trecut. Toate au reprezentat o soluție politică de extremă dreapta sau stânga, o dictatură teroristă social politică, cu regim politic totalitar.

Regimul totalitar de dreapta, matur reprezentativ în totalitate antidemocratic și cu toate acestea cel care a reușit cele mai mari succese a fost nazismul instaurat în Germania în ianuarie 1933. Național-socialismul (nazismul) a fost ideologia totalitară promovată de Partidul Național-Socialist German (N.S.D.A.P.), cunoscut și sub denumirea de Partidul Nazist. Acesta a fost înființat în 1919 și a condus Germania între 1933 și 1945. În esență național-socialismul îmbină două teorii: a) teoria fascistă care arată că unitatea națională poate fi realizată și menținută cel mai bine de către un stat totalitar dirijat de un partid cu un lider (Führer) suprem, ce întruchipează voința națională; b) teoria rasistă care susține superioritate popoarelor ariene din care se subînțelege că alte rase puteau fi cucerite în mod justificat sau copleșite eliminate.

Dintre toate formele de fascism, național-socialismul a fost cel mai spectaculos și sub anumite aspecte a înregistrat cele mai mari succese. Din punct de vedere intelectual a fost mai puțin rafinat și interesant decât fascismul italian și francez. Succesul său politic s-a datorat priceperii de a sintetiza elemente adesea contradictorii într-o teorie cu adresabilitate largă: “socialism” pentru muncitori, antibolșevism pentru patroni, naționalism pentru conservatorii tradiționali și antisemitism pentru toți cei ce caută un țap ispășitor pentru pierderea războiului mondial și pentru dezastrele economice din anul 1920.

Nazismul german a fost asemănător fascismului italian din cele mai multe puncte de vedere. Ambele nutreau aceeași ură împotriva liberalismului și comunismului; aveau aceeași atitudine în privința maselor, care trebuiau să fie supuse voinței marelui conducător, prin intermediul propagandei și îndoctrînării. Ambele aveau aceeași fundamentare și concepție organică a societății. Perfecta asemănare există și în accentuarea naționalismului și evidențierea spiritului totalitar precum și în apelul la forța militară și nevoia de disciplină și sacrificiu. Mai mult, nici Hitler, nici Mussolini nu au fost prea interesați în chestiuni economice, din moment ce considerau că țările lor produc arme și alte materiale de război în cantități suficiente. Includerea cuvântului socialist în

¹Cezar Avram, *Regimuri politice comparate*, partea I, Ed. M.J.M., Craiova, 2002, p. 33.

denumirea Partidului Nazist a condus la o anumită confuzie la un moment dat, dar cu siguranță Hitler nu a fost socialist în nici unul dintre sensurile sau utilizările comune ale acestui concept.

“Orice idee cu adevărat națională – afirma Hitler într-unul din discursurile sale – este până la urmă socială, deci cel care este pregătit în mod cât mai complet să adopte cauza poporului său nu cunoaște cu adevărat nici un alt ideal mai înalt decât acesta, de prosperitate a poporului, și cel care a pus atât de aproape de inimă sensul cuvintelor marelui nostru cântec Deutschland, Deutschland über alles și care nu are nimic în lume mai scump decât această Germanie, poporul și pământul ei, pământ și popor, acesta este un socialist...el nu este doar un socialist pur și simplu, ci este un naționalist în sensul cel mai înalt al acestui cuvânt”⁴.

Pentru Hitler, cu alte cuvinte, socialismul era doar un alt nume dat naționalismului; mai mult, națiunea nu includea pe oricine era născut în granițele Germaniei, ci doar pe cei născuți într-un anume grup rasial de care aparținea Volk-ul german.

De la început, nazismul s-a bazat pe ideea că rasa este caracteristica fundamentală a ființei umane. Rasa nu a fost importantă pentru fasciștii italieni, până când opresiunile lui Hitler asupra lui Mussolini l-au determinat pe acesta din urmă să ia unele măsuri împotriva evreilor din Italia. Dacă fascismul nu era o ideologie rasistă, același lucru nu se poate vorbi despre nazism; credința conform căreia o rasă este ereditar superioară altora, formează nucleul nazismului. De fapt putem defini nazismul în termeni: fascism + rasism = nazism. Această credință a devenit evidentă în special în cadrul viziunii naziștilor despre natura umană și despre libertate.

Multe țări și-au dat seama că ambițiile nutrite de Hitler pentru rasa ariană nu mai lăsau loc ambițiilor lor și nici nu puteau să uite că nu o dată în retorica discursurilor antebelice figurase sintagma “pericolul galben”.

În opinia lui Joseph Arthur de Gobineau, rasa a fost cheia creșterii și descreșterii marilor civilizații. El consideră că un popor ajunge la putere când compoziția sa rasială este pură și riguroasă și că rasele nu au fost create egale și de aceea este necesar un model care trebuie să fie respectat în societate.

Ideile darwiniștilor sociali evidențiau lupta pentru supraviețuire, fapt ce conducea spre o interpretare rasistă (Herbert Spencer și William Summer). Tot ceea ce trebuia făcut era să spună că lupta pentru supraviețuire nu era o luptă între specii, așa cum spunea teoria lui Darwin, nici o luptă între indivizi cum spunea Spencer și Summer, ci o luptă mult mai cuprinzătoare între rasele pământului. Aceasta a fost și continuă să fie esența poziției naziste. O rasă era superioară tuturor celorlalte, proclama Hitler, ea este rasa stăpânilor și natura a chemat-o să le conducă pe celelalte rase inferioare.⁵

Hitler considera rasa stăpânilor ca fiind reprezentată de cea ariană, identificată în rasa nordică. Referindu-se la rasa ariană, s-a inspirat din studiile unor oameni de știință din secolul al XIX-lea în special lingviști. Schlegel a fost primul care a formulat expresia *poporul arian*. Treptat, această națiune a evoluat ajungându-se ca arienii să fie considerați o rasă extraordinară, izvorul celei mai mari părți din tot ce era civilizat și merita atenția în această lume. Pe baza acestor speculații, naziștii au decis că destinul arienilor era să-i conducă pe ceilalți, să-și subjuge rasele inferioare astfel încât cultura să poată avansa pentru a atinge culmi noi și glorioase. Pentru a-și împlini destinul era necesar ca arienii să devină conștienți de faptul că rasele inferioare îi urăsc și complotează pentru distrugerea lor. Iată de ce arienii trebuiau să fie fără milă atunci când distrugeau pe acești dușmani, pe care trebuiau să-i facă sclavi sau să-i omoare. Acest lucru și-a propus Hitler și adepții lui să facă.

² Alina Mungiu Pippidi, *Introducere în politologie*, Ed. Polirom, București, 2000, p. 47.

³ Jean-Luc, Stocate, *Un dicționar al lumii moderne*, Ed. Lucman, București, 2000, p. 49.

⁴ Apud, Terence Ball, Richard Dagger, *Ideologi politice și idealul democratic*, Editura Poleroni, Iași, 2000, p. 193.

⁵ Hitler Adolf, *Mein Kampf, Lupta mea*, traducere Iosus Călin, Dana Mihai, Theo Marinescu, Ediție completă, vol. II, Craiova, Beladi, 1994, București, 1992, p. 128-134.

Hitler a ajuns la principiul unei ierarhii a popoarelor dominate de germani, rasa seniorilor, cărora le vor fi asociate grupele de origine apropiate (flamanzi, anglo-saxoni, etc), mai jos veneau popoarele considerate a fi mai pestrițe (latinii); apoi urmau popoarele inferioare precum (slavii, negrii și mai ales evreii).

Antisemitismul s-a găsit astfel plasat în centrul doctrinei naziste. Originilor medievale ale fenomenului (antiudaismului tradițional) li s-au adăugat motivații noi, cum ar fi ura față de capitalismul financiar asimilat în mod arbitrar evreilor, și care este opus capitalismului industrial, bazat pe muncă, respingerea marxismului ca fiind elaborat de jidani ba chiar și a creștinismului. Din aceste postulate tulburi, liderul nazist și-a revendicat propria viziune aceea a unui Stat totalitar care trebuia să respecte principiile aristocratice ale naturii și aceea a justificării politicii sale extreme, agresive bazate pe națiunea de spațiu vital.

Inferioritatea rasială a evreului îl face pe acesta inapt să edifice un stat și îl constrânge să profite de munca și creativitatea altor popoare, în sânul cărora se instalează pentru a putea exista, alcătuind, astfel, un stat în stat. Ca un parazit, evreul apare, așadar în ochii lui Hitler, drept un “distrugător de cultură”, fiindcă, amestecându-se cu poporul gazdă, îl hibridizează și îl slăbește până ce aproape își dă sufletul, ca să ajungă să-i ia locul. “Evreul, scrie el în *Mein Kampf*, nu satisface condiția prealabilă esențială pentru popor civilizat: este lipsit de idealism. El a rămas parazitul tipic și ca un bacil vătămător se întinde tot mai departe, îndată ce un teren favorabil îi face cu ochiul. Acolo unde se fixează, poporul care-l primește se stinge, într-un timp mai lung sau mai scurt (...). El otrăvește sângele altora, dar și-l păstrează pe al său la adăpost de orice influență (...). Pentru a-și disimula uneltirile și a-și adormi victimele, nu contenește să vorbească despre egalitatea oamenilor dincolo de considerente de rasă și culoare. În aparență scopul său este de a îmbunătăți condiția celor care muncesc, în realitate, rațiunea sa de a fi este de a înrobi și astfel, de a nimici toate popoarele nou-semite”. Evreul este văzut ca întrupare a diavolului, care împrumută, rând pe rând trăsăturile vampirului, ale revoluționarului bolșevic, ale bancherului de pe Wall Street, cu scopul de a distruge Volkstum-ul (neamul) german.⁶

Evreul răspunzător pentru toate relele de pe pământ, nu este dosr ridiculizat, ci, de asemenea, schematizat, redus la însușirile sale veșnice: în portretul evreului, ceea ce contează nu este atât urâtenia izbitoare de la prima privire, cât semnele și însemnele de nomad ale spiței lui Israel, în opoziție cu rădăcinile germanului.

Prin teoriile rasiste ale Führerului și pericolul pe care îl reprezintă evreul pentru Germania și pentru lume se îndeamnă populația să accepte niște măsuri mai radicale, precum vastul program din Noaptea de Cristal, de la 9 noiembrie 1938, cu nume ciudat de elocvent (puritatea cristalului).

Hans Diebow precizează că evreii aveau ambiția de a întemeia un stat în stat și de a-și însuși toate pozițiile de frunte ale țării. El adaugă mențiunea că Hitler, pentru a păstra puritatea sângelui german, încerca să-i desrădăcineze, dar că evreii refuzau cu încăpățănare să-și abandoneze drepturile pe care le răpiseră și respingeau toate tratativele care ar fi trebuit să-i integreze în poporul german.⁷

Anticomunismul. Aversiunea lor comună la Europa de după Versailles și la democrația Republicii de la Weimar, la clasele sale conducătoare și la social democrație, nevoia lor înăscută de ordine îndeaproape secundată de o fascinație pentru forța și violența revoluționară, nu i-a împiedicat de fel pe naziști să-i combată vehement pe comuniști și partidul lor, denunțat de propaganda nazistă ca fiind o organizație a cărei fidelitate față de “Patria Muncitorilor” (U.R.S.S.) primează întotdeauna asupra celei față de patria germană. Cu toate acestea, spre deosebire de evreul apatrid, exclus prin definiție de comunitatea rasială germană, comunistul german, înșelat de o ideologie străină, nu este, în ceea ce îl privește, apreciat drept irecuperabil și își găsește, în mod firesc, locul în societatea Germaniei viitorului. Nu se poate, totuși, să facă uitată brutalitatea

⁶Ibidem, p. 166.

⁷Adelin Guyot, Patrick Restellini, *Arta nazistă*, Editura Corint, București, 2002, p. 168 – 171.

extremă – adesea mergând până la crimă – a comandourilor S.A. la întâlnirea cu membrii K.P.D., cum nu se uită nici de închiderea, din 1933, a mii de partizani sau de simpatizanți comuniști în lagărele de concentrare, create de regimul hitlerist imediat după incendierea Reichului, în februarie 1933, când comuniștii germani au fost cei dintâi deținuți.

Liberalii l-au acuzat pe Heggel că a pus temeliile nazismului, așa cum afirmă K. R. Popper, în “Societatea deschisă și dușmanii ei”. Naziștii înșiși și-au revendicat de mai multe ori o înrudire intelectuală cu Nietzsche. Filozoful german Friedrich Wilhelm Nietzsche a căutat să dea un răspuns cum trebuie înțeleasă lumea, într-o operă care l-a consacrat în lumea științifică de la începutul secolului XX. Utilizarea operei sale de către naziști în mod fraudulos și falsificat nu i-au știrbit cu nimic din importanța gândirii sale filosofice.

În realitate, liberalismul conservator al lui Heggel a fost în cel mai rău caz intermitent – autoritar, iar insistența sa asupra supremației legii și asupra garantării constituționale a drepturilor private au fost lucruri total străine nazismului după cum disprețul lui Nietzsche față de pretențiile Reich-ului German au arătat cât de departe era idealul său de tot ce a însemnat național-socialismul. În timp ce fascismul italian s-a putut mândri cu Giovanni Gentile, iar fascismul francez cu Maurice Barrès și cu Charles Maurras, nazismul a fost intelectualmente steril. Alfred Rosenberg a fost singurul filosof al nazismului, iar cea mai cunoscută lucrare a sa “Mitul secolului al douăzecilea” (1930), a fost un amalgam strident de idei rasiste și populiste, având vagi legături cu o istorie a culturii europene ce a încercat în chip bizar să demonstreze că tot ce este de valoare în istoria europeană are origini nordice.

Elementul cel mai interesant al ideologiei naziste l-a constituit ambivalența ei în privința revoluției. În timp ce Barrès și Maurras au fost dușmani declarați ai Revoluției franceze și ai liberalismului de după ea, atitudinea lui Mussolini față de marxism a fost întotdeauna una de egală atracție și respingere. Nazismul a marcat apoteoza acestei ambivalențe, prezentându-se concomitent ca o mișcare contrarevoluționară și ca o mișcare revoluționară. Atracția psihologică exercitată de el a fost foarte asemănătoare celei exercitate de utopismul revoluționar de toate orientările. Național-socialismul în timp ce în vorbe a proclamat idealul constant al statului corporatist, pe plan retoric și practic aspectul caracteristic a fost doctrina de genul revoluției permanente.

Weltanschauung-ul (concepția despre lume) național-socialistă, așa cum a fost formulată de Hitler în Mein Kampf și de alți doctrinari naziști (Rosenberg, E. Krieck) s-a bazat pe ideea comunității rasiale germane (Volk) fondată pe sânge, limbă și cultură – superioară tuturor celorlalte.

Statul nazist a avut o politică externă, ce avea în vedere să grupeze, în interiorul aceluiași frontiere, toate populațiile de “origine” germană: minoritățile etnice din danemarca (Schleswig), din Polonia (Pozmania, Silezia superioară) din Cehoslovacia (Regiunea Sudetă), din Italia (Tirolul de Sud), din Franța (Alsacia și Lorena). G. Feder preciza că alipirea acestor populații urma să se facă fără violență (deci prin intermediul unor plebiscite); în așteptarea acestor schimbări, Germania trebuie să solicite încetarea opresiunii împotriva acestor minorități. În plus, ea urma să protejeze interesele germanilor emigranți, pretutindeni în lume. Aceste poziții teoretice sunt totuși, chiar de la început, limitate de considerente de oportunitate.

În acest mod chiar în Mein Kampf, Hitler îi lăsa pe germanii din Tirol sub stăpânirea Italiei: el manifesta atunci, față de Mussolini, cea mai mare admirație și în același timp, era satisfăcut să se creeze probleme austrieșilor, față de care nutrea o ură ascunsă.

În 1920, în momentul în care Germania era deposedată de imperiul ei colonial prin tratatul de la Versailles, programul național-socialist pretindea obținerea de colonii, pentru a fi exploatate, precum și alipirea unor comunități germane. Dar în 1925, dorind să menajeze Anglia, Hitler a renunțat la aceste revendicări, Germania urma să se extindă în Europa ocupând pământurile fertile din Polonia și Ucraina. Politica externă trebuie să asigure existența unei rase, constituite în stat, stabilind un echilibru sănătos, viabil și natural între importanța numerică a poporului și întinderea și calitatea teritoriului. Pentru atingerea tuturor obiectivelor, Germania trebuia să facă război.

În materie de politică internă, nazismul a criticat sistemul parlamentar, fondat pe dezbatere, compromis și democrație. Supunerea, forța au înlocuit în practica nazistă orice discuție și orice logică. Propunerile economice ale conducătorilor naziști au fost contradictorii și fanteziste precum cogestionarea întreprinderilor, revalorizarea salariilor muncitorilor, suprimarea concurenței marilor magazine pentru a proteja micul comerț, scăderea impozitelor, mărirea ajutoarelor pentru industria grea în vederea începerii înarmării țării. Regimul german s-a declarat antidemocratic și antiliberal dar într-o oarecare măsură revoluționar în sensul propriu al termenului. Regimul nazist s-a străduit să răstoarne structurile sociale și ideologice ale Republicii de la Weimar.

Evoluția internă a Germaniei, conjunctura internațională și chiar, dacă vrem, un anumit stadiu de capitalism explică instaurarea unui “fascism”, în 1933. Dar au existat în Europa și alte “fascisme”: la Roma, la Madrid, chiar la Lisabona. Nici unul nu a semănat cu dictatura hitleristă: nici unul nu a fost rasist, nici unul nu a făcut să moară în camerele de gazare milioane de deportați.

Pentru a înțelege hitlerismul trebuie să facem loc hazardului. Hazardul a fost, în acest caz, persoana lui Adolf Hitler. Realismul nu este suficient pentru a justifica politica lui Hitler: în ea a existat tot timpul un element nesăbuit. Chiar problema evreiască, dacă Hitler considera că există o astfel de problemă, putea să o rezolve prin emigrare concertată, dar Hitler a dorit distrugerea completă a evreilor din lume.

Necesitățile economice nu pot explica lagărele de concentrare germane; pentru Hitler, ele erau întreprinderi de exterminare. Un om de stat poate încerca să atingă prin război anumite obiective, dar pentru Hitler războiul era un scop în sine, fiecare cucerire îi deschidea dorința pentru o nouă cucerire – nu trebuie pierdut din vedere că în regimul nazist se găsesc originile celui de-al doilea război mondial, - iar când înfrângerea a devenit evidentă, chiar și pentru el, s-a refugiat în visul distrugerii întregii Germanii.

Acest mefistofelism, această nevoie de distrugere sunt trăsăturile care definesc dictatura lui Hitler. Cruzimea gratuită îi inspiră toate deciziile, iar la sfârșit exagerând până la absurd, el vrea să șteargă de pe fața pământului ceea ce jurase să salveze.

Scrisori inedite ale lt. aviator Dumitru Naidinescu către Jean Mihail

Rusalia Crăciunoiu

Despre Jean Mihail se știe că a moștenit o mare avere de la tatăl său Dini Mihail, al doilea dintre cei mai bogați oameni din țară, primul fiind George Gr. Cantacuzino, „Nababul”, prim-ministru între 11 aprilie 1899-6 iulie 1900 și între 22 decembrie 1904-12 martie 1907. Ulterior a mai moștenit trei rude bogate, generalul Androcle Fotino, Maria Coloni și Elena Dumba.

Puține documente, însă, au fost publicate despre relațiile lui Jean Mihail cu cei care îi administrau moșiile pe care le deținea în câteva județe ale țării. Întâmplarea a făcut să găsim într-un scrin rămas de la bunicul meu, comandorul aviator Dumitru Naidinescu, Cavaler al Ordinului Virtutea Aeronautică de Război, decorat de două ori cu Ordinul „Virtutea Aeronautică”, cu spade, clasa Crucea de Aur, trei scrisori (ciorne) din 1931, adresate, doua lui Jean Mihail, strada Unirii, Craiova (recomandat) și una inginerului Edgar C. Russu.

Bunicul meu în anul 1931 era locotenent aviator, instructor de zbor la Școala de Pilotaj și Antrenament din Tecuci, unde a format un număr de peste 500 de aviatori, printre care se aflau și primele avioane, Smaranda Brăescu și Mariana Drăgescu.

Nu știm în ce împrejurări inginerul Edgar C. Russu, care era unul din specialiștii angajați de Jean Mihail pentru „lucrările barajului Drăgănești” l-a cunoscut pe locotenentul aviator Dumitru Naidinescu de la care (așa cum menționează în scrisoare) pe 15 mai 1931 a închiriat un motor de 10 HP.

Din scrisoare reiese că deși au ajuns la o înțelegere asupra chiriei motorului și au fost primiți o parte din bani, inginerul Edgar C. Russu nu s-a ținut de cuvânt să achite în continuare chiria, locotenentul aviator Dumitru Naidinescu a trebuit să-i scrie inginerului Russu, aducându-i aminte să se achite de obligațiile ce le avea, deoarece trecuse mult timp, fiind astfel nevoit „cu destulă părere de rău să lase la o parte amicitia” ce îi lega, „recurgând pe calea justiției”.

În scrisorile către Jean Mihail, căruia i se adresează cu apelativul „Coane Jane” și „Stimate Coane Jane” îi scrie despre închirierea motorului pentru lucrările barajului de la Drăgănești, de către Inginerul Edgar C. Russu și că acesta nu respectă înțelegerea făcută, că de fiecare dată când cerea banii pentru chiria motorului „răspunde că așteaptă să-i trimită D-voastră, sau că sunteți plecat la Paris și așteaptă sosirea D-voastră ca să vă ceară banii, insistând a-l mai amâna și a-i lăsa motorul”.

În urma acestor demersuri, pe 24 octombrie 1931, când Dumitru Naidinescu s-a dus să vadă și să ridice motorul, a găsit „capul motorului spart și uzat în ultimul hal - probabil că a mers fără apă și fără ulei”. Apoi mai scrie că acest motor era singura sa avere și că îl avea montat într-un atelier. Menționează în continuare că i-a dat motorul Inginerului Russu „gândind că servesc o lucrare a D-voastră și totodată banii îi voi avea sigur” cu toate că avea „oferte pentru treier”, care îl avantajau mult mai bine. Ca urmare, îl roagă să dispună ca „din banii ce ar trebui trimiși inginerului Russu, să i se rețină chiria motorului pe 128 zile a câte 200 lei/zi conform înțelegerii”, și în cazul în care inginerul Russu nu va repara motorul, atunci va urma calea justiției, iar locotenentul aviator Dumitru Naidinescu urmând a se întâlni cu Jean Mihail fie la Craiova fie la Drăgănești.

În finalul scrisorii menționează că așteaptă soluționarea ce va binevoi a o da, „fie de la Craiova sau când va veni la Drăgănești”, asigurându-l de respectele sale distinse.

Pasaje din corespondența de război a serg. t. r. Georgescu Florea (1907-1942)

Ion Georgescu

„Fără nici o vină, trăind cinstit între hotarele noastre, drepte și scump plătite, ținem de-a lungul lor floarea bărbaților noștri, de lipsa cărora plâng în sărăcie femeile și copiii”¹.

Războiul „ca orice lucru, și acesta se va opri. Atunci, iesind din durdura unui tratat de pace tot așa de „veșnic” și care îndată va fi și el călcat în picioare, omenirea își va da samă pe deplin de grozava și stupida crima care s-a săvârșit.

Și atunci cine va plăti distrugerile?

Nu vorbesc de țări, căci am văzut ce valoare au „condamnările”, ci de aceia cari din fundul pungilor sărace vor trebui să puie la loc. Vor blestema, și blestemul lor se va prinde”².

Iată cuvintele marelui istoric Nicolae Iorga ce condamnă războiul și tragediile lui. Istoria este făcută și de marii anonimi care au stat efectiv în tranșee, au pățimit mutilați tot restul vieții, au suferit de dorul celor de acasă și au căutat pe cât posibil să rămână în viață.

Uităm numele veteranilor de război și confundăm noțiunile de combatant și erou. Cu banii strânși de la aceiași anonimi, construim monumente în cinstea acestora și rar, foarte rar, mai așternem câteva fraze amintind și de aceștia.

În Urzica Mare, județul Dolj, un pomelnic contemporan cu evenimentele din al-II-lea război mondial, amintește numele a 35 de combatanți, iar crucile din fața bisericii, atestă suferințele unor familii care au pierdut pe cineva drag. Să amintim ce scrie pe una din ele : „În amintirea scumpului nostru soț și tată Serg. T. R. Georgescu Florea mort pe câmpul de luptă pe 22 august 1942 în etate de 35 ani. Oprește-te o clipă iubite trecător / Că și tu ești ca mine pe lume muritor / Doream o viață bună și plină de noroc / Da se sfârși la Stalingrad în chinuri mari de foc.”

Cine este acest erou? Ce vise și griji a avut? Ce a lăsat în urma lui?

S-a născut la 6 aprilie 1907, la 6 dimineața, în casa părinților naturali Ion N. Popa și Elena Popa, de 33 ani, actul de naștere fiind înregistrat de primarul Tudor Marinescu la nr. 39, din 8 aprilie 1907.

La 2 ani rămâne fără mamă, în 1909, alături de încă patru frați, sora cea mare Tudorița preluând grijile casei. Această tragedie este auzită de cântărețul bisericii din Urzica-Mare, Marin Georgescu (Tudor) și sfătuit de soția acestuia „Floarea Georgescu (Tudor), merg la Urzicuța să înfieze una dintre fete, dar când stăteau la masa unul din copii, Florea, pe nume de alint Nicu, se așează în brațele cantorului și nu se mai deslipește de el determinând-o pe soția acestuia să hotărască adopția lui, fapt consemnat oficial la 7 noiembrie 1914.

Acest copil va termina și el școala de 3 ani pentru cantori bisericești, școala comercială și va fi cel ce conduce casieria băncii „Ajutorul sătenilor” din Urzica-Mare, înființată la 1 ianuarie 1901. În 1927, pe 3 septembrie aflăm despre el de la Florea D. Catalina, din Băilești, că este „informat că Dv. împreună cu Dl. Nicolăescu Plopșor sunteți autorizați de Minister a face cercetare pentru găsirea lucrurilor antice ascunse în subsol, de pe timpurile vechi, și cum subsemnatul chiar în grădina curții mele am o movilă unde din bătrâni am informațiuni ca ar fi fost un parapet turcesc în timpul luptelor cu Rușii și că la retragerea turcilor acolo a rămas arme, munițiuni și multe lucruri de

¹ Nicolae Iorga, „*Neamul românesc*”, anul XXXV, nr. 99 din 5 mai 1940, p.1.

² Idem, „*Ultimele*”, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1978, p. 80.

la aceștia, precum și tezaur; subsemnatul neavând instrumente n-am căutat ca să pot găsi așa ceva, mai la suprafața când am făcut săpături, am găsit oseminte omenești. Față de acestea respectos vă rog să binevoiți a lua măsurile necesare în această privință și a-mi comunica dacă se poate face această operație”³.

Că iubea lucrurile vechi aflăm și de la fiica lui, Mariana Georgescu (Avram), care spune că pe front, în Rusia, cumpărase câteva icoane foarte frumoase pentru a le aduce la biserica din Urzica-Mare când venea în concediu. Frica de război și lupta de a scăpa cu viață din acest conflict se vede și în încercarea de a nu ajunge pe front prin donații făcute statului cu terenul din Craiova, str. Maramureș, nr. 24, în valoare de 15000 lei, la prețurile din martie 1939 și instalarea ca primar al comunei Urzica-Mare prin ordinul prefectului de Dolj I. F. Popescu, nr. 12107, din 30 iunie 1940.

Într-o scrisoare din 21 aprilie 1942 se vede clar ce impresie are de acest război și ce sfat îi dă cumnatului Ilie Pariș: „Văd că Ilie este acasă, îmi pare bine și să dea cât o putea și pe aici să nu mai vie”.

Tot în aceiași scrisoare se vede grija la patimile celor de acasă, patimi ce le trăiesc din cauza celor scutiți de front „Am auzit că se fac corvezi, nu cumva să te aflu ca ai dat boii, carul sau caruța să faci vreun transport, ca nici să nu mai stai aci, oricine ar fi n-are ce-ți face”.

Oare așa a fost? Când într-un proces-verbal din 7 martie 1941, căpitanul Stănescu Constantin, delegat al Garnizoanei Craiova, prin ord. nr. 1582, din 25 februarie 1941, însoțit de Dl. Marin I. Șt. Voinea, primarul comunei Urzica-Mare și Dl. Petre I. Marinescu, notar și șef post Jandarmi plut. Dunărețu, îi rechiziționează 225 kg. grâu locuitorului Florea M. Georgescu din comuna Urzica-Mare (luptătorul aflat pe front) și îi obligă pe ai lui să-l transporte la gara Portărești cu amenințarea că dacă nu se conformează pot face închisoare de la 6 luni la 1 an și amendați cu contravaloarea grâului.

Legile războiului sunt dure și nu țin cont de cât suferă acel ce luptă pe front și ce griji are. În scrisoarea din 18 mai 1942 constatăm că și linia frontului este un prilej de întâlnire cu cei cunoscuți pe meleagurile de obârșie. Acum vine „prietenul lui Lache la regimentul și compania Dl. căpitan Bărbuiu (om din sat) și de asemeni Tănăsache maistorul care a lucrat la noi la casă, de la Moșneni. ”De asemeni se vede grija ce-o poartă copiilor și celor dragi: „Ioană ți-am scris în martie ce să faci cu copiii. Acum din nou îți fac aceasta deși mi-ai scris că dacă dai pe Mariana la școală, ce te faci că rămâi singură. Știu că are să-ți fie greu, destul de greu, fiindcă ești singură, dar cu toată greutatea și singurătatea pe care o ai nu lăsa pe Mariana și dă-o la Școla Normală de fete din Craiova. Așa după cum ți-am scris, dacă are minte și învață e binele ei iar dacă nu să nu zică că nu ai dat-o. ”Tot pe aceiași scrisoare începută în 18 mai 1942 și continuată pe 29 mai 1942 se scrie că a scăpat cu viață dintr-un mare atac și-i încurajează pe cei de acasă „Nu duceți grija mea căci ce mi-o da D-zeu o fi să scap, voi scăpa cum am scăpat și până acum iar dacă nu ce mi-o da D-zeu ...”. Scrisoarea se încheie cu dorul de copii. „Altceva vă doresc foarte mult și mai ales pe Marcel pe care nu-l pot uita și nici nu pot să-mi aduc aminte cum mai este...”.

Tot într-o scrisoare, din 21 aprilie 1942, aflăm și teama și momentele de groză de pe front „Scumpii mei aflați că prin ce-am trecut din ziua de 12 martie 1942 și până în ziua de 8 aprilie a.c. e o grozăvie să vezi Berbecul Tancu la 50 metri, în față cu inamicul și numai cu ajutorul lui D-zeu am scăpat ne atins și cu viață...”

Resemnarea, prevestirea morții, dorul de soție îl aflăm în alte rânduri de scrisoare: „Scumpa mea soție mă întrebi că până când să ai grijă că numai poți. Ai și tu grijă până vin eu, atunci te scapi, iară dacă D-zeu va face altfel rămâi cu toată grija și necazurile mai înainte până când D-zeu ne va mai întâlni acolo unde el va vrea El. Scriind la această scrisoare în timpul de față artileria trage după un avion rusesc. Este prima dată când văd avion rusesc și cum artileria germană trage după el- e o plăcere să-l vezi cum fuge și cum îl urmăresc ai noștri. ”Tot aici se spune „Mamă cred

³ Arhiva Muzeului Olteniei, *Dosarul nr 27*, anul 1911-1927, f. 57.

că necazurile și timpurile astea te-au făcut să nu mai poți alerga, ți-a fost dat să vezi 3 războaie, în două să duci grija tatii iar acum la bătrânețe și pe a mea, mult mă gândesc că nu ve-ți mai putea însă D-zeu care este bun și mare mă v-a scăpa și pe mine. Atât pe cât poți nu mă uita și ai grijă și de copiii mei – crește-i așa după cum mai crescut și pe mine și D-zeu va avea grijă și de D-ta”.

Și într-adevăr mama eroului Florea Georgescu a avut grijă de copiii acestuia și chiar de nepoți acestuia până la vârsta de 93 ani.

Viața se scurge și la 21 august 1942, la orele 14 p.m., încetează din viață, în comuna Gnia Ascaia-Rusia, (așa cum este notat pe actul de pensie nr.303, al văduvei), în ambulanța companiei 1, serg. T. R. Georgescu Florea, contingent 1929, din Reg. 31 Dorobanți, domiciliat în comuna Urzica Mare, județul Dolj.

Moartea a fost constatată de medic slt. Foișoreanu Constantin, șeful secției II Ambulanță, având martori pe: medicul slt Sabău Paul, domiciliat în comuna Brad, județul Hunedoara, serg. major Trașcă Nicolae din com. Craiova, jud. Dolj și serg. Bușecanu Gavrilă, călugăr, domiciliat în comuna Obreja, județul Alba. Ofițerul stării civile era slt. Crețeanu Cornel, din ambulanța II Divizionară, iar extractul actului de deces nr. 158, a fost făcut de serg. Boariță studiat la Gnila Axaiscaja, la 22 august 1942. Numele corect al localității se pare că este Alscaiskaia conform deciziei de pensie nr. 3798/11.03.1943.

Moartea acestui erou nu a fost crezută și este plină de legende și suspiciuni, printre care cea mai grozavă este povestită soției acestuia de Costică al Rincăi din Giurgiuța, fost camarad de arme și cantor bisericesc, din care ar rezulta faptul că ar fi fost omorât de un consătean poreclit Cocâi, lovindu-l cu o grenadă în cap pe patul de spital, acesta fiind legionar iar defunctul liberal. Suspiciunile sunt alimentate și de confuziile din corepondență, fiindcă la 21 august 1942 familia primește o vedere în care se arată că Nicu Georgescu este sănătos.

Moartea acestuia este confirmată și de o carte poștală, din 6 decembrie 1942, trimisă de serg. Stănculescu N. Vasile, în care se spune că s-a întâlnit cu oameni din compania a 6-a și „mi-au spus cu părere de rău că D-l Elev T. R. Georgescu Florea a fost rănit de 2 cartușe de calibru mare în picioare, după care a avut pierderi de sânge foarte mult după urma cărora a murit în spital”.

Nu trebuie să încheiem corespondența purtată de eroul Georgescu Florea fără să redăm și ultima carte poștală adresată acestuia de soția sa Ioana Georgescu, carte poștală ce este returnată de pe front cu mențiunea făcută de serg. T. R. V. Iovan „Retur-mort ” „31 august 1942/Scumpul meu soț Nicu/Nicule află de noi că suntem cu toții bine până acum. Mariana este dusă la preparare și de la întâi, adică de marți, începe cu examenul. Se duce maica la ea dar mi-e frică că nu o reuși la normală căci sunt locuri puține, dar cred că are să reușească la liceul Urziceanu și la anul, dacă vii tu poți să o muți. Nicule află că la bancă s-a mai găsit câteva polițe dintre care una este a lui finu George, de 1000 și a lui domnul Amzulescu de 1000. Mi-a dat banii, dar finu George nu vrea că cica are încurcături cu tine. Spune și mie dacă ai sau nu să știu ce să fac cu el și una este a lui Ilie Epuran cu Fătă. Spunem dacă el ți-a dat banii sau nu. Nicule te-am așteptat da vād că nu mai vii Eu ce să mă mai fac cu culesul și cu sămănatul la toamnă, am să-l las pîrlog că eu nu am nici-o putere că sunt singură că maica a îmbătrânit și puterea a fărșit. Nicule când mă gândesc la tine îmi sfârâie inima în mine când mă gândesc că puterea am sfârșit și dragul mi l-am pierdut. Nicule roagă-te la Dumnezeu cum mă rog și eu în tot timpul, în tot ceasul și minutul, că tot mi te-o scăpa Sfântul de ne-o mai vedea toți, cât de bine ar fi dacă ai veni și tu ca Sandu, că el a venit acasă. Nicule să ai grijă că îți trimit fotografia mea și trimite și tu pe a ta cum oi putea. Pe popa l-am întrebat de gradații și cica nu ți se pune anii de la armată. Te sărut de mii de ori și te aștept”.

Ce rămâne după decesul acestui om? Un merit sanitar clasa a III-a acordat post mortem și trecerea pe placa comemorativă a monumentului eroilor din comuna Urzicuța. Ce suferințe a lăsat în urmă și ce a îndurat familia, nu se poate imagina. Pensie diminuată, fiindcă a luptat împotriva Uniunii Sovietice, corvezi și cote, fată neajutată în pragul majoratului și ce e mai grav colectivizarea forțată din anii 1956-1960, când fiul Georgescu Marcel cunoaște teroarea unor

oameni fără căpătâi. Se vede și acum urma cicatricei de la sprânceană când a fost lovit cu toporul de colectorul Mănăescu, în prima săptămână după nuntă, fiindcă n-a putut să facă muncile impuse la dezăpezit. A scăpat cu viață datorită intervenției vecinului Daie Babolea și a unei mâini ridicate instinctiv pentru a se apăra. Autorul acestor rânduri își amintește de aceste grozăvii și simte parcă și acum teama când se ascundea sub patul bunicului din partea mamei, Ghiță O. Ion, obligat ore în șir să nu scoată o vorbă pentru a nu fi auzit de oameni timpului ce-i terorizau familia.

„Așezați unde suntem, în bătaia tuturor vânturilor, ca și cum ni-ar fi fost menirea să stăm de strajă în fața și înpotriva celor mai sălbatice vijelii, toată viața noastră de aproape 2000 de ani n-a fost altceva decât o trântă cu primejdia. Am biruit adesea, dar cea mai mare biruință e că avem, în ciuda tuturor, un pământ și un steag pe care ai noștri au fost vrednici să le apere. Dar sunt și la neamul cel mai dârz întru apărarea lucrurilor sale și cursuri rele pentru care nu noi, și nu noi toți, suntem vinovați. Să nu le lăsăm să treacă fără urmă. Dacă n-am putut plăti atunci răul ce ni s-a făcut, de atâtea să avem grijă: măcar să nu uităm !”⁴.

⁴ Ion Georgescu, „*Buni de război și jetoane*”, Ed. „Mihai Duțescu”, Craiova, 2004, p. 65-66, apud N. Iorga din „Neamul românesc”, nr. 198, 7 sept. 1940, p. 2.

Un studiu de caz – preotul Codrat Popescu (1907-1990)

Ana Maria Rădulescu

La 10 martie în vechiul sat românețean Orlea, se naștea în familia cântărețului bisericesc Ștefan și Nicula Popescu, pruncul Codrat. Avea ca singur vis, să învețe și să devină preot. A absolvit ca premiant Seminarul Teologic de la Huși și ulterior Facultatea de Teologie din București. În anul 1931, într-o duminică de aprilie, s-a căsătorit în comuna românească, Ianca, cu Mărculescu Ștefania (n. 1911). La lăsatul postului Sfințelor Paști, în ziua de 12 februarie 1933, la Mănăstirea Hurezi – Vâlcea, a fost hirotonit ca preot de către episcopul Vartolomeu Stănescu. Ulterior a devenit preot pe seama bisericii cu hramul „*Sf. Nicolae și Izvorul Tămăduirii*” din comuna Dăbuleni, pe atunci în județul Romanați.

Tânărul preot, cu ajutorul Așezămintelor Brâncovenești, a început repararea bisericii și îngrijirea cimitirului comunal. În calitate de director al căminului cultural pe care l-a înființat în anul 1935, a organizat un bun cor bisericesc și a cules numeroase poezii cu caracter creștin și moralizator, fiind cunoscut ca și culegător de folclor. Mai mult, din fonduri proprii, a adunat în biblioteca parohială 304 volume, având peste 100 de cititori. În dorința educării tinerei generații, a ridicat o cantină școlară care hrănea 50 de copii săraci, împreună cu preotul sachelar, Ștefan Smărăndescu.

După instalarea regimului comunist, preotul Codrat Popescu în repetate rânduri, prin predici și în discuții individuale se pronunța împotriva politicii de colectivizare forțată și de îngrădire a libertății de conștiință. A primit numeroase reclamații de la o serie de consăteni. Deoarece în Dăbuleni, avusese loc o revoltă a țăranilor, urmată de o cruntă represiune din partea trupelor de securitate și miliție, s-a hotărât arestarea preotului Codrat Popescu. De aceea, pentru înspăimântarea sătenilor din Dăbuleni, în ziua de Sf. Dumitru (26 octombrie) în plină slujbă, alături de preotul paroh Ștefan Smărăndescu și cântărețul Marin Popescu, curajosul preot a fost arestat de căpitanul de securitate Floricel Ion, care ulterior a devenit anchetator penal. Tot la ordinul securității, în urma unei inspecții, i s-a înscenat faptul că în bibliotecă ar păstra cărți interzise și care sunt ostile regimului.

Transportat la Bechet, centrul fostului raion Gura Jiului, a fost maltratată de același căpitan de securitate. De la Bechet a fost transportat la Craiova, unde a trecut prin alte crunte bătăi. Ancheta la Craiova a durat peste un an. Procesul s-a desfășurat la Tribunalul Militar Craiova de lângă parcul „*Mihai Bravu*”, apoi a fost mutat la Sibiu și București. Fără nici un rezultat. La 11 octombrie 1958, sentința Tribunalului Militar Craiova rămânea definitivă, părintele Codrat fiind condamnat „*pentru delictul de uneltire contra ordinii sociale la 10 ani de închisoare corecțională cu confiscarea întregii averi și 7 ani închisoare pentru delictul de răspândire de publicațiuni interzise*”.

Averea confiscată era relativ modestă – 4,66 ha, o casă de locuit cu 2 camere, bucătărie, antreu, garaj, magazie și mobilier.

Pentru părintele Codrat a urmat calvarul închisorilor din județul Constanța, în localitățile Strâmba, Salcia, Scundu, Periprava. Părintele Codrat a rămas în memoria colegilor de suferință ca un om plin de înțelepciune, neînfricat și bun propovăduitor al Cuvântului Evangheliei.

Paralizat, a fost transferat la închisoarea de la Gherla unde a stat până la eliberarea sa din vara anului 1964. La Gherla a beneficiat de tratamentul doctorului Cornea din Craiova, care alături de ceilalți colegi i-a salvat viața.

La 1 septembrie 1964 a fost încadrat preot la parohia Portărești-Dolj, iar peste un an revenea la Parohia Dăbuleni I de unde s-a pensionat în anul 1967.

În ziua de 14 iulie a anului 1990 a trecut la cele veșnice, și a fost îngropat în cimitirul din Dăbuleni.

Documentele pe care le prezentăm în anexă sunt inedite și au făcut obiectul dosarelor informative nr. 2630 și nr. 2695/2 care au fost deschise după 15 noiembrie 1969 de către organele de securitate ale județului Dolj cu misiunea de a urmări activitatea politică și religioasă a preotului Codrat Popescu din Dăbuleni – Dolj, fost deținut politic. Aceste două dosare amintite se păstrează în prezent la Consiliul Național de Studiere a Arhivelor Securității. În anexă ne-am propus redarea celor mai semnificative documente, așa cum se găseau ele clasate, dar care dau imaginea dimensiunilor aparatului de opresiune în perioada comunistă – o rețea densă de informatori, numeroși ofițeri și subofițeri de securitate, o bună colaborare cu organele de miliție și organele de partid. Reține atenția faptul că preotul Codrat Popescu a fost condamnat de Tribunalul Militar Craiova încă din anul 1949 la 4 luni închisoare corecțională ca urmare a unei conferințe sugestiv intitulată „Credință, nădejde și dragoste”, susținută la Centru Parohial Dăbuleni și urmată de comentarii nefavorabile regimului. Deși nu făcuse politică în calitatea sa de preot, organele de securitate îl încadraseră ca făcând parte fie din mișcarea legionară sau din PNT și PNL, fără a se ține cont de faptul că la un moment dat chiar organele de partid locale precizează că preotul Codrat Popescu n-a făcut politică.

Cu toate că avea o stare materială relativ modestă (era tată a trei copii) și avea o largă susținere a enoriașilor parohiei Dăbuleni I, ca și a autorităților locale, preotul Codrat Popescu nu a fost scutit în anul 1949 de anchete dure și detenție la penitenciarele din Craiova și Sibiu.

Din documentele prezentate, rezultă că prin sentința nr. 498 din 4 decembrie 1958 a fost condamnat de Tribunalul Militar Craiova pentru „delictul de uneltire contra ordinii sociale” „îndemnând pe țărani să nu se înscrie în formele socialiste din agricultură”. Aberația juridică în susținerea condamnării este relevantă, inputându-i-se fapte petrecute în anii 1954 și 1957, ca și „deținere la domiciliul său a o serie de publicații cu caracter interzis”. Se urmărea cu premeditare crearea unei stări de teamă permanentă care se reflectă prin angajamentul dat de preotul Codrat Popescu la 22 iulie 1964 la eliberarea de la Gherla prin care se obliga să nu relateze nimic din cele întâmplate acolo (vezi dos. inf. 2630, f. 7). Cu toate acestea la indicațiile organelor de securitate era provocat de către informatorii din jurul său să relateze despre ce s-a întâmplat în închisoare, pentru ca ulterior să poată fi șantajat. Reținem numărul mare de penitenciare și lagăre de muncă prin care a trecut preotul Codrat Popescu: Craiova, Stoinești, Gherla, Strâmba, Periprava, Grindu, Eforie, Luciu Gheorghieni, Salcia, Gherla.

De precizat că securitatea urmărea și legăturile sale cu colegul său de altar preotul Ștefan Smărăndescu, dar și cu preotul Marcel Turbatu de la Parohia Dăbuleni III, ambii foști deținuți politici (vezi fila 24 a dos. 2652/2 din 18 iulie 1988).

Dacă preotul Codrat Popescu se deplasa în alte localități ca sepe exemplu la Craiova sau la Bârca, era provocat pentru a se cunoaște felul său de gândire, dar și al altor preoți care fuseseră închiși sau nu.

Tot o serie de provocatori care urmau indicațiile securității îl determinau să facă afirmații din care aceștia să deducă atitudinea sa față de principalele evenimente politice ale momentului (vezi dos. inf. 2692/2, f. 48, 53, 56, 60, 69, 84, 91, 96, 134, 153 etc).

Cutremurătoare din punct de vedere al cititorului este dimensiunea opresiunii din anii 1959-1962 când un soldat a fost condamnat la 9 ani închisoare pentru că a dat unui unchi al său, deținut politic, un pachet de țigări militare. Demn de evidențiat este faptul că deși preotul Codrat Popescu era bătrân și bolnav și nu mai putea ieși nici până la poarta locuinței sale a fost urmărit până în preajma revoluției din decembrie 1989.

Am redat documentele așa cum sunt ele scrise în dosare pentru a releva faptul că atât ofițerii și subofițerii de securitate, dar și informatorii, erau semianalfabeți.

ANEXĂ:

Consiliul Național de Studiere a Arhivelor Securității

Dosar informativ 2630 – Pr. Popescu Codrat și alții.

Data: 15 noiembrie 1969. Dosarul a fost microfilmast astăzi, 13. 08. 1974, de U.M. 0680.

R.S.R. Consiliul Securității Statului, U.M. 0768, Sector 3, Secția I, Serviciul 2. Strict Secret. Se aprobă Lt. Col. C. Nițu. Data: 10. 11. 1969. Hotărâre pentru păstrarea în arhivă a dosarului fond operativ nr. 177/971, provenit de la individul 107605. Conținutul pe scurt al materialului. Din materialul existent la dosar rezultă că a desfășurat o imensă activitate în cadrul PNT, din care cauză, în 1949, a suferit o condamnare de 4 luni. În urma prelucrării dosarului nr. 177971, un număr de 1 persoană a fost luată în evidență. Întrucât persoanele ce interesează securitatea statului în prezentul dosar au fost luate în evidență, propunem clasarea dosarului pentru păstrarea în arhivă, la fondul operativ. Mr. Dulcă Dumitru. De acord Mr. Lăzărcanu? Tabel anexă cu motivele trecerii în evidență.

I. Popescu Codrat, fiul lui Ștefan și Niculina, născut la 24. 03. 1907, în comuna Dăbuleni, raionul Romanați

- Motivul trecerii în evidență: din materialul existent în dosarul rezultă că a desfășurat o intensă activitate în cadrul PNT, din care cauză a suferit o condamnare de 4 ani.

- Volumul și pagina unde este trecută persoana: fondul operativ 177971, fila condamnare de 4 luni.

Fila 1. Direcțiunea Regională a Securității Poporului Craiova Nr. 13/24807 din 17 martie 1949. Ștampilă. Către Direcția Generală a Securității Poporului București. La ordinul dvs. nr. 131/18928 din 16 martie a.c., și urmare a raportului nostru nr. 13/24807 și 5/2325/1949, avem onoarea a raporta că numitul Popescu Codrat a fost înaintat Tribunalului Militar Local cu nr. 2325 din 17. 03. 1949, a fost judecat pe data de 1 martie a.c., condamnat la 4 (patru) luni închisoare corecțională și 1 mie lei cheltuieli de judecată. Deci numitul în prezent se găsește depus la Penitenciarul Central Craiova.

Maior de securitate Vistig Eugen. Căpitan de securitate M. Mălin.

Direcția Generală a Securității Poporului nr. 033535/18 martie 1949.

Fila 2. Direcția Regională a Securității Poporului Craiova nr. 13/24807 din 16 decembrie 1948. Ștampilă. Către Direcția Generală a Securității Poporului București. Raportăm că Serviciul Județean de Securitate Caracal-Romanați, cu raportul nr. 7159/1948 raportează că, încă din data de 24 noiembrie a.c., în comuna Ștefan cel Mare, Romanați, în localul Școlii primare fiind programată o sedință a Centrului parohial Dăbuleni-Romanați, în scopul de a se duce propagandă religioasă culturală, după instrucțiunile primite de la Episcopia Vâlcea, a fost programat să conferențieze Pr. Codrat Popescu, după subiectul <<Credință, nădejde și dragoste>> subiectul fiind atât după un manuscris, în urma cărei conferențieri, *preotul Codrat Popescu a făcut o încheiere liberă, în care a afirmat categoric, printre altele, că și în trecut Biserica a mai fost prigonită de către alte națiuni, dar consecința acelor națiuni prigonitoare ale Bisericii a fost prăbușirea lor, astfel că și în momentul de față, cine va încerca să prigonească Biserica va avea aceeași soartă.* Paralel cu această afirmație, preotul Codrat Popescu a îndemnat populația de față să-și întărească credința spre biserică fiindcă cine va încerca să o distrugă va cădea și că, credința în Dumnezeu este veșnică și mai presus de materie.

La această conferință au luat parte și un număr de credincioși ai cultului penticostaliști.

Din cele de mai sus reiese că preotul Codrat Popescu a fost bine intenționat de a instiga asistența și de a aduce calomnii regimului, fapt prevăzut și pedepsit de art. 209 și 327 C.P.

În urma acestei conferințe ținute de Pr. Codrat Popescu, starea de spirit a populației a fost și este liniștită, datorită faptului că atât unul dintre preoții ce au luat parte la conferință cât și primarul comunei, cu secretarul organizației PMR au arătat și lămurit intențiunile concret greșite ale Pr. Codrat Popescu, prin argumente concrete.

În rândurile preoților ce au organizat și participat la acea conferință se observă teama de a nu suferi și ei consecințele faptei comise de Pr. Codrat Popescu.

În rândul populației din comună, în prezent nu se mai comentează nimic în legătură cu cele de mai sus.

Față de cele raportate mai sus, cercetările se fac de către Organele Biroului de Securitate Corabia, în care sens vă rugăm să binevoiți a dispune.

Maior de securitate Vistig Eugen. Căpitan M. Mălin.

Fila 3. Direcția Regională a Securității Poporului Craiova, nr. 11/10151 din 23 iunie 1949. Ștampilă. Direcția Generală a Securității Poporului, nr. 073686 din 25 iunie 1949.

Către Direcția Generală a Securității Poporului București. La ordinul dvs. 117/60777 din 1 iunie 1949, raportăm următoarele relații despre numitul Codrat Popescu, preot din comuna Dăbuleni, Romanați:

Este născut la 15 martie 1907 în comuna Orlea, Romanați, preot, fiul lui Ștefan și Niculina, tatăl său a fost cântăreț bisericesc.

Codrat Popescu domiciliază în comuna Dăbuleni, Romanați, este căsătorit și ca avere posedă 4 ha teren arabil și 1 ha vie. Nu a fost și nu este încadrat în niciun partid sau organizație politică.

A fost anchetat de organele acestei direcțiuni și înaintat la 17. 11. 1949 Tribunalului Militar Craiova, pentru manifestare față de populație, scoțând în evidență că cei ce prigonesc Biserica, vor cădea și ei prgoniți. A fost condamnat la 4 luni închisoare corecțională și 1000 lei cheltuieli de judecată.

Maior de Securitate Vasilescu Ion, Locotenent Securitate Grigorescu M.

Fila 4. Direcția Regională a Securității Poporului Craiova, nr. 11/12207 din 23 iunie 1949. Ștampila Direcția Generală a Securității Poporului, nr. 073685 din 25 iunie 1949.

Către Direcția Generală a Securității Poporului București.

...făcându-se culpabil de delictul de instigare politică, pentru care a fost condamnat la 4 luni închisoare corecțională și 1000 lei cheltuieli de judecată.

Pentru transferarea susnumitului în Penitenciarul Sibiu, unde urmează a fi judecat de Tribunalul Militar, avizul nostru este favorabil. A fost eliberat la Administrativ.

Maior de Securitate Vasilescu Ion, Locotenent Securitate Grigorescu M.

Fila 5. DRSPC nr. 13/12.593 din 28 martie 1950. Ștampila Direcția Generală a Securității Poporului, nr. 278419.

Către DGSP Buc....

Despre secta <<penticostalistă>> din comuna Dăbuleni, județul Romanați, 4 membrii au început să participe la slujbele religioase ortodoxe, restul de sectanți sunt pe cale de a se organiza cât mai bine, în special se pregătesc pentru primirea acelor elemente care sunt la închisoare și urmează a fi eliberate în 1950.

Menționăm că, față de cele mai sus s-au luat măsuri de combaterea lor prin organele politice și administrative locale, cum și în legătură cu preoții ortodocși din această comună, însă doi preoți ai acestei comune, anume Popescu Codrat, Dorobanțu Marin, pe de altă parte îi încurajează pe aceștia, sectanții, spunându-le că în curând se vor schimba timpurile de azi și că toți sectanții vor avea un mare rol în comuna Dăbuleni, Romanați și în special față de legile țării.

Totodată preoții mai sus arătați din constatările noastre, fac mari greutăți în munca de combarere a acestei secte.

Pentru a se putea reuși în combaterea acestei secte, propunem ca acești preoți să fie mutați în alte localități, unde nu sunt nici un fel de secte clandestine.

Maior de Securitate Vistig Eugen. Locotenent de Securitate Grigorescu M.

Fila 6. Fișe personale: Născut Dăbuleni, 24. 03. 1907. Antecedente politice înainte de 23 August: membru PNL I.C. Brătianu. Atitudine în societate: bună. Caracteristici din punct de vedere social și politic: Este avar și materialist, dușman al regimului.

Activitate prezentă: În ziua de 23 nov. 1949 s-a exprimat că, deși a fost arestat, totuși Dumnezeu va ajuta tuturor să scape de comunism, care târăște țara la pieire.

În ziua de 15 ianuarie 1950 s-a exprimat că în curând va suna ceasul care va aduce fericirea țării noastre pe care o va salva Americanii și oamenii noștri, care luptă acolo pentru noi. Cerneala albastră. 1. 06. 1950.

Fila 7. DRSPC nr. 13/24807 din 18 martie 1949

Către DGSP București

Raporta... că numitul Codrat Popescu a fost înaintat Tribunalului Militar Local cu nr. 2325 din 17. 03. 1949, a fost judecat pe data de 1 martie a.c., condamnat la 4 (patru) luni închisoare corecțională și una mie lei cheltuieli de judecată. Deci susnumitul, în prezent se găsește depus la Penitenciarul Central Craiova.

Maior de Securitate Vistig Eugen, Căpitan de Securitate M. Mălin

Fila 8 (din 49) Direcțiunea Politică de Siguranță.

Fișa personală: Născut 1907 Orlea, 3 copii. Domiciliu Dăbuleni. Studii: Teologie.

Situația materială: 4 ha teren arabil, 1 ha vie și 2 corpuri case – un corp case în Corabia și altul în Dăbuleni.

Situație militară – nesatisfăcută. Contingent 1929. Verso

Activitatea politică: a) Înainte de 23 August 1944: Înclina mai mult spre PNȚ Maniu; b) După 23 August 1944: Nu este încadrat în nici o organizație politică democratică, este recalcitrant, opoziționist din fire, înclinând spre PNȚ Maniu (are un frate legionar în orașul Corabia, Romanați).

Fila 12 (Memoriu al lui Ștefania Popescu Codrat din Dăbuleni pentru eliberarea soțului). Cerneală albastră 25. V. 49. DGSP Referat Ștampilă Ministerul Afacerilor Externe Cabinet, no. 664 din 23. V. 1949.

Domnule Ministru,

La 14 februarie 1949, soțul meu, Pr. Codrat Popescu din comuna Dăbuleni Romanați a fost ridicat de către Siguranța Județeană, dus la Craiova și judecat de către Tribunalul Militar și condamnat 4 luni închisoare corecțională, pe care o face la Penitenciar Craiova. Acuzațiunea ar fi fost, că soțul meu, ar fi pronunțat în conferință publică că creștinismul nu va fi învins niciodată, făcându-se cumva aluzie la URSS, simple născociri și afirmațiuni la care nu s-a gândit soțul meu. Reclamantul este o notă informativă fără semnătură (de pe 16 decembrie), iar ca martori, doi preoți, unul fost șef de sector legionar, dușman de 10-15 ani cu soțul meu și acuzator pe vremuri al soțului meu, că nutrea atunci idei comuniste și dușman al Fascismului și Hitlerismului. Declarația acestui martor a fost foarte acuzatoare la cercetare, pentru ca soțul meu să fie ridicat și pedepsit, iar la proces, în fața crucii să renege declarația primă. Martorii apărării nu au fost citați. După pronunțarea pedepsei de către Tribunalul Militar Craiova noi am făcut recurs la Curtea Supremă București și, prin decizia nr. 561/949, din 22 Apr. 1949, s-a anulat pronunțarea Tribunalului Militar Craiova, pe motiv că vina a fost nedovedită și că pronunțarea pedepsei a fost făcută din oficiu. Urmează ca procesul să se judece din nou la Tribunalul Militar Sibiu.

Noi, Domnule Ministru, suntem oameni săraci. Avem trei copii și în casă nu am nici un ban. Nu pot nici să pun avocați, nici să prezint martori la apărare și nici să mă transport la Sibiu. Apelez la dumneavoastră care aveți cuvântul în ultima instanță (verso) ca în baza celor arătate de domnul Ministru de interne al Republicii Populare Române, București, noi, în prezenta cerere, cât și pe actele anexate aici: Memoriul locuitorilor din comuna Dăbuleni Romanai, adeverința Postului Miliției locale, referința din partea organizației locale PMR locală, certificatul Primăriei locale, toate doveditoare că soțul meu nu este vinovat, să binevoiți a dispune ca soțul meu, Pr. Codrat Popescu din această comună să fie scos de sub acuzare și prin ordinul dvs., Securitatea Județeană Craiova să-l pună în libertate de la Penetenciarul Craiova.

Trăiască Republica Populară Română.

Ștefania Pr. Codrat Popescu, comuna Dăbuleni, Romanai

Fila 13. Memoriul locuitorilor din comuna Dăbuleni, Romanai.

Domnule ministru,

... Încunoștințăm că preotul Codrat Popescu este un om bun, un om popular, un om care în totalitate s-a purtat bine cu noi, poporul și ne-a ajutat la nevoi și cu sfatul și cu fapta. Știm de asemenea, că este ridicat din popor, nu este din oameni chiaburi și în societate oricând s-a purtat modest și cumpătat. Mai știm că preotul Codrat Popescu nu a făcut în trecut nici un fel de politică, ba încă era bănuț și acuzat că are idei comuniste.

...Din informațiile culese, credem că la mijloc, pentru condamnarea sfinției sale a avut rol, mai degrabă, răzburarea anumitor persoane cu care nu trăia în raporturi bune de prietenie.

Vă rugăm să binevoiți a dispune ca, pe calea pe care Dumneavoastră veți găsi necesară, preotul Codrat Popescu, care se găsește închis la Penetenciarul Craiova pe 4 luni închisoare corecțională, din care trei luni sunt deja ispășite, să fie redat libertății și trimis acasă, în comuna Dăbuleni, Romanai. Ne luăm angajamentul și garantăm în viitor pentru buna purtare a acestui preot și că nu va fi cu nimic contra statului.

Rămânem recunoscători și nu vom uita fapta bună, aceasta, a Dumneavoastră.

Trăiască R. P. România

Urmează 44 de semnături

Domnului Ministru de Interne, București.

Fila 14. Antet R. P. România, Primăria Dăbuleni, județul Romanai. Certificat nr. 9/16. 1949, mai 16.

Noi, Vasile Copca, primarul comunei Dăbuleni, județul Romanai, certificăm că preotul Codrat Popescu, ajutor la parohia I din această comună, a avut până în prezent o purtare exemplară ca misionar al credincioșilor și nu și-a manifestat atitudini antidemocratice contra regimului de democrație populară. Pentru care am eliberat prezentul certificat.

Primar, semnătura și ștampila Primăriei. Notar. Semnătura.

Fila 15 Organizația P. M. R. Dăbuleni, Romanai. Referință

...Preotul Codrat Popescu, de când a venit la noi în comună n-a făcut nici un fel de politică și nu s-a manifestat contra regimului.

...masa de jos (țărâtimea săracă) regretă pe preotul Codrat Popescu, întrucât a fost în serviciu în sprijinul celor mulți și săraci. Semnează secretarul organizației de bază P. M. R. Dăbuleni, Oprea D. Crețu.

Fila 17. R. P. R. Primăria comunei Dăbuleni, județul Romanai.

Certificat nr. 12/20

1949, martie 13.

Primarul Vasile Copca atestă că preotul Codrat Popescu a activat în calitate de șef de sector la recensământul populației din 25 ianuarie 1948 și la completarea registrului agricol din 15 mai 1948.

...A răspuns la toate chemările făcute atât pentru înfrumusețarea comunei cât și pentru concursul dat de diferite echipe ca: deparazitare, munca de lămurire pentru înșămânțările de toamnă, etc.

Fila 19. M. A. I. Direcțiunea Penitenciarelor și Institutelor de Prevenție.

Direcția Administrativă

Serviciul îndrumărilor

Nr. 1636/19/7 iulie 1949

Direcția Generală a Securității Poporului

...Tribunalul Militar Sibiu cere transferarea din nou a deținutului politic Codrat Popescu, aflat în Penetenciarul Craiova, la Penetenciarul Sibiu, pentru a fi judecat în acel obiectiv la termenul de 26 iulie, în calitate de inculpat.

Vă rugăm să binevoiți a aviza asupra acestei transferări.

Director semnătură indescifrabilă. Șeful serviciului indescifrabil.

Fila 20. Tribunalul Militar Sibiu cere transferarea lui la Penetenciarul Sibiu pentru a fi judecat pe 21 iunie a.c.

Dosar informativ 2695/1. Popescu Codrat (ștampilă).

Dosarul a fost microfilmă azi, 20 septembrie 1975 de U. M. 0924 Craiova.

Fila I verso: 12. 07. 1979. Din declarațiile de la pag. 2 rezultă că a făcut politică liberă.

Fila I. M. A. I. D. R. Oltenia

Secția Regională Corabia

Strict secret. 13 iunie 1967.

Se aprobă șeful Direcției Regionale Lt. Colonel Firu Jean. Semnătura. (Cerneală albastră, 20. 06. 1967).

Hotărâre

Cu propuneri de scoatere din evidență a numitului Popescu Codrat din comuna Dăbuleni, raionul Corabia.

Din verificările efectuate în comuna Dăbuleni, raionul Corabia, cât și din studierea dosarului de arhivă nr. 646, rezultă că numitul Popescu Codrat născut la 15 martie 1907 în comuna Orlea, Corabia, nu a făcut politică legionară.

Față de cele raportate mai sus propunem a se aproba scoaterea din evidență a numitului Popescu Codrat de la problema legionară și trecerea lui în evidență la problema PNL.

Lucrător operativ căpitan Draică Victor + semnătura. De acord șeful Secției Raionale căpitan Tudoran Constantin + semnătura.

Fila 2. 18 mai 1967.

Declarație

Vasile I. Ristea, născut Dăbuleni, la 23 aprilie 1903, fiul lui Ion și Florea – agricultori, cu domiciliul în comuna Dăbuleni, declar următoarele:

Cunosc pe preotul Popescu Codrat din această comună cam din anul 1934-1935, când a venit cu serviciul în această comună. A fost adus în această comună de fostul primar liberal Ion D. Iliuță, care a intervenit pe la Caracal, la șeful partidului județean Ion (Jean) Popescu și i-a dat și 10.000 lei să-și facă casă în comuna Dăbuleni. Preotul Popescu Codrat, în tot timpul era în anturajul conducătorilor liberali din Dăbuleni. În timpul alegerilor făcea propagandă în favoarea liberalilor.

Declar, susțin și semnez propriu, după ce mi s-a citit. Semnătura Riste Vasile (semnătură de analfabet, total diferită de restul scrisului).

Fila 3. M. A. I. Postul Miliției Dăbuleni. Primit: Serg. Major Olaru Constantin Agent Mocanu Ion. Data: 21 mai 1967. Locul: Postul Miliției.

Notă informativă

...îl cunoaște pe preot din anul 1935-1936 când a venit ca preot în această comună...a făcut politică liberală pe timpul când era primar în această comună Ion D. Iliuță. Acesta era bun prieten cu socrul preotului Popescu Codrat din comuna Ianca, care era și el tot liberal și a intervenit la conducerea județului și l-a adus preot în comună. Când a venit în această comună era nedespărțit de primarul Ion D. Iliuță și cu care era în anturaj în permanență și cu alți liberali din această comună. Nu a făcut politică legionară și din contră stătea în relații rele cu preotul Smărăndescu, conducătorul legionarilor din această comună.

Semnătură I. Mocanu.

Observație: Popescu Codrat, semnalat în notă, figurează în evidență la problema legionar. A fost și condamnat politic.

Sarcini: I-am atras atenția agentului că, deși e vecin cu preotul Popescu Codrat, nu se achită de sarcina de a discuta cu aceasta în modul cum i s-a indicat și de mine și de tovarășul lucrător operativ. De asemenea nu a contactat nici pe ceilalți suspecti ce i s-au indicat.

Măsuri: Copia de pe notă se trimite la M. A. I. Corabia.

Observațiile lucrătorului operativ 24. 05. 1967 – Să se mai obțină și alte materiale din care să rezulte activitatea lui politică din trecut. Căpitan Semnătură Victor...

Fila 4. Primit Sergent major Olaru Constantin. Agent Popescu Nicolae. Data: 5 mai 1967. Locul: Postul de Miliție.

Notă informativă

...A venit în comună acum 30-35 de ani ca preot. A stat în gazdă la numitul Baron Ștefan din această comună. Preotul Popescu Codrat a fost adus în această comună ca popă, de către fostul primar cu liberalii, Ion Iliuță, care era bun prieten cu socrul preotului Popescu Codrat, anume Alexandru Mărculescu, fost primar cu liberalii, în comuna Ianca, era văzut foarte des cu Iliuță, nu a făcut politică legionară deoarece nu a fost văzut împreună cu legionarii din comună și nu a participat la adunările lor, ci din contră mi se pare că era persecutat de legionari, fiind împinși de către preotul Smărăndescu Ștefan, fost legionar și cu care era în ceartă și dușmănie.

Semnătură Popescu Nicolae.

Sarcini: I-am indicat agentului să caute să-l întâlnească pe preotul Popescu Codrat cu care să discute asupra modului cum a dus-o la închisoare, cu cine a fost acolo, despre schimbările din comună.

Măsuri: Voi mai verifica și prin altă sursă dacă preotul Popescu Codrat a fost sau nu legionar.

Observații: Lucrător operativ. 10. 05. 1967. Să mai obțină și alte materiale din care să rezulte activitatea lui în PNL. Căpitan Draica Victor.

Fila 5. M. A. I. Direcția Regională Oltenia, Raionul Corabia. 7. 07. 1964.

Hotărâre de trecere în evidență Popescu Codrat, născut 15. 03. 1907 comuna Orlea, Raionul Corabia, regiunea Oltenia.

Studii: Seminarul Teologic. Antecedente politice: legionar.

Motivul trecerii în evidență:

Activitatea politică după 23 August 1944. A fost condamnat la 16. 10. 1958, prin sentința 598/1958 pentru uneltire. A fost grațiat prin Decretul 310/1964. Verificat materiale și propus luarea în evidență. Căpitan Draica Victor.

Verso: materialul pe baza căruia s-a hotărât trecerea în evidență la dosar se păstrează în evidența Securității "Regiunea Oltenia" sub nr. 646. Anchetă Arhivă.

Fila 6 M. A. I. Direcția Regională Oltenia, Raionul Corabia. 7. 07. 1964.

Hotărâre de trecere în evidență.

Preot comuna Portărești, Raionul Băilești.

Antecedente politice: legionar.

Domiciliul: comuna Dăbuleni, Raionul Corabia, Regiunea Oltenia. Comandant la 16. 10. 1958, la 10 ani închisoare pentru uneltire, grațiat prin Decretul 310/64.

Căpitan Draica Victor.

Fila 7. Angajament.

Subsemnatul Pr. Codrat Popescu, născut în anul 1907, luna 03, ziua 15 în comuna Orlea, Raionul Corabia, Regiunea Craiova, fiul lui Ștefan și Niculina. Origine socială: țaran mijlocăș. Studii: Seminarul Teologic. Serviciul militar nesatisfăcut. Ultimul Domiciliu: comuna Dăbuleni. Căsătorit cu Ștefania Alexandru Mărculescu... Am fost condamnat pentru faptul agitație de către Tribunalul Militar Craiova la 10 ani, executând o pedeapsă de 5 ani și 9 luni, executată în penitenciarele: Craiova, Gherla, Stoinești, Strâmba, Ieforie, Periprava, Grindu, Strâmba, Luciu Gheorghieni, Salcia, Gherla. În prezent mă stabilesc cu domiciliul în comuna Dăbuleni, Raionul Corabia, Regiunea Craiova, unde mă voi prezenta la postul de poliție pentru viză. Nu voi discuta cu nimeni nimic despre cele văzute sau auzite de la data arestării mele până în prezent, știind că aceasta se pedepsește de legea R. P. R. Semnătura: Codrat Popescu. Întocmit la Raionul M. A. I. Gherla de către Apahidian Alexandru, la data de 22. 06. 1964.

Dosar informativ 2695/2

Fila 1. Ministerul de Interne

Inspectoratul Județean Dolj

Serviciul II

Nr. 216/D.T/29. 11. 1989.

Strict secret. Cerneală albastră. Aprob Șeful Serviciului II, Colonel Dinu Alexandru.

Raport cu propuneri de influențare pozitivă a numitului Codrat Popescu și închiderea dosarului de supraveghere informatică a acestuia.

Numitul Codrat Popescu, fiul lui Ștefan și Niculina, născut la 15. 03. 1907 în localitatea Orlea, județul Olt, de profesie preot, în prezent pensionar, neîncadrat politic, domiciliat în comuna Dăbuleni, județul Dolj. Prin sentința nr. 598 din 04. 12. 1958 a Tribunalului Militar Craiova cel în cauză a fost condamnat la 10 ani închisoare corecțională pentru uneltire contra ordinii sociale, la data de 11. 06. 1967, fiind luat în supraveghere informativă pentru stabilirea poziției prezente.

În procesul de supraveghere informativă a numitului Codrat Popescu s-au obținut date din care rezultă că acesta are o comportare corespunzătoare față de realitățile social-politice din țara noastră, nefiind semnalat cu nemulțumiri sau comentarii negative.

Având în vedere cele raportate, propunem influențarea sa pozitivă prin rețeaua informativă, închiderea dosarului de supraveghere informativă și clasarea materialelor la B.I.D. Dolj. Lt. Major. Semnătura indescifrabilă..

Fila 2. M. A. I. Direcția Regională Oltenia. Data: 7. 07. 1966

Raionul Corabia. Dosar Ob. probl. 1466

Fișe

Cuprinzând date extrase din dosarul de anchetă nr. 646 al numitului Popescu Codrat.

Numitul Popescu Codrat născut la 15. 03. 1907, arestat la data de 12. 10. 1958 și eliberat la 22. 06. 1964 prin Decretul nr. 310/964 a fost grațiat de restul pedepsei.

Prin sentința nr. 598/4. 12. 1958 a Tribunalului Militar Craiova, făcând aplicația art. 209 pct. 2, lit. a Cod Penal, a fost condamnat la 10 ani închisoare corecțională pentru delictul de uneltire contra ordinii sociale. La recurs, prin decizia nr. 3/37 din 30. 12. 1958 s-a hotărât respingerea recursului ca nefondat.

În fapt: A desfășurat activitate de propagandă dușmănoasă, îndemnând pe țărani să nu se înscrie în formele socialiste din agricultură. În anul 1954 a calomniat acțiunile desfășurate de către F. D. P. în vederea alegerilor de deputați în M. A. N., iar în anul 1957 a făcut afirmații că activitatea desfășurată de organele de partid și administrative pentru transformarea socialistă a agriculturii "va duce lumea la nenorocire". De asemenea a deținut la domiciliul său o serie de publicații cu caracter interzis. Faptele sunt dovedite prin declarațiile: Elefterie Ion, Popescu Marin, Popa Petre, Cristescu Oprea.

Comportarea în anchetă și în detenție: A avut o comportare bună, nu a fost pedepsit disciplinar.

Fila 3. M. A. I. Direcția Regională Oltenia, Corabia. 11. 06. 1967.

Hotărâre de trecere în evidență a lui Codrat Popescu, preot la parohia nr. 1 din comuna Dăbuleni.

Antecedente politice: PNL. Domiciliul Dăbuleni

Motivul trecerii în evidență.

Activitatea politică înainte de 23 august 1944. În anul 1934-1935 când vine preot în comuna Dăbuleni, fiind adus în această funcție de fostul primar al comunei, Iliuță Ion, care a intervenit la șeful partidului PNL pe județul Romanați, Jean Popescu și i-a dat suma de 10.000 lei din bugetul partidului pentru a-și face casă în comuna Dăbuleni. Dintr-un număr de trei fișe personale existente la dosarul de arhivă nr. 646, vol. II, fila 1-2 și 33, rezultă că în trecut a făcut politică PNL Brătianu. Rezultă din: dosar arhivă nr. 646, vol. II, fila 1-2 și 33. Declarația lui Ristea Vasile și o notă informativă furnizată de agentul "Mocanu Ion".

Activitate politică după 23 august 1944.

Prin sentința nr. 307 din 1. 03. 1949 a Tribunalului Militar Craiova a fost condamnat la 4 luni închisoare corecțională și 1000 lei amendă corecțională pentru delictul de instigare publică., art. 327 Cod Penal ...prin sentința nr. 598 din 4. 12. 1958 a fost condamnat la 10 ani închisoare corecțională, 5 ani interdicție corecțională, confiscarea averei personale, pentru uneltire contra ordinii sociale. A mai fost condamnat la 7 ani închisoare corecțională pentru răspândirea de publicații interzise. A fost grațiat conf. decretului 310/1964 -- 22. 06. 1964.

Rezultă din: Dosar arhivă nr. 646 vol. I, dosar arhivă nr. 646 nr. II, Căpitan Draica Victor.

Fila 4. Dos. 0029579/8. 10. 1989. Sursa Mocanu Ion. Primit Serg. Major Dimian. Locul: postul de Miliție.

Locuiește în familie cu ginerele său, Cioacă Marin, inginer la Ocolul Silvic Sadova și cu fiica sa <<care nu are nici o încadrare în câmpul muncii...>>. Este pensionar, este bătrân și nu mai poate ieși nici până la poartă. A fost preot la Biserica Sf. Nicolae... numitul Popescu Codrat lucrat în SIP că a fost condamnat politic.

Fila 5. Notă informativă din 27. 09. 1989 <<...citește foarte mult, este abonat la diferite reviste cât și la ziarul Scânteia, Sport ș.a.>>. Alți informatori: Marinescu, Pitagora, Măru, Nițescu, Dumitrescu Ion, Tudor.

Fila 7. 14. 08. 1989. Notă informativă Mocanu Ion. Are o bibliotecă foarte bogată. Verso. Nota securistului. Numitul Popescu Codrat este lucrat în mapa SIP.

Fila 8. Notă informativă din 28. 07. 1989. Semnată <<Pitagora>>. Locuiește în sectorul Broasca Vale... Nu discută negativ la adresa partidului și statului, e bolnav și stă la pat.

Fila 13. Notă informativă 12. 03. 1989. Preot Popescu Codrat locuiește împreună cu soția și fiica sa.

Toate notele informative scriu că preotul este abonat la toate ziarele și revistele și e la curent cu toate evenimentele.

Fila 24/18. 07. 1988. Notă informativă <<Mocanu>> Ion, primită de către plutonier adj. Oprea P.

Verso. Popescu Codrat figurează în evidențele noastre pe linie de securitate că între anii 1934-1935 a fost membru al PNL iar în 1958 a fost condamnat la 10 ani uneltire.

Sarcini trasate: Sursa a fost instruită să urmărească permanent activitatea lui Popescu Codrat și să stabilească dacă este vizitat la domiciliu de Șalău Mic Vasile, de Turbatu Marcel, foști condamnați politici, sau dacă el face deplasări în alte localități și unde, dacă studiază presa sau dacă audiază posturi de radio străine și de comentarii face la adresa organelor de partid și de stat.

Va stabili clar dacă Popescu Codrat adoptă o poziție loială regimului nostru democrat popular.

Fila 25. Dosar 29413/0077/24. 07. 1988. Primită de plut. adj. Oprea Petre. Sursa <<Dumitrescu Ion>>. Verso: sarcini trasate. Sursa a fost instruită să urmărească permanent activitatea suspectului Popescu Codrat și să stabilească dacă este vizitat la domiciliu de Copcă Tudor, Șalău Marin, Smarandache Ștefan și Turbatu Marcel sau dacă el le face vizită la aceștia...

F. 26. 17. 06. 1988. Sursa <<Măru>>... în comună s-a purtat cinstit și omenește cu oamenii.

Notă informativă nr. 10. 01. 1988. Sursa <<Tudor>>. Suspectul Cioacu Oprea. Fost membru PNL.

F. 31. Notă informativă 2. 06. 1972. Sursa <<Dudeasca>>... Codrat Popescu luat în BOR pentru că a activat în PNL și condamnat pentru instigare, agitație și pentru deținere de publicații interzise.

F. 32. Consiliul Securității Statului. Inspectorul de Securitate al Județului Dolj, nr. 103/2812 din 18 nov. 1969.

Către Consiliul Securității Statului, Inspectoratul de Securitate al Județului Vâlcea.

La adresa dvs. nr. I (PG/009236 din 5. 11. 1969, referitor la pr. Popescu Codrat din comuna Dăbuleni, vă comunicăm următoarele: ... în prezent cel în cauză are o atitudine oscilantă, face comentarii negative pe marginea unor evenimente politice interne și externe; discuțiile negative ce la face caută să lase impresia că sunt glume aruncate în diferite împrejurări. Adj. Inspector șef. Lt. Col. Lungu Gheorghe. Adj. Șef serviciu Maior Alexie Ștefan.

Fila 33. Consiliul Securității Statului. Inspectoratul Județean Vâlcea. Serviciul I 009236 din 5 noiembrie 1969.

Către Inspectoratul de Securitate al Județului Dolj -- Serviciul Informații Interne.

Rugăm să ne comunicați cum este cunoscut Codrat Popescu, domiciliat în comuna Dăbuleni, județul Dolj, fost comandant, cu confiscarea averii, care după punerea în libertate i-a fost restituită. Se pare că este preot. Susnumitul apare în legătură cu numitul Macarie Ion, fost legionar din Rm. Vâlcea, lucrat de noi.

Șeful Inspectoratului, Col. Andreescu Gheorghe, Locțiit. Șef Serv. I, Maior Tambrea Aurel.

Fila 44. C.S.S. Inspectoratul de Securitate al jud. Dolj. Serv. I, Biroul I. Informator <<Barbu Marcel>> Notă informativă 30. 04. 1968.

Vă informăm că în ziua de 4 aprilie 1968 am avut ședința la Protoieria Craiova II, după terminarea căreia am trecut în camera 23, unde au venit și alți preoți ca: Mazilescu Paul, Popescu Gheorghe, Marius Constantinescu, Codrat Popescu, Dumitrescu Gheorghe, Turbatu Marcel, Irimescu Haralalambie și Boiangiu Gheorghe. Discuția s-a purtat în

jurul celor pățite de ei la închisoare, că în afară de mine, Paul Mazilescu și Boiangiu Gheorghe, toți au fost arestați. Paul Mazilescu a spus: <<Au venit vremurile astea (bune zic eu), că toți preoții trebuiau să treacă pe unde au fost unii, că toți au mers cu crucea înainte>>. După ce a zis astea a plecat.

Popescu Gheorghe din Zănoaga a povestit cum a fost arestat: - a găsit Securitatea cu bagajul făcut. Aflase de la un tânăr din Apele Vii care fusese la un târg din Mârșani și aflase de aici că legionarii din Mârșani fuseseră arestați. Marius Constantinescu din Vișoara n-a vorbit nimic.

Codrat Popescu din Dăbuleni, a spus că în închisoare, fiind întrebat de sectoristul Floricel și pe Ionescu, fost condamnat al Securității Gura Jiului, de ce se găsește arestat, aceștia au spus că nu știu, iar altul i-a spus că se găsește arestat pentru că din cauza lui nu se face colectiv în comună și că socrul său are pogoane multe de vie. A mai pus pentru discuție câteva probleme de metafizică.

Dumitrescu Gheorghe din Dăbuleni, - n-a discutat nimic.

Marcel Turbatu din Dăbuleni a fost întrebat de Irimescu din Brabeți de niște tineri dacă s-au căsătorit, după ce bărbatul a fost eliberat din închisoare. A fost vorba de un deținut care se îndrăgostise.

Fila 45. de o contabilă de la închisoare.

Boiangiu Gheorghe din Soreni. Zicea numai atât: <<Măi, dar ați pățit-o măi!>>. <<Barbu Marcel>>

30. 04. 1968.

Sarcini:

Informatorul a fost instruit să continue discuțiile pe teme politice cu persoanele de mai sus și în special cu cei ce au fost condamnați. Nota se va da căpitanului Grama, care deservește comuna Zănoaga, pentru a fi exploatată la suspectul Popescu Gheorghe, fost condamnat. În situația că interesează persoana semnalată, să indice ce alte probleme interesează, să stabilească informatorul în cauză.

Fila 46. Popescu Petre. 15 martie 1968. Notă informativă.

Pe 8 martie a vorbit cu preotul Codrat Popescu din Dăbuleni. Sursa îl întreabă: <<Ați văzut ziarul din 1 martie, cum tov. Nicolae Ceaușescu a făcut ședință cu cultele religioase, și ce le-a vorbit tov. Nicolae Ceaușescu și ce au vorbit și cultele? El răspunde: da. L-am văzut și l-am cetit. Și îmi spune el, popa: Uite că tov. Ceaușescu ia chemat și a vorbit cu ei. Și le-a dat voie să-și urmeze credința fiecare – și acum se vede că partidul nu este pentru a distruge religia – și uite că întărește religia! Sursa îi spune – dintre toți au vorbit numai 4 – dar cel mai bine mi-a părut mie că a vorbit ce-l de-al patrulea fiindcă astea sunt oameni de știință – le-a vorbit și tov. Nicolae Ceaușescu, tot bine, spune popa. Și spune cel ce a vorbit al 4-lea – e jidan nu-i ortodox... așa mea spus popa, așa fiecare să-și urmeze credința în felul lor, fiindcă sunt mai multe feluri de credințe, spune popa, că credința e liberă>>.

Obs.: Figurează în baza de lucru la problema PNL.

Fila 47. Notă informativă primită de Lt. Major Draica Victor data: 29. 11. 1967. Agent: Dugeanu Marin Verso. Sarcini... S-a atras atenția agentului de a nu mai trece în notă cuvinte pornografice <<futile muma în cur>> ci toate discuțiile foarte importante.

Fila 48. Notă informativă primită căpitan Draica Victor, data: 20. 09. 1967. Agent: Duceanu Ion... Stând de vorbă cu pr. Codrat Popescu în curtea bisericii, de față și Marcel Turbatu. Vorbeau între ei. Tema despre conferința preoțească de la Corabia. Preotul Codrat Popescu spunea așa: că diferența între ortodoxism și catolicism e foarte mare, iar preotul Marcel Turbatu spunea: Nu, Biserica Ortodoxă e săracă, pe când la catolici e ceva, și organizat și dispun de fonduri. (sursa: eu ce să vă spun cu conferința asta ONU? Se duce tov. Cornel Mănescu, ce o mai fi, vedem la ziar, da eu nu știu, am citit și cu Orientul Mijlociu, văd că se mai ciocnesc între ei. El: Păi ce să facă, stau și unii și alții ca să nu adoarmă, mai clănțănesc mitralierele. Și asta, Cornel Mănescu am, auzit că e o valoare. Îi pune în fund pe toți, e om deștept și cam în toate ramurile au pus oameni cu cap, în posturi cheie. (sursa: cum în posturi cheie?...) înainte dacă au fost oameni fără pregătire puși în capul treburilor, au făcut greșeli, iar acum astfel privesc lucrurile, a dispărut metodele ale tâmpite de prin 1950-1955. Acum îmi place. Au făcut și fac lucruri de ispravă, nu aveam eu via, pământul, nu o pâne mîncăm? Și acum tot la fel, dar mai liniștită. Și condiții. Și astea dovadă că acum conduc oameni cu cap și specialiști, cu ingineri și alți oameni cu carte. 20 septembrie 1967.

Fila 49. Nota informativă din 10 mai 1967. Agent Duceanu Marin.

La 10 mai 1967 la vizitat. Preoteasa afirmă: <<om gospodar, popa, omul acesta al meu>> (săpase via).

Fila 50. Nota informativă din 12 aprilie 1967. Agent Duceanu Marin. Casa <<Victoria>>.

Pe 2 aprilie 1967 a avut loc ședința Consiliului parohial de la parohia Dăbuleni I. Preot paroh Codrat Popescu. Scopul ședinței: A făcut un proces verbal, pentru că biserica, atât în interior cât și în exterior este atacată de igrasie, pe afară zidul (tencuiala) a început să cadă și dă un aspect urât, am fost sesizați și de organele comunei, ale noastre biserici, că se înruinează și noi ce facem?... de comun acord cu părintele Smărândescu, la care ne-am consultat că ar fi bine să facem un proces verbal, la care dvs., dacă sunteți de părere să încheiem și să iscălim acest proces verbal, prin care să fixăm pe cap de gospodărie o sumă de bani, la care să contribuie locuitorii parohiei noastre, ca în timp de 2-3 ani să facem (să strângem) o sumă de 20-30.000 lei, să facem un deviz cu întreprinderea de stat (arhitect, materiale etc.) și având acești bani să avem curajul să ne apucăm de treabă... Codrat Popescu zice: Domnilor, să fie 25 lei pe an de gospodărie, că nu toți dau, de ar da 30% ar fi bine, dar de...

Fila 51. Sursa: Mocanu Ion. 22. 06. 1967. Tratează războiul Egiptului cu Israelul și americanii.

Observații: Figurează în evidență la problema legionară.

Sarcini: sursa e vecină cu el. Să discute și cu foștii legionari Linca Ion și Bunciu Costache.

Fila 52-53. M.A.I. Direcția Regională Olt. Secția raională Corabia. Nr. 03/DV/17.657.

Către MAI – Direcția Regională a Olteniei

Din 13 iunie 1967 ... Cel în cauză a făcut politică PNL. Totodată înaintăm hotărârea cu propuneri de scoatere în evidență a susnumitului de la problema legionară și luarea în evidență la problema PNL, cât și hotărârea de luare în evidență cu 4 fișe model 2.

Șeful Secției Regionale, căpitan Tudor Constantin. Lucrător operativ căpitan Draica Victor.

Fila 53. M.A.I. Direcția Regională Olt. Secția raională Corabia. , Notă informativă primită căpitan Draica Victor. Data 8 februarie 1967. Agent Dudeanu Marin, <<Casa Victoria>>... A stat de vorbă cu pr. Ștefan Smărăndescu pe 8 februarie, a fost la o conferință de la Corabia ieri, toate bune, numai una rea: a fost o neplăcere mare, adică pentru mine. La protoierie, în birou acolo, m-a chemat inspectorul Nicolae de protopopul de ține locul lui Șerban și mi-a spus că are o reclamație venită, dată de un enoriaș de la biserica noastră, contra părintelui Codrat Popescu, prin care se solicită ca să trec eu în enoria preotului Codrat Popescu, iar preotul Codrat în enoria mea, unde sunt acum și cetățeanul drept a cerut să fiu cu enoria unde am casa. Și în timpul acesta o citește inspectorul Nicolae și mă întreabă de știu sau am cunoștință de chestia asta. Eu îi spun că nu știu nimic. Cheamă și pe Codrat – îi spune și lui, îi citește reclamația și spune că de ce nu ne împăcăm între noi și să nu mai dăm naștere la reclamații. Sursa: Și părintele Codrat ce-a zis când a văzut reclamația asta? El deocamdată nu a zis nimic și m-a întrebat din nou pe mine că ce fac, i-am spus că e drept ce a scris în anonima aceasta aici și nu pot ca lucrurile să rămână așa, ca eu să iau sectorul acesta ci preotul Codrat fiind mai aproape el se cade să fie acolo, iar eu pe ăștia de apus. Atunci preotul Codrat a început să zică că timp de 30 de ani l-am mâncat și nici acum nu-l las unde l-a pus stăpânirea, că ce tot mă leg de el și din astea a început discuțiile. Eu una alta și până la urmă inspectorul tot pe mine m-a acuzat. Dar să spun drept eu nu pot să stau cu sectorul acela. Sursa: De ce părintele Smărăndescu, că amândouă sectoarele sunt tot la biserica asta și sunt în sat, nu este ca la Bobaița dealuri și văi, indiferent cred că-i tot una de ce vă apucați pentru fleacuri de nimic. El (foarte inervat), nu pot, nu pot căci 30 de ani de zile eu i-am format, am oamenii mei, neamuri, rude de-ale mele și nu pot să le las lui Codrat și acolo unde eram, unde Codrat este acum, lumea face mai mult pentru biserică și aveam un venit mai mare, pe când aici, nu prea sunt pentru biserică. Sursa: O lume bună și aici de vale, părinte. El ce asta nu le-am spus și la Corabia lui Nicolae inspectorul că sunt și alții și mai mari și nu o las asta la pământ până nu iau sectorul I. De ce crezi că mă las călcat în picioare? Sursa: Dacă totul se contabilizează, ce rost mai are părinte, că-s venituri mai mari într-o parte sau alta? El: Ce ști dumneata? Eu am socotelile mele. Sursa: Dă-le încolo de socoteli că râde lumea. El: Nu, nu pe buzunarul meu nu poate râde, că din sectorul în care sunt nu pot completa salariul de 1800 și să fim obiectivi, ce pâine și serviciu am aici. Aceasta a fost vorbirea cu preotul Smărăndescu Ștefan. <<Dudeanu Marin>>.

Sarcini: Să stabilim următoarele: Ce comentarii face acesta despre evenimentele politice. Cu cine ține legătura din foștii legionari din Dăbuleni. Dacă în sectorul I unde vrea el să se treacă ca preot nu cumva sunt mai mulți legionari. de este observat în bune relații cu elementele care au fost în Oastea domnului. Pentru a stabili această problemă s-a indicat agentului de a face unele discuții politice, întrebându-l despre situația din Vietnam, restabilirea relațiilor diplomatice cu R.F.G., cum apreciază el aceste elemente.

Observații: Ștefan Smărăndescu, fost șef de sector legionar și arestat administrativ, cât și condamnat politic.

Nota șefului: ... Studiați cu ce elemente se găsește preotul în mai bune relații din rândul cărora putem recruta un agent. Lucrător operativ: căpitan Draica Victor.

Fila 54. Nota informativă Dudeanu Marin, 8 februarie 1967. Paul Codreanu, contabilul Sfatului, vecinul preotului Codrat Popescu.

Fila 55. Pr. Codrat Popescu s-a certat cu Marin Popescu în vale.

Fila 56. Notă informativă primită căpitan Draica Victor. Agent <<Dudeanu Marin>>, data 30 decembrie 1966.

Fila 56. Pe 25 decembrie 1966 pr. Codrat Popescu, la înmormântarea unei femei, la masă, a stat cu maiorul pensionar Bănică... Costică Popa care servea la masă și în legătură cu cele discutate el zice: Da știți că ai noștri, la conferința pe care au avut-o, au avut curajul și au cerut de la ruși Basarabia. Preotul Popescu Codrat răspunde: Mă, nu, poate alții au propus aceasta, dar ai noștri, de să fi avut curajul? Costică Popa: Da, au cerut deschis, ba chiar au fost discuții tari, spunând că Basarabia este pământ românesc. Preotul Popescu Codrat zice către Bănică: A fost un profesor care a scris o carte <<Basarabia pământ românesc>> și pentru această carte, când a venit regimul acesta la putere, i-a dat 19 ani închisoare. Bănică: Cred că i-a dat drumul acum. Codrat: Nu știu, dar vreau să spun în legătură cu ce spune dl. Costică și despre felul cum ai noștri au început să întărească și să introducă iarăși naționalismul în școală, lucruri care sunt bune și vin la normal. <<Dudeanu Marin>>.

Obs. Pr. Codrat Popescu, fost legionar și condamnat politic.

Bănică Marin – fost ofițer în armata burgheză, luat în evidență la C.D.

Lucrător operativ, Căpitan Draica Victor.

Fila 57. Notă informativă, 1 decembrie 1966, a lui Dudeanu Marin – Codrat Popescu îl bănuiește pe Smărăndescu că e informator.

Fila 59. Nota informativă, primită de căpitan. Draica Victor, data 18. 10. 1966, agent Dudeanu Marin. Sursa vă informează că în ziua de 28. 08. 1966 a discutat cu preotul Codrat Popescu și preotul Turbatu Marcel la... îl întreabă Marcel Turbatu pe Codrat Popescu dacă a fost la Aiud, la Craiova și dacă cunoaște pe anumiți deținuți care nu-i mai reține el. Popescu Codrat spune anumiți preoți, doctorii, inginerii, la care Turbatu îi răspunde pe care îi cunoaște. Popescu Codrat zice: Da mă, filear... miliția, securitatea nu-ți venea la domiciliu fără ordinul procuraturii, să-ți faci percheziție și preot de-al nostru și prieten copil crescut de mine, el a venit și fără nici un fel de ordin și mi-a făcut percheziție la cărți, noi, deștepți să-mi ia anumite cărți, să aprinză...? Întreabă cine a fost acela. Popescu Codrat: Nu-l știi, deșteptul de Ionică Dorobanțu, ehei ce să-i faci, și alții care sunt știuți și neștiuți, dar Dumnezeu, săracul i-o vedea. Sursa: Da cine sunt părinte ăia văzuți și cine nevăzuți? El, eu ce zic dar nu am gură, că de, un dosar este care te judecă, al tribunalului, altul al procuraturii și altul este al securității, dar care nu-l știe nimeni. Că mi-a mai zis un alt deștept care a venit pe la mine că eu am făcut pușcărie ca un prost. Auzi care mi-a fost căeala în gândul meu, nu știu de ce nu l-am sugrumat. Turbatu Marcel a început să râdă. Foarte bine. Asta a fost constatarea lui. Păpa Codrat spune: ba, ceva mai mult, m-au făcut și legionar...

Observații: Turbatu Marcel, fost legionar și condamnat politic.

Popescu Codrat, fost legionar și condamnat politic.

Fila 60. Notă informativă, 30. 06. 1966. Căpitan Draica Victor, Agent Dudeanu Marin. Preotul Codrat Popescu a vorbit cu preotul Letea Rafael în curtea bisericii. Spunea: Mă părinte Letea, mulți au zis că Codrat este nebun când le-am spus că ceva, chiar cumnatul meu. În 1941 când a început războiul cu rușii, eu am spus că nemții mănâncă papară, pierd războiul, s-a supărat pe mine, că eu sunt comunist și sunt nebun. La fel și la învățătorii de aici le spuneam: Bă nemții-și frâng gâtul, râdeau când le spuneam, ziceau că sunt nebun. Letea îi spune, Mă Codrat tu nu te verifici de loc la gură, vorbești prea liber. Codrat: Da mă, așa este, ce am spus ceva rău, asta am spus-o atunci, ce vrei să spun, că văd pe dracu. Sursa: Da părinte atunci ai ghicit, dar acum cum stăm cu Vietnamul. Acolo care o să mănânce papara? El: Nenorocire, ce crezi că este acolo, americanii au înțeles că dacă pierd sau cedează, pierd încrederea și aliații ei au pactul SATO și totodată interesele lor în Asia de Sud, acolo în Vietnam sunt terenuri rele, păduri, mlaștini, greu de dus un război de la zeci de mii de kilometri, e război de timp acolo, tancurile și mașinile nu le poți băga pe oriunde și partizanii atacă la strâmtoare când le vine bine, și așa pierd și unii și alții, război de măcinare. Ferească Dumnezeu, când te gândești e groaznic, nu cunoaștem noi ce e acolo. 30. 06. 1966. Dudeanu Marin.

Observație: Pr. Letea Rafael, fost legionar și reținut administrativ, este preot la Tr. Severin.

Fila 61. Notă informativă primită căpitan Draica Victor, 5 mai 1966. Sursa Dudeanu Marin.

... 28. 04. 1966... eu sunt preot și nu mi-e rușine să muncesc, chiar de-aș vrea să stau, nu pot, așa cum văd pe unii că spun, dar ce să fac acasă. Uite, eu am pus viță de jur împrejurul casei, vezi și chioșcul acela de lângă bucătărie, este făcut tot de mine, asta nu o spun a mă lăuda, dar acesta este adevărul. Alți când vin de la serviciu chiar și preoți de-ai noștri, stau în pat cu burta în sus, eu nu pot sta, n-am răbdarea asta să-mi treacă ziua și să nu fac nimic. Sursa: Da, ai dreptate părinte, faci pentru dumnezeu. Ei, să fi văzut oameni cu carte, oameni de stat, generali, miniștri, ambasadori cum munceau și în spate sta milițianu ani de zile. Sursa: Unde părinte? El: Mă întrebi, unde am fost și eu, ce să-ți mai spun, era un învățător și cu noi un milițian și acestui învățător îi aruncă un pachet de țigări, că ostașul acesta era nepotul lui și s-a gândit să-i dea și lui un pachet de țigări. La luat deținutul și la poartă ne-a făcut percheziție și ia găsit pachetul de țigări care erau și militare. La oprit și la cercetat, a ocolit învățătorul că nu știe cine a fost acela dar după ce l-a răzbit cu bătea, a spus de la cine îl are. Ce crezi? la dat 9 ani de închisoare. Pe mine la Craiova mă scotea la cercetări chiar al lui Bănărică Împușcatu și mă duce la altul care mă întreabă: ei părinte te-ai mai gândit. Al lui Bănărică mă întreabă: Mă cunoști? Și am dat din umeri că nu. Așa că am trecut și peste asta, nu am murit dacă a vrut Dumnezeu. Acum stau acasă, mai îmi fac de lucru să nu stau ca un trântor, fac ce vreau... o plăcere, ferească Dumnezeu de rău, să fi despărțit de familie și dus pe nu știu unde. Acum trebuie să tăcem că altfel zice că suntem contra. Așa zic ai mari să facem. Nu vezi că trebuie să zicem ca ei? Ursul joacă de nevoie – este 1 mai și de asta ziua muncitorilor – trebuie văruit – vezi ce faci acolo.

Fila 65. Notă informativă. Căpitan Draica Victor, 13 octombrie 1965. Agent Dudeanu Marin. Am băgat lumină electrică în casă... Mi-a plecat fata la Tg. Mureși la facultate și îmi spune că îi dă bursă, că a luat nota 8 și trebuie să-i dea bursă și acum plătesc câte 400 de lei lunar, că de la Portărești, de când eram, preoteasa a dat acte de salariu de 580 lei la stat și 520 parohie, plus venitul lotului personal al meu și al ginerimiu Marin și am depășit venitul de 2000 lei lunar și pe considerentul acesta nu mai are bursă. Am scos acte din nou acum, pe pământul meu și nu al ginerimiu și am mai puțin venit. Să văd acum de o trece fata cu bursă. 13 octombrie 1965. Dudeanu Marin.

Pag. 66. Postul miliție Dăbuleni, primit plutonier Olaru Constantin. Agent <<Mocanu Ion>>. 14 septembrie 1965. Notă informativă.

... 9 septembrie 1965... și cum părinte, pățiși necazul cu arestarea, te luă de te arestară? De mă, mă luă, mă tinură câțiva ani degeaba, fără să fiu vinovat de nimic și fără să fi vorbit ceva. Tu ști că eu cam glumeam, că așa era felul meu, să fiu vesel, și să glumesc cu toată lumea, dar să ști și tu că gluma de multe ori îți cauzează. Nu trebuie să faci glume cu cine nu cunoști. Așa că ce eu am mai zis poate tot în glumă și gluma mi-a dat de cap. Altceva părinte, vre-o noutate, că dumnezeu mai citești, ai timp mai liber, ai cunoștințe mai multe, oare lucrurile au să meargă bine. Codrat Popescu tresare odată și spune, măi prostule, păi tu nu vezi cu ochii, fără să-ți mai spun eu? Păi s-a mai pomenit

vreodată în Țara Românească așa cum este acum, neam de neam românesc nu a făcut ce au făcut ăștia, ăștia sunt oameni ai dracu, cu cap, dar am fost proști noi, fără cap, noi am crezut una și acum ese alta. Păi dacă te gândești numai la cursurile de învățământ, posibilitățile tehnice în școlile de orice fel, păi cei mai trebuie poporului ăștia mai mult decât atât. <<Mocanu Ion>>.

Fila 67. Notă informativă, 29. 07. 1965. <<Dudeanu Marin>>... 20 iulie 1965, îmi zice că mâine nu poate veni, deoarece se duce iar la sfat. Sursa: Ce ai părinte pe la sfat? Spune că nu are nimic, am mai dat ajutor aici la ăștia, la fișe și dacă îmi vor zice mă duc și mâine și mai ajut. Nu vreau să se zică și să se comenteze că sunt contra. Unii atâta așteaptă și încep să zică că sunt contra și nu vreau să mai aud discuții, că eu sunt al dracului. <<Mocanu Ion>>.

Fila 68. Nota informativă M.A.I. Direcția Regiunii Oltenia, Secția Raională Craiova, primită căpitan Draica, 24 martie 1965. Agent Nicolae Ion, dactilografiată. 11 martie a.c. L-am vizitat pe pr. Codrat Popescu la domiciliul său în comuna Dăbuleni, care venise de la Portărești, unde are post de preot, pentru a-l întreba dacă a mai auzit ceva la Sf. Mitropolie cu transferul la Dăbuleni, l-a lăudat pe cântărețul Mihalache Baron al parohiei de la Dăbuleni, că a fost chiabur și că este om de caracter. Nu reclamă sau să părăscă, fiind agent al securității, ce să mai cred eu, că și unii preoți se ocupă de acest sport. Preotul Codrat Popescu se plânge de Minu Popescu și pr. V. Ciumăgeanu că i-a luat declarații de la oameni că a luat bani mulți fără chitanță de la credincioșii bisericii și l-a băgat la buzunar (n.n. Sursa: Baron vrea să rămână tot el când vine de la Portărești, fiindcă se teme de Minu Popescu. <<Nicolae Ion>>.

Fila 69. N. informativă. Căpitan Draica primește, Nicolae Ion agent, 17 februarie 1965. Notă informativă.

15 februarie l-a vizitat Codrat Popescu, originar din comuna Dăbuleni care este încadrat ca preot paroh la Portărești, raionul Băilești. În Dăbuleni a venit la familie, de pe 8 februarie până pe 18 februarie când trebuie să plece la Portărești, a obținut transferul până la 1. Oct. 1965 în Dăbuleni, în locul preotului Ciumăgeanu, care trebuie să plece la Portărești prin cerere de transfer. Venind ziarul Scânteia de la poșta în ziua de 14 februarie am profitat de aceasta și dându-i să citească ziarul unde scria apelul lui Uthant, secretarul ONU adresat lumii în scopul de a îndepărta conflictul din Vietnam. S-a exprimat că toate aceste intervenții ale ONU-lui nu au nici o valoare. Americanii își fac de cap și apoi se retrag în urma intervenției URSS și poate și a RP Chineze care sunt puteri mari, pentru că așa a făcut și cu Coreea, Cuba etc. Evenimente mari poate o fi după luna mai când se împlinesc 20 de ani de la încheierea tratatului de la Postdam cu defascizarea Germaniei. Atunci să vedem dacă englezii, americanii și URSS își retrag trupele de pe teritoriul ocupat și vor proceda la unificare. Eu nu am făcut politică și nu voi face niciodată, dar asta este părerea mea. Acum nu se va întâmpla nimic. După aceea am încheiat discuția spunându-mi că pe 18 februarie pleacă la Portărești. <<Mocanu Ion>>.

Sarcini: S-a trasat ca sarcină agentului de a discuta în continuare cu Popescu Codrat atunci când acesta vine în comună. În discuțiile ce le va purta să lămurească cele referitoare la acordul de la Postdam, în ce sens vede el unele schimbări, cum vede că se vor realiza aceste schimbări. Agentul fiind nou a fost instruit în amănunțime cum să întocmească notele și problemele care trebuie să le cuprindă acestea. Agentului i s-a explicat felul în care să poarte discuțiile cu elementele suspecte.

Observații: Popescu Codrat este luat în evidență la legionari.

Dosar informativ nr. 2695, vol. II. Fila 70. Notă informativă. Dudeanu Marin. 21 august 1964. În ziua de 12 august 1964 am stat de vorbă cu pr. Codrat Popescu. El mă întreabă privind către mine: Ai îmbătrânit și tu, vād că ai îmbătrânit de tot! Sursa răspunde: Da, am albit că așa îmi este neamul, sfinția ta vād că arăți bine, puțin îmbătrânit, el răspunde: da, nu vezi? Și îmi arată gura, nu mai am nici un dinte. Sursa: nu are nimic, îi puneți la dentist, numai sănătos dacă sunteți, încolo totul se repară. El: da, sănătos vai de capul meu, nu știe nimeni pe fiecare ce-l doare, în fine să lăsăm asta. Îl întreabă ce-i mai face familia, copiii, tușa Veta. Sursa: Altceva, părinte cum ați dus-o pe unde ați fost, cred că destul de greu. El răspunde: Ce să spun, nu este cazul, lasă ce-a fost a fost, nu mai discutăm. Sursa întreabă din nou: am auzit că ați fost în spital, bolnav. El: da, am fost și bolnav și nu mai continuă să vorbească nimic. Sursa întreabă: cu serviciul ce-ați făcut pentru încadrare, a-ți făcut cerere. El: da am făcut la Mitropolie o cerere și nu mi-au răspuns nimic. Am fost și la Mitropolie că am auzit că trebuie să fii în persoană și mi-au spus că trebuie să completez niște formulare și mi-au dat vreo trei coli de hârtie să scriu pe ele cauza pentru ce am fost arestat și îmi spune să scriu amănunțit tot. Ce să le scriu amănunțit nu știu, eu le-am scris așa cum s-a petrecut faptul, ce era să le scriu pe trei coli. Și cum a rămas părinte, va spus unde vă încadrează. El: nu știu nimic, treaba lor, mă vor încadra, nu mă vor încadra, nu știu, atâta mi-a spus părintele Rădulescu că trebuie să se întâlnească să formeze o comisie și unde mi-or face repartitia treaba lor. Sursa: Păi mai intereseazăte și sfinția ta că aici la noi este postul vacant. El: nu cunosc pe nimeni și nici nu mă rog de nimeni, cei de la Mitropolie îmi cunosc situația, eu nu pot să vorbesc mai mult, dacă nu știu și așa trăiesc cum oi putea. Sursa: Nu se poate părinte, s-a dat dispoziție ca toți să fie încadrați, fiecare în munci respective unde au fost. El: nu mai vorbesc nimic, mă doare capul, nu mă mai întreba, și stă cu capul în jos tot timpul și i-am dat bună ziua și am plecat.

Sarcini: A stabili unde se stabilește acesta cu serviciul și dacă este vizitat la domiciliu de foști politicieni.

Obs.: Popescu Codrat a făcut politică legionară, în anul 1959 a fost condamnat pentru activitate dușmănoasă iar în luna iunie 1964 a fost grațiat și a venit acasă.

Fila 71 M.A.I. Direcția Regională Oltenia. Nr. 93185 din 24 noiembrie 1965.

Către

M.A.I. Raionul Corabia. Vă restituim hotărârea de luare în evidență pentru numiții notați mai jos: Roșu Gheorghe, Olteanu Gheorghe, Mihulescu Dumitru, Mihalache Nicolae, Popescu Codrat pentru operațiile de trecere în mapa de evidență a șefului de post. Șeful Direcțiunii Regionale Lt. Col. Socol Petre. Semnează Firu Jean, Șeful secției Maior...

Fila 77. M.A.I. Direcția Regională Oltenia, Secția Raională Corabia, nr. 72/DV 88601 din 10 noiembrie 1964. Strict secret SC 1961.

Către

M.A.I. Direcția Regională Oltenia, Secția Raională Segarcea. Identificați pe numitul Popescu Codrat, născut... Susnumitul a fost numit ca preot în comuna Portărești, raionul dvs.

Fila 78. M.A.I. Direcția Regională Oltenia, Serviciul III nr. 301/FV/25.150 din 29. 07. 1964.

Către

M.A.I. Secția Raională Corabia

Vă facem cunoscut că în baza decretului 310 din iunie 1964 s-a eliberat din penitenciarul Gherla numitul Popescu Codrat, născut la 15. 03. 1907, fiul lui Ștefan și Niculina, domiciliat în comuna Dăbuleni, raion Corabia. Despre acesta, biroul <<K>> din cadrul Direcției regionale MAI Cluj nu deține nici un fel de materiale. Luați măsuri de încadrarea lui informativă. Șeful Direcției Regionale, maior Firu Jean. Locțiitor șef serviciu maior Lungu Ghe.

Fila 82. Notă informativă 5 oct. 1972, serg. Major Căncescu Dumitru, sursa <<Dumitrescu Ion>>.

Codrat Popescu, preot la biserica din centrul comunei Dăbuleni s-a manifestat că el a fost condamnat la închisoare fiind nevinovat, fiind pârât organelor de securitate de către fostul preot Dorobanțu Ion care actualmente este în acest serviciu de preot la Craiova și că acest preot a avut ură personală pe el. Mai susține că el nu a făcut nici un fel de politică în trecut și nici astăzi. Dar și cei de azi, ca și cei din trecut nu l-au văzut bine că el le spune adevărul în față, dar degeaba spune că nu are cui să spună acest lucru, că la conducerea treburilor statului sunt puși oameni nepregătiți. Aceasta îmi este nota pe care o dau și o semnez propriu. <<Dumitrescu Ion>>.

Fila 84. Notă informativă primită de sublocotenent Firea Ion. Sursa: Dudeanu Marin, 9. 11. 1972.

Sursa îl întreabă: <<Ați citit în ziar și la radio în legătură cu vreo câțiva miniștri care au fost înlocuiți, adică schimbați din posturile lor, care o fi situația? El răspunde: Da ce te prinde mirarea, a fost înlocuit și Corneliu Mănescu, ministru de externe, care după mine a fost al doilea Titulescu pe care l-a avut țara noastră, om care cunoaște câteva limbi, mare diplomat și om politic al timpului de acum. Ce, de prost a fost ales la ONU ca președinte? Ma mirat și pe mine faptul când am auzit că este înlocuit, de ceilalți nu este ceva de mirare, asta cred că vrea să aibă în jurul său Ceaușescu, oameni pe care pune mai multă bază sau în legătură cu pregătirea lor la locul de muncă, astea nu putem noi să apreciem motivul că pe unii ia luat de la un minister și puși în altă misiune, dar nu știu pe Cornel Mănescu care după mine are o capacitate, o solemnitate, de ce l-o fi schimbat, înlocuit sau nu știu, dar să ști că îi om afurisit, cu mare curaj Ceaușescu. Urmează tăcere. Sursa: Da cu Vietnamul acela ceor mai face părinte? El: ce să facă. Niște oameni care mor degeaba și nici ei nu știu pentru ce luptă. Pentru ambiția câtorva, care pentru o mână de oameni care stau în scaune, moare atâta lume flămândă și o viață chinută, vai de mama lor.

Acolo cred că este numai pământ întors pe dos, pârjol, e greu, ferească Dumnezeu. La noi când era pe vremea cotelor și tot mi s-a părut greu dar să mai fi fost război, vai de mama noastră, nu-i ușor pentru ei, acolo vietnamezi, laotieni, cambogieni, unde trăiesc în mizerie și foamete, Dumnezeu ne-a apărut pe noi și peste aste țările noastre e lucru foarte foarte bine, aia dragă domnule, ce ști, ști dumneata.

Fila 87. Notă informativă 12 februarie 1973. <<Dudeanu Marin>>. Primește plutonier Firea Ion... 3 februarie 1973 a fost la o pomenire la Marin T. Tene (Mateiță) cu preotul Codrat Popescu, am intrat în discuție despre Vietnam, despre conferințele de la Helsinki, al care sursa a deschis cuvântul. Preotul Codrat Popescu a început să-și dea părerea că nu este convins că va fi ceva serios cu Vietnamul și cu celelalte, nu vede cum sar putea împăca aceste două lagăre, comunismul și capitalismul. Și de la capitolul acesta a început să ne spună și despre Germania și Țările din Apus care sunt capitaliste, sunt avansate cu agricultura și ferme mecanizate.

Fila 89. N. informativă <<Dudeanu Marin>> 24 mai 1973 (Ștefan Smărăndescu și Codrat Popescu se bănuiesc reciproc că sunt informatori și fiecare în parte i-o spune adevăratului informator).

Fila 91. N. informativă. 25. 09. 1973. Informator <<Dumitrescu Ion>>... Cioacă Marin, ginerele lui Codrat Popescu vrea să se facă membru de partid. Preotul Codrat Popescu a fost și el de acord cu acest lucru, afirmând că arestarea lor și fiind judecat s-a făcut de afirmația unor oameni care nu au spus cu nimic adevărul, deoarece el nu a vorbit niciodată ceea ce martorii au susținut la proces și mai departe a zis că poate a fost bună și asta căci omul în viață este dator să treacă prin bucurii și necazuri. În discuțiile avute cu Cioacă Marin a afirmat că vizita făcută de conducătorul statului în țările din America Latină este foarte bună, că prin aceasta se poate face relații cu toate țările din lume, unde se poate importa și exporta unele lucruri de care noi avem nevoie, altfel nu am fi putut lua și da lucruri care ne interesează... ia bani de la oameni.

Fila 94. Notă informativă. 26 ianuarie 1974, cu ocazia sfințirii biserici.

Fila 95. Notă informativă. 18 aprilie 1974. <<Mocanu Ion>>, serg. Major Căncescu Dumitru.

Pe 9 aprilie pr. Codrat Popescu se ducea la doctor pentru că era bolnav de stomac, în sâmbăta Paștelui a fost luat de salvare și internat în spital la Craiova.

Fila 96. N. informativă. 7. 06. 1974 <<Dumitrescu Ion>>.

S-a referit la vizita pe care a avut-o conducătorul statului nostru, tov. Nicolae Ceaușescu că este dezinformat complet de tot ce se petrece mai jos, că toți îl mint, lucru ce s-a văzut și la noi la Dăbuleni și în tot județul pe unde au mers a fost mințit de toți, că degeaba aleargă peste tot dar fără rezultate, dacă cei de jos nu îl sprijină.

Fila 97. 24. 06. 1974. <<Mocanu Ion>> 21 iunie 1974. Se simte foarte bine după operație dar totuși a pățit foarte greu dacă nu era ginerisău doctor acolo era mort. A avut operație foarte grea.

Fila 99. N. informativă. 21. 08. 1974 <<Dumitrescu Ion>>. Primește serg. Major Cănescu Dumitru – a discutat spunând că unele treburi și realizări ale regimului de astăzi ar fi bune dar nu trebuie să se amestece în unele treburi cum ar fi credința religioasă că acolo unde un regim se bagă în treburile religiei nu durează, că credința este mai presus ca orice și capul celor care sunt împotriva religiei este prea îngust să vadă cea făcut religia de ani de zile și ce face și astăzi.

Fila 100. N. informativă 17. 09. 1974. Sursă: <<Dumitrescu Ion>>. Primește: Plut. Cănescu Dumitru.

... urăște pe uni conducători ai poliției după timpul când el a fost judecat că nu au avut dreptate când l-au arestat și judecat deoarece el nu vorbise nimic împotriva actualului regim, că numai împotriva unor oameni care erau puși în funcții în comună și jecmăneau populația pe timpul când se dau cote către stat și că făceau abuzuri către populație, și pentru că el le-a spus la acei oameni după timpul acela un adevăr trebuia să fie arestat și judecat și că astăzi lucrurile stau mai bine deoarece au fost schimbați din acele funcții oamenii care erau necorespunzători de făceau abuzuri.

Sarcini: Sursa să contacteze cât mai des pe acest suspect.

Fila 102. N. inf. 9. 10. 1974. <<Mocanu Marin>>. 8. Oct. 1974.... L-a întrebat despre penticostali: Stana Cane penticostală, Ioan Grig adventist cu soția, Marin Crușevanu cu soția, Stan Crușevanu care cer Ministerului Cultelor de la București o situație despre ei.

Fila 104. N. informativă Dudeanu Marin 10. 01. 1975.

...Bă ce mai calea valea, tu nu vezi că ȋiganii sau făcut boieri, nu-i mai cunoști un intelectual care este, că ȋiganii dacă nu ar fi așa cum sunt nu te-ai mai cunoaște îmbrăcați, cravate, fulare, prin restaurant, așa că ăștia nu au muncit la greu și nici nu muncesc. În colectiv nevasta vreunui ȋigan cu sapa la spinare ai văzut? Nu. Așa că asta este situația. Partidul cu cine a venit la putere, cu ăștia cu prostimea, așa este. Ura, ura și deaia trăiesc mai bine și ce fac că se fură ca-n codru, o țară de oameni suntem muncitori și hoți ăștia suntem.

Dacă nemții ne-ar fi stăpânit și administrat numai 3 ani de zile stărpeau hoțiile, unul nu mai vedeai să pună mâna pe ceva, cu ăia nu mergea, dar acum ce zic dincolo, că ce să-i fac, că este sărac, că este tovarășul cutare lăsat și de aceea nu merge treaba cu tovarăși ăștia, dar la nemți ai furat ești imediat sancționat a terminat cu el și așa că omul știe numai de frică nu conștiința lui. Omul este ca boul dacă-l lași de capul lui.

Atâta am despre Codrat Popescu. <<M. Dudeanu>>.

Fila 105. N. informativă 4. 02. 1975, <<Ion Dumitrescu>>. Primește plut. Cănescu Dumitru.

... A discutat că orice popor care nu crede în Dumnezeu se pierde ca națiune, așa că și conducătorii statului nostru și-au dat seama de acest lucru și au oprit prigoana care era acum câțiva ani pe timpul lui Gheorghiu Dej când oameni nevinovați numai pentru motivul că credea în Dumnezeu erau arestați și condamnați la ani de închisoare grei și că lucrurile s-au schimbat spre bine față de ce era la început cu actualul regim...

Fila 107. N. informativă 12. 04. 1975 <<Dudeanu Marin>>.

... susnumitul este cunoscut în toată activitatea sa ca preot și ca cetățean parvenit în comuna Dăbuleni că nu se verifică în vorbire, astfel că el toate problemele ce se ridică în diferite împrejurări și-arată ca nefiind de acord căutând să înfrângă acele probleme, arătându-se lipsit de realitate. În această privință nu este un cetățean care să dea sfaturi și îndemnuri pentru progresul nostru socialist. <<M. Dudeanu>>.

Fila 109. N. informativă 28. 05. 1975. <<Dumitrescu Ion>>. Primește plut. Cănescu Dumitru.

... am discutat referitor la vizitele tov. Nicolae Ceaușescu în diferite țări ale lumii. A zis că este bine că se duce și primește vizite care prin aceasta se semnează diferite convenții cu alte țări, să dăm ce avem de dat și să luăm ce avem nevoie din alte țări și este un lucru bun, dar se cheltuiește mult pentru aceste vizite.

Fila 111. N. informativă 20 iulie 1975. <<Dumitrescu Ion>>.

... ma întrebat pe mine că de ce nu merg muncile în CAP bine... motivul este pentru că nu le plătește la țărani și țărani și-au pierdut încrederea în mincinoși care sunt puși la conducerea CAP și atâta timp cât țărani nu este stăpân pe munca lui lucrurile nu merg bine și de când este lumea și pământul o țară care nu are credință în Dumnezeu și în conducătorii ei, pe parcurs pierd ca națiune, așa s-au destrămat multe popoare și în trecut.

Fila 112. N. informativă 12. 10. 1975. <<Dumitrescu Ion>>.

... uite mă câte bucate de multe au luat ăștia care au muncit în CAP de când lucrează în acord și de aici se vede că dacă omul are interes lucrează bine și ea și bucate dar până a li se da în acord nici nu munceau și nici nimic nu luau așa că tot mai bine este ca omul să fie legat de pământ ca să muncească pământul mai bine și să ea și el nu ca până acum că îi scotea la muncă cu forța.

Fila 122. N. informativă. 5 noiembrie 1976. <<Dumitrescu Ion>>. Primește plut. Căncescu Dumitru.

... a spus că dacă nu se schimba politica așa după cum se luase la început se mergea spre mare rău, dar prin schimbarea politici lucrurile merg spre bine, se găsește de toate cu singura deosebire că omul nu mai este stăpân pe nimic și toate sunt în mâna statului și omul este la discreția statului putând face din om ce vrea statul.

Sarcini: Din discuțiile purtate cu cel în cauză să rezulte la ce se referă suspectul. Ce părere are asupra unor măsuri care se iau.

Fila 125. N. informativă. 6 februarie 1977. <<Dumitrescu Ion>>. 0099/2527/1977.

... preot la parohia I Dăbuleni o duce bine are toți copii cu funcții bune și de trăit trăiește destul de bine, față de cum a fost când a venit actualul regim când a fost arestat pe nedrept dar a mai zis: este adevărat că la început nu i-a văzut bine pe cei care se înscriseră în partid că erau numai oameni care nu aveau ce discuta cu ei și erau în majoritatea din cei care le plăcea să stea toată ziua beți, și să nu muncească, dar acum nu sa mai ținut cont de acest lucru și partidul sa împuternicit numai cu oameni corespunzători și bine pregătiți și din această cauză lucrurile merg bine acum față de trecut, deoarece cei care au fost necorespunzători au fost înlocuiți numai cu oameni mai bine pregătiți.

Fila 131. N. informativă 5 august 1977. <<Dumitrescu Ion>>. 00109,, 2527. 5. 08. 1977.

... conducerea statului se consultă cu conducătorii Bisericii și este libertate la biserică. Când acum 20-30 de ani era suspectat și cel care se ducea la Biserică, acum este toată lumea liberă să creadă cum vrea.

Sarcini: Atenție să se acorde felului și modului cum se desfășoară campania agricolă de toamnă.

Fila 132. N. informativă 19 august 1977. Informator <<Tudor>>.

... Pr. Popescu Codrat s-a întâlnit cu pr. Dumitrescu Gheorghe în Dăbuleni.

Fila 133. 16. 11 1977. Propuneri pentru a fi trecut din S.I.P. în C.G.D. Lt. Major. 24 septembrie 1977. Sursa <<Tudor>>. Primește plut. Căncescu Dumitru.

Fila 134. N. informativă 4 noiembrie 1977. <<Dumitrescu Ion>>.

... A spus că alegerile care vor fi la 20 noiembrie sunt alegeri formale nu sunt cu opoziție cum sunt în țările capitaliste unde sunt mai multe partide și care are voturi mai multe acela câștigă, în rest a spus că totul este bine la noi, că se găsește tot ce vrea omul și în special alimentația, locuri de muncă și bani de câștigat se găsește în toate părțile...

Sarcini: Să aibă în vedere în continuare starea de spirit a cetățenilor în legătură cu alegerile din 20. 11. 1977 și în special să acorde atenție elementelor suspecte.

Fila 136. N. informativă 3 decembrie 1977. <<Dumitrescu Ion>> 00114/2527/3. 12. 1977.

Sarcini: Să contacteze pe suspectul Cioacă Marin, fost condamnat politic. E bolnav. Suspectul Budeancă Ion zis Linca.

Fila 142. N. informativă. <<Brâncoveanu>>. Primit: Lt. Col. Voinea Ștefan, com. Bârca. 24 august 1978.

Notă: vă informăm următoarele: în închisoare în perioada 1958-1964 l-am cunoscut pe pr. Codrat Aristotel din comuna Dăbuleni Dolj, în care perioadă cât am stat acolo am reținut aspecte mai importante. Înainte de a fi arestat, fusese chiabur și nutrea sentimente dușmănoase față de regimul instaurat după 23 august 1944.

Aceleași sentimente le nutrea și în închisoare, în discuțiile cu deținuții la locurile de muncă și chiar față de conducerea închisorii, fapt pentru care de multe ori a fost pedepsit disciplinar.

După eliberare, l-am întâlnit de mai multe ori cu ocazia ședințelor preoților, constatând la el aceleași sentimente dușmănoase față de regimul actual, spunând că nu-l mai poate suferi că i-a luat via și în închisoare s-a îmbolnăvit. Din câte mai cunosc era bun prieten cu preotul Dorobanțu, fost preot în comuna Dăbuleni și actualmente preot funcționar la Mitropolia Olteniei.

<<Brâncoveanu>>. Sursa nu mai are posibilitate să-l contacteze pe Codrat Aristotel acesta fiind din comuna Dăbuleni. Nota va fi dată în copie la problemă.

Pr. Codrat Popescu, fost membru PNL se află în baza de lucru.

Fila 144. Data primirii: 19. 09. 1978. Sursa: <<Stoica Gheorghe>>. Primește: plut. Căncescu Dumitru. 008/009667/1978.

Sursa vă informează că pr. Codrat Popescu, care în anul 1959 a fost condamnat politic pentru că a făcut propagandă în rândul cetățenilor și a luat parte la rebeliunea ce a avut loc în comuna Dăbuleni în același an.

Fila 153. Notă informativă 3. 01. 1980. Plut. Căncescu, Sursa <<Dumitrescu Ion>>. 00139/2527/1980.

În discuțiile avute cu pr. Codrat Popescu de la Dăbuleni a spus că situația militară este foarte agravată datorită Rușilor care sunt foarte hrăpăreți pentru acapararea de teritoriu și se știe de toată lumea că Rușii unde se duc în orice țară cu voia țării respective sau fără voie de eșit nu mai iasă decât prin forța armelor, așa este scris în testamentul lui Petru cel Mare, care a fost conducătorul lor cu ani în urmă.

Fila 157. Ministerul de Interne Inspectoratul Județean Dolj, Serviciul I. Raport din 20. 03. 1980.

Pr. Codrat Popescu figurează în evidențele de securitate ca membru PNL, lucrat în prezent în SIP. Prin sursa <<S>> s-au obținut date din care rezultă că acest preot are în preocupări scrierea unei lucrări cu conținut tendențios și metafizic, din al cărui conținut comunică și altor persoane.

În baza ordinului rezolutiv de a i se deschide DUI, în ziua de 20. 03. 1980, am contractat pe pr. Codrat Popescu pentru obținerea unei probe de scris. Inițial a avut tendința de a refuza să se prezinte la postul de miliție, dar după câteva clipe de gândire a acceptat și a venit.

... consolidarea și repararea bisericii... citește foarte mult, iar de câțiva ani lucrează, așa cum spune el, la un roman intitulat <<Omul și cunoașterea>>, în care încearcă să demonstreze di Isus Hristos, folosind în acest sens lucrări științifice, istorice, filosofice axate pe idei metafizice. Lucrarea are mai multe capitole, dar nu este terminată.

Personal, mi-a lăsat impresia că nu este în deplinătatea facultăților mintale...

Mi-am dat seama că dispune de un bagaj de cultură modest iar cunoștințele sale teoretice sunt mediocre.

Fila 158... Raportează că est o fire prudentă și foarte circumspectă. Lt. Major Florescu I.

Fila 159. Declarație,

Subsemnat pr. Marin Muncioiu, fiul lui Marin și Ana Muncioiu, născut 16 august 1953, în comuna Dăbuleni Dolj, declar următoarele: după cutremurul din 4 martie 1977 biserica parohială I Dăbuleni a suferit avarii. Pr. Smărăndescu Ștefan a angajat un grup de meșteri din com. Obârșia jud. Olt pentru reparația bisericii. Când am venit paroh la această biserică construcția bisericii începuse la venirea mea. Pr. Codrat Popescu a început lucrările când eu eram student la București.

Fila 160. Declarație... pentru consolidarea și reparația bisericii la care funcționez s-au strâns de la enoriașii parohiei Dăbuleni I, pe bază de chitanță, aproximativ 200.000 lei.

Fila 170. Sursa <<Liliac>>. Ion Linca Budeanu a devenit adventist de ziua a șaptea.

Fila 179. Notă informativă 1 martie 1983. Sursa <<Dumitrescu Ion>>. Primitor Plutonier Căncescu. 0019/29413/1 martie 1983.

... a spus că războiul care a fost în Liban nu se va termina cu ușurință deoarece este un Război care acolo își încearcă armele marile puteri America și Rusia care nu este ceartă între cele două state Libanul și Israelul ci între marile puteri pentru a pune stăpânire pe petrolul care este acolo de care are nevoie toată lumea.

Totodată a mai spus că deși se vorbește de pace focarul din lume nu se va stinge decât după ce se va declanșa un război mondial deoarece două idei nu se pot împăca niciodată, adică comunismul și capitalismul.

... lucrat în SIP pe linie de securitate.

Fila 182. 4 iunie 1983 Sursa <<Mocanu>>. Rezoluție 2. 08. 1983. Codrat Popescu să fie la postul de miliție împreună cu soția când să i se reamintească faptul că n-a înțeles să nu mai facă discuții politice.

Fila 185. Notă informativă. Sursa <<Dumitrescu Ion>>. 0032/29.413/3 decembrie 1983.

... marea luptă va fi între ele fiind două sisteme opuse, una capitalistă, cu mai multe libertăți și dreptăți iar cealaltă comunistă, cu mai multă teroare față de populație care nu poate să-și spună nimeni cuvântul liber, decât ce vor conducătorii regimului.

Fila 191. 29. 03. 1984. Pr. Codrat Popescu nu vrea să iasă la pensie.

Fila 196. N. informativă <<Dumitrescu Ion>>. 0046/29413/1 mai 1985.

... a spus că în situația timpului de astăzi, dacă comunismul își ajunge țelurile lui lumea va deveni sclavă și nu va avea dreptul decât la o haină și o cămașă care să o aibă pe el, lucru care se vede chiar azi, că nu mai ești stăpân nici pe o pasăre în curte, nici pe o vită, că trebuie să dai statului cote pentru toate. Singura scăpare poate să fie cu un nou război pentru a ne scăpa de această plagă, dar și acesta cu armele moderne de acum ar distruge toată omenirea fie comunistă sau capitalistă, așa oricum ar fi tot rău va fi.

Fila 200. N. informativă 16. 03. 1986. Sursa <<Mărul>>. 0030/30372/1986.

Numitul pr. Codrat Popescu care a fost arestat în anul 1959 că a luat parte la rebeliunea ce a avut loc în com. Dăbuleni care nici în prezent nu a ieșit la pensie cu toate că are 81 de ani, lucrează tot ca preot însă nu poate să meargă pe drum.

Fila 108. N. informativă. Sursa <<Tudor>>. 0020/29580/13 august 1987. Pr. Codrat Popescu a ieșit la pensie din luna iunie 1987. De atunci a venit o singură dată la biserică când preotul Marcu a fost plecat într-o excursie.

Fila 209. N. informativă. Sursa <<Dumitrescu Ion>>. 0068/29413/4 oct. 1987.

... El este destul de bătrân și pentru el viața nu mai are nici un farmec, dar pentru generațiile care urmează va fi mai rău, deoarece vor fi constrânși cu cât mai multe munci mai grele și salariile vor deveni mai necorespunzătoare, iar toate construcțiile care le mai fac țărani care mai au posibilități în special casele cu etaj vor fi toate naționalizate și cetățeanu nu va rămâne decât cu ce are pe el.

Probleme privind conservarea obiectelor de patrimoniu pe suport papetar din colecțiile Muzeului Olteniei

Camelia Slabu

Depozitar al unui valoros și bogat patrimoniu cultural, Muzeul Olteniei deține în colecțiile sale un bogat fond de manuscrise și carte veche, documente, presă, constituit pe parcursul celor aproape nouă decenii de existență a acestei instituții. Acest fond are o valoare deosebită cuprinzând lucrări de interes major pentru istoria culturii naționale și universale, precum și pentru cunoașterea contribuției Olteniei la dezvoltarea culturii românești.

Încă de la înființarea sa, în 1915, Muzeul Olteniei a preluat din patrimoniul Fundației “Aretia și Alexandru Aman” câteva tipărituri vechi, legate de începuturile tiparului craiovean, cărți care aveau să formeze nucleul actualei colecții. Reprezentând dublete ale unor cărți rămase în fondul bibliotecii acestei instituții, ele fuseseră minuțios legate și conservate de profesor Ștefan Ciuceanu, fostul custode al Fundației, devenit ctitor și director al tânărului muzeu. În felul acesta, colecția de carte veche a Muzeului Olteniei s-a bucurat încă de la constituire de ocrotirea unui pasionat bibliofil, om de cultură care a reușit să o îmbogățească în anii următori prin achiziționarea din anticariate a unor lucrări, îndeosebi tipărituri străine din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

O etapă importantă în dezvoltarea acestei colecții o reprezintă preluarea, în 1937, a unui bogat fond de documente, manuscrise și carte veche românească adunate de-a lungul anilor de cunoscutul cercetător al istoriei culturii și civilizației românești, Mihail Seulescu.

Încă din 1936 C. S. Nicolaescu Plopșor, director al Muzeului Olteniei, solicită Prefecturii Județului Dolj suma de 100 000 lei pentru achiziționarea “colecției de documente vechi și manuscrise oltenesti” a prof. Mihail Seulescu. “Cum muzeul nu putea face față unei sume atât de mari, prin stăruința doamnei Aretia George Tătarăscu și a domnului Emanoil Tătarăscu, Primăria municipiului și Prefectura Județului Dolj prin d-nii C. Negrescu, I. Gârboviceanu și Al. B. Iliescu, au pus la dispoziție suma necesară” preciza Plopșor, colecțiile muzeului îmbogățindu-se cu peste 2000 de “hrisoave pe pergament și manuscrise în majoritate inedite”¹.

Manuscrise și tipărituri valoroase au intrat, de asemenea, în patrimoniu anilor 1938 – 1945, ca urmare a strădaniei directorului muzeului Olteniei C. S. Nicolaescu-Plopșor. Au fost achiziționate în acea vreme lucrări remarcabile dintre care menționăm un exemplar manuscris al *Cronografului lui Mihail Moxa*, până de curând unicat în țară, un *Tetraevangheliar* manuscris grecesc din secolul al XII-lea, precum și câteva dintre primele tipărituri scoase la Craiova de Constantin Lecca. Tot C. S. Nicolaescu-Plopșor este cel ce îmbogățește colecția în anii următori prin depistarea și preluarea, unor fonduri de carte veche cum sunt: fondul de la Institutul Lazaro – Oțetelișanu, care cuprindea în principal biblioteca întocmită de ing. Grigore Oțetelișanu la mijlocul secolului trecut, precum și o mare parte a bibliotecii lui Constantin Argetoianu, care cuprindea ediții rare venețiene și germane, tipărite în secolele XVI – XVIII.

În ultimele decenii fondul de manuscrise, carte veche și documente a Muzeului Olteniei s-a îmbogățit continuu, pe de o parte ca urmare a achizițiilor curente, iar pe de altă parte ca rezultat al depistării și preluării unor însemnate donații. Amintim astfel: colecția de vechi tipărituri franțuzești, ce a aparținut prof. C. Fortunescu donată de sora acestuia, M. Iconomu precum și fondul de cărți donat de Vera Crăsnaru, care cuprinde lucrări din biblioteca craioveanului Ion Cernătescu, luptător pașoptist și militant pentru unire, fondul N. Romanescu, fondul C-tin. Năvârlie, etc.

Astfel formată de-a lungul timpului colecția de manuscrise și carte veche a Muzeului Olteniei cuprinde 1176 volume, dintre care 601 volume reprezintă bunuri susceptibile să facă parte din patrimoniul cultural național. Dintre lucrările de excepțională valoare se remarcă, în afara celor amintite deja, un volum din Opera sanctissî, a lui Erasmus din Rotherdam, tipărit la Veneția în 1525; un exemplar din Cicero, *Opera Omnia*, tipărit tot la Veneția în 1583; un exemplar din Vergilius, *Collatione scriptorum graecorum*, tipărit în 1568, un volum din *Decretum Gratiani*, tipărit la Veneția în 1513 și altele. De asemenea se cer amintite titluri ca: *Evanghelia lui Șerban Cantacuzino*, tipărită în 1682; *legiuirea lui Caragea* (1818); Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, Pesta, 1812; *Bucoavna sau cânticică de nume*, Sibiu, 1820; *Elementuri de filozofie*, București 1826; *Chemare de tipărire a cărților românești* de Constantin Diakonovici Loga, București, 1821, etc. Nu sunt mai puțin importante lucrările ieșite de sub teascurile impremeriilor din Oltenia: primele cărți bisericești tipărite la Râmnic sub îngrijirea lui Antim Ivireanu, cărțile tipărite de Constantin Lecca în prima tipografie craioveană, sau cele dintâi manuale școlare care au văzut lumina tiparului pe pământul Olteniei, în anii 1828 – 1830, rod al strădaniei profesorilor craioveni Grigore Pleșoianu și Stanciu

¹ Otilia Gherghe, *Constantin S. Nicolaescu-Plopșor, directorul Muzeului regional al Olteniei*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane “C. S. Nicolaescu-Plopșor”*, nr. II, Craiova, 2000, p. 180.

Căpățâneanu, dascăli la Școala Centrală din Craiova, vechi și renumit focar de cultură, de idei revoluționare și patriotice².

Prin urmare în patrimoniul Muzeului Olteniei există un bogat și valoros fond de manuscrise și tipărituri vechi a cărui păstrare, conservare și valorificare științifică și muzeală reprezintă unul din obiectivele principale ce stă în atenția colectivului. Conservarea acestei colecții a ridicat și ridică încă în continuare probleme dificile dată fiind vechimea multora dintre lucrări, starea de conservare diferită a acestora, diversitatea suporturilor, cernelurilor și tehnicilor în care au fost executate.

În cazul colecțiilor de carte, manuscrise și documente, intervin însă o serie de particularități care conferă complexitate muncii de conservare dat fiind faptul că în majoritatea lor materialele suport ale bunurilor aflate în păstrare sunt de proveniență organică (hârtie, pergament, piele, textile, lemn, adezivi, cerneluri, coloranți, etc), având caracteristici chimice și tehnologice diferite. Caracteristica principală a acestor materiale e reprezentată accentuata sensibilitate a lor la acțiunea factorilor deterioranți externi, care se adaugă inerentelor modificări specifice interne din interacțiunea cărora rezultă fenomenul cunoscut sub denumirea de "îmbătrânirea naturală a materialelor"³. Prin urmare asupra acestei categorii de obiecte acționează destructiv atât fenomenul natural de îmbătrânire, cât și factorii deterioranți externi, fiecare putând să-și exercite influența nocivă singular, dar mai ales în interacțiune.

Spațiul de depozitare al colecțiilor, în general, și a celor ce cuprind bunuri cu suport organic, în special reprezintă elementul cel mai important pentru asigurarea unei conservări optime. El trebuie astfel ales încât să realizeze cele mai bune condiții climatice interioare și să asigure o protecție permanentă contra luminii, insectelor, prafului și celorlalți agenți de deteriorare. El trebuie să împiedice pătrunderea elementelor poluante din atmosferă și să asigure securitatea colecției împotriva incendiilor, calamităților și sustragerilor. Pornindu-se de la aceste cerințe și de la disponibilitățile concrete de spațiu în cadrul Muzeului Olteniei, conservatorul împreună cu muzeograful secției trebuie să asigure colecției de manuscrise și carte veche spațiul de depozitare, credem cel mai adecvat. În acest sens s-a optat pentru o încăpere situată la parterul clădirii.

În legătură cu organizarea depozitului de manuscrise și carte veche trebuie menționat faptul că la Muzeul Olteniei, din economie de spațiu, în aceeași încăpere a fost amplasat și depozitul de carte al bibliotecii, în condițiile limitării accesului la muzeograful gestionar și conservatorul secției.

Factorii fizico-chimici au un rol deosebit de important în degradarea bunurilor muzeale, îndeosebi a celor cu suport organic. Ei acționează independent, dar mai ales în interacțiune. "Consecința interacțiunii unui mare număr de elemente și factori distructivi diverși reprezintă microclimatul"⁴ unui depozit și el are ca principale elemente: temperatura, umiditatea, luminozitatea și compoziția fizico-chimică a aerului, la care se adaugă în unele cazuri și alți factori⁵.

Variațiile de temperatură reprezintă unul din pericolele reale pentru starea de sănătate a bunurilor muzeale, îndeosebi pentru cărți, documente și manuscrise.

Pornind de la aceste considerente s-a reușit ca în depozitul ce adăpostește colecția de documente a Muzeului Olteniei să se asigure o temperatură sezonieră relativ constantă de 12 – 13°C iarna și 16 - 18°C vara, la acestea contribuind atât alegerea și amenajarea judicioasă a spațiului de depozitare, cât și oprirea pe durata sezonului rece a instalației de încălzire.

Umiditatea relativă și variațiile ei reprezintă un alt element deosebit de important al microclimatului din depozite. Astfel, creșterea U.R. permite fibrelor de celuloză să se dilate considerabil în sens transversal și longitudinal. Odată cu reducerea umidității, hârtia se contractă inegal, ceea ce are ca efect ondularea, deformarea și modificarea formatului foilor⁶. Dimpotrivă, atunci când U.R. scade sub 40%, hârtia suferă o uscăre excesivă, devenind casantă și friabilă⁷.

Mult mai periculoasă este acțiunea distructivă conjugată a U.R. și T., ca și a U.R. și a factorilor poluanți precum și lumina solară și cea artificială datorită radiațiilor infraroșii și ultraviolete.

De asemenea, fondul de documente, manuscrise și carte veche este mult mai sensibil la acțiunea distructivă a factorilor biologici: microorganismelor, insectelor și rozătoarelor.

Activitatea de conservare și depozitare a patrimoniului reprezintă una din funcțiile de bază ale activității muzeale, fapt pentru care ea nu poate avea un caracter întâmplător sau de campanie, ci unul permanent, potrivit unor programe întocmite rațional pe baza cunoașterii aprofundate a normelor științifice de conservare, precum și a posibilităților concrete, materiale, de spațiu și personal, ale fiecărei instituții muzeale în parte. Aceste programe trebuie să pornească de la analiza stărilor existente și să aibă în vedere, în esență, următoarele:

² În legătură cu valoarea documentară a acestor lucrări a se vedea: G. Rădulescu, I. M. Negreanu, *Însemnări din trecutul unei tipografii și cultura olteană*, Craiova, 1965, p. 18, 23 – 25.

³ E. Balteș, A. Cruher, R. Georgescu, *Recomandări pentru conservarea colecțiilor bibliotecilor*, București, 1972, p. 8 – 9.

⁴ E. Balteș, A. Cruher, R. Georgescu, *op. cit.*, p. 11.

⁵ Ibidem.

⁶ E. Balteș, A. Cruher, R. Georgescu, *op. cit.*, p. 12; F. Oprea, *Păstrarea și conservarea documentelor de arhivă*, București, 1973, p. 10.

⁷ E. Balteș, A. Cruher, R. Georgescu, *op. cit.*, p. 12.

- stabilizarea unor măsuri concrete care să asigure folosirea unor tehnici de depozitare și etalare conform cu normele de conservare, precum și folosirea integrală și rațională a spațiilor de depozitare.
- asigurarea mijloacelor necesare bunei desfășurări a activității de conservare.
- participarea la această activitate a unui personal bine pregătit profesional în probleme de conservare.
- asigurarea unui caracter permanent și a unui ritm constant în desfășurarea muncii de conservare.
- stabilirea unor forme de control eficient care să asigure ducerea la îndeplinire a programului.

La Muzeul Olteniei activitatea de conservare și depozitare se desfășoară în conformitate cu prevederile unor programe anuale și de perspectivă, care reprezintă părți integrante ale planurilor de muncă.

Propunerile care stau la baza întocmirii programelor de conservare și depozitare pornesc de la analiza într-un cadru mai larg (conservator, restaurator, muzeograf gestionar) a situației concrete pentru fiecare colecție sau grup de colecții.

Aceste programe prevăd:

- necesarul de îmbunătățiri ce trebuie aduse spațiului și mobilierului de depozitare (sau dacă este cazul se prevede un nou spațiu sau mobilier) în vederea asigurării unor condiții optime de microclimat precum și a protecției bunurilor față de agenții distructivi biologici și sociali.
- aparatura, materialele și substanțele necesare a fi procurate în vederea îmbunătățirii controlului și menținerii condițiilor optime de microclimat, precum și pentru eventualele intervenții în cazul atacului biologic.
- completările necesare dotării depozitelor și sălilor de expoziție cu suficiente mijloace P.C.I.
- asigurarea necesarului de materiale pentru ambalarea corectă a bunurilor în caz de transport (dacă este cazul).
- modalitățile de control a condițiilor de microclimat, precum și a stării de sănătate a materialelor, cu stabilirea periodicităților și responsabilităților în efectuarea lor, precum și a obligativității consemnării constatărilor în "caietul de depozit".
- efectuarea operațiunilor igienico-sanitare (aerisire, desprăfuire, dezinsecție și deratizare), cu stabilirea periodicităților și responsabilităților.
- obligativitatea intervenției în cazul atacului biologic sau a agenților de deteriorare fizico-chimică, cu nominalizarea colectivelor însărcinate să facă aceste operații.
- obligativitatea întocmirii fișelor de sănătate a bunurilor din colecție cu stabilirea normei anuale de fișe.
- eșalonarea priorităților de restaurare.
- nominalizarea și planificarea personalului cuprins în programele de perfecționare organizate pe plan local sau central.
- obligativitatea controlului respectării programului de conservare și depozitar, cu stabilirea responsabilităților.

Ceea ce caracterizează aceste programe, ca de altfel întreaga activitate de conservare și depozitare a patrimoniului în instituția noastră este atenția deosebită acordată măsurilor preventive, aspectelor legate de asigurarea condițiilor optime igienico-sanitare și de microclimat, fapt datorat unei constatări confirmate de practică: *este mai ușor, mai util, mai judicios să se aplice măsuri corespunzătoare de prevenire, decât de remediere a pagubelor provocate de acțiunea nocivă a factorilor deterioranți*.

Paul Coremans, care a condus Laboratorul central al muzeelor din Belgia, teoretizând toate rezultatele experiențelor sale, definește conservarea "o operație de natură tehnică, urmărind prelungirea la maximum a vieții unei opere", restaurarea însemnând "un minimum de intervenție chirurgicală"⁸.

⁸ Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, București, 1979, p. 40.

Acțiunea și efectele microclimatului asupra icoanei

Claudia Lupu

Icoana este chipul sau imaginea creștină sacră (reprezentându-l pe Iisus Hristos, pe Maica Domnului, un sfânt sau scene cu teme religioase) și este folosită ca obiect de cult. Cultul icoanei a apărut în secolul II (cele mai vechi icoane păstrate datează din sec. V-VIII) și s-a răspândit și-n România. Fiind o valoare artistică și istorică, icoana îndeplinește rolul de univers spiritual vizualizat, fiind un mijloc de comunicare cu Dumnezeu.

Aceasta are ca fundament întruparea lui Dumnezeu, a cărei reprezentare poate să fie arătată printr-un element din natură transformat. Icoana reprezintă simboluri care unesc vizibilul cu invizibilul, referindu-se la întreaga viață a lui Iisus, în mod special la învierea sa. În religie, simbolul are cea mai mare încărcătură spirituală și materială, reprezentând vizualizarea unui univers duhovnicesc. Icoana vizualizează energiile nevăzute, devenind simbolul dinamic în contextul liturgic. Liturgia pământească se conectează la liturgia cerească realizând comunicarea harică între om și Dumnezeu.

Creștinii văd în icoană pe Hristos ca o întrupare a întregii creații, ca ființă umană perfectă și mântuitor al lumii. De aceea, El devine adevăratul chip al lui Dumnezeu.

Icoana, atât ca simbol cât și ca imagine, are funcția de aducere aminte a existenței lui Dumnezeu, fiind o permanentă invitație la rugăciune. Din punct de vedere material, icoana este constituită dintr-un suport de lemn, strat de preparare (grund), peliculă picturală și peliculă de protecție (lac, verni). Pentru o păstrare adecvată a tuturor acestor componente ce constituie icoana, este necesară asigurarea unei temperaturi de 17 C și a unei umidități relative de 58%. Icoana sensibilă la umiditate se resimte și la uscăciune. În general, stabilitatea picturii pe suport este mai mare în climat uscat decât în climat umed. Influența umidității se manifestă pregnant în corelație cu temperatura. Între umiditatea relativă a aerului și umiditatea lemnului există o strânsă legătură, datorită proprietăților hidroscopice ale acestuia. Lemnul absoarbe din atmosferă o anumită cantitate de vapori de apă. Echilibrul stabilit între lemn și atmosfera înconjurătoare poate fi rupt de orice schimbare a umidității relative a aerului.

Scăderea umidității este legată direct de creșterea temperaturii, combaterea uscăciunii fiind mai ușor de realizat decât umiditatea.

Reacția lemnului se materializează fie prin absorbție, fie prin desorbție, reținerea apei sub formă de vapori fiind însoțită de umflare, iar cedarea (desorbția) de contragere.

Degradările termice sunt semnalate prin pierderea unei cantități de apă din structura lemnului, ceea ce duce la pierderea greutateii lemnului și implicit la modificări dimensionale, însoțite de slăbirea rezistenței mecanice. Putem spune că degradările fizice se manifestă prin modificări dimensionale datorate contragerii, dar și clivări, deformări, desprinderi ale stratului pictural, dezlipiri și distanțări ale scândurilor, ceea ce duce la fisuri longitudinale ce antrenează stratul pictural și de preparare producând crăpări și chiar desprinderea totală a picturii.

Eliminarea bruscă a apei din icoanele extrase de sub stratul de pământ duce la deshidratarea obiectului cu efectele ei binecunoscute: accentuarea rigidității și ușoara lor degradare mecanică în timpul manipulării, ambalării și transportului, crăparea, așchieră și deformarea lemnului. Efectele temperaturii asupra lemnului se manifestă prin dilatări termice inegale în funcție de cele trei direcții: tangențiale, longitudinale, radiale.

Nu este indicat ca icoana să fie scoasă dintr-un microclimat și trecută brusc în altul. În cazul când lemnul are o față pictată, verso-ul care absoarbe apa suferă modificări accentuate. Partea pictată și grunduită are tendința de a reveni la starea normală, verso-ul suferind degradări accentuate. Ridicăturile, umflăturile apar când pictura încearcă să revină la forma inițială după o curbare.

Modificările dimensionale ale panourilor din lemn și traverselor icoanei, datorită temperaturii și umidității relative, se concretizează printr-o curbare mai accentuată într-un singur sens: cu convexitate spre suprafața pictată a icoanei și cu concavitate spre verso-ul acesteia. Contragerea în cazul panourilor pictate se manifestă total diferit pe suprafața preparată și pictată față de cealaltă rămasă, de regulă, fără o preparare specială. Aceste diferențe majore între cele două suprafețe fac ca lemnul din verso-ul icoanei să evolueze natural, producându-se o scădere dimensională specifică preponderent pe lățime, în timp ce suprafața pictată rămâne relativ stabilă, procesele de contragere fiind mult diminuate.

Modificările de formă și dimensiune au loc atât asupra întregului panou cât și separat, asupra elementelor componente din care este executat panoul, așa numitele tăblii, mai cu seamă după ce acestea se desprind la îmbinări și evoluează independent un timp mai îndelungat.

Umiditatea minimă a lemnului necesară dezvoltării ciupercilor variază între 16-24%, în funcție de specie. Când umiditatea lemnului depășește 60%, dezvoltarea ciupercilor este oprită, umiditatea relativă a aerului influențând direct dezvoltarea ciupercilor.

Dezvoltarea ciupercilor la suprafața lemnului este condiționată de valori ale umidității relative cuprinse între 60 și 80%. Pentru fiecare specie există o temperatură minimă, una optimă și una maximă de dezvoltare. Temperatura are o mare influență și asupra insectelor. Odată cu creșterea temperaturii, durata vieții insectelor se micșorează. Valorile crescute ale UR determină apariția mucegaiului de diverse colorații: alb, verde-gălbui, negru-gri, violet deschis, brun și orange deschis, verde incolor, galben. Apariția microorganismelor de tipul ciupercilor, sub forma unor pete cenușii care se întind, acoperind treptat suprafața picturii, este primul semn în legătură cu creșterea umidității. Mucegaiul se dezvoltă mai ales când umezeala este asociată cu temperatura sporită, întunericul și aerul închis într-o încăpere.

Suprafețele umede ale lemnului sunt un mediu propice atacurilor agenților biologici de origine vegetală (ciuperci și bacterii), dar și celor de origine animală, insecte monofage și polifage. Degradările produse de ciuperci și bacterii sunt alterările cromatice și putrezirea lemnului, prin diminuarea rezistenței fizico-mecanice și descompunerea materiei ligno-celulozice. Putregaiul lemnului poate fi brun, alb și moale. Lemnul se desprinde foarte ușor, fiind sfărâmișos. Alterări cromatice și pete apar ca urmare a uscării apei, dar și în urma unor atacuri de carii. Pictura care prezintă pete alburii, ce îi dau un aspect cețos, înseamnă că a fost atacată de microorganisme sau de o eflorescență de săruri. Dacă lemnul absoarbe săruri, acestea vor migra la suprafață, dând naștere în perioadele mai seci unei eflorescențe ce favorizează contaminarea și extinderea zonelor afectate, formând apoi cruste, având efect distructiv și de degradare.

Aerul sărat poate ridica probleme în conservarea picturii. Hidrogenul sulfurat modifică coloritul picturilor în a căror componentă este cuprins albul de plumb. Degradarea hidrolitică se produce atunci când compușii acizi din atmosferă intră în reacție cu apa din conținutul icoanei. Reacția este cu atât mai puternică, cu cât este mai acid mediul ambiant și cu cât este mai ridicată temperatura.

Efectele prezenței bacteriilor și fungilor sunt producerea la nivelul stratului pictural de modificări hidrice și de culoare, precum și modificări de compoziție prin producții lor de metabolism. Aceste efecte se manifestă cumulativ cu variațiile termice și de umiditate. Ciupercile pot acționa și prin procese mecanice asupra substratului, hifele mecanice pătrunzând în structura materialelor, infectează lemnul, stratul de pictură determinând deteriorări profunde și grave. Larvele speciilor de anobide și lictide atacă lemnul. Suportul pentru pictură, care este lemnul, este acoperit cu un strat de grund care conține clei de origine animală sau vegetală, la care se adaugă creta sau gipsul calcinat. Pe suportul astfel pregătit se așterne stratul de pictură, care conține diferiți coloranți minerali sau extrași din plante dizolvate în uleiuri vegetale sicative, obținute din diverse plante. Această varietate de materiale poate asigura substanțele necesare pentru microorganisme și în special pentru echipamentul enzimatic de care dispune și cu care acționează asupra diverselor componente ale substratului. Ciupercile pot ataca atât stratul de culoare, cât și suportul.

Prezența pigmentilor minerali (praf) și a unor componenți organici (funingini, uleiuri, tămâie, gudroane) rezultate în urma arderii lumânărilor, facilitează dezvoltarea unor culturi care în timp au acțiune distructivă asupra structurilor policrome, cât și a suportului. Substanțele chimice care se produc din arderea lumânărilor acoperă pictura cu un strat negru, care-i răpește total strălucirea coloritului original, acționând chiar asupra pigmentilor.

La icoana în tempera, ai cărei lianți sunt oul și uleiul, aceștia au tendința de a îmbătrâni repede. În stratul pictural se produce o rețea fină de crăpături, denumite cracluri. Ele pot să apară și din pricina unei tehnici defectuoase, aplicând un strat care se usucă repede peste un altul cu uscare mai lentă.

În condiții nefavorabile de conservare, ele se pot ușor transforma în adevărate crăpături, care pătrund mai adânc în stratul de preparare. O proastă aderență între suport, stratul de preparare și stratul de pictură pot produce crăpături.

Radiația solară fiind o degradare fotochimică, are efect degradant asupra icoanei. Acțiunea radiațiilor ultraviolete duce la descompunerea ligninei și hemicelulozei. Sub acțiunea componentelor nocive a radiațiilor solare are loc reacția de oxidare. Icoana trebuie expusă la o intensitate de 70-80 lucși, fiind un material fotosensibil. Lemnul din icoană are tendința să se brunifice, să prezinte fisuri și crăpături fine în pereții celulari. Degradarea fotochimică este un proces lent și se manifestă mai mult la suprafață. Temperatura și umiditatea accelerează procesele chimice și fotochimice care au ca efect modificarea culorii, fragilizarea și scăderea rezistenței mecanice. Natura liantului și grosimea stratului pictural influențează procesul de decolare. Întunecarea tonurilor se datorează unui strat subadiacent, acesta putând fi fie un strat de preparare, fie un alt strat de culoare.

De o valoare inestimabilă, datorită mesajului pe care-l transmite, dar și vechimii și tehnicii de realizare, icoana trebuie păstrată în condiții adecvate, pentru a putea fi transmisă generațiilor viitoare. Acest lucru se poate realiza asigurându-i o temperatură, o umiditate și o iluminare conform cerințelor specifice icoanei, acestea împiedicând apariția factorilor biotici, și ei cu rol la fel de important în distrugerea acestui valoros component al patrimoniului cultural.

Bibliografie

Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, Ed. Did. și Ped., Buc. 1979; Aurel Moldoveanu *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București 1999; Idem, *Bazele muzeologiei științifice*, București 1999; *Știința, tehnica și arta conservării și restaurării patrimoniului cultural*, I-II, Ed. Universității Al. Ioan Cuza, Iași, 1998; *Sesiunea Internațională de Restaurare-Conservare Satu Mare*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997.

Considerații pe marginea restaurării litografiei “Pomenirea morților de la Războieni” de Constantin Lecca

Cristina Camelia Gașpar Ghițescu

De-a lungul existenței sale, poporul nostru a creat numeroase opere, bunuri de o mare valoare istorică și artistică, mărturii de necontestat ale capacității sale creatoare.

Păstrarea acestor mărturii reprezentative, deosebit de importante pentru semnificația lor istorică, este de o importanță fundamentală.

Aceste valori au fost supuse unor procese de îmbătrânire, ca urmare a acțiunii factorilor ambientali, conjugată cu uzura funcțională, ceea ce impune luarea unor măsuri de conservare, iar acolo unde fenomenele amintite au produs alterări cu modificări în starea generală, restaurarea lor.

Subiectul prezentului articol evidențiază contribuția deosebită pe care o aduce restaurarea în contextul istoriografiei artei respective, prin complexul de activități științifice înmănunchate aici din diferite domenii și anume: artă, istoria artelor, fizică, chimie și documentare foto.

În laboratorul restaurare corp-carte-document din cadrul Secției Istorie-Arheologie a Muzeului Olteniei Craiova, a intrat în lucru litografia “Pomenirea morților de la Războieni” – reproducere după compoziția lui Constantin Lecca, 63,5 x 50,5 cm, nr. Inv. I 26499, lucrare ce aparține Muzeului Olteniei.

Litografia “Pomenirea morților de la Războieni” este o reproducere după compoziția lui Constantin Lecca (1807-1887) – pictor român, unul dintre primii autori de compoziții și portrete artistice.

Constantin Lecca a desfășurat timp de cel puțin 15 ani în capitala Olteniei o prestigioasă activitate instructivă, culturală și artistică. A fost primul profesor care a predat, începând cu anul 1834, desenul și caligrafia la o școală din Oltenia (Școala centrală din Craiova). La Craiova, a desfășurat și o remarcabilă activitate publicistică (“Mozaicul” – primul periodic apărut în Oltenia), dar el a rămas cunoscut până astăzi prin portretele și compozițiile sale istorice. Constantin Lecca a căutat ca prin compozițiile sale istorice să contribuie la educarea patriotică a poporului, să evoce momente de importanță majoră din istoria poporului nostru și să dea scenelor pictate o anumită mișcare, un anumit dramatism.¹

Lucrarea de față invocă un moment dramatic din istoria poporului român și anume: Pomenirea morților de la Războieni.

Ștefan cel Mare vorbește el însuși despre lupta de la Războieni, în inscripția care a pus-o pe zidul bisericii ridicate pe locul bătăliei în amintirea celor căzuți la Pârâul Alb: « În zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului Domn Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod..., ridicatu-s-a puternicul Mahmet, împăratul turcesc, și cu toată puterea sa răsăriteană..., și au venit să prade și să ieie Țara Moldovei. Și au ajuns până aici, la locul ce se zice Râul Alb. Și eu, Ștefan Voievod, și cu fiul meu Alexandru, ieșit-am înaintea lor. Unde am și făcut mare război cu dâșii, în luna lui iulie 26, și, cu voia lui Dumnezeu, au fost biruiți creștinii de către păgâni, și au căzut acolo mulțime mare dintre ostașii Moldovei.»²

Despre lupta de la Războieni s-a scris în *Letopisețul de la Bistrița, Letopisețul lui Grigore Ureche* dar și în unele cronicile turcești, de exemplu: Sa'adeddin scrie că *din capetele moldovenilor căzuți în ziua de 26 iulie 1476 se puteau ridica adevărate minarete.*³

Compoziția lui Constantin Lecca ilustrează clar dramatismul acelor evenimente petrecute la Războieni.

Motivul pentru care această litografie a intrat în restaurare îl constituie faptul că lucrarea a suferit alterări majore cu modificări în starea generală. Acestea constau în: fronturi de umezire, murdărie, stropi de var, lipire cu adeziv pe bază de amidon, prezintă prindere cu cuie pe șasiu din lemn (cuietele oxidate), materialul suport (carton, pânză) rupt aproximativ 80% în zona superioară a lucrării.⁴

¹ Paul Rezcănu, *Artele plastice în Oltenia 1821-1944*, Scrisul Românesc, Craiova, 1980, p. 12-13.

² Manole Neagoe, *Ștefan cel Mare*, Ed. Albatros, București, p. 147-148.

³ Idem, p. 148.

⁴ Conf. buletinului de analiză întocmit de chimistul Laboratorului Zonal de Restaurare Teodora Lungu (iulie, 2004) și a fișei de conservare întocmită de Camelia Slăbu.

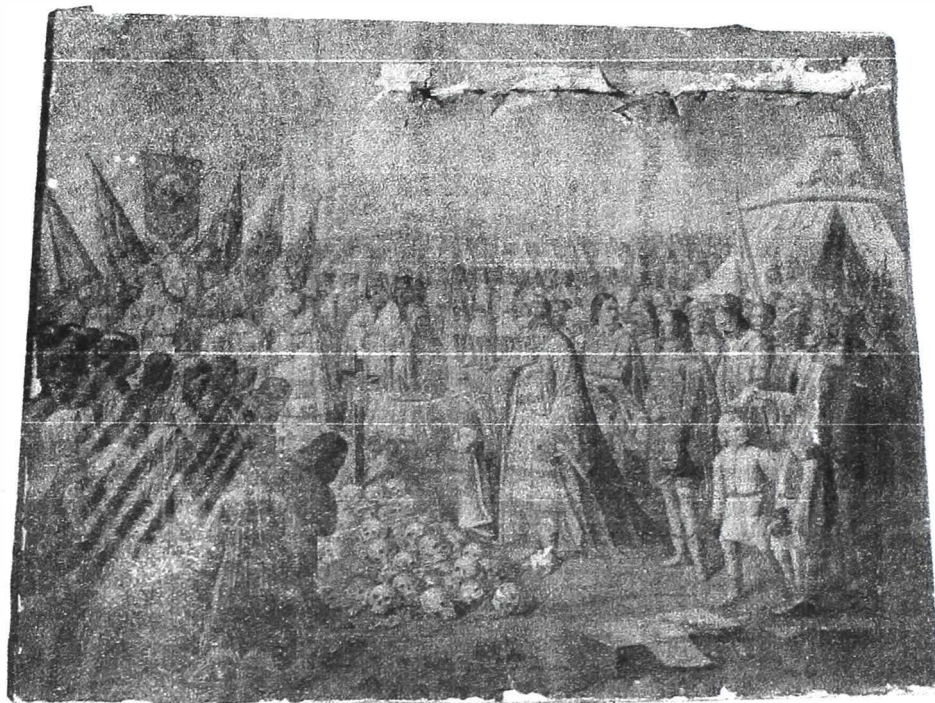

Foto 1. Înainte de restaurare

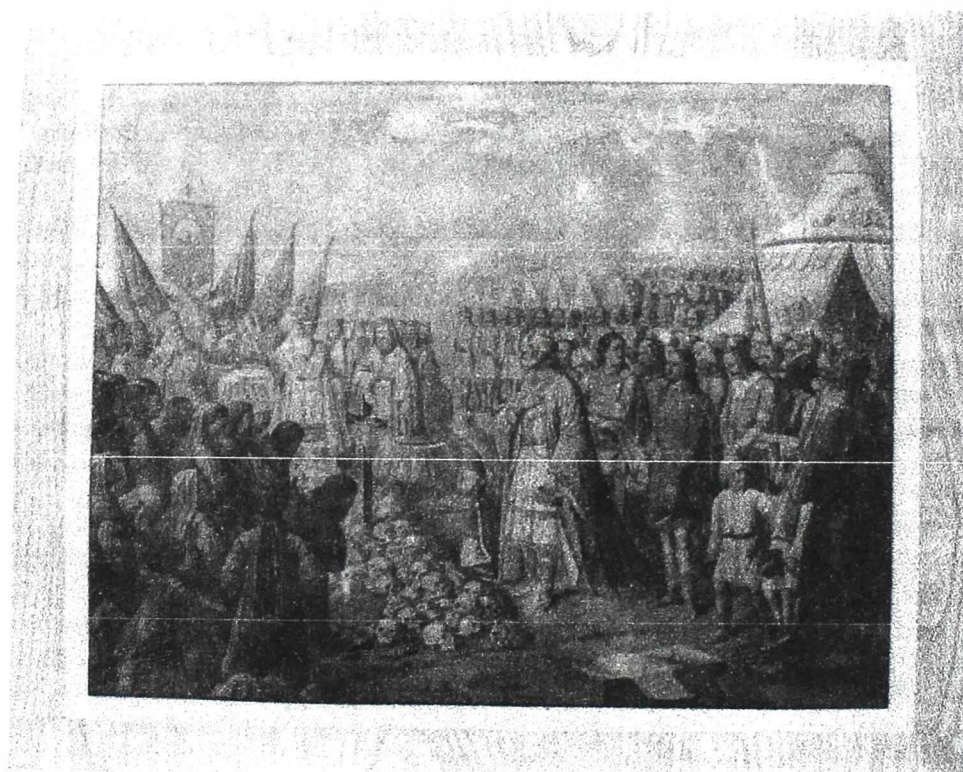

Foto 2. După restaurare

Datorită alterărilor suportate de lucrare, s-a efectuat o primă intervenție de curățire și îndepărtare a lemnului, pânzei și adezivului – intervenție realizată mecanic.

Ulterior s-a trecut la procesul efectiv de restaurare ce a cuprins ca principale operațiuni: curățire umedă prin tamponare, înlocuirea pânzei vechi, completarea părților lipsă cu hârtie japoneză, confecționarea unui passpar-tout menit să înlocuie acea ramă de lemn prinsă pe spatele lucrării.

Astfel, prezenta lucrare, datorită procesului de conservare-restaurare și-a recăpătat funcția de bază – valorificarea expozițională – dar nu în ultimul rând pe cea istorică și artistică.

Legătura de carte între minima intervenție și restaurarea de amploare

Nanu Elena

“ Restaurarea – ansamblul metodelor și mijloacelor profilactice și curative puse în slujba păstrării optime a mesajelor și mărturiilor cu valoare culturală” – se aplică și în cazul legăturii de carte veche, sector important în cadrul laboratorului de restaurare. Și aici se ivesc o serie întreagă de situații specifice între care cităm:

- refacerea legăturii pentru volumele restaurate;
- efectuarea de operațiuni menite să conserve numai legătura unor cărți de patrimoniu;
- realizarea unor casete, mape de protecție individuale pentru gravuri, documente, carte, atât pentru expunere cât și pentru păstrare în depozite.

Restaurarea trebuie să stopeze procesul de degradare și să redea obiectului semnificația de odinioară, păstrând nemodificată structura acestuia.

Lucrările executate într-un atelier de restaurare prezintă de obicei o mare varietate de situații, datorită multiplilor factori implicați și anume:

- structura și compoziția materialului suport;
- gradul de rezistență naturală sau rezultatul în urma proceselor de degradare mai mult sau mai puțin accentuate;
- tehnica inițială de execuție;
- compoziția și stabilitatea cernelurilor și culorilor.

Volumele se relegă într-o manieră cât mai apropiată de cea originală. Când deteriorarea legăturii a fost atât de avansată încât nu s-a mai păstrat nici o informație utilă, se procedează la o relegare în maniera epocii sau zonei din care provine.

Legătura din piele originală, care în cele mai multe cazuri prezintă o decorație specifică centrului a fost efectuată – este, tratată, curățată, emoliată pentru a-și recăpăta suplețea și tușul apoi este refolosită la noua legătură.

În ideea că fiecare obiect este un caz de sine stătător cu probleme specifice, după o analiză temeinică a fiecărui element în parte corelată cu starea de conservare, cu natura, evoluția și dimensiunea degradărilor, restauratorul poate să decidă una din metodele:

- restaurarea completă;
- minima intervenție.

În cazul unei legături în care se constată distrugerea tuturor elementelor (nervurilor, forțăturilor, capital-bandurilor, scoarțelor sau a învelitorilor din piele) și uneori a pierderii totale a acestora se recurge la intervenții masive, având în vedere păstrarea tuturor elementelor originale prezente. Menționăm că elementele de legătură trebuie păstrate în cele mai mici detalii, ele putând furniza date legate de răspândirea meșteșugului legatului cărților, despre atelierele existente pe lângă mănăstiri, tipografii sau despre legătorii individuale.

Pornind de la faptul că restaurarea trebuie să stopeze procesele de degradare și să redea obiectelor (cărților) semnificația de odinioară păstrând nemodificată structura acestora, se optează acolo unde este posibil pentru minima intervenție cu păstrarea elementelor originale, păstrând astfel nealterat mesajul operei.

În concluzie restaurarea vechilor legături de carte trebuie să se facă prin intervenții mici fără descoaserea volumului, dacă acest lucru este posibil.

Când starea de conservare a elementelor de legătură este de așa natură încât nu permite decât o intervenție de o amploare mai mare, vor fi păstrate toate elementele originale.

În cazul volumelor care și-au pierdut complet toate elementele constitutive, relegarea se face ținând cont de particularitățile istorice și geografice în care acestea au fost realizate, în situația în care există astfel de date.

Toate acestea presupun din partea restauratorului legător stăpânirea unor cunoștințe a diverselor tipuri de cusătură utilizate pentru asamblarea corpului cărții.

Executarea operațiunilor de consolidare și reparare a legăturii unor volume care nu necesită o restaurare integrală este în cele mai multe cazuri mai dificilă, solicitând un profesionalism la cele mai înalte cote și o cunoaștere temeinică a comportamentului materialelor atât de diverse care intră în alcătuirea unei legături de carte (piele, pergament, metal, carton, lemn, pânză, sfoară, ață, hârtie, clei).

În ideea unei responsabilități sporite din partea acelor care decid viața cărților, a restauratorilor, care în ultimă instanță au datoria salvării lor, trebuie accentuat rolul cărții vechi și menirea noastră de a o păstra.

Problematica conservării și restaurării unui stihar de secol XIX

Anișoara Vătuu

Cele mai vechi reprezentări picturale, pe care le putem folosi ca izvor de documentare vestimentară sunt frescele din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, ridicată de Basarab cel Mare și Nicolae Basarab, pe la jumătatea secolului al XIV-lea.

Stiharul este un veșmânt liturgic propriu tuturor bisericilor creștine din răsărit.

La început stiharul era o simplă bucată de postav, cu o tăietură la mijloc în formă de cerc pentru a fi introdus pe cap. Odată cu trecerea timpului forma acestuia a evoluat, scurtându-se în față și câștigând în lungime la spate și pentru o mai bună așezare pe cap s-a făcut o mică ridicătură în partea dinspre ceafă de forma unui triunghi retezat.

Veșmântul sub formă de pelerină este confecționat dintr-o țesătură de tip <<Jacquard>> și decorat cu diferite accesorii. Țesătura este de culoare turcoaz cu motive vegetale precum: flori, frunze pe toată suprafața.

Piesa este decorată cu un galon din mătase de culoare crem în jurul gâtului și două cruci pe spate din panglici de mătase. Stiharul este căptușit cu o țesătură simplă din pânză de bumbac de culoare albastră.

Țesătura tip <<Jacquard>> este realizată în război mecanic cu fire de lână și bumbac și face parte din categoria țesăturilor cu desene mari.

Galonul și crucile sunt realizate mecanic din fire de mătase naturală.

Căptușala este o țesătură simplă, realizată mecanic din fire de bumbac cu legătură tip pânză.

Având în vedere că piesa este un veșmânt de cult starea lui de uzură funcțională a fost avansată, prezentând: depuneri de praf, rupturi, cutări, scămoșări, rărituri pe unele zone, decolorare, pete de ceară, de transpirație și pe unele locuri lipsa de urzeala.

Căptușala și galonul au fost înlocuite cu materiale apropiate de original, ca finețe și culoare, datorită gradului avansat de degradare.

Astfel, ca prim obiectiv al procesului de restaurare, având în vedere complexitatea piesei, s-a efectuat demontarea veșmântului în părțile componente și s-au făcut ușoare consolidări în zonele deteriorate.

În continuare s-a aplicat operația de curățire mecanică, pentru îndepărtarea depunerilor de praf cu ajutorul unei pensule moi.

Tratamentele de curățire s-au aplicat în două faze: cea uscată și apoi cea umedă.

Curățirea chimică uscată s-a aplicat pentru îndepărtarea zonelor pătate și s-a efectuat cu ajutorul diferiților solvenți în funcție de natura petelor. Tratamentul s-a aplicat local prin tamponări ale zonelor pătate și absorbite cu hârtie de filtru. Petele de ceară s-au eliminat prin curățirea crustei cu ajutorul unui bisturiu, apoi prin aplicarea unui slab tratament termic între hârtie de filtru, urmat de o tamponare ușoară a locului petei cu solvenți între materiale absorbante.

Curățirea umedă s-a efectuat în bazin prin imersia pieselor în soluția de spălare cu detergent neionic la o temperatură de 25-30 grade C.

O ultimă imersie s-a efectuat pentru hidratarea țesăturii, în soluție slabă de alcool etilic și glicerina.

Uscarea piesei pe suprafața plană și scoaterea surplusului de apă cu hârtie de filtru.

În faza următoare s-au efectuat operațiile de consolidare. Acestea s-au făcut în gherghef, pe o țesătură suport din pânză de bumbac vopsită în culoarea apropiată de original.

După consolidarea tuturor părților componente a urmat reasamblarea lor, această operație fiind efectuată manual cu ață de bumbac.

Următoarea operație a fost fixarea prin coasere a galonului și a celor două cruci, precum și croirea căptușelii și montarea acesteia pe piesă. În urma restaurării s-a pus în valoare aspectul original al piesei, aceasta aflându-se în expoziția de bază a Muzeului de Istorie.

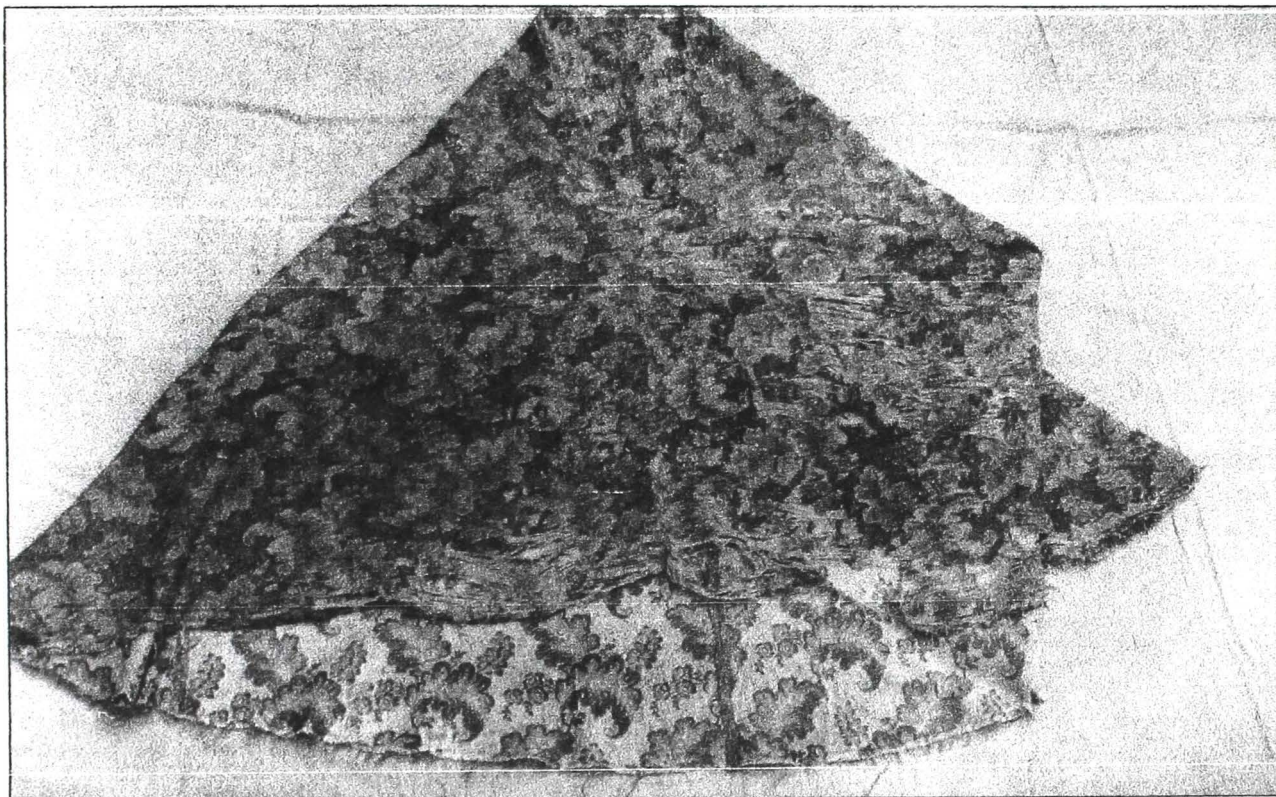

Fig. 1. Înainte de restaurare-față.

Fig. 2. Înainte de conservare detaliu dos (spate).

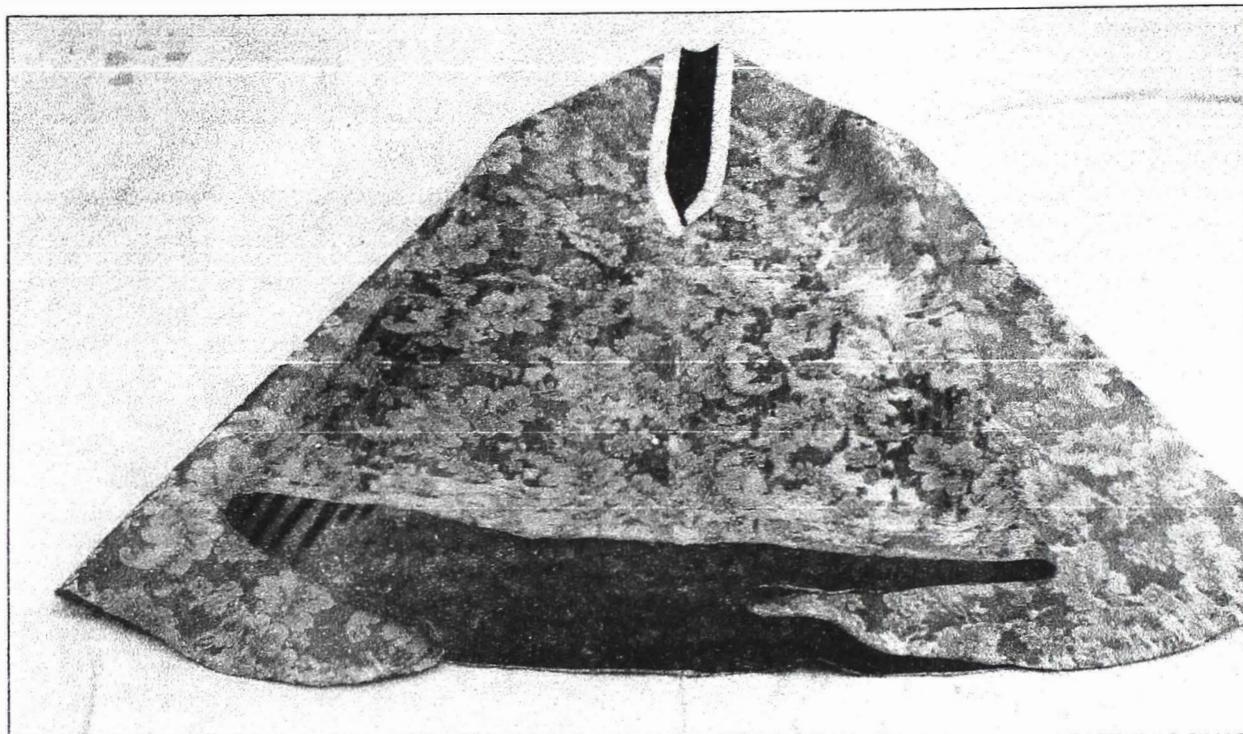

Fig. 3. După restaurare față.

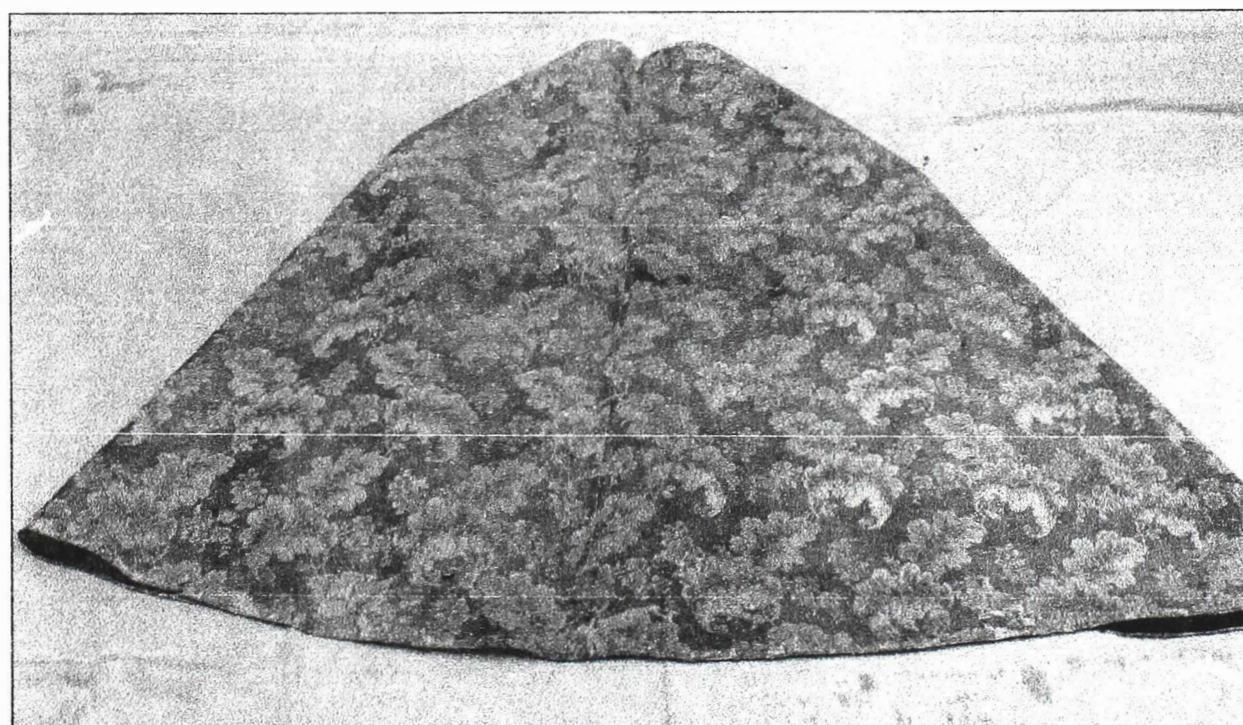

Fig. 4. După restaurare-spate.

Restaurarea și conservarea unui veșmânt preoțesc – epitrahilul (sf. sec. XVIII)

Sorela Gângioveanu

Epitrahilul restaurat în laboratorul nostru a fost expus în anul 1943 la o expoziție de artă religioasă în cadrul unei manifestări numită “Săptămâna culturală Olteană” și a aparținut bisericii din Budieni (Gorj), fiind recuperat de preotul dr. Ion Popescu-Cilieni. Această expoziție a fost găzduită de Muzeul de Artă, fiind vizitată de Regele Mihai și Ion Antonescu.

Cuvântul “epitrahil” prin care se denumește acest veșmânt preoțesc vine de la grecescul “epitrahilion” care se traduce “după grumaz”, arătând în felul acesta și modul de îmbrăcare. La început epitrahilul era de culoare albă și posibil să fi fost dintr-o țesătură de in. Odată cu trecerea timpului, forma, materialul și culoarea epitrahilului au evoluat. Astfel, în pictura de la Curtea de Argeș (sec. XIV) apar epitrahile colorate puțin în galben, cu desene frumoase de culoare închisă, iar la capetele de jos franjuri. Epitrahilele de azi au marginile tivite cu galon de fir galben sau argintiu, iar în partea de jos sunt două garnituri laterale cu franjuri.

Această textilă este din pânză de bumbac mercerizat, țesută în război mecanic. Fondul este crem, iar materialul decorativ este floral, fiind obținut din culori vegetale. Epitrahilul este mărginit de o bordură din pânză de bumbac, aceasta se regăsește și la cele patru cruci fixate pe el. În partea inferioară este decorat cu doi ciucuri din fire de bumbac, peste care este înfășurată o bandă metalică galbenă.

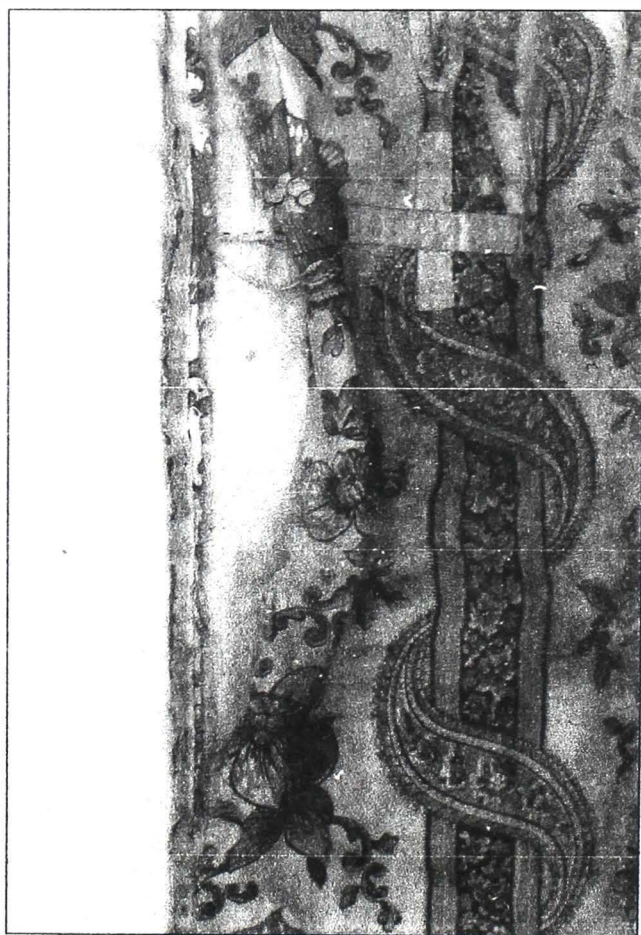
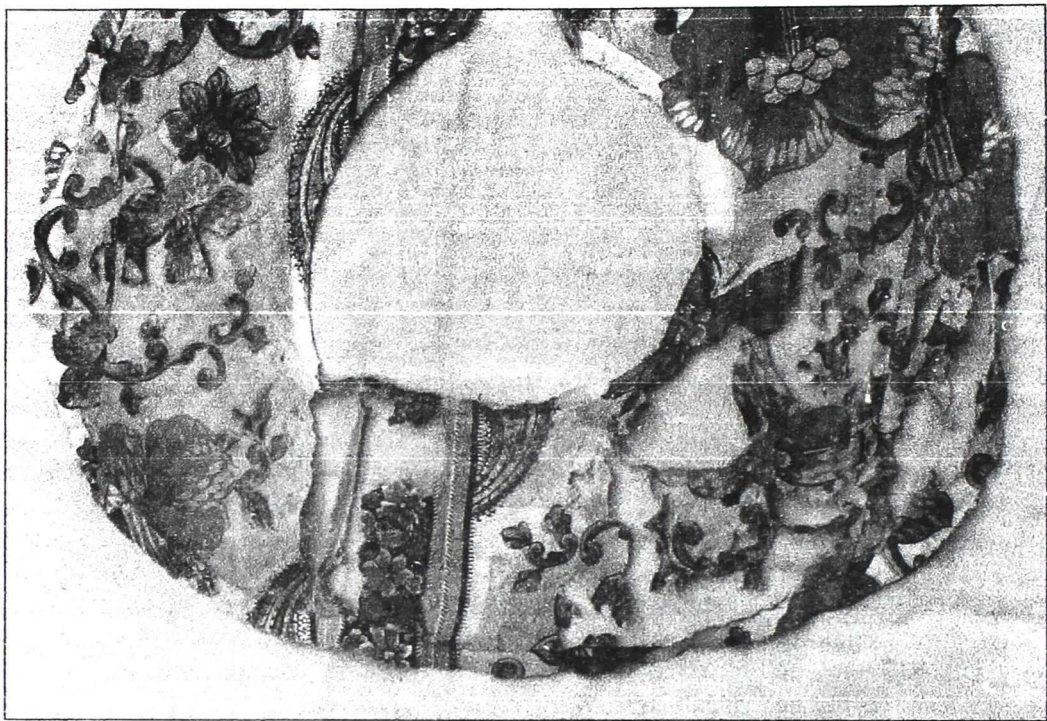
Piesa prezenta o stare avansată de degradare, asupra ei acționând în timp factori de degradare fizico-metalici și fizico-chimici:

- depuneri de praf, plieri, murdărie;
- rupturi pe suprafețe mari cu lipsă de material;
- sfâșieri, tăieturi;
- desprinderea asamblărilor;
- pete de ceară și arsuri;
- îmbătrânirea materialului textil;
- decolorare, fragilizare;
- migrarea coloranților în urma spălării neadecvate;
- oxidarea firului metalic și pierderea peliculei aurii, precum și pierderea unor fire de bumbac din ciucuri;
- bentița de contur și aceea din care erau confecționate crucile era degradată, ruptă, cu urme de migrare a culorilor;
- pânza sport din in ca și căptușala din bumbac erau murdare, rupte, cu cearcăne de umezeală, care au dus la pătarea materialului.

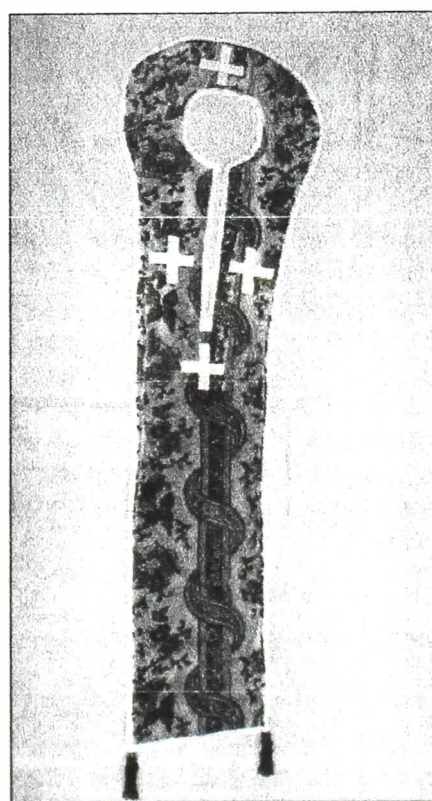
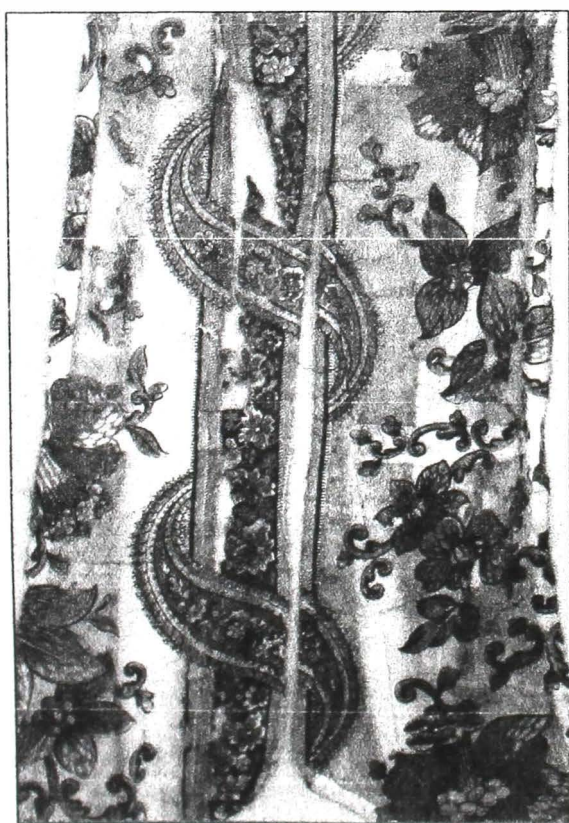
După dezasamblarea părților componente și o desprăfuire ușoară, a urmat tratamentul de curățire umedă. Acesta a fost efectuat separat pentru fiecare parte componentă, constând în imersia totală a acestora în soluția de spălare. La tratamentul de curățire pentru ciucuri am folosit aceeași metodă de conservare. Urmează limpeziri ușoare, având în vedere fragilitatea materialului. După uscare, fața epitrahilului a fost pusă pe o pânză sport vopsită cu culori vegetale apropiate de original și fixată în ramă. A urmat punctarea zonelor rupte cu fir de mătase în culoare apropiată de fondul piesei. Având în vedere gradul avansat de degradare a materialului, pânza de suport, bentița și dublura au fost înlocuite cu materiale asemănătoare cu cele originale. După terminarea consolidării feței epitrahilului, a urmat dimensionarea și asamblarea părților componente ale piesei, urmărind ca laturile să fie egale, corectând și unele defecte anterioare dezasamblării.

Toate aceste intervenții asupra obiectului a avut ca scop să-i redea unele însușiri pierdute sau estompate în timp, căpătându-și locul alături de alte obiecte valoroase din expoziția de bază a Muzeului Olteniei¹.

¹ Vasile Gregorian, *Veșmintele liturgice în Biserica Ortodoxă*, 1941, Craiova.

Epitrahilul de la Budieni, înainte de restaurare

Epitrahilul de la Budieni, după restaurare

Evoluția dreptului românesc privind falsificarea documentelor istorice

Nicolae Vilvoi

De timpuriu, scrisul, în special cel de mână, a reprezentat unul din cele mai importante mijloace de comunicare. O dată cu apariția actelor scrise se înregistrează și primele acțiuni de falsificare a acestora. Ca mijloc principal de transmitere a cunoștințelor și informațiilor avem documentul care poate fi text scris sau tipărit, stampă, hartă, desen, fotografie, microfilm, bandă magnetică, disc, film etc. adică, orice produs al unei activități intelectuale. Documentul poate fi perceput și vizual. Aceasta e documentul al cărui conținut de informații este exprimat grafic și iconografic, prin texte și imagini: manuscrise, tipărituri, picturi, hărți, sigilii, monede, medalii, inscripții lapidare etc. Din punct de vedere arhivistic și diplomatic documentul istoric este "*înscrisul creat în decursul vremii de o persoană fizică sau juridică*".¹ Purtând uneori numele generic de acte, aceste categorii de documente, emise de cancelariile publice sau particulare, pe suport de hârtie sau pergament, furnizează informații de ordin istoric, economic, cultural administrativ, juridic și militar. Principalele forme sub care aceste documente au circulat pe teritoriul țării noastre sunt acelea de *zapis*, *carte*, *hrisov*, *poruncă* etc. (în Țara Românească), *zapis*, *izvod*, *ispisoc*, *carte*, *mărturie*, *privilegiu*, *direasă*, *scriptură*, *scriere*, *uric* etc. (în Moldova) și *carta*, *cedula*, *codex*, *epistola*, *littera*, *pagina*, *registrum*, *scriptum*, *sigillum* etc. (în Transilvania)².

Înmulțirea actelor, însoțită în același timp de cea a falsurilor, a reprezentat un pericol deosebit pentru societate și a determinat luarea unor măsuri de contracarare de către stat. Cele mai cunoscute reglementări de acest fel au apărut încă din Roma antică (*lex Cornelia de falsis*) și a continuat și în timpul lui Iustinian (*Novelele 49 și 73*).

Problematica săvârșirii falsurilor și uzul acestora în Țările Române s-a constituit de secole în procedură juridică, iar aceasta în derularea sa conflictuală a atras necesitatea creării unor reglementări juridice mai generale, conturate la început oral, în cutume, iar apoi formulate în scris, sub denumirea de *pravile* sau *legiuiri*. Având în vedere faptul că, înainte de prima jumătate a secolului al XVII-lea, noi nu am avut nici un cod de legi scrise, și nici după această dată când au apărut primele pravile în limba română, dar care nu făceau referire la falsul de documente, românii au trebuit să se folosească de prevederile *Pravilelor împărătești* și de *Obiceiul pământului*, așa cum vom vedea că rezultă și din documente. Așadar vorbind de originile dreptului românesc trebuie să spunem că vechea noastră legislație se împarte în două: cea *scrisă* și cea *nescrisă*. Legislația scrisă, o formează *Pravilele* și *legile*. Legislația nescrisă o regăsim întruchipată în *Obiceiul pământului*, care cuprinde un amestec variat de reguli juridice, moștenite din generație în generație.

În societatea feudală, falsul în înscrisuri publice sau private și uzul de fals au fost practicate frecvent. Totuși diplomatica noastră veche, în comparație cu cea apuseană, a înregistrat foarte puține documente false, atât în domeniul dreptului privat, cât și în domeniul dreptului public. Cauza este că falsificarea de documente n-a fost practică la noi, nici de particulari nici de mânăstiri, într-o măsură așa de mare ca în Apus, unde motivul primordial care a dat naștere doctrinei diplomatice a fost tocmai nevoia de a putea distinge, între numeroasele documente ale unor noi ordine religioase, pe cele false de cele antice³. Deși la noi falsurile au fost rare și de puțină importanță s-au falsificat în mod special documentele privitoare la stăpânirea pământului numite: *zapse* și *hrisoave*. Sinonimul falsului în înscrisuri îl regăsim sub forma de: *vicleșug*, *înșelăciune*, *meșterșug*, *meșterșug*, *plastografie*. Denumirea de *vicleșug* s-a păstrat în documente din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea. Denumirea de *plastografie* a fost introdusă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și a rămas în concurență cu celelalte până la mijlocul secolului al XIX-lea. În cărțile și dosarele de judecată se regăsesc următoarele expresii: *carte cu vicleșug și înșelăciune*⁴, *zapis mincinos*⁵, *făcut cu meșterșug*⁶, *cu înșelăciune*⁷, *zapis viclean*⁸, *zapis iconomicos*⁹, *zapis rău și răsuflat*¹⁰ *scrisoare iconomicoasă*¹¹ *dres strâmb și viclean*¹².

¹ Virgil Olteanu, *Din istoria și arta cărții*, Editura Enciclopedică, București, 1992, p. 120.

² *Ibidem*.

³ Ioan Bogdan, *Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare*, în "Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", vol. I, București, 1915, p. 103.

⁴ "Documente privind Istoria României", veacul XVI, A. Moldova, vol. III, p. 168, (doc. nr. 223).

⁵ *Ibidem*, vol. IV, p. 202-203, (doc. nr. 259).

⁶ Alex. Vitencu, *Vechi documente moldovenești*, Cernăuți, 1925, p. 13-19.

⁷ "Documente privind Istoria României", veacul XVII, A. Moldova, vol. II, p. 135-136, (doc. nr. 167).

⁸ Arhivele Naționale Iași, Fond Documente CCCXI/23, apud V. Apostolescu, *Cu privire la unele falsificări de materiale documentare din trecut în Moldova*, în "Revista Arhivelor", nr. 1/1963, p. 244-266.

Despre fals, fără denumire tehnică, prima mențiune diplomatică o găsim în *uricul* din 25 ianuarie 1472, prin care Ștefan cel Mare întărește lui Șandru Tătăreanu, satele Moinești, Sârbi și Geamiri. În act se menționează că Cernu Românel și Drăgoi nu vor mai putea avea pretenții asupra satelor de mai sus, deoarece se prezentaseră cu privilegii false care au fost <<stricate>> (distruse) de domn la judecată¹³. Dar, din nefericire, documentul este laconic și nu ne lămurește cum s-a ajuns la concluzia că este fals¹⁴.

Represiunea falsului este aspru sancționată în pravile și în obiceiul pământului. Important de menționat este faptul că, și aspectul acesta îl vom observa și pe parcursul studiului, deși pravilele bizantine prevedeau pedepse severe împotriva falsificatorilor, obiceiul pământului a fost indulgent până la impunitate față de aceștia. Pravilele împărătești prevedeau la cartea 60, titlul 41, 72 următoarele: "*Cel ce va face peceți plasti sau cel ce o va săpa, se supune la vina plastografii. Iar de va pârî pe altcineva că i-au dat lui ace scrisoare plasti și-l va arăta, va fi slobod de vină*". Apoi "*când se va dovedi vina plastografii și de au curs dintr-acea plastografie vreo mare stricăciune și păcătuire, să i se taie capul. Iar de nu se va fi făcut întocmai cum s-a zis, atunci să-l peiorisască la un loc și acolo să-și petreacă viața în închisoare*" și în concluzie "*osânda plastografului este izgonirea la un loc de unde să nu mai fie volnic a se strămută și averea lui să se prade*"¹⁵.

Și în Țara Românească întâlnim cazuri de pronunțări a pedepsei capitale, sau mutilarea, dar nu și executarea ei¹⁶.

În Moldova pedepsele erau mult mai ușoare și mai variate¹⁷.

Cercetătorul Francisc Pall considera că, în Transilvania falsurile de documente și de peceți precum și uzul acestora erau receptate de către contemporani <<ca făcând parte din crimele cele mai grave>>, deoarece atentau la dreptul de proprietate particulară, -a pământului în special-, căci cele mai multe falsificări se refereau la moșii sau la veniturile acestora (dijme, dări, vămi)¹⁸. De aceea justiția feudală din Ungaria și Transilvania a căutat să sancționeze sever asemenea delict¹⁹. Astfel în data de 17 ianuarie 1399 Ladislav de Lasoncz, voievodul Transilvaniei îl condamnă pe Ștefan Diacul, notarul conventului Cluj-Mănăstur, la moarte prin ardere pe rug deoarece "*a săpat și făurit peceți false și a întocmit scrisori false*"²⁰. Un alt caz este cel al diacului Gabriel de Zomlin, slujbaş al cancelariei regale, unul dintre cei mai vestiți falsificatori ai Transilvaniei, care a fost executat în 1448, pentru că a întărit cu pecetea secretă a regelui Sigismund numeroase documente falsificate de el. Totodată, acesta a reușit să contrafacă pecețile mai multor regi, din vremurile mai vechi, precum și ale unor locuri de adevărire²¹.

Evoluția dreptului scris în Transilvania a fost marcată, pe de o parte, de tendința factorilor locali de a consolida autonomia voievodatului iar pe de altă parte, politica centralizatoare promovată de către Ungaria. În cadrul politicii centralizatoare pe care o promovau, regii Ungariei au procedat la unele încercări de codificare a dreptului nescris și scris, așa cum a fost cazul lui Matei Corvin (*Decretum maius* din 1486). La rândul său, Vladislav al III-lea i-a încredințat juristului Ștefan Verböczy sarcina de a întocmi o colecție de drept, prin valorificarea izvoarelor nescrise și scrise existente. Apărută în 1517, colecția lui Verböczy nu a fost publicată oficial, dar s-a aplicat în practica instanțelor, inclusiv a celor din Transilvania, până la 1848²². De altfel, în 1691, prin *Diploma leopoldină*, s-a confirmat acest lucru. Dovadă că se bucura de o mare faimă *Tripartitul lui Verböczy* a fost tipărit în numeroase ediții la Cluj, 1532, 1571, 1572, 1613, 1698, 1699 și 1762²³.

În Țările Române la mijlocul secolului al XVII-lea au fost adoptate cele mai importante izvoare ale dreptului nostru scris din epoca feudalismului. Ele au apărut aproape în același timp. Dar Pravilele domnitorilor români: Vasile Lupu, *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești* (Moldova, 1646) și Matei Basarab, *Îndreptarea legii* sau *Pravila cea mare* (din Țara Românească, 1652), n-au prevăzut nimic referitor la falsificarea actelor. Dispozițiile celor două pravile sunt în linii generale asemănătoare. Infrațiunile erau clasificate în *vini* sau *greșeli*. Se aplicau

⁹ *Ibidem*, Condica lit. K nr. 376, f. 56-57v.

¹⁰ *Ibidem*, Documente CDXXXVIII (condic) f. 70-77.

¹¹ *Ibidem*, Condica lit. K, nr. 376, f. 4-5 v.

¹² N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 128.

¹³ "Documente privind Istoria României", veacul XIV, XV, A. Moldova, vol. I, p. 386-387, (doc. nr. 458).

¹⁴ V. Apostolescu, *Op. cit.*, p. 244-266.

¹⁵ *Ibidem*, p. 256.

¹⁶ "Documente privind Istoria României", veacul XVI, B. Țara Românească, vol. IV, p. 165-169 (doc. nr. 168); vol. V, p. 16-18 (doc. nr. 18) și p. 214-215 (doc. nr. 225).

¹⁷ *Ibidem*, veacul XVI, A, Moldova, vol. II, p. 42-43 (doc. nr. 43).

¹⁸ Francisc Pall, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania*, în "Documente privind Istoria României". Introducere, vol. II, București, 1956, p. 316.

¹⁹ "Documente privind Istoria României", veacul XIII, C. Transilvania, vol. II, p. 450 și urm.; *Ibidem*, veacul XIV, vol. V, doc. din 11 dec. 1351.

²⁰ Francisc Pall, *Op. cit.*, p. 316; Sigismund Jakó, *Sigilografia cu referire la Transilvania (până la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în "Documente privind Istoria României". Introducere, vol. II, București, 1956, p. 572.

²¹ Verböczy, *Tripartitum*, partea a II-a, titlul 14, art. 50-82, *apud* Sigismund Jakó, *Op. cit.*, p. 573.

²² Emil Cernea, Emil Molcuț, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ediția a III-a, Editura "Șansa", București, 1993, p. 134.

²³ *Ibidem*, nota 24.

pedepse fizice, pedepse privative de libertate (ocna, temnița, surghiunul la mănăstire), pedepse care vizau expunerea celui vinovat oprobiul public (purtarea prin târg). În stabilirea pedepselor, judecătorul avea o foarte largă posibilitate de apreciere, și aceasta se făcea în funcție de condiția socială a persoanelor.

Spre deosebire de pravila din Muntenia, *Cartea românească de învățătură* din Moldova, în al doilea capitol, incriminează falsificarea de bani "Pentru calpuzani cea ce fac bani răi și pentru certarea lor"²⁴ și folosirea acestora "Pentru cei ce înhlă cu bani răi sau îi țin la sine"²⁵.

În prima fază a regimului fanariot, ca urmare a îngrădirii autonomiei Țărilor Române, nu s-au mai elaborat codificări cu caracter oficial. Normele juridice în această perioadă au îmbrăcat forma hrisoavelor domnești și a anaforelor adoptate de către Divanul domnesc. Prin reforma lui Constantin Mavrocordat din 1741, care, printre altele, prevedea și introducerea condicilor la instituțiile emițătoare de acte, s-a căutat o limitare a plastografiilor²⁶. În vremea lui Ștefan Nicolae Racoviță, marele paharnic Mihail Fotino a scris în limba greacă un *Manual de legi* care, deși nu a fost tipărit, s-a aplicat în practica instanțelor judecătorești²⁷. Potrivit *Manualului de legi* (1766) în atribuțiile marelui logofăt, ca în orice proces, intra și aceea să cerceteze acuzațiile de fals, adică așa-numita plastografie, să-i rețină pe cei incriminați și, după ce îi va pune sub acuzare și le va dovedi vina, să-i pedepsească. Boierii falsificatori erau pedepsiți cu surghiunul. În cazul robilor care falsificau documente se aplica pedeapsa cu moartea²⁸.

În cea de a doua fază a regimului fanariot, cu toate că legiurile adoptate în această epocă rămân feudale în esența lor, totuși ele prezintă o serie de trăsături specifice atât în privința conținutului, cât și a formei. Astfel, izvoarele bizantine, depășite de noile relații, nu mai au ponderea de odinioară în elaborarea noii legislații scrise, în schimb sunt preluate și adaptate o serie de principii și instituții proprii codurilor burgheze. Totodată, ca o expresie a continuității dreptului nostru în noile izvoare se realizează și codificarea *Obiceiului țării*. Dacă în legiurile anterioare, *Obiceiul țării* era recunoscut ca izvor de drept, în starea în care se afla, de data aceasta obiceiurile sunt menționate expres și sistematizate pe instituții juridice. Sub aspectul formei, asistăm la un progres real în direcția sistematizării și a tehnicii de reglementare juridică. Noile legiuri au fost desemnate prin termenul de *condică*, *codică*, sau *cod*, potrivit tradiției romane și practicii din Europa acelei vremi.

Pravilniceasca condică a fost întocmită în Țara Românească din porunca lui Alexandru Ipsilanti în anul 1775 și a intrat în vigoare abia după cinci ani, la 1780, din cauza opoziției Turciei. Ea fost scrisă în limba greacă și în limba română. Între izvoarele acestei legiuri menționăm: *Obiceiul pământului*, unele dispoziții din *Basilicale*, jurisprudența (povețele) și doctrina juridică modernă (Montesquieu, Beccaria)²⁹. Dispozițiile dreptului domnesc au constituit, de asemenea, temeiuri juridice pentru motivarea hotărârilor. Cele mai multe dispoziții se referă la organizarea instanțelor și la procedura de judecată. Prin hrisovul de organizare judecătorească din 1775 s-au instituit patru instanțe: divanul domnesc, instanța cea mai înaltă denumită și divanul veliților boieri și care se compunea din foști mari dregători -boieri de rangul întâi-, și trei departamente constituite din boieri cu ranguri mai mici. Potrivit condicii, infracțiunea de fals este sancționată cu surghiunul la mănăstire și cu confiscarea averii.

Se constată că dreptul domnesc ale cărui prime începuturi datează de la întemeierea statelor românești și care s-a dezvoltat mai ales prin hrisoavele și poruncile din secolul al XVIII-lea, a găsit o largă aplicare judiciară în instanțele organizate de Alexandru Ipsilanti și reflectate în documente³⁰.

Codificarea obiceiurilor apăruse astfel ca o cerință a justiției. moderne impusă de necesitatea unificării dreptului. În fapt, *Pravilniceasca condică* s-a aplicat până la adoptarea *Codului Caragea* (1818), dar a fost abrogată abia în 1865 când a intrat în vigoare Codul civil român. *Manualul juridic* al lui Andronache Donici are o mare însemnătate pentru dreptul românesc. Deși nu era o lege în adevăratul sens al cuvântului, ea fost întrebuințată aproape ca atare în Moldova până la 1 octombrie 1817, când a fost pus în vigoare *Codul Culimach*. Dar, și după această dată a fost mult folosit, pentru că acel cod era scris grecește, fiind tradus și publicat în românește abia în anul 1833. Prelucrând acele pravile împărătești, juristconsultul Andronache

²⁴ *Carte Românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe*. 1646. *Pravilele lui Vasile Lupu Voevod*. 1870, p. 34.

²⁵ *Ibidem*, p. 36-37.

²⁶ Iliș Minca, *Reforma lui Constantin vodă Mavrocordat*, în "Cercetări istorice", Iași, 1927, p. 174-175; Gh. Ungureanu, *Contribuții la cunoașterea arhivelor moldovenești până la Regulamentul Organic*, în "Revista Arhivelor", vol. III, nr. 6-7, p. 64-65, 70; *Arhivele Statului*, 125 de ani de activitate, (1831-1956). București, 1957, p. 21.

²⁷ N. Camariano, *O traducere în limba română a manualului de legi a lui Mihail Fotino publicată în 1858*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1972, p. 233; Emil Cernea, Emil Molcuț, *Op. cit.*, p. 151.

²⁸ Valentin A.I. Georgescu și Emanuela Popescu-Mihuț, *Organizarea de stat a Țării Românești (1765-1782). Fragmente din proiectele de cod general sau Manualele de legi redactate de Mihail Fotino în 1765 (cinci titluri), 1766 (opt titluri) și 1777 (cartea I)*, Ediție critică, Editura Academiei, București, 1989, p. 203.

²⁹ Emil Cernea, Emil Molcuț, *Op. cit.*, p. 152.

³⁰ Colectiv, *Acte judiciare din Țara Românească 1775-1781*, București, 1975, p. VIII-IX, în colecția "Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris", Editura Academiei Române; *Ibidem*, vezi și doc. nr. 9 / 24 oct. 1775, p. 11; doc. nr. 14 / 15 nov. 1775, p. 15-16; doc. nr. 96 / 8 iunie 1776, p. 98-100; doc. nr. 104 / 16 iunie 1776, p. 109-110; doc. nr. 113 / 20 iunie 1776, p. 122-123; doc. nr. 286 / 31 martie 1777, p. 310-312; doc. nr. 526 / 28 martie 1778, p. 585-586.

Donici a redactat pentru prima oară în limba română următorul text: "*cei ce fac plastografii și mărturii mincinoase și cei ce vor lua bani spre a alcătui și a porni pără mincinoasă și vicleană asupra nevinovaților și cei ce vor merge și vor adăugi în scrisori sau dieți, să se surghiunească și luându-se averea lor să se dea moștenitorilor lor*"³¹. Se observă că, pentru infracțiunea de fals în înscrisuri se aplica pedeapsa cu surghiunul. Pentru falsul monetar, *Manualul lui Donici* prevedea tăierea mâinilor. Deși nu a fost adoptat oficial, manualul s-a bucurat de un real interes din partea practicienilor, deoarece era redactat în limba română, avea o structură modernă și cuprindea reglementări avansate. Principalele izvoare ale codului au fost: unele legiuri bizantine, Obiceiul țării și legiurile românești anterioare.

Codul Calimach (Codica țivilă a Moldovei) a fost elaborat de către mai multe comisii de juriști, formate încă din anul 1813, la inițiativa domnului Scarlat Calimach³². Principalele izvoare ale *Codicii țivile Moldovei* au fost: Obiceiul românesc, dreptul bizantin, codul civil francez (1804) și codul civil austriac (1811). Mai întâi codul a fost litografiat. Dar acesta nu era un mijloc de păstrare a unei pravili, deoarece așa cum considera academicianul Andrei Rădulescu a existat temerea de <<plastografie>> a pravilii, "*în care unii și alții au interes să adauge ori să schimbe ceva din text*"³³.

În secolul al XIX-lea, atât în Moldova cât și în Țara Românească reglementarea privind falsul și uzul de fals devine mai puțin severă. În acest sens *Legiuirea Caragea*, care a fost întocmită și publicată în anul 1818, din ordinul domnului Țării Românești, Ioan Gheorghe Caragea, în capitolul V partea a cincea, este edificatoare:

1) "*Plastografi zicem celor ce fac scrisori mincinoase sau de tot sau în parte. De tot mincinoase scrisori sunt, în câte pecețile sau iscăliturile sunt mincinoase. În parte mincinoase sunt, în câte cuvântul celor scrise, sau împreunarea slovelor, sau slovele, sau numerele, sau veleatul, sau luna, sau ziua sunt drese sau rase, și în locul lor scrise, scrise altele*".

2) "*Câți fac iscălitura domnească sau pecetea să li se taie mâna; câți dreg cuvinte, ori sloviri, ori slove, ori numere, ori veleat, ori lună, ori zi, din scrisori domnești să se osândească la ocnă în soroc de cinci ani*".

3) "*Câți fac zapise mincinoase, de datorii particulare, să plătească îndoit de ceea ce era să câștige cu zapisul lor mincinos*".

4) "*Iar câți vor arăta cărți mincinoase și se vor dovedi că nu le-au știut mincinoase aceia sunt nevinovați*"³⁴.

Ca și *Codul Calimach*, *Legiuirea Caragea* s-a aplicat până la intrarea în vigoare a Codului civil român.

Se observă că în text se face o specificare clară a falsurilor integrale și parțiale. Sancțiunea cea mai severă << tăierea mâinii >> se aplică numai pentru falsificarea iscăliturii sau peceții domnești. Se aplica și pedeapsa bănească (amenda) pentru <<zapise mincinoase>>. În ceea ce privește falsul monetar *Legiuirea Caragea* revenind la concepția pravilelor bizantine a prevăzut pedeapsa cu moartea pentru toți "*câți se vor vădi tăietori (falsificatori) de bani*"³⁵.

Documentele secolului XVII dovedesc că a existat o regulă de drept consuetudinar care pedepsea cu moartea falsul monetar. Nu avem dovezi documentare că pedeapsa capitală s-a aplicat efectiv, dar de aici nu se poate concluziona că ea nu s-a aplicat, deoarece în cazul când vinovatul nu era nici răscumpărat, nici susținut de o persoană cu trecere la domnie, executarea lui putea să nu lasenici o urmă documentară. În secolele XVIII-XIX, deși se înmulțesc cazurile de falsuri monetare, nu rezultă din documente pedepse prea aspre: de exemplu în 1779 un postelnic pentru că a fost prins că a pus în circulație bani falși a fost condamnat la pierderea rangului și la trecerea sa în rândul birnicilor. De asemenea, în 1819, unui țigan zlătar, pentru că a fost prins că făcuse monede de tinichea, trebuia să i se taie mâinile <<după pravile cele împărătești>>, iar după <<pravila cea nouă a țării>> urma să fie osândit la moarte; întrucât fapta sa nu produsese <<mare vătămare spre paguba obștei>>, s-a hotărât << să se poarte cu bătaie prin târg și să se trimită la ocnă fără soroc >>³⁶.

Din cele prezentate, în domeniul dreptului penal reglementarea este mai puțin evoluată, astfel încât vechile dispoziții sunt preluate, în linii mari, și de noile coduri. Astfel, vinele (pedepsele) se clasifică în *vinii mari* și *vinii mici*, iar noțiunea infracțiunii nu se desprinde încă de persoana infractorului. Textele nu ne înfățișează elementele definitorii, ci se referă la anumite categorii de infractori (*tâlhari, furi, plastografi, haini*). În legătură cu noul sistem de probațiune în justiție, bazat pe înscrisuri și mărturii, sunt pedepsiți plastografii (falsificatorii de acte), precum și martorii mincinoși, care, totodată erau trecuți și în "*condica șireților*" spre a nu mai putea depune ca martori în viitor.

În legiuirea de largă circulație din Moldova intitulată *Condica criminalicească* (1820-1826) plastografia era considerată faptă criminală. Această sancțiune era prevăzută în capitolul al XVII-lea: *Pentru plastografie, jurământul*

³¹ *Manualul juridic al lui Andronachi Donici*. Ediție critică. București, 1959, p. 144, în colecția "Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris", Editura Academiei Române.

³² *Codul Calimach*, Ediție critică, București, 1958.

³³ Andrei Rădulescu, *Izvoarele Codului Calimach*, Editura Academiei Române, București, 1927, p. 65.

³⁴ *Legiuirea Caragea*, București, 1955, p. 144-146, în colecția "Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris", Editura Academiei Române; vezi și Ion Palade, *Codul Caragea*, reproduc după manuscrisul original românesc, București, 1907, p. 95-96; Dem. D. Stoenescu, *Vechile legiuri românești I. Legiuirea Caragea*, Craiova, 1905, p. 179-180; Ioan M. Bujoreanu, *Collecțiune de legiurile României vechi și noi câte s-au promulgat până la finele anului 1870. Legiuirea Caragea și legiurile noi posterioare*.

³⁵ *Legiuirea Caragea*, cap. V, par. 8, 2.

³⁶ ***Coord. Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*. Editura Academiei, București, 1988, p. 191.

mincinos și mărturia mincinoasă și vicleană, și paragraful(§) 253 care menționa că sub vinovăție de viclășug și înșelăciune va cădea:

1) "*Cel ce va preface act domnesc sau judecătoresc cum și cel ce va face mincinoasă iscălituri sau peceti; unul ca acesta după împrejurările faptei se va pedepsi, adică de va fi vinovat din cei proști, se va bate la poartă Curții domnești cu toiege și se va osândi la groapa Ocnii pentru un an de zile, iar de va fi din cei mai de ispravă, îmbrăcându-se în strae țărănești, se va trimite la mănăstire pentru un an de zile*".

2) "*Cel ce va face mincinoase scrisori a particularnicilor sau va preface pe cele adevărate de deosebite glăsuiri, să se veghească cu o pedeapsă mai măsurată, adevă cu bătaie și cu închidere de 6 luni*".

3) "*Cel ce cu mincinoasă diată sau danie, sau alte scrisori mincinoase, vor amăgi judecata spre a se face nedreaptă hotărâre, unul ca acesta să se veghească cu pedeapsă hotărâtă de tema al doilea. Pentru aceștia mai sus arătați pe lângă celelalte, să se scrie și în condica șireților*".

4) "*Când cineva cu mincinoase arătări și scrisori, vor îndupleca pe altul ca să facă învoială cu dânsul, unul ca acesta să plătească toată paguba ce s-ar întâmpla grăbindu-se și cu dare la Cutia milelor*"³⁷.

Din analiza acestor legiuri constatăm că dacă în perioada feudalismului timpuriu și dezvoltat legile erau mai aspre, sancțiunile prevăzând pedeapsa cu moartea sau mutilarea, apoi în perioada destrămării feudalismului, sancțiunile sunt mai mici, ele reducându-se la pedepse corporale, privațiuni de libertate și amenzi.

Legiuitorii au redactat aceste texte de legi de pe pozițiile de clasă. De aceea (și aceasta se vede clar în special în *Condica criminalicească*) sancțiunile diferă pentru aceeași faptă în funcție de rangul social ocupat de vinovat. Cei "*proști*" vor suferi o pedeapsă mai severă, pe când cei "*mai de ispravă*" vor fi sancționați mai ușor, umiliți prin îmbrăcarea în straie țărănești³⁸.

Dar legea singură nu era capabilă să stăvilească amploarea ce luaseră plastografiile. În consecință, s-a încercat înlăturarea lor prin anumite măsuri preventive ce trebuiau luate de către autorități³⁹.

Reforma lui Constantin Mavrocordat din 1741, care printre altele prevedea și introducerea condicilor la instituțiile emițătoare de acte, a căutat o limitare a plastografiilor⁴⁰. Tot ca o măsură preventivă apar în secolul a XIX-lea așa-numitele sigilii împărțite. Pentru a nu se comite abuzuri, sigiliul era tăiat în două părți egale, fiind împărțit la două persoane⁴¹. S-au luat măsuri și în ceea ce privește problema documentelor prezentate la procese, printre care unele erau copii. În acest sens, Logofeția Dreptății (ca instituție juridică) dă ordin tuturor judecătorilor să nu mai legalizeze copii făcute de pe acte rase, întocmite cu adăugiri de cuvinte printre rânduri, deci de pe acte suspecte⁴².

În materie penală, dacă ne-am rezuma numai la sancțiunile prevăzute de pravile, s-ar ajunge la concluzii eronate. La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, în ceea ce privește procesele, hotărârea domnului era suverană. Boierii din Divan înaintau domnului un raport în care sugerau sancțiunile ce trebuiau aplicate în conformitate cu prevederile legii. Raportul se încheia de obicei cu fraza obișnuită: <<iar hotărârea cea desăvârșită rămâne la voia mării tale>>. Domnul avea latitudinea să schimbe sancțiunea după bunul plac. Deci, adevărata pedeapsă care se aplica vinovatului era cea prevăzută în hotărârea domnească și nu în raportul boierilor⁴³. Prerogativa de judecător suprem, pârghia puternică a cârmuirii țării, n-a fost consacrată direct prin pravile. Indirect ea rezulta din pravile. Astfel *Pravilniceasca condică* (cap. V, 10) prevedea că judecătorii <<în pricini de îndoire>> au dreptul să ceară domnului <<povață și învățătură în ce chip să hotărască>>. *Legiuirea Caragea* (cap. VI, 3 §3) prevedea că <<unde nu e pravilă, acolo (judecătorul) să întrebe domnul>>. De fapt în această perioadă, dreptul de a aplica pedeapsa cu moartea, ocna și surghiunul era rezervat exclusiv domnului în calitate de judecător suprem⁴⁴. Problema caracterului absolut al puterii domnești și a eventualelor ei limite a preocupat mult, așa cum era firesc, pe istoricii noștri. Ei au pus-o îndeosebi sub forma unei alternative categorice: putere monarhică absolută sau despotism; putere absolută sau putere limitată?

³⁷ Șt. Gr. Berechet, *Condica criminalicească cu procedura ei din Moldova*, 1928, p. 50-51.

³⁸ *Ibidem*, p. 50.

³⁹ "Documente privind Istoria României", veacul XVI, A. Moldova, vol. III, p. 297 (nr. 363).

⁴⁰ Ilie Minea, *Reforma lui Constantin vodă Mavrocordat*, în "Cercetări istorice", Iași, 1927, p. 174-175; Gh. Ungureanu, *Contribuții la cunoașterea arhivelor moldovenești până la Regulamentul Organic*, în "Revista Arhivelor", vol. III, nr. 6-7, p. 64-65, 70; *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate, (1831-1956)*, București, 1957, p. 21.

⁴¹ V. A. Urechea, *Sigiliul târgului Petrei*, extras din *Analele Academiei Române, Secțiunea a II-a*, tom. X, *Memoriile Secțiunii Istorie*. București 1889, p. 9.

⁴² Scarlat Pastia, *Codul judiciar pentru tribunalele din Moldova*, Iași 1862, p.539.

⁴³ Gh. Ungureanu, *Pedepsele în Moldova, la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*, Iași, 1931, p. 1-2.

⁴⁴ În perioada anterioară, în afară de domn, atât marii vornici, cât și marele ban al Olteniei aveau drept să condamne la moarte. vezi N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători*; D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, partea a II-a, cap. 6. Totuși, chiar din sec. XVII, domnia are tendința să-și rezerve competența exclusivă de a pronunța pedeapsa cu moartea; vezi "Documente privind Istoria României", veacul XVII, B. Țara Românească, vol. I, p. 43, (doc. din 1 mai 1602); vezi și Valentin Georgescu, *Petre Strihan, Judecata în Țara Românească și Moldova (1611-1831)*. Partea I. *Organizarea judecătorească* vol. II (1740-1831), Editura Academiei, București, 1981, p.36.

După părerea lui A. D. Xenopol, domnul avea o putere absolută: *"cea mai absolută autoritate ce a fost pusă vreodată în mâna unui om"*⁴⁵. În același sens, Ioan Bogdan admite că: *"domnul sau voievodul avea o putere nemărginită... stăpân pe viața și pe averea oamenilor, el putea să dea și să schimbe orice judecată"*⁴⁶. Pentru N. Iorga, *"Domnul, moștenitor al împăraților al Romei și Bizanțului, are în puterea sa, nici o limită, puterea sa, fără nici o limită, puterea asupra avutului și asupra vieții, asupra integrității corpului oricui"*⁴⁷. Domnia implică *"noțiunea guvernării integrale"* și *"domn înseamnă totalitatea puterilor care se pot găsi în mâna unui cârmuitor de țară"*⁴⁸.

Spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, pe lângă alte sancțiuni, se prevedea și înscrierea plastografilor în *Condica șireșilor*. Aceasta a fost înființată de Alexandru Mavrocordat, domnul Moldovei, la 1 mai 1786. Condica urma să fie ținută la Divan. Acest lucru s-a făcut cu scopul ca ei (plastografii n.n.) *"să fie cunoscuți și știuți de șireși, să nu li se dea ascultare, jalobii lor și zisălor lor, sau vro mărturie de vor da pentru orice, la care și un jurământ, în samă să nu să fie, ci de-apurure să se socotească ca niște oameni de prisosit vicleni și șărăți și întocma ca tâlharii..."*⁴⁹. Este lesne de înțeles că această condică urmărea mai mult un scop practic. Cei prinși cu astfel de delictе sunt cunoscuți de instanțele judecătorești precum și de alte autorități, încât pe viitor nu li se mai acorda nici un fel de încredere.

În sfârșit, *Codul Criminal al Prințipatului Moldoviei* a cărui ediție, a patra, apare la Iași în 1838 și precizează următoarele:

1) *"Cel ce va preface act domnesc sau judecătoresc cum și cel ce va face mincinoase iscălituri sau peceți: unul ca acesta după împrejurările faptei se va pedepsi, adică de va fi vinovatul din cei proști, se va bate la poarta curții gospodarului cu toiagul, și se va osândi la gropa ocnei pentru un an de zile";*

2) *"Cel ce va face mincinoase scrisori a particularnicilor sau va preface pe cele adevărate de deosebite glăsuiri: să se veghească cu o pedeapsă mai măsurată, adecă cu bătae și cu închidere la șase luni";*

3) *"Cel ce cu mincinoasă diată, sau cu danie, sau alte scrisori mincinoase v a ameți judecata, spre a se face nedreaptă hotărâre: unul ca acesta să se veghească cu pedeapsa hotărâtă la Tema al doilea"*⁵⁰.

La acestea de mai sus, *Codul Criminal* adaugă și o pedeapsă morală de viitor - înscrierea în cazierul judiciar- *"Pentru acești mai sus arătați, pe lângă celelalte să se scrie și în condica șireșilor"*⁵¹.

O dată cu aplicarea condicii criminalicești, sancțiunile erau și mai variate⁵².

Pedepsele corporale nu se aplicau oricui, ci numai celor *"proști"*, deoarece erau socotiți incompatibili cu demnitatea celor *"mai de ispravă"*, adică a boierilor⁵³. Domnul nu era obligat să fie de acord cu pedeapsa pronunțată de către Divan⁵⁴.

În Transilvania, dreptul a păstrat și în această perioadă trăsături predominant feudale, atât în formă cât și în conținut. O trăsătură definitorie pentru dreptul din Transilvania este, în această perioadă, existența a două rânduieli juridice: *Obiceiul pământului* creat și aplicat de populația românească majoritară și un drept suprapus, creat prin hotărâri ale Curții de la Viena și ale Dietei Transilvaniei. În principatul Transilvaniei, aflat în dependență față de Austria, au fost preluate și s-au aplicat principalele legiuri feudale anterioare. Astfel, prin articolul 1 al Diplomei leopoldine au fost confirmate: normele consacrate prin *Unio Trium Nationem*, *Codul Verböczy*, *Aprobate et compilate constitutiones*.

La sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX s-au întocmit mai multe *legi și coduri penale* în care figurau unele instituții și idei moderne (categorii de infracțiuni, felul pedepselor, egalitatea în fața legii penale). Dintre acestea sunt de menționat: decretul Mariei Tereza din 1776, Codul penal al lui Iosif al II-lea (Iosefina) și Codul penal austriac din 1803. Cele mai semnificative modificări au intervenit în materia pedepselor, în sensul că vechile pedepse (corporale, privative de libertate, privative de drepturi, etc.) se nuanțează sub aspectul încadrării, sau se agravează⁵⁵. Făcând parte din categoria pedepselor corporale bătaia a fost cunoscută în legislația aplicată în Transilvania și uzitată în practica instanțelor judecătorești pentru o serie de infracțiuni, în diverse forme: bătaia cu biciul, cu bățul cu nuiiele.

⁴⁵ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia traiană*, ediția a III-a, vol. VI, p. 162.

⁴⁶ *Luptele românilor cu turcii până la Mihai Viteazul*, *Cultura veche românească*, București, 1898, p. 44, citat de Damian P. Bogdan, în *Ioan Bogdan în circuitul slavisticii europene*, în "Studii", nr. 1/1965, p. 16, apud Valentin Al. Georgescu și Petre Strihan, *Op. cit.*, p. 37.

⁴⁷ *** *Istoria românilor*, vol. III, *Cititorii*, p. 349.

⁴⁸ N. Iorga, *Sensul tradițional al monarhiei*, București, 1934, p. 22-23;

⁴⁹ *Ibidem*, *Condica lit. K*, nr. 372, f. 294. Hrisovul a fost publicat de T. Codrescu în "Uricariul", vol. IV, p. 123 și de T.T. Burada, *Condica șireșilor*, Iași, 1845, f. 10-11.

⁵⁰ *Codul Criminal*, Ediția a patra, Iași, 1838, cap. XVII: *Despre plastografie, jurământul mincinos, și mărturia mincinoasă și vicleană*, p. 69-70.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, Tr. 669, op. 737, dos. 239, f. 35-35v; Tr. 709, op. 791; dos. 220, f. 56; dos. 223, f. 148; Tr. 824, op. 941, dos. 197, f. 24-25 și Tr. 1052, p. 1202, dos. 98, f. 126 Tr. 1370, op. 1557, dos. 87, f. 88.

⁵³ *Ibidem*, dos. 120, f. 64.

⁵⁴ *Ibidem*, Tr. 1729, op. 1936, dos. 192, f. 9.

⁵⁵ Decretul Mariei Tereza a abolit tortura, iar Codul "Iosefina" (1787) a desființat temporar, pedeapsa cu moartea pentru civili.

Regulamentele Organice au desființat pedeapsa cu moartea, iar Revoluția de la 1848 a desființat pedeapsa cu bătaia, fiind considerată degradantă. Ea a continuat însă după revoluție. În 1860, Comisia Centrală de la Focșani se pronunță pentru desființarea bătaii ca pedeapsă. Din documentele vremii, care ni s-au păstrat, nu rezultă că bătaia a mai fost aplicată falsificatorilor de documente.

După realizarea Unirii Principatelor Române (1859), elementele progresiste din această perioadă fac ca legislația să aibă caracter reformativ. *Codul penal* (publicat în anul 1865) avea ca izvoare principale: Codul penal prusian din anul 1851 și, în mai mică măsură, Codul penal francez din 1810. Odată cu adoptarea acestui cod penal - care a rămas în vigoare până în anul 1937-, s-a realizat unificarea dreptului nostru penal, iar cele două condici criminalicești, despre care am amintit mai sus, au fost abrogate.

Codul penal din 1 mai 1865 este structurat în trei cărți. Cartea I, care ne interesează în ceea ce privește falsul și uzul de fals, cuprinde: *Despre pedepse și efectul lor*, titlul III (*Crime și delictе în contra intereselor publice*), capitolul I (*Despre plăsmuiri sau falsificări*)⁵⁶. De menționat că, dacă până la apariția Codului penal de la 1865, în ce privește falsul monetar și punerea în circulație a monedelor false, pedepsele erau atât corporale cât și cu trimiterea la ocnă, de la această dată sancțiunea este doar de domeniul închisorii⁵⁷. Legiuitorul nu prevede însă nici o pedeapsă pentru falsificarea monedelor antice sau medievale. Și nici pentru timbrele și mărcile vechi, în special cele românești (de exemplu "*Capul de bour*").

De asemenea, se aplica pedeapsa cu închisoarea (de la 3 până la 5 ani) și interdicția pe timp nemărginit, și în cazul falsificării de sigilii ale Statului sau ale altor autorități⁵⁸. Cu aceeași pedeapsă se sancționează falsificarea de înscrisuri publice sau autentice⁵⁹ și cu închisoare de la doi ani în sus falsificarea de înscrisuri private⁶⁰.

Codul de procedură penală adoptat și aplicat concomitent cu Codul penal, și a avut ca model Codul de instrucție criminală francez (adoptat în anul 1808). Acest cod a realizat un compromis între vechea procedură și judecata penală modernă. Concepțiile moderne preconizau o judecată publică, orală și contradictorie, pe când vechea procedură era secretă și scrisă, și nu presupunea dezbateri contradictorii a probelor.

Problema fundamentală însă, care s-a pus în perioada 1918-1938 pe planul reglementării juridice a fost aceea a unificării legislative, pentru a se realiza acordul necesar dintre unitatea politică și cea juridică. Dacă procesul făuririi statului național unitar s-a desăvârșit încă din anul 1920, cel al unificării legislative a fost de mai lungă durată, prelungindu-se, în unele domenii, până în preajma celui de al doilea război mondial.

După realizarea Marii Uniri s-a constatat că în toate ramurile dreptului existau reglementări paralele. Înlăturarea acestor paralelisme se impunea cu necesitate, căci ele puteau frâna procesul de consolidare a statului național unitar.

În domeniul dreptului penal a rămas în vigoare codul adoptat în anul 1864. Cu toate că după făurirea statului național unitar s-a trecut la elaborarea unui cod nou, în vederea realizării unificării legislative și pe planul dreptului penal, acesta nu a putut fi adoptat din cauza opoziției național-țărăniștilor, veniți la putere în anul 1928. După îndelungate tergiversări, noul cod penal a fost adoptat la 17 martie 1936 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937⁶¹.

Codul penal este structurat în trei cărți: *Dispoziții generale*, *Crime și delictе* și *Contravenții*. În cartea a II-a: *Crime și delictе în special*, la titlul IX legiuitorul s-a referit, în special, la *Crime și delictе în contra intereselor publice*. Astfel la Cap. I, (art. 385 - 398) a prevăzut condițiile și modul cum se sancționează: *Falsificarea de monedă, titluri de credit public, mărci, timbre, hârtii timbrate, sigilii sau semne de autentificare, certificare ori recunoaștere*. În Cap. II, (art. 401- 413) intitulat: *Falsul în acte*, de asemenea, legiuitorul a sancționat, în Secțiunea I: *Falsul în acte publice și private*, iar în Secțiunea III: *Întrebuințarea de fals*, unde este sancționată persoana care face uz de fals în același mod ca persoana care execută falsul, adică cu pedeapsa închisorii, amendă și interdicția corecțională de la 2 la 5 ani⁶².

Fără de legislația anterioară - care folosea termenul de falsuri de acte - în Codul penal din perioada comunistă⁶³, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, se utiliza expresia de falsuri de înscrisuri⁶⁴. Modificarea a fost determinată, probabil (așa cum consideră Dumitru Sandu, expert în falsul de acte), de împrejurarea că primul termen este folosit adesea pentru a desemna un act juridic în sensul de <<negotium>> și nu numai în înțelesul de act scris

⁵⁶ *Codul penal din 1 Maiu 1865 cu modificările din 1874, 1882, 1893, 1894 și 1895*, București, 1902.

⁵⁷ *Ibidem*, Secțiunea I- *Plăsmuiri de monedă* : art. 112 (Modificat de Legea din 4 mai 1895) - art. 116 ;

⁵⁸ *Ibidem*, Secțiunea a II-a - *Plăsmuiri de sigilii ale Statului sau ale altor autorități, de bileți de bancă și altele*: art. 117 (Modificat de Legea din 4 mai 1895) - art. 122;

⁵⁹ *Ibidem*, Secțiunea a III-a § I. - *Despre falsificarea de înscrisuri publice sau autentice și de comerț sau de bancă*: art. 123 (Modificat de Legea din 28 mai 1893) art. 126;

⁶⁰ *Ibidem*, § II. *Despre falsificarea în scrieri private*: art. 127 (Modificat de Legea din 17 febr. 1874) - art. 128.

⁶¹ După făurirea statului național unitar în Transilvania erau în vigoare codurile penale maghiare, în Bucovina codul - penal austriac, iar în Basarabia - Codul penal rus.

⁶² *Vezi Codul penal din 17 martie 1936*, publicat în M. Of. nr. 65/1936; *Codul Penal Carol al II - lea*, Ediție oficială, București, 1936; *Codul penal regele Carol al II-lea*, Ediția a II-a, revăzută și corectată, București, 1936.

⁶³ *Codul penal* publicat în Bul. Of. 79-79bis din 21 iunie 1968 și republicat în Bul. Of. nr. 55-56 din 23 aprilie 1973.

⁶⁴ *Ibidem*, Titlul VII: *Infrațiuni de fals*, Cap. III: *Falsuri de înscrisuri* (art. 288-291).

<<instrumentum>>⁶⁵. Pe lângă cei doi termeni, mai există și acela de <<document>>, care poate desemna atât un înscris, cât și orice obiect destinat să ateste fapte de natură juridică sau istorică. Rezultă așadar că aceeași noțiune poate fi redată fie prin termenul de <<înscriș>>, fie prin cel de <<act>> sau <<document>>, mai ales dacă acestora din urmă li se adaugă cuvântul <<scris>>: act scris sau document scris. Codul penal sancționează infracțiunile de fals, înțelegând prin aceasta: falsificarea de monede, timbre sau alte valori (art. 282-285) și falsul de înscrisuri, unde la art. 288 este sancționat falsul material în înscrisuri oficiale, la art. 289 - falsul intelectual, și la art. 290 - falsul în înscrisuri sub semnătură *privată*⁶⁶. Este de asemenea sancționat și *uzul de fals* - art. 291. Important de menționat că și tentativa se pedesește. În aceleași condiții sunt sancționate, în Titlul VII, *infracțiunile de fals* și în actualul Cod penal republicat în M. Of. nr. 65, Partea I, din 16 aprilie 1997.

În fine, putem concluziona că evoluția dreptului românesc privind interdicția săvârșirii falsurilor și uzul acestora este demnă de atenție, în sensul că după întemeierea statelor feudale românești, dreptul nostru a sancționat falsul în documente și uzul acestora așa cum prevedeau *Pravilele împărătești* și *Obiceiului pământului*, obicei care a fost folosit ca izvor de drept până la unificarea dreptului penal românesc din anul 1865. Dacă în primele pravile românești din secolul al XVII-lea, falsul de acte nu era sancționat, ci numai falsificarea de bani <<*calpuzani*>> spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, în timpul domnilor fanarioți, dreptul românesc a fost <<*codificat*>> falsificarea documentelor - fie ele publice sau private - a fost aspru sancționată. Deși au fost pronunțări de pedepse capitale, nu suntem siguri dacă s-au executat. În schimb, s-au aplicat pedepse ca: - surghiunul la mănăstire și îmbrăcarea în straie țărănești a celor "*mai de ispravă*" precum și purtarea acestora prin <<*târguri sau iarmaroace*>>; - bătaia și trimiterea la groapa ocnii a celor "*proști*" etc. În această perioadă dreptul de a aplica pedeapsa cu moartea era rezervat domnului în calitate de judecător suprem. Domnul avea latitudinea să schimbe sancțiunea după bunul plac. Deci, adevărata pedeapsă care se aplica vinovatului era cea prevăzută în hotărârea domnească și nu în raportul boierilor. Odată cu unificarea dreptului penal din 1865 și abrogarea condiciilor existente până la acea vreme, a codului penal din 1937, s-au schimbat și sancțiunile pentru falsificarea de monedă și falsificarea de acte și oficiale sau private. Acestea au constat în pedeapsa cu închisoare. Tot cu închisoare sancționează și actualul cod penal falsificarea de monede, timbre sau de alte valori precum și falsul în înscrisuri oficiale. În cazul înscrisurilor private falsificarea acestora se sancționează cu închisoarea și amenda.

⁶⁵ Dumitru Sandu, *Falsul în acte*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977.

⁶⁶ Se observă din analiza textului că, Codul penal face distincție între înscrisurile oficiale și înscrisurile sub semnătură privată (neoficiale).

CUPRINS

ION MOTZOI-CHICIDEANU - Cu privire la descoperirile funerare ale grupei Verbicioara.....	3
PETRE GHERGHE, MARIN NICA, FLORIN RIDICHE - Cercetările arheologice sistematice din punctele “Castravița” și “La Ruptură”, localitatea Desa, jud. Dolj (campania 2001).....	13
SIMONA LAZĂR - Motive zoomorfe și oritomorfe pe ceramica culturii Basarabi.....	23
CONSTANTIN PETOLESCU - O statueta reprezentând pe regele Decebal.....	33
DRAGOȘ MĂNDESCU - Un vârf de lance (<i>hasta</i>) de pe <i>limes transalutanus</i>	36
DOREL BONDOC - Dislocarea trupelor de tip <i>cuneus equitum</i> pe limesul Dunării de Jos, în epoca romană târzie.....	40
TOMA RĂDULESCU, VERONICA PREDOI - Tezaurul monetar de la Drăgănești-Vlașca (sec. XV- XVII).....	47
VERONICA PREDOI, ANIȘOARA BĂLAN - Al doilea tezaur de la Drăgănești-Vlașca (a doua jum. a sec. XVIII).....	52
TOMA RĂDULESCU, VERONICA PREDOI - Tezaurul monetar de la Frăsinet-Teleorman (sec. XVII- XVIII).....	54
VERONICA PREDOI, MARIA RĂDULESCU - Tezaurul monetar de la Ciuperceni-Teleorman (a doua jum. a sec. XVIII).....	59
VERONICA PREDOI, MARIA RĂDULESCU - Tezaurul monetar de la Segarcea Vale-jud. Teleorman (sec. XVIII-XIX).....	61
AURELIA FLORESCU - Un document despre urmașii domnitorului Constantin Brâncoveanu.....	63
CLAUDIA SURU - Tudor Vladimirescu și Ghiță Opran.....	67
AURELIA FLORESCU - Familia Savopol.....	70
OTILIA MIRELA DIACONU - Național-socialismul: regim totalitar de drept.....	72
RUSALIA CRĂCIUNOIU - Scrisori inedite ale lt. aviator Dumitru Naidinescu către Jean Mihail.....	77
ION GEORGESCU - Pasaje din corespondența de război a serg. t. r. Georgescu Florea (1907-1942).....	78
ANA MARIA RĂDULESCU - Un studiu de caz - preotul Codrat Popescu (1907-1990).....	82
CAMELIA SLABU - Probleme privind conservarea obiectelor de patrimoniu pe suport papetar din colecțiile Muzeului Olteniei.....	98
CLAUDIA LUPU - Acțiunea și efectele microclimatului asupra icoanei.....	101
CRISTINA CAMELIA GAȘPAR GHÎȚESCU - Considerații pe marginea restaurării litografiei “Pomenirea morților de la Războieni” de Constantin Lecca.....	103
NANU ELENA - Legătura de carte între minima intervenție și restaurarea de amploare.....	105
ANIȘOARA VĂTUIU - Problematika conservării și restaurării unui stihar de secol XIX.....	106
SORELA GÂNGIOVEANU - Restaurarea și conservarea unui veșmânt preotesc - epitrahilul (sf. sec. XVIII).....	109
NICOLAE VÎLVOI - Evoluția dreptului românesc privind falsificarea documentelor istorice.....	112

Editura

SITECH

Craiova, Str. Romul, Bl. T1, parter
tel./fax: 0251 414 003

70.000 lei